Leonid Solovjov

RAHURIKKUJA

PAJATUS HODŽA NASREDDINIST

TÕLKINUD H. LEPIK

. ~ KIRJASTUS «EESTI RAAMAT,. . TALLINN 1972:

V2
568

7-3-2
122-72

Tõlgitud teosest: JIeoHuA COJIOBbeB nOBECTb ° XO,lPKE HACPEJJ;JJ;JfHE JfsAaTeJIbCTBO nR BJIRCM «MoJIOAaSI TBapAuSI» 1957

Kunstiliselt kujundanud H. Arrak

Pühendan selle teose hardas lugupidamises oma unustamatu sõbra, 18. aprillil -1930. a. Nanai mägikišlakis alatu vaenlase kuulist langenud Mumin Adilovi helgele mälestusele.

Paljude ja paljude iseloomuomaduste poolest —

piiritu armastus rahva vastu, julgus, aus vembukus ja üllas kavalus - meenutas ta Hodža Nasreddini, ja kui ma seda raamatut kirjutasin, käis mulle öövaikuses korduvalt, et tema vari seisis mu tooli taga ja juhib mu sulge.

Ta on maetud Kanibadami. Külastasin hiljuti tema hauda: lapsed mängisid kalmukünka ümber, kus kasvas kevadine rohi ja õitsesid lilled ent tema puhkas. igavest und ega vastanud minu südame kutsele. . .

. Ning ma ütlesin temale: «Nende rõõmuks, kes ühes minuga elavad -maa peal, kirjutan ma raamatu - ärgu puhugu selle lehtedele külmad ajatuuled, ärgu mu värsside hele kevad muutugu iial nukraks unustusesügiseks!...» Ja vaata: veel polnud roosid aedades pudenema hakanud ja mina käin alles kepita, ent raamat nimega «Guitstan», mis tähendab «Roosiaed», on mul valmis kirjutatud ja sina loed seda...

Saadi

Selle loo jutustas Abu Omar Ahmed ibn Mohammed meile edasi Mohammed ibn Ali ibn Rifa sõnade järgi, kes oli toetunud Ali ibn Abd al-Azizile, kes omakorda toetus Abu Ubeid al-Hasim ibn Selamile, kes ise aga oli kõnelnud ühe oma kasvataja jutu põhjal, to.') aga on tuginenud Omar ibn al-HaUabile ja tema pojale Abd Allahile olgu Allahil hea meel neist mõlemast.
lbn Hazm, *«Tuvi kaelakee»*

ESIMENE OSA

Jutustatakse ka, et üks alp mees käis teed, hoides peos päitseohelikku, millega talutas enese taga eeslit.

Šeherezade kolmesaja kaheksakümne kaheksas öö.

Esimene peatükk

Oma kolmekümne viienda eluaasta võttis Hodža Nasreddin vastu teel. Üle kümne aasta oli ta mööda saatnud mapaos, rännanud ühest linnast teise, ühelt maalt teisele, ületanud meresid ja kõrbeid, ööbinud kus juhtus - palja maa peal karjuste kasina lõkke ääres või ahtas karavanserais, kus tolmuses pimeduses hommikuni puhivad, sügavad end ning tilistavad kaelakurinaid kaamelid, või suitsunud ja kõrbevingulises tšaihanaas keset reastikku lamavatd veekandjaid, kerjuseid, kaameliajajaid ja muid vaeseid inimesi, kes koidu ajal oma räige kisaga täidavad kõik linna turuplatsid ja kitsad tänavad. Tihti aga on tal õnne olnud ööbida ka pehmetel siidpatjadel mõne iraani aukandja haaremis, nagu nüüdki, kus aukandja ise sel ööl parajasti käis valvesalgaga mööda kõiki tšaihanaasid ja karavanseraisid, otsides taga hulgust ja jumalateotajat Hodža Nasreddini, et teda teibasse ajada. . . Läbi aknavõre oli näha kitsast taevariba, tähed lõid tuhmuma, hommikueelne tuulevinu sahises kergelt ja õrnalt puude lehestikus, aknalaual hakkasid rõõmsameelsed turteltuvid kudrutama ja sulgi puhastama. Ja Hodža Nasreddin suudles rauget kaunitari ning ütles:

«Mul on aeg minna. Jumalaga, mu võrratu pärl, ja ära unusta mind.»

«Oota natuke,» kostis kaunitar ja põimis oma imeilusad käed Hodža Nasreddini kaela ümber: «Sa lähed minema? Aga ,miks? Tead, täna õhtul, kui hämardub, saadan ma sulle jälle oma vana ümmardaja järele.»

«Ei, ma olen juba ammu unustanud selle aja, kus ma kaks ööd järjest ühe ja sama katuse all veetsin. Tuleb sõita, mul on väga kiire.»

«Sõita? On sul mõnes teises linnas mingid pakilised asjad ajada? Kuhu sa kavatsed sõita?»

«Ei tea. Aga juba valgeneb, juba on linnaväravad avatud ja esimesed karavanid teele asunud. Kas kuuled kaamelikuljused tilisevad... Kui mu kõrvad tabavad selle heli, siis otsekui džinnid poeksid mu jalgadesse ja ma ei suuda paigal püsida.»

«Mine, kui nii on,» ütles kaunitar vihaga, püüdes asjatult varjata pisaraid, mis tema pikkadel ripsmetel särasid. «Kuid ütle enne lahkumist vähemalt oma nimi.»

«Sa tahad mu nime teada? Kuula siis: sa veetsid öö Hodža Nasreddiniga! Mina olen Hodža Nasreddin, rahurikkuja ja tülikülvaja, toosama, kellest iga päev karjuvad avalikud kuulutajad kõigil platsidel ja turgudel, lubades suure autasu tema pea eest. Eile lubati kolm tuhat tumaani, ja ma mõtlesin koguni, kas ma ise ei võiks oma pead niisuguse hea hinna eest maha müüa. Sa naerad, mu tähesira, noh, ulata kärmesti mulle viimast korda oma huuled. Kui oleks võimalik, kingiksin sulle smaragdi, kuid mul pole smaragdi, selle asemel võta mälestuseks see lihtne valge kivike.»

Ta tõmbas selga oma räbaldunud halati, mille rännakutule sädemed olid paljudest kohtadest auklikuks. põletanud, ja hakkas pikkamisi minema. Ukse taga norskas valjusti laisk ja rumal eunuhh, peas turban ja jalas ülespidi kõverate ninadega pehmed kingad, — tähtsaima tema hoolde usaldatud lossiaarde lohakas valvur. Natuke eemal, siruli vaipadel ja vilditükkidel, norskasid vahisõdurid, pead oma paljastatud jataganidele sätitud. Hodža Nasreddin hiilis neist kikivarvul mööda, ja nagu alati, õnnelikult, otsekui oleks ta selleks hetkeks nähtamatuks muutunud.

Ja jälle tümises ja tolmas valge kivine tee tema eesli kärmete kapjade all. Maailma kohal sinitaevas kiirgas päike, millesse Hodža Nasreddin suutis vaadata silmi pilutamata. Kasteniisked väljad ja viljatud kõrbed, kus valendavad pooleldi liivasse mattunud kaameliluud, ning haljad aiad ja kobrutavad jõed, sünged mäed ja rohelised karjamaad kuulsid Hodža Nasreddini laulu. Ta sõitis aina kaugemale ja kaugemale ega vaadanud tagasi, ei tundnud kahju sellest, mis maha jäänud. ega kartnud seda, mis ees ootab.

Aga linna, kust ta lahkus, jäi alatiseks elama mälestus Hodža Nasreddinist.

Kõrged aukandjad ja mullad kahvatasid raevust, kui kuulsid tema nime; veekandjad, kaameliajajad, kangr*ud*, vasksepad ja sadulsepad, kes õhtuti tšaihimaadesse kogunesid, pajatasid üksteisele tema naljakatest seiklustest, kust. ta alati puhtalt välja tuli; rauge haaremiiludus silmitses sagedasti valget kivikest ja peitis selle jälle pärlmutterlaekasse, kui kuulis oma isanda samme.

«Ah,» ütles paks aukandja ja hakkas ähkides ning nohisedes oma brokaathalatti seljast kiskuma. «Me oleme end selle neetud hulguse Hodža Nasreddiniga lõplikult ära vaevanud: ta on terve riigi üles ässitanud ja mässule kihutanud! Ma sain täna oma vanalt sõbralt, Horasani ringkonna lugupeetud valitsejalt kirja. Kujutage ette, vaevalt oli see hulgus tema linna ilmunud, kui sepad otsekohe lõpetasid maksude maksmise, trahteripidajad aga keeldusid vahisõdureid tasuta toitmast. Vähe sellest, too kelm, islamirüvetaja ning patu poeg, julges Horasani valitseja haaremisse ronida ja tema kõige armsama naise au röövida! Tõepoolest ei ole maailm veel säherdust kurjategijat näinud. Kahju, et see nurjatu kaltsakas pole proovinud minu haaremisse tungida, muidu tolkneks ta pea juba ammust aega keset peaväljakut ridva otsas!»

Kaunitar vaikis, naeratas vargsi — tal oli üheaegselt :nii naljakas kui ka nukker tunne.

Tee aga aina tümises ja tolmas eesli kapjade all. Ning kõlas Hodža Nasreddini laul. Kümne aasta jooksul oli ta viibinud kõikjal: Bagdadis, Stambulis ja Teheranis, Bahtšisarais, Etšmiadzinis ja Tbilisis, Damaskuses ja Trapezundis, ta tundis neid linnu ja veel suurt hulka teisi, ja igale poole jättis ta endast mälestuse. Nüüd pöördus ta tagasi oma sünnilinna Buhhaara i Šerifii, üllasse Buhhaarasse, kus ta arvas end võivat võõra nime all natuke välja puhata oma lõpututest rändudest.

Teine peatükk

Ühinenud suure kaupmeestekillavooriga, ületas Hodža Nasreddin Buhhaara emiiririigi piiri, ja kaheksandal teekonnapäeval nägi ta kaugel tolmuvinetises suure kuulsa linna tuttavaid minarette.

Janust ja kuumusest ärapiinatud killavoorilised hakkasid kähedalt kisama, kaamelid lisasid sammu: päike oli juba veeremas ja tuli kiirustada, et enne, kui linnaväravad suletakse. Buhhaarasse jõuda. Hodža Nasreddin ratsutas viimasena karavani sabas ja oli mattunud tihedasse, raskesse tolmupilve. See oli kodutolm, püha tolm. Talle tundus, et see lõhnab paremini kui teiste, kaugete maade tolm. Aevastades ja läkastades ütles ta oma eeslile:

«Noh, näed, lõpuks oleme kodus. Vannun Allahi nime juures, meid ootab siin edu ja õnn.»

Karavan jõudis linnamüüri juurde just sel hetkel, kui vahisõdurid väravaid sulgesid. «Allahi nimel, oodake!» karjus karavanijuht. ja näitas kaugelt kuldraha. Kuid juba vajusid väravad kinni, riivid lükati kriginal ette ja vahimehed asusid müüritornidele suurtükkide juurde. Puhus jahetuul; tuhmis taevas kustus roosa. kuma, heledana ilmus nähtavale noorkuu kitsas sirp ja videvikuvaikuses kajasid kõigist lugematutest minarettidest muezzinite kõrged, venivad, kurvatoonilised hääled, mis kutsusid muhameedlasi õhtupalvusele.

Kaupmehed ja killavoorilised langesid põlvili, Hodža Nasreddin oma eesliga aga eemaldus tasahilju.

«Neil kaupmeestel on põhjust Allahit tänada, nad on täna lõunat söönud ja seavad ennast nüüd õhtusöögile. Aga meie, mina ja sina, mu truu eesel, pole lõunat söönud ega ole meil midagi ka õhtuks. Kui Allah tahab meilt tänu kuulda, siis saatku mulle kausitäis pilaffi ja sulle sületäis ristikut.»

Ta sidus eesli teeäärse puu külge ja heitis ise samasse kõrvale, otse maapinnale, ja pani endale kivi peaaluseks. Tema silmade ees avanesid tumedas, selges taevas siravad tähekobarad, ja iga tähtkuju oli talle tuntud: niivõrd sagedasti oli ta kümne aasta kestel näinud enda kohal lahtist taevast. Ja ta oli ikka mõtelnud, et need vaikse, targa endassesüvenemise tunnid teevad teda rikkamaks kõigist rikastest, ja kuigi rikas sööb kuldliudadelt, peab ta see-eest tingimata katuse all ööbima ja talle pole osaks antud südaööl, kui kõik on vaikseks jäänud, tunnetada maailma lendu läbi helesinise ja külma täheudu.. .

Vahepeal oli sakilise linnamüüri taga asuvates kara vanseraides ja tšaihanaades suurte katelde all lõkked

süüdatud ja tapale tassitavad oinad määgisid haledalt. Et toidulõhn teda ei kiusaks ega ärritaks, seadis kogenud Hodza Nasreddin end ööpuhkusele tuulepoolsesse külge.

Tundes Buhhaara korda ja kombeid, otsustas ta oma viimase raha hoida hommikul linnaväravate juures sissesõidulõivu maksmiseks.

Ta vähkres kaua küljelt küljele, saamata und silma, ja selle põhjuseks polnud üldsegi tühi kõht. Hodža Nasreddini tülitasid ja piinasid mõrud mõtted, isegi tähistaevas ei suutnud teda lohutada.

Ta armastas oma kodumaad, armastas teda üle kõige maailmas, see kaval elurõõmus mees, kelle päevitunud vasekarva nägu ümbritses väike *must* habe, selgetes silmades aga vilkusid nutikusesädemed. Mida kaugemale Buhhaarast ta oma lapitud halatis, võidunud tübeteikas ja katkistes jalavarjudes rännates jõudis, seda tugevamini armastas ta Buhhaarat ja igatses ta järele. Maapaos seisid tal kogu aeg meeles linna kitsad tänavad, kust arbaa läbi sõites mõlemast küljest kraabib savist aiamüüri, tal seisid meeles kõrged minaretid oma mustriliste glasuur- kivimustritega, millel. hommikuti ja õhtuti õhetab koidu ja ehahelk, ja iidsed, pühad korgijalakad okstel mustendavate hiiglasuurte toonekurepesadega, tal seisid meeles suitsused tšaihanaad sahisevate paplite varjus arõkkide ääres, trahterite suits ja ving, turgude kirev rahvamurd, tal seisid meeles oma kodumaa mäed ja jõed, tema külad, väljad, karjamaad ja kõrbed, ja kui ta Bagdadis või Damaskuses kohtas kaasmaalast, tundes selle ära tübeteika mustri või halati erilise lõike järgi, siis Hodža Nasreddini süda ängistus ja hing tardus.

Kui ta nüüd võõrsilt tagasi jõudis, nägi ta oma kodumaad veelgi õnnetumas olukorras kui päevil, millal ta sealt lahkus. Vana emiir oli ammu hinge heitnud. Uus emiir oli osanud Buhhaara kaheksa aastaga lõplikult laostada. Hodža Nasreddin nägi lõhutud sildu teedel, viletsaid odra- ja nisuoraseid kuivi arõkke, mille põhi oli kuumuse käes pragunenud. Põllud olid umbrohtunud, kõrget ja teravat

stepiheina täis kasvanud, aiad olid kuivanud veepuudusest, talupoegadel polnud ei leivavilja, ega kariloomi, kerjuseid istus rodus piki teeääri, mangudes armuande samasugustelt kerjustelt, nagu nad ise olid. Uus emiir paigutas kõigisse küladesse vahisõdurite salgad Ja andis elanikele käsu neid tasuta toita, rajas hul-

13

galiselt uusi mošeesid ja andis elanikele käsu need valmis ehitada, - ta oli väga vaga mees, see uus emiir, ja tingimata sõitis kaks korda aastas kummardama kõige pühama ja võrratuma šeigi Bahauddini põrmu; kelle hauakamber paiknes Buhhaara lähedal. Lisaks endisele neljale maksule kehtestas ta veel kolm, määras maksu igast sillast ülesõidu eest, kõrgendas turu- ja kohtulõivu, müntis valeraha. .. Käsitöö käis alla, kaubandus laastus: kurvas seisukorras võttis Hodža Nasreddini vastu tema kodumaa.

...Varahommikul alustasid muezzinid jälle kõigis minarettides oma laulu, väravad avanesid; ja karavan rühkis kaamelikellade kumeda helina saatel pikkamisi linna.

Väravate taga karavan peatus: vahisõdurid tõkestasid tee. Neid oli tohutu hulk - nii neid, kel oli midagi jalas, kui ka paljajalgseid, nii neid, kel oli midagi seljas, kui ka poolpaljaid, kes polnud emiiri teenistuses veel jõudnud rikastuda. Nad tõuklesid, kisasid, vaidlesid juba ennakult kergesti saadavat tulu omavahel jagades. Lõpuks väljus tšaihanaast maksukoguja - paks ja unine, seljas võidunud varrukatega halatt, kingad paljaste jalgade otsas tursunud näos pahelise ja ohjeldamatu eluviisi jäljed. Heitnud ahne pilgu kaupmeeste poole, ütles ta:

«Tervitan teid, kaupmehed, soovin teile edu äriasjades. Ja teadke, et on olemas emiiri käsk peksta malakatega kas või surnuks igaüks, kes kas või kübekestki oma kaubast varjab.»

Kaupmehi valdas jahmatus ja hirm, vaikides silitasid nad oma värvitud habemeid. Maksukoguja pöördus vahisõdurite poole, kes juba ammu kannatamatult ühe kohapeal kekslesid, ja nipsutas oma jämedate sõrmedega. See oli märguandeks. Huilates ja vingudes sööstsid vahisõdurid kaamelite juurde. Rüsides ja rutakalt raiusid nad jõhvnöörid saablitega puruks, lõhkusid kaubapallid kärinal lahti ja loopisid tee peale maha küll brokaati, siidi ja sametit, küll kaste pipra, tee ja ambraga, küll kanne kallihinnalise roosiõli ja tiibeti arstirohtudega.

Hirmust kaotasid kaupmehed kõnevõime. Kahe minutiga oli ülevaatus lõpetatud. Vahisõdurid rivistusid oma ülema selja taha. Nende halatid olid kohevil ja pungil. Hakkas maksude võtmine kaupade ja linna sissesõidu eest. Hodža Nasreddinil kaupa polnud, temalt nõuti lõivu ainult sissepääsu eest.

14

«Kust sa tuled ja mis eesmärgil?» küsis maksukoguja. Kirjur kastis hanesule tindipotti ja seadis end Hodža Nasreddini vastust üles kirjutama.

«Ma tulen Isfahanist, oo üliauline isand. Siin, Buhhaaras elab mul sugulasi.»

«Nõnda siis,» ütles, maksukoguja, «sa sõidad külla oma sugulastele. Tähendab, sa pead tasuma külastusmaksu.»

«Kuid ma ei sõida ju sugulastele külla,» vaidles Hodža Nasreddin vastu. «Sõidan tähtsa asjatoimetuse pärast.»

«Asjatoimetuse pärast!» hüüatas maksukoguja ja tema silmad lõid kilama. «Tähendab, sa sõidad külla ja üksiti ka asjatoimetuse pärast. Tasu külastusmaks ja asjaajamismaks ja anneta mošeedekaunistamise jaoks. Allahi auks, kes sind teel röövlite eest hoidis.»

«Parem hoidku ta mind praegu, aga röövlitega tulen ma kuidagi ka ise toime,» mõtles Hodža Nasreddin, kuid vaikis: ta jõudis välja arvestada, et iga sõna selles jutuajamises läheb talle maksma üle kümne tanga. Ta näppis oma vöö lahti ja hakkas vahisõdurite kiskjalikult teraste pilkude all lugema raha linna sissesõidu lõivuks, külastuslõivuks, asjaajamislõivuks ja mošeede kaunistamise fondi annetamiseks. Maksukoguja kõõritas ähvardavalt vahisõdurite poole, mispeale need, näod kõrvale pöörasid. Ninapidi raamatusse vajunud kirjutaja krabistas sulega. Hodža Nasreddin õiendas

arved ja tahtis minekut teha, kuid maksukoguja märkas, et kotti veel mõned mündid jäid.
«Oota veidike,» ütles ta Hodža Nasreddinile. «Aga kes su eesli eest lõivud tasub? Kui sa oma sugulastele külla lähed, tähendab see, et ka su eesel sugulastele külla läheb.»

«Sul on õigus, oo tark ülem,» kostis Hodža Nasreddin vaguralt ja sidus jälle vöö lahti. «Mu eeslil on Buhhaaras tõepoolest päratu hulk sugulasi, sest muidu oleks meie emiir tükkis säärase valitsemiskorraga ammust aega troonilt lennanud ja sina, oo auväärne, oma ahnuse pärast teibasse aetud!»

Enne kui maksukoguja toibus, hüppas Hodža Nasreddin oma eesli selga, ajas selle tuhatnelja kihutama ja kadus ligemasse põiktänavasse. «Rutem, rutem!» õhutas ta. «Kiirenda sammu, mu truu eesel, kiirenda sammu, muidu peab su peremees veel ühe maksu tasuma — sedapuhku oma peaga!»

Hodža Nasreddini eesel oli väga tark, kõigest sai aru: oma pikkade kõrvadega kuulis ta häältekõminat ja suma linnaväravate juures ning vahisõdurite kisa, ja teed valimata tormas ta edasi, nii et Hodža Nasreddin, kes mõlema käega ta kaela ümbert oli kinni haaranud ja jalgu kõrgel hoidis, suurivaevu sadulas püsis. Nende kannul kupatas käheda haukumisega terve kari koeri. Vastutulijad surusid end piirdemüüride ligi ja vaatasid neile pead vangutades järele.

Selle aja sees tuhlasid vahisõdurid linnavärava juures rahvasummas, otsides häbematut vabamõtlejat taga. Kaupmehed sosistasid üksteisele muiates:

«Näh, kus oli vastus, mis teeks au isegi Hodža Nasreddinile enesele!»

Keskpäevaks teadis sellest vastusest juba kogu linn. Müüjad turul jutustasid seda sosinal ostjatele, need aga kõnelesid edasi, ja kõik ütlesid seejuures: «Jah, need on sõnad, mis vääriksid Hodža Nasreddini ennast.»
Ja mitte keegi ei teadnud, et need sõnad kuulusidki Hodža Nasreddinile, ja et tema ise, kuulus ja võrratu Hodža Nasreddin, luusib praegu mööda linna ringi, näljane ja ilma ühegi krossita, otsides sugulasi või vanu sõpru, kes talle süüa ja esialgu peavarju annaksid.

Kolmas peatükk

Ta ei leidnud Buhhaaras ei sugulasi ega vanu sõpru. Ta ei leidnud üles oma isamajagi, milles oli sündinud ja üles kasvanud, mänginud varjulises aias, kus kolletav lehestik selgetel sügispäevadel tuule käes sahises, .küpsed puuviljad tumeda, otsekui kauge kopsatusega maapinnale langesid, linnud erksal häälel siristasid, päikeselaigud lõhnaval rohul värelesid, töökad mesilased sumisesid, korjates närbuvatelt õitelt viimast andamit, ja kus vesi arõkis tasa sulises, vestes poisile oma lõputuid, kummalisi muinasjutte. .. Nüüd oli selles kohas jäätmaa: kühmud, lohud, kisulised karuohakad, suitsunud telliskivid, varisevad seinajäänused, kõdunenudkõrkjamattide tükid, ei olnud siin ühtegi lindu, mitte ühtegi mesilast ei näinud Hodža Nasreddin siin enam. Ainult kivide alt, mille otsa ta komistas, voolas välja õline juga, läigatas tuhmilt päikesepaistel ja kadus jälle kivide alla - see oli madu,

üksik ja õudne asukas mahajäetud kohtades, kust inimene on alatiseks lahkunud.
Hodža Nasreddin vahtis maha ja seisis kaua aega vaikides, mure rusus ta südant.
Ta kuulis selja taga kärisevat köhimist ning pöördus ümber.

Mööda jalgrada tuli üle jäätmaa keegi vanamees, puudusest ja hädadest küüru vajunud. Hodža Nasreddin pidas ta kinni:

«Rahu sinuga, vanataat, ja andku Allah sulle veel palju aastaid tervist ja õnne. Ütle, kelle maja asus varem siin jäätmaal?»

«Siin asus sadulsepp Sir-Mamedi maja,» vastas vanamees. .«Omal ajal tundsin ma teda väga hästi. See Sir Mamed oli kuulsa Hodža Nasreddini isa, - Hodža Nasreddinist oled sa, teekäija, kindlasti küllalt palju kuulnud.»

«Jah, olen üht-teist kuulnud. Kuid ütle, kuhu on kadunud see sadulsepp Sir Mamed, kuulsa Hodža Nasreddini isa, kuhu on kadunud tema pere?»

«Tasa, mu poeg. Buhhaaras on tuhandeid ja tuhandeid nuuskureid, nad võivad meid kuulda, ja siis on meil õnnetus kaelas. Sa oled vist kaugelt tulnud ega tea, et meie linnas on karmilt keelatud Hodža Nasreddini nime suhu võtta, selle eest pannakse vangi. Kalluta oma pea lähemale, ja ma räägin sulle.»

Erutust varjates kummardus Hodža Nasreddin talle
ligemale.

«See oli juba vana emiiri ajal,» alustas vanamees. «Poolteist aastat pärast Hodža Nasreddini väljaajamist maalt käis turul ringi, kuulujutt, et ta on tagasi tulnud, elab salaja Buhhaaras ja sepitseb emiiri pihta pilkelaule. See kuulujutt jõudis emiiri lossi, vahisõdurid tormasid Hodža Nasreddini otsima, aga ei suutnud teda leida. Siis käskis emiir Hodža Nasreddini isa, kaks venda, onu ja kõik kaugedki sugulased ja sõbrad kinni võtta ning neid seni piinata, kui ütlevad, kus Hodža Nasreddin ennast varjab.

Au Allahile, ta andis neile niipalju mehisust ja enesekindlust, et nad jõudsid vaikida, ja meie Hodža Nasreddin ei sattunud emiiri küüsi. Aga tema isa, sadulsepp Šir-Mamed, jäi piinamise tagajärjel haigeks ja suri varsti, kõik sugulased ja sõbrad aga, et emiiri viha eest hoiduda, lahkusid Buhhaarast ja keegi ei tea, kus nad praegu on.

17

.Ja siis kaskis emiir nende elumajad maha lõhkuda ja aiad üles juurida, et hävitada Buhhaarast isegi mälestus Hodža Nasreddinist.»

«Mispärast neid piinati?» hüüatas Hodža Nasreddin. Pisarad voolasid mööda ta nägu alla, kuid vanamehe silmanägemine oli halb ja ta ei märganud neid pisaraid. «Mispärast neid piinati? Sest Hodža Nasreddini polnud ju tol ajal Buhhaaras, seda tean ma päris kindlasti.»

«Seda ei tea mitte keegi,» kostis vanamees. «Hodža Nasreddin ilmub, millal tahab, ja kaob, kunas tahab. Ta on igal pool ja mitte kuskil, see meie võrratu Hodža Nasreddin.» .

Nende sõnadega hakkas vanamees ägades ja köhides edasi komberdama, Hodža Nasreddin aga, kattes nägu kätega, läks oma eesli juurde.

Ta kallistas eeslit ja surus oma märja näo looma sooja, higilõhnalise kaela vastu. «Sa näed, mu hea, mu truu sõber,» ütles Hodža Nasreddin, «et mulle pole jäänud ühtegi lähedast olevust peale sinu, mu püsiv ja ustav seltsiline rännuteedel.» Ja otsekui tunnetades oma peremehe muret, seisis eesel vagaselt ja liikumatult paigal ja lakkas isegi astelheina näsimast, mille tutt jäigi ta mokkade vahele ripnema.

Kuid tunni aja pärast tegi Hodža Nasreddin südame kõvaks ja pisarad kuivasid ta näol. «Katki pole midagi,» ütles ta valjusti ja laksas eeslile matsu selga. «Mitte kui midagi. Mind pole Buhhaaras veel unustatud, mind tuntakse ja mäletatakse Buhhaaras ja küll me oskame siin sõpru leida. Ja nüüd teeme emiiri pihta juba säärase laulu, et ta oma troonil vihast lõhkeb ja ta haisvad soolikad vastu lossi uhkeid seinu lendavad! Edasi, mu truu eesel, edasi!»

Neljas peatükk

Oli pealelõunane lämbe ja vaikne aeg. Teetolm, kivid, savist piirdemüürid ja seinad - kõik hõõgusid, uhkasid laiska kuumust, ja higi Hodža Nasreddini näol kuivas enne, kui ta jõudis selle maha pühkida.

Erutusega tundis Hodža Nasreddin ära tuttavad tänavad, tšaihanaad ja minaretid. Midagi polnud

Buhhaaras kümne aasta jooksul muutunud, ikka endiselt tukkusid hatul

karvaga penid veevõtukohtades ja sale naine, hoides tõmmu käega, mille küüned värvitud, koomal oma parandžaad, ammutas kummargil olles kitsakaelalise, tiniseva savikannuga vett. Ja endiselt olid suletud kuulsa Miri-Arabi medrese väravad, kus üksikkongide raskete võlvide all õpetatud ulemaad ja mudarissid, kes ammugi on unustanud kevadlehestiku värvi, päikeselõhna ja veevulina, süngel leegil põlevate silmadega koostavad Allahi auks pakse raamatuid, milles tõestavad tungivat vajadust hävitada seitsmenda põlveni kõik need, kes ei tunnista islamit. Hodža Nasreddin kopsas eeslile kandadega külge, kui ta sellest koledast kohast mööda sõitis.

Aga kust siiski süüa saada? Kolmandat korda eilsest saadik näppis ta oma vöö lahti.

«Tuleb midagi välja nuputada,» ütles ta. «Teeme peatuse, mu truu eesel, ja mõtleme järele. Ah, näe, parajasti ongi tšaihanaa.»

Ta võttis eeslil päitsed peast ja laskis selle lasipuu juurde ristikuriismeid koristama, ise aga tõmbas halatihõlrnad üles ja istus arõki äärde, kus sulisedes ja keerukohtadel kobrutades jooksis savisegune püdel vesi. «Kuhu, milleks ja kust voolab see vesi - vesi ei tea seda ega mõtle sellest,» mõlgutas Hodža Nasreddin muremõtteid.

«Ka mina ei tea oma teed, puhkeaset ega kodumaja. Misparast ma tulin Buhhaarasse? Kuhu lähen ma homme? Ja kust saada pool tangat lõunasöögiks? Kas ma tõesti jälle tühja kõhuga. jään? Neetud maksukoguja, ta riisus mu paljaks ja julges mulle häbematult veel röövlitest seletada!»

Sel hetkel nägi ta äkki oma õnnetuste süüdlast. Tšaihanaa poole ratsutas ei keegi muu kui maksukoguja ise.

Kaks vahisõdurit talutasid valjaidpidi araabia täkku, kõrbi iludust, kelle tumedates silmades leekis õilis ja kirglik tuli. Kaela kenusse ajades timberdas see oma peenikestel jalgadel, just nagu oleks tal vastumeelt kanda enda seljas maksukoguja rasvast keret.

Aupaklikult upitasid vahisõdurid oma ülemuse maha: ja too läks tšaihanaasse, kus orjameelsusest värisev tšaihanaapidaja ta siidpatjadele istuma paigutas, talle eraldi kõige paremat teed keetis ja peene, hiina päritoluga piaali ette pani. «Hiilgavalt võtavad teda vastu minu raha eest,» mõtles Hodža Nasreddin.

Maksukoguja kaanis end kõrini teed täis ja jäi varsti

patjadele tukkuma, lastes üle tšaihanaa kuulda oma nohisemist, norisemist ja matsutamist.. Kõik ülejäänud külastajad hakkasi.d kõnelema sosinal, kuna kartsid häirida tema und. Vahisõdurid istusid tema kõrval - üks paremal, teine vasakul - ja peletasid okstega tüütuid kärbseid eemale, kuni veendusid, et maksukoguja on sügavalt magama jäänud. Siis pilgutasid nad teineteisele silma, vabastasid hobuse valjaist, viskasid talle pahmaka ristikheina ette, võtsid vesipiibu kaasa ja läksid tšaihanaa tagumisse ossa, pimedusse, kus natukese aja pärast Hodža Nasreddini poole venis hašiši magusat lõhna: vabal ajal andusid vahisõdurid pahele.

«Noh, aga minul on paras aeg minema aurata,» otsustas Hodža Nasreddin, mõeldes hommikusele seiklusele linnaväravate juures ja kartes, et vahisõdurid, ega tea uskuda, ta ära tunnevad. «Aga kust ma siiski pool tangat saan? Oo kõikvõimas saatus, kes sa nii palju kordi oled Hodža Nasreddini hädast välja aidanud, pööra tema peale oma heatahtlik pilk!»

Sel ajal hõigati teda: «Hei, sina, kaltsakas!» Ta pööras pead ja nägi teel kinnist, rikkalikult ilustatud arbaad; mille eesriided olid kõrvale lükatud ja kust keegi suure turbani ja kalli halatiga mees välja vahtis.

Ja juba enne, kui see mees - jõukas kaupmees või aukandja ~ oma järgmised sõnad jõudis ütelda, teadis Hodža Nasreddin, et tema: õnnejuhuse kutsumine polnud vastuseta jäänud: nagu alati, oli õnn talle raskes olukorras oma heatahtliku pilgu pööranud.

«Mulle meeldib see täkk,» ütles rahajõmm kõrgilt ja vahtis üle Hodža Nasreddini pea, imetledes ilusat araabia kõrbi. «Ütle; on see hobune müüa?»

«Maailmas polegi säärast hobust, keda ei oleks võimalik müüa,»

«Sul pole vist taskus kuigi palju kõlisevat,» jätkas rahajõmm. «Kuula hoolega. Ma ei tea, kelle see täkk on, kust ta on ja kellele see varem kuulus. Ma ei küsi seda sinu käest.. Mulle on küllalt sellest, et sa, otsustades su tolmuste riiete järgi, oled Buhhaarasse tulnud kaugelt.

Sellest on mulle küllalt. Kas on arusaadav?»

Suure õhina ja vaimustusega noogutas Hodža Nasreddin pead: ta. sai korrapealt kõigest aru ja isegi palju rohkemast, kui rahajõmm talle öelda 'tahtis. Ta mõtles ainult ühele asjale: kui vaid mõni loll kärbes maksukogujale

ninasõõrmesse või hingekurku ei roniks ega teda üles ei ärataks. Vahisõdurite pärast tundis ta vähem muret: need jätkasid innukalt pahe nautimist, millest andsid tunnistust pimedast nurgast hoovavad roheka suitsu tihedad pilved.

«Kuid sa mõistad ise,» rääkis rahajõmm kõrgilt ja tähtsalt edasi, «et sinu näruses halatis pole sünnis sõita niisuguse hobusega. See oleks sulle koguni hädaohtlik, sest igaüks esitaks endale küsimuse: «Kust võttis see kerjus säärase ülitoreda täku?» - ja sa võiksid kergesti vangimajja sattuda.»

«Sul on õigus, oo kõrgeauline käskija,» ütles Hodža Nasreddin vaguralt..«Hobune on minu jaoks tõesti liiga hea. Oma näruses halatis olen ma kogu eluaeg sõitnud eesliga ja ma ei tihka mõteldagi selle peale, et säärase hobuse selga istuda.»

Tema vastus meeldis rahajõmmile.

«See on hea, et sa oma vaesuse juures pole uhkusest sõgestatud: vaene inimene peab olema alandlik ja vähenõudlik, kuna lopsakad õied on omased suursugusele mandlipuule, mitte aga viletsale, karedale stepirohule. Nüüd vasta mulle: kas tahad seda rahakotti endale? Siin on täpseit kolmsada tangat hõbedas,»

«Miks mitte!» hüüatas Hodža Nasreddin, aga samas läks tal südame alt külmaks, sest kuritahtlik kärbes oli siiski maksukoguja ninasõõrmesse pugenud: too aevastas ja hakkas nihelema. «Miks mitte? Kes küll ütleks ära kolmesajast tangast hõbedas! See on ju, niisama hea, mis leida tengelpung tee pealt maast.»

«Noh, oletame, et tee pealt leidsid sa midagi muud,» ütles rahajõmm peenelt. muheldes. «Kuid selle, mis sa tee pealt leidsid, olen ma nõus hõbeda vastu ümber vahetama. Võta oma kolmsada tangat.»

Ta ulatas Hodža Nasreddinile tüseda rahakoti ja andis märku teenrile, kes nuudiga selga sügades oli jutuajamist pealt kuulanud. Teener seadis sammud täku poole. Hodža Nasreddin jõudis tähele panna, et teener, otsustades muige järgi tema lamedal rõugearmilisel näol ja tema vilavate silmade järgi, on ehtne kelm, oma isandale vääriline paarimees. «Kolm kelmi ühe tee peal - seda on liiga palju, ühel on paras aeg jalga lasta!» otsustas Hodža Nasreddin. ülistanud rikka mehe vagameelsust ja heldust, hüppas ta oma eesli selga ja tonksas teda nii tugevasti

kandadega, et eesel, vaatamata kogu oma laiskusele, kohe galopis minema pani.

Hodža Nasreddin pööras pead ja nägi, kuidas rõugearmiline teener kõrbi araabia täkku arbaa külge seob.

Ta pööras veel kord pead ja nägi, kuidas rahajõmm ja maksukoguja teineteist habemest sikutavad ja kuidas vahisõdurid neid asjata lahutada katsuvad.

Mõistlik inimene ei sega end võõrasse tülisse. Hodža Nasreddin tiirutas ja põikles mööda kõiki kõrvalisi tänavaid, kuni tundis end väljaspoolohtu olevat. Ta sikutas ratsmeid ja peatas eesli

kappamise.
«Oota'nd, oota,» ütles ta. «Nüüd pole meil enam kuskile kiiret.. .»
Äkki kuulis ta läheduses ärevile ajavat, tõtlikku kabjaplaginat.

«Ehei! Edasi, mu truu eesel, edasi, aita hädast!» karjus Hodža Nasreddin, kuid oli juba hilja: teekäänaku tagant tuli galopeerides ratsanik.

See oli rõugearmiline teener. Ta kappas arbaa eest lahti rakendatud hobusel. Jalgu kõlgutades kihutas ta Hodža Nasreddinist mööda, pidas hobuse järsult kinni ja seadis selle põigiti teele ette.
«Lase mööda, kulla mees,» ütles Hodža Nasreddin mahedalt. «Säärasel kitsal teel tuleb sõita pikuti, mitte aga põigiti.»

«Ahaa!» hüüdis teener kahjurõõmsa häälega. «Noh, nüüd sa maa-alusest vangikongist ei pääse! Kas tead ka, et see aukandja, täku peremees, kiskus minu isandal pool habet välja ja minu isand lõi tal nina veriseks.

Homme viiakse sind emiiri kohtu ette. Su saatus, oo mees, on tõesti kibe!»

«Mis sa räägid?» hüüatas Hodža Nasreddin. «Mille pärast võisid need auväärsed mehed nii kõvasti riidu minna? Kuid miks sa mind kinni pidasid, ei minul ole võimalik nende tülis vahekohtunik olla? Parem las nad saavad ise kuidagiviisi hakkama.»
«Aitab lobisemisest!» ütles teener. «Pööra ots ümber.
Sul tuleb selle täku pärast vastust anda.»
«Missuguse täku?»
«Sa veel küsid?! Tollesama, kelle eest sa mu isandalt koti hõbedat said.»
«Vannun-Allahi nimel, sa eksid,» kostis Hodža Nasreddin. «Täkk ei puutu üldse asjasse. Otsusta ise, sina ju

kuulsid kogu jutuajamist pealt. Sinu isand, helde ja vagameeIne mees, kes tahtis vaest inimest aidata, küsis, kas ma tahan kolmsada hõbetangat saada, ja mina ütlesin, et muidugi tahan. Ja ta andis mulle kolmsada tangat, ja pikendagu Allah tema elupäevi! Kuid enne otsustas ta minu tagasihoidlikkuse ja alandlikkuse proovile panna, et kinnitust leida, kas ma olen autasu ära teeninud. Ta ütles: «Ma ei küsi, kelle see täkk on ja kust see on,» - tahtes sellega järele proovida, kas ma valeuhkusest end selle täku peremeheks ei nimeta. Mina vaikisin, ja helde, vagameelne kaupmees jäi sellega rahule. Seejärel ütles ta, et säärane täkk oleks minu jaoks liiga hea, ja mina olin sellega täiesti päri, ja jällegi jäi ta rahule. Siis ütles ta, et. ma olevat leidnud tee pealt selle, mis on väärt hõbeda vastu ümber vahetada, rõhutades seilega minu agarat ja kindlat meelt islamiasjades ja seda, et ma selle kindla meele olen leidnud rännates mööda pühasid paiku.
Ja siis andis ta mulle autasu, et selle vaga teoga endale juba ette kergendada pääsu paradiisi üle hauataguse silla, mis on kergem juuksekarvast ja kitsam mõõgaterast, nagu ütleb püha koraan. Juba oma esimeses palves annan Allahile sinu isanda vagast teost teada, et Allah aegsasti sellele sillale tema jaoks käsipuu üles seaks.»

Teener vajus mõttesse, seejärel aga ütles kavala muigega, millest Hodža Nasreddinil kuidagi paha hakkas:

«Sul on õigus, oo teekäija. Ja kuidas ma seda küll kohe ei taibanud, et sinu kõnelusel minu isandaga on ilii vooruslik tagamõte! Aga kui sa juba oled otsustanud aidata mu isandal üle hauataguse silla paradiisi pääseda, siis oleks parem, kui käsipuud oleksid mõlemal pool. Nii oleks sild toekam ja kindlam. Minagi palvetaksin heameelega oma isanda eest, et Allah ka teisele poole käsipuu paneks.»
«Eks palveta siis!» hüüatas Hodža Nasreddin. «Kes sind keelab. On ju sinu kohus seda teha. Sest kas ei käsi koraan orjadel ja teenritel iga päev oma isanda eest palvet pidada, ilma erilist tasu nõudmata. . .»

«Keera eesel ümber!» ütles teener jämedalt, ajas oma hobuse liikuma ja surus Hodža Nasreddini

vastu piirdemüüri. «Noh, kärmemini, ära sunni mind asjatult aega raiskama.»
«Oota'nd ometi,» katkestas Hodža Nasreddin teda rutakalt. «Ma pole veel kõike öelnud. Ma kavatsesin lugeda

palvet kolmsada sõna, täpselt nii palju, kui tangasid sain. Aga nüüd ma mõtlen, et võib läbi ajada ka kahesaja viiekümne sõnaga. Minu poolne käsipuu saab seetõttu natuke peenem ja lühem. Aga sina loed viiekümnesõnalise palve, ja ülitark Allah oskab neistsamadest lattidest välja pigistada käsipuu ka sinupoolsesse külge,»
«Kuidas nii?» vaid1es teener vastu. «Tähendab, et minu käsipuu tuleb sinu omast viis korda lühem?»
«Kuid tuleb see-eest kõige ohtlikumasse kohta,» tähendas Hodža Nasreddin sudikalt.
«Ei! Mina pole nõus nii lühikese käsipuuga,» ütles teener otsusekindlalt. «Tähendab, et osa silda jääb käsipuuga piiramata! Ma lähen üleni kahvatuks ja kattun külma higiga juba üksnes mõeldes hädaohule, mis minu isandat ähvardab. Ma arvan, et me kumbki peame lugema palvet sada viiskümmend sõna, nii et käsipuu oleks mõlemas küljes ühesugune. Noh, jäägu nad pealegi veidi peeneks, aga see-eest on mõlemal pool. Aga kui sa nõus pole, siis näen ma selles kurja nõu minu isanda vastu tähendab, sa tahad, et ta sillalt alla kukuks! Ja nüüd hüüan ina inimesed kohale, ja otsemaid lähed maa-alusesse vangikongi.»
«Peenikesed käsipuud!» hüüdis Hodža Nasreddin raevukalt ja tundis otsekui rahapunga kerget liikumist vöö all. «Sinu arvates on siis küllalt, kui sild ainult varbadega piirata! Saa ometi aru, et ühel küljel peab käsipuu tingimata jämedam ja tugevam olema, et kaupmehel oleks, kust kinni võtta, kui ta komistab ja kukkuma hakkab.»
«Tõde ise räägib sinu suu läbi,» hüüatas teener rõõmsalt. «Saagu see siis minupoolselt küljelt jämedam, mina juba ei karda vaeva ja loen kahesaja sõna suuruse palve.»
«Kas kolmesadat ei taha lugeda?» kähvas Hodža Nasreddin tigedana.
Nad vaidlesid kaua tee peal. Harvad möödaminejad, kes kuulsid katkendlikult nende juttu, tervitasid aupaklikult, kuna pidasid Hodža Nasreddini ja rõugearmilist teemit vagadeks palveränduriteks, kes on tagasi jõudnud pühi paikiu kummardamast.
Kui nad teineteisest lahkusid, oli Hodža Nasreddini kukkur poole kergem: nad olid kokku leppinud, et sild, mis paradiisi viib, peab kaupmehe jaoks olema mõlemast küljest piiratud ühepikkuse ja ühetugevuse, käsipuuga.

«Jumalaga, teekäija,» ütles teener. «Täna saatsime me sinuga korda vaga teo.»
«Jumalaga, tubli, ustav ja vooruslik teener, kes sa nii väga hoolitsed oma isanda hinge päästmise eest. Ütlen veel, et vaidluses ei anna sa vist alla isegi Hodža Nasreddinile endale.»
«Mispärast sa teda meelde tuletad?» teritas teener kõrvu.
«Niisama. . . Tuli vaid keelele,» vastas Hodža Nasreddin, mõeldes endamisi: «Ehee! See pole nähtavasti mingi lihtne linnuke!»
«Võib-olla oled sa mõni tema kauge sugulane?» küsis teener. «Või tunned mõnda tema sugulast?»
«Ei, ma pole temaga iialgi kokku puutunud. Ja ma ei tunne ühtegi tema sugulast.»
«Ütlen sulle kõrva sisse,» kallutas teener end sadulas Hodža Nasreddini poole, «ma ise olen Hodža Nasreddini sugulane. Olen tema lellepoeg. Lapsepõlves kasvasime koos.»
Hodža Nasreddin, kes lõplikult kinnitust leidis oma kahtlustusele, ei vastanud midagi. Teener koogutas tema poole teisest küljest:
«Tema isa, kaks venda ja onu said otsa. Kindlasti oled kuulnud, teekäija?»
Hodža Nasreddin vaikis.
«Mihuke metsikus emiiri poolt!» hüüatas teener silmakirjalikult.
Kuid Hodža Nasreddin vaikis.

«Kõik Buhhaara vesiirid on lollid!» ütles teener äkki, värisedes kannatamatusest ja ahnusest, sest vabamõtleja tabamise eest oli riigikassa ette näinud suure
autasu.
Kuid Hodža Nasreddin vaikis kangekaelselt.
«Ja tema hiilgus ise, meie emiir, on kah loll!» ütles teener. «Ja pealegi on teadmata, kas taevas on Allahit või pole teda üldse olemaski.»
Kuid Hodža Nasreddin vaikis, ehkki mürgine vastus, tal juba ammu päris keeleotsal veerles. Teener, kes oma lootustes oli pettunud, virutas hobusele sajatades nuudiga ja kadus paari kapsakuga teekäänaku taha. Kõik jäi vaikseks. Ainult tolm, mille hobusekabjad olid üles paisanud, keerles ja kullendas liikumatus õhus, mida läbistasid viltused päikesekiired.

«Kas sa näe, kus mul sugulane väljas,» mõtles Hodža Nasreddin pilkavalt. «Vanamees ei valetanud mulle:
Buhhaarasse on tõesti siginenud nuuskureid rohkem kui kärbseid, ja tuleb ettevaatlik olla, sest iidne kõnekäänd ütleb, et süüdlase keel raiutakse tükkis peaga.»
Nõnda sõitis ta tükk aega, kord tusatsedes, kui tuli meelde poolenisti tühjenenud tengelpung, kord muheldes, kui kujutles maksukoguja ja kõrgi rahajõmmi kaklust.

Viies peatükk

Kui Hodža Nasreddin oli linna teise otsa jõudnud, ta peatus, andis oma eesli tšaihanaapidaja hoolde ja läks ise aega kaotamata söögimajja.
Seal oli kitsas, suitsune ja. kõrbevingune, valitses kisa ja lärm, ahjud lõõmasid palavalt ja nende leek heitis valgust higistele, vööni paljastele kokkadele. Need kiirustasid, karjusid ja tõuklesid isekeskis ning jagasid kuklavõmme kokapoistele, kes arulagedate silmadega tuuseldasid mööda trahterit, suurendades veelgi trügimist, kära ja möllu. Mulksusid ilmatu suured katlad, mis olid kaetud tantsisklevate, puusõõrikutega, rammus aur tihenes lae alla, kus sumisedes tiirlesid arvutute kärbeste parved.
Sinakashallis kõrbevingus särises ja pritsles raevukalt õli, heIkisid pannide-pottide tulikuumad küljed ja praevarrastelt sütele tilkuv rasv põles sinaka vubiseva leegiga. Siin valmistati pilaffi, praeti šašlõkki, keedeti rupskeid, küpsetati sibula, pipra, liha ja rasvasabalamba rasvaga täidetud pirukaid, ja kui rasv ahjus üles sulas, imbus see läbi taigna pinnale ja kees väikeste mullidena. Suurivaevu leidis Hodža Nasreddin endale koha ja litsus end nii tihedalt inimeste vahele, et need, keda ta oma selja ja puusadega pitsitas, lausa hinge ahmisid. Aga keegi ei pahandanud ega öelnud Hodža Nasreddinile sõnagi, tal endal aga polnud ammugi põhjust pahandada. Talle oli alati meeldinud turutrahterite keevaline rahvamurd, kogu see korrapäratu jutusumin, naljad, naer, karjumine, rüsimine, sõbralik nohin, sadade inimeste mälumine ja matsutamine, kellel pärast rasket päevatööd polnud mahti roogade juures pirtsutada: väsimatud lõualuud jahvatavad kõik läbi - nii sooned kui kõhred, lausa täitmatu kõht

.aga võtab kõik vastu, nii et ainult anna takka, peaasi, et kõik oleks rohke ja odav! Ka Hodža Nasreddin oskas põbjalikult süüa: ühe hingetõmbega hävitas ta ära kolm kausitäit nuudleid, kolm kausitäit pilaffi ja takkapihta veel paarkümmend pirukat, mida sõi küll juba vägisi, aga jäi truuks oma põhimõttele kaussi iialgi mitte midagi järele jätta, kui selle eest kord juba raha makstud.
Siis puges ta ukse poole, ja kui ta lõpuks kõigest väest küünarnukkide abi kasutades välja õhu kätte pääses, oli ta üleni märg. Ta ihuliikmed olid jõuetud *ja* nagu läbi haqdunud, justkui oleks ta

nüüdsama olnud saunas turske masseerija käte all: Lõdva sammuga, söögist ja palavusest raskeks muutunud, vedas Hodža Nasreddin end kuidagimoodi tšaihanaani, ja kui ta juba sees oli, tellis endale teed. ja heitis õndsa tundega vilditükile sirevile..Ja silmalaud vajusid kinni, peas uitasid vaiksed, mõnusad mõtted: «Niiüd on mul. palju raha, hea oleks see käiku lasta ja avada mingi töökoda - pottsepa- või sadulsepatöökoda. Neid käsitöid ma ju tunnen. Tõepoolest, aitab mulle ringi-hulkumisest. Kas ma siis teistest halvem ja rumalam olen, kas minul ei või olla head, kena naist, kas minul ei või olla poega, keda ma kätel kannaksin? Vannun prohveti habeme juures, et sellest kisakõri-poisust saab ehtne kelm, küll ma katsun talle oma tarkused edasi anda! Jah, otsustatud: Hodža Nasreddin muudab oma rahutut eluviisi. Hakatuseks pean ma ostma kas pottsepa- või sadul-sepatöökoja. . .»

Ta hakkas rehkendama. Hea töökoda maksab vähemalt oma kolmsada tangat, temal on sada viiskümmend. Sajatades tuletas ta meelde rõugearmilist teenrit: «Rabagu Allah pimedusega seda. röövlit, kes võttis mu käest ära just selle osa, mis mul nüüd järje peale saamiseks puudu jääb.»

Ja jälle tuli õnnelik juhus talle appi. «Kakskümmend tangat!» ütles äkki keegi, Ja pärast neid sõnu kuulis Hodža Nasreddin vürflite klõbinat, neid visati vaskkandikul.

Lava serval, üsna lasila juures, mille külge eesel oli seotud, istusid mehed tihedas ringis, tšaihanaapidaja. seisis meeste selja taga ja vahtis üle nende peade allapoole.

«Vürflimäng,» taipas Hodža Nasreddin ja upitas end küünarnukile. «Peaks kas või eemalt vaatama. Ise ma-

muidugi mängima ei hakka, nii tobe ma ei ole. Kuid miks ei võiks tark inimene lollide mängu pealt vaadata?»

Ta tõusis ja läks mängijate juurde.

«Rumalad inimesed,» ütles ta sosinal tšaihanaapidajale. «Nad riskivad oma viimase rahaga, lootes saada rohkem. Ja kas Muhamed ei keelanud moslemitel raha peale mängida? Jumal tänatud, et mina sellest kahjulikust kirest vaba olen... Küll sel punapäisel mängijal veab: võidab neljandat korda järjest... Vahi, vahi, võitis viiendat korda! Oo meeletu! Ta on peibutatud rikkuse võltsist viirastusest, vahepeal aga on vaesus ja viletsus talle tee peale augu kaevanud. Mis! Võitis kuuendat korda järjest! Ma pole veel elu seeski näinud, et inimesel niimoodi veab. Vaata, teeb uue panuse! Pole tõesti piiri inimese kergemeelsusel nii palju järjest ei saa võita! Just nõndamoodi lähevad inimesed põhja, uskudes võltsi õnne sisse. Sellele punapeale peaks õpetust andma. Noh, las ta ainult võidab seitsmendat korda, siis astun ma ise talle vastu, ehkki ma südamepõhjas igasuguste hasartmängude vaenlane olen ja emiiri asemel need ammu oleksin ära keelanud.»

Punapea viskas vürfleid ja võitis seitsmendat korda.

Hodža Nasreddin läks otsustaval sammulligemale, nihutas mängijaid laiemale ja istus mänguringi.

«Ma tahan mängida sinuga,» ütles ta õnneseenele, võttis vürflid ja kontrollis neid oma kogenud. silmaga kiiresti igast küljest.

«Kui palju peale?» küsis punapea kõlatul häälel. Teda haaras kerge värin: ta kiirustas ja tahtis oma üürikesest õnnest võimalikult palju välja pigistada.

Vastuse asemel tõmbas Hodža Nasreddin esile rahakoti, jättis igaks juhuks kakskümmend viis tangat taskusse, ülejäänu aga puistas välja. Hõbe kõlksatas ja helahtas vaskkandikul. Mängijad tervitasid panust kerge, erutatud suminaga: algas suur mäng.

Punapea võttis vürflid ja raputas neid kaua, söandamata visata. Kõik hoidsid hinge kinni, isegi eesel ajas koonu pikale ja kikitas kõrvu. Kostis ainult vürflite klõbinat punapea rusikas, rohkem midagi. Ja selle kuiva klõbina tõttu tekkis Hodža Nasreddini kõhus ja jalgades roiutav nõrkus. Punapea aga aina raputas vürfleid, hoides oma halativarrukast kinni ega julgenud otsustada.

Lõpuks ta viskas. Mängijad küünitasid ettepoole, kuid nõksatasid otsemaid tagasi, ja ohkasid kõik korraga just-

kui ühest rinnast. Punapea kahvatas ja oigas kokkusurutud hammaste vahelt.

Vürflid näitasid kõigest kolm silma - kindel kaotus, sest kaks visatakse niisama harva kui kaksteist, ja kõik muud arvud andsid Hodža Nasreddinile võidu.

Hodža Nasreddin raputas peo vahel vürfleid ja tänas mõttes saatust, kes sel päeval tema vastu nii heatahtlik on. Kuid ta unustas, et saatus on tujukas ning heitlik ja võib kergesti meelt muuta, kui teda liialt tüüdatakse. Saatus otsustas enesekindlat Hodža Nasreddini õpetada ja valis oma relvaks eesli, õigemini tema saba, mille otsa ehtisid okasrohud ja.takjanupud. Keeranud tagumiku mängijate poole, sähmas eesel sabaga, tabas oma peremehe kätt ja vürflid lupsatasid rusikast välja, ja samal silmapilgul langes punapäine mängija lühikese, summutatud kisaga rinnuli kandikule, kattes oma kehaga raha.

Hodža Nasreddin oli visanud kaks silma.

Ta istus katua aega otsekui kivistunult ja liigutas hääletuli huuli -, kõik õõtsus ja ujus tema tardunud pilgu ees ja kõrvad lõid imelikult pilli.

Äkitselt hüppas ta püsti, kahmas malaka ja hakkas eeslit vemmeldama, joostes selle kannul ümber lasipuu.

«Neetud eesel, sa patu poeg, sa haisev tõbras ja kogu elusa maailma häbiplekk!» karjus Hodža Nasreddin.

«Vähe sellest, et sa oma peremehe raha peale vürflimängu mängid, aga sa veel koguni kaotad! Et su nurjatu karvad maha tuleksid, et Kõige vägevam Allah sulle tee peale augu sokutaks, nii et sa jalad murrad, kuni sa lõpuks kõnged ja ma pääsen su jälgi molu vahtimisest!»

Eesel röökis, mängijad hirnusid naerda ja kõigist kõige kõvemini punapea, kes nüüd lõplikult uskus oma õnnetähte.»

«Mängime veel,» ütles ta, kui Hodža Nasreddin väsinult ja lõõtsutades malaka käest ära viskas.

«Mängime veel: sulle jäi ju kakskümmend viis tangat alles.»

Seejuures sirutas ta vasaku jala välja ja väristas seda kergelt - põlastuse märgiks Hodža Nasreddini vastu.

«Mis siis ikka, eks mängime,» kostis Hodža Nasreddin, leides, et nüüd on ükstapuha: kui on kaotatud sada kakskümmend viis tangat, pole mõtet hoolida ülejäänud kahekümne viiest.

Ta viskas hooletult, ise mujale vaadates, — ja võitis.

29

«Kõige peale!» tegi punapea ettepaneku, kui oli kaotatud raha lauale puistanud.

Ja Hodža Nasreddin võitis jälle.

Kuid punapea ei tahtnud uskuda, et õnn on talle selja pööranud.

«Kõige peale! »

Nii ta ütles seitse korda järjest, ja kaotas kõigil seitsmel korral. Kandik oli raha kuhjaga täis.

Mängijad pidasid hinge kinni, ainult nende silmade helk andis tunnistust sisemisest tulest, mis neid põletas.

«Sa ei saaks nii palju järjest võita, kui saatan ise sind ei aita!» jõuras punapea. «ükskord pead sa kaotama! Kandikul on sinu raha tuhat kuussada tangat. Kas oled nõus veel kord kõige peale mängima? Siin on minu raha, mille ma kaasa võtsin, et homme turult oma poe jaoks kaupa osta - panen selle sinu rahale vastu.»

Ta otsis välja väikese tagavarakukru, mis oli kullast pungil.

«Pane taldrikule oma kuld,» karjus ülesköetud Hodža Nasreddin.

Veel iialgi polnud selles tšaihanaas niisugust suurt mängu nähtud. Tšaihanaapidaja unustas oma juba ammugi keema hakanud kumgaanid, mängijad hingasid raskelt ja katkendlikult. Esimesena viskas vürfleid punapea ja pigistas seepeale kohe silmad kinni - ta kartis vaadata.

«Üksteist!» panid kõik kooris kisama. Hodža Nasreddin mõistis, et on omadega läbi: päästa võis teda ainult kaksteist.

«Üksteist! Üksteist!» korrutas punapea pöörases rõõmus.

«Sa näed, et mul on üksteist! Sa oled kaotanud! Oled kaotanud!»

Hodža Nasreddin tundis külma vahku südames, võttis vürflid ja tahtis juba visata, aga peatus äkki.

«Pööra tagumik siiapoole!» ütles ta eeslile. «Sa oskasid kaotada pärast kolme silma, oska siis nüüd võita pärast ühtteist silma, muidu viin ma su jalamaid nahanülgija kätte!» .

Ta võttis eesli saba vasakusse kätte ja lõi sabaotsaga oma parema käe pihta, millesse olid pigistatud vürflid.

Üldine möirgamine pani tšaihanaa vappuma, tšaihanaapidaja ise aga haaras südmekohast kinni ja vajus jõuetuna põrandale.

Vürflid näitasid kaksteist silma.

Punapea silmad tükkisid koobastest välja, klaasistusid kaamel näol. Ta tõusis aeglaselt üles ja kiljus: «Oo, häda mulle, häda!» ning väljus tuikudes tšaihanaast. .

Ja kõneldakse, et sestajast peale pole teda enam linnas nähtud. Ta olevat põgenenud kõrbesse. Hirmuäratav ja metsikult karvadesse kasvanud, hulkunud ta seal liivikutel ning okaspõõsastikes, kisendades vahetpidamata: «Oo, häda mulle; häda!», kuni šaakalid olevat ta lõpuks nahka pannud. Ja kellelgi polnud temast kahju, sest ta oli julm ja ülekohtune inimene ning tegi palju kurja, mängides kergeusklikud ja lihtsameelsed paljaks.

Hodža Nasreddin aga pani võidetud rikkuse sadulapauna, kaelustas eeslit, suudles tugevasti tema sooja koonu ja kostitas teda värskete, maitsvate karaskitega, mille üle eesel suuresti imestas, sest kõigest viis minutit tagasi oli ta peremehe käest saanud hoopis muud;

Kuues peatükk

Pidades meeles tarka juhtnööri, et parem on hoida kaugemale inimestest, kes teavad, kus seisab su raha, ei jäänud ta tšaihanaasse viivitama, vaid hakkas turuplatsi poole ratsutama. Aeg-ajalt vaatas ta ümber, kas teda ei jälita,ta, sest mängijate ja tšaihanaapidaja enese näole polnud just voorusepitserit vajutatud.

Ta sõitis rõõmsal meelel. Nüüd võib ta endale osta ükskõik missuguse töökoja, kaks töökoda, kolm töökoda. Nõnda ta otsustaski teha. «Ma ostan neli töökoda: pottsepa-, sadulsepa-, rätsepa. ja kingsepatöökoja ja panen igaühte tööle kaks meistrit, ise aga hakkan ainult raha vastu võtma. Kahe aasta pärast olen rikas, ostan maja ja purskkaevudega aia, sean igale poole üles kuldpuurid laululindudega, mul on kaks või koguni kolm naist ja igaühega kolm poega.. .» .

Ta sukeldus peadpidi õndsasse unistusejõkke. Vahepeal kasutas eesel, kes ei tundnud ratsmete sikutamist, peremehe mõtteuitamise ära, ja kui teel sild ette tuli, ei läinud ta mitte sellest üle,. nagu kõigil teistel eeslitel kombeks, vaid keeras kõrvale, võttis hoogu ja hüppas otse üle kraavi. «Ja kui mu lapsed suureks kasvavad, kutsun ma nad kokku ja ütlen. . .» mõtles Hodža Nasreddinsel ajal. «Aga mispärast ma õhus lendan? Kas Allah

tõesti otsustas mind ingliks muuta ja kasvatas mulle tiivad külge?»

Samal hetkel veensid sädemed, mis tal silmist välja lõid, Hodža Nasreddini selles, et tiibu tal pole. Ta oli sadulast välja lennanud ja tee peale maha prantsatanud, sülda kaks eeslist ettepoole.

Kui ta ähkides ja oiates end üles ajas, tolmuga üleni koos, tuli eesel sõbralikult kõrvu liigutades ja kõige süütumal ilmel tema juurde, otsekui kutsudes teda uuesti sadulas platsi võtma.

«Oo sind küll, kes sa oled läkitatud mulle karistuseks mu pattude ja mu isa pattude ja mu vanaisa ja vaarisa pattude pärast, sest et, vannun islami õigsuse nimel, ülekohtune oleks nii raskelt karistada inimest ainuüksi tema enda pattude pärast!» alustas Hodža Nasreddin äärmisest pahameelest väriseva häälega. «Oo sind küll, ämbliku ja hüääni nurjatu ristsugutis. Oo sind küll; kes sa . . .»

Kuid siin ta takerdus, kuna märkas mingisuguseid inimesi, kes istusid veidi eemal poollagunenud aiamüüri varjus. .

Needused surid Hodža Nasreddini suus.

Ta mõistis, et inimene, kes on teiste silma all naeruväärsesse ja ebaväärikasse olukorda sattunud, peab enda üle ise kõige valjemini naerma.

Hodža Nasreddin pilgutas istujatele silma ja naeris laia suuga, näidates korraga kõiki oma hambaid.

«Ehee!» ütles ta valjusti ja lõbusalt «Kas sa näe, kui toredasti ma lendasin! ütelge, mitu korda ma kukerpalli käisin, ise ei jõudnud ma ära lugeda. Ah sa vigurivänt!» jätkas ta ja patsutas eeslit heasüdamlikult peopesaga, ehkki samal ajal ta käed sügelesid kantsiku ja tubli tümitamise järele. «Ah sa vigurivänt! Sihuke ta mulon: jääd natukeseks haigutama, ja tingimata saab ta kohe mingi tükiga hakkama.»

Hodža Nasreddin naeris suure häälega, kuid märkas oma imestuseks, et keegi neist inimestest ei kõssagi. Kõik istusid endiselt noruspäi ja morni näoga, naised aga, kes maimukesi kätel hoidsid, nutsid tasakesi.

«Siin pole asjad õiged,» ütles Hodža Nasreddin endale ja läks ligemale.

«Kuule, auväärt taat,» pöördus ta hallihabemelise, kurnatud näoga vanamehe poole, «anna mulle teada, mis on juhtunud? Mispärast ma ei näe muigeid, ei kuule naeru,

mispärast naised nutavad? Miks te istute siin teetolmus ja palavuses, kas tõesti pole etem istuda kodus jahedas?»

«Kodus on hea istuda sellel, kellel on kodu,» vastas vanamees kurvalt «Ah, teekäija, ära parem küsi – häda on suur ja sina nagunii ei saa aidata. Nii palun mina, nõder vanamees, praegu jumalat, et ta surma mulle rutem järele saadaks.»

«Milleks säärased sõnad!» ütles Hodža Nasreddin noomivalt «Inimene ei tohi kunagi sellele mõelda. Anna oma mured mulle teada ja ära vaata, et ma pealtnäha vaene olen. Võib-olla saan ma sind aidata.»

«Minu lugu on lühike. Kõigest tund aega tagasi käis liiakasuvõtja Džafar emiiri kahe vahisõduriga meie tänavas. Mina aga olen Džafari võlgnik, ja võla tähtaeg lõpeb homme hommikul. Ja nii aeti mind minu oma majast välja, kus ma olen elanud kogu eluaja, ja enam pole mul perekonda ega nurka, kubu oma pea panna. . . Aga kogu minu vara - maja, aia, loomad ja viinamäed, -- müüb Džafar homme maha.»

Vanamehele tulid pisarad silma, tema hääl värises.

«Ja kui palju sa talle võlgu oled?» küsis Hodža Nasreddin.

«Väga palju, teekäija. Ma olen. talle võlgu kakssada viiskümmend tangat.»

«Kakssada viiskümmend tangat!» hüüatas Hodža Nasreddin. «Ja inimene soovib endale surma mingisuguse kahesaja viiekümne tanga pärast! Noh, seisa rahulikult siin, lisas ta, läks eesli juurde ja sidus sadulapauna lahti.

«Säh, auväärt vanataat, võta kakssada viiskümmend tangat, anna need sellele liiakasuvõtjale, kupata ta jala hoopidega majast välja ja ela oma päevad rahus ja õnnes lõpule. . .»

Hõbeda kõlinat kuuldes kõik võpatasid, vanaätt aga ei suutnud sõnagi öelda ja ainult silmadega, kus särasid pisarad, tänas ta Hodža Nasreddini.

«Noh, näed, aga sina ei tahtnud oma murest rääkida,» ütles Hodža Nasreddin, lõpetades viimase

mündi lugemist ja endamisi mõteldes: «Ega midagi, kaheksa meistri asemel võtan ma tööle ainult seitse, mulle aitab neistki.»

Äkitselt viskus naine, kes vanamehekõrval istus; Hodža Nasreddini jalge ette ja sirutas valju nutuga oma lapse tema poole.

«Vaata,» ütles ta nuuksudes. «Ta on haige, tema huu-

led on kuivanud ja nägu kuumab. Ja nüüd sureb mu vaene poiss kuskil tee peal, kuna mind oma majast välja aeti.»

Hodža Nasreddin silmitses lapse kõhna, kahvatut nägu, tema läbipaistvaid käsi, siis libistas ta pilgu üle istujate nägude. Ja kui ta vaatas neid kortsudest uuristatud, kannatusest vaevatud nägusid ja nägi otsatutest pisaratest tuhmunud silmi, oleks talle nagu hõõguva pussiga südamesse torgatud, hetkeline kramp pigistas ta kõri, veri tulvas palava lainena näkku. Ta pööras näo kõrvale.

«Olen lesk,» jätkas naine. «Minu mees suri pool aastat tagasi, ta oli liiakasuvõtjale kakssada tangat võlgu, ja seaduse kohaselt jäi võlg minu maksta.»

«Poisu on tõesti haige,» ütles Hodža Nasreddin. «Ja teda ei tohiks üldse kõrvetava päikese käes hoida., sest päikesekiired kuivatavad vere soontes, nagu selle kohta ütleb Avicenna, ja poisule pole see mõistagi kasulik.

Siin on sulle kakssada tangat, mine kähku koju, pane talle kompress otsaesisele. Säh veel viiskümmend tangat, et sa võiksid ravitseja kutsuda ja rohtusid osta.»

Endamisi mõtles ta: «Vägagi hästi võib läbi ajada ka kuue meistriga.»

Kuid samas rüntsatas tema jalge ette maha suurt kasvu habemik müürsepp, kelle perekond homme pidi orjusesse müüdama neljasajatangalise võla pärast liiakasuvõtjale Džafarile... «Viis meistrit on muidugi vähevõitu,» mõtles Hodža Nasreddin sadulapauna lahti harutades. Ta ei jõudnud seda veel kinni sidudagi, kui veel kaks naisterahvast tema ette põlvili langesid, ja nende jutt oli nii hale, et Hodža Nasreddin neile kõhklemata raha andis, mis oli küllaldane liiakasuvõtjale tasumiseks. Nähes, et ülejäänud rahast hädavaevalt jätkub kolme meistri palkamiseks, otsustas ta, et sellisel juhul ei maksagi endale töökodasid kaela võtta, ja hakkas heldel käel jagama raha ka teistele liiakasuvõtja Džafari võlgnikele. Pauna oli jäänud vaevalt viissada tangat. Ja siis märkas Hodža Nasreddin eemal veel üht inimest, kes polnud abi tulnud otsima, ehkki tema näolt võis selgesti lugeda muret.«Hei, sina, kuuled!» hüüdis Hodža Nasreddin. «Mis pärast sina siin istud? Kas sina polegi liiakasuvõtjale võlgu?»

«Olen küll talle võlgu,» vastas mees kõlatult. «Homme lähen ahelais orjaturule.»

«Mispärast sa senini siis vait oled olnud?»

«Oo heldemeelne, lahke rändaja, ma ei tea, kes sa oled: Kas püha Bahauddin, kes on oma hauakambrist välja ilmunud, et vaeseid aidata, või Harun al-Rašid ise? Ma ei pöördunud sinu poole ainult sellepärast, et sa juba ilma minutagi väga palju kulutusi tegid, ja minu võlg oli kõige suurem - viissada tangat, mistõttu ma kartsin, et kui sa selle summa mulle annad, siis vanadele ja naistele enam ei jätku.»

«Sa oled õiglane, üllarneelne ja puhtahingeline mees,»ütles Hodža Nasreddin liigutatult. «Kuid ka mina olen õiglane, üllameeIne ja puhtahingeline mees ja ma vannun, et sa ei lähe homme ahelais orjaturule. Hoia hõlm üleval.»

Ta puistas sadulapaunast kõik raha viimse tangani välja. Seepeale kaelustas mees teda parema käega, samal ajal kui ta vasakuga halatihõlma üleval hoidis, ja surus pisarais näo tema rinnale.

Hodža Nasreddin libistas pilgu üle kõigi päästetud inimeste ja nägi naeratusi, puna palgetel, sära silmades.

«Aga sa lendasid ikke tõepoolest vägevalt eesli seljast,» ütles äkki hiiglasuur habemik müürsepp,

ja kõik puhkesid korraga laginaI naerma - mehed jämeda, naised peene häälega, ja lapsed naeratasid ning sirutasid oma tillukesi käsi Hodža Nasreddini poole, tema ise aga naeris kõige valjemini.
«Oo,» ütles ta naeru käes vääneldes, «te ei tea veel, mihuke eesel see on. See on üks neetud eesel!»
«Ei ole!» katkestas teda naine, kel oli haige laps kätel. «Ära räägi oma eeslist nõndaviisi. See on kõige targem, kõige suursugusem, kõige hinnalisem eesel maailmas, kelle sarnast teist pole olnud ega ka tule. Ma oleksin nõus terve eluaeg tema eest hoolitsema, toitma teda kõige valituma teraviljaga, ma ei vaevaks teda tööga, puhastaksin teda soaga, kammiksin tema saba kraasiga. Sest kui see. võrratu ja õitsva roosi taoline eesel, kes on tulvil üksnes voorusi, ei oleks üle kraavi hüpanud ega sind sadulast maha visanud, oo rändaja, kes sa ilmusid meie ette nagu päike pimeduses, - siis oleksid sa meid märkamata mööda sõitnud, meie aga poleks julgenud sind kinni pidada.»

35

«Tal on õigus,» tähendas vanaätt sügavamõtteliselt. «Oma pääsemise eest oleme paljus tänuvõlglased sellele eeslile, kes tõepoolest ehib maailma oma olemasoluga ja paistab välja nagu briljant teiste eeslite seast.»

Kõik hakkasid eeslit valjul häälel ülistama ja üksteisevõidu talle kakrukesi, praetud maisi, kuivatatud aprikoose ja persikuid pakkuma.. Peletades sabaga tüütuid kärbseid eemale, võttis eesel annetusi vastu külma rahuga ja tähtsalt, kuid vidutas ometi silmi kantsiku nägemisel, millega Hodža Nasreddin teda salamahti ähvardas.

Kuid aeg läks omasoodu, varjud pikenesid, nokki plagistades ja tiibu laksutades laskusid punasekoivalised toonekured pesadele, kust pojad neile pärani nokad ahnelt vastu sirutasid. Hodža Nasreddin hakkas jumalaga jätma. Kõik tegid tema ees kummarduse ja tänasid:

«Aitüma sulle. Sa mõistsid meie 'muret.»

«Miks ma siis ei oleks pidanud mõistma,» kostis Hodža Nasreddin, «kui ma ise alles täna jäin ilma neljast töökojast, kus mul töötasid kaheksa kõige osavamat meistrit, ja majast ning aiast, kus sulisesid purskkaevud ja puude otsas rippusid kuldpuurid laululindudega. Miks ma siis ei pidanud mõistma.»

Vanaatt pobises hambutu suuga: «Mul pole sulle midagi tänutäheks anda, oo rändaja. See siin on ainus, mille ma kodu maha jättes kaasa haarasin. See on koraan. püha raamat; võta see enesele ja olgu ta sulle teednäitavaks tulukeseks elumerel.»

Hodža Nasreddin suhtus pühadesse raamatutesse ilma igasuguse aupaklikkuseta, aga et ta ei tahtnud vanakest solvata. võttis ta koraani vastu, pani sadulapauna ja hüppas eesli selga.

«Nimi, nimi!» pistsid kõik kooris karjuma. «ütle meile oma nimi, et me teaksime, keda oma palvetes tänada.»

«Mistarvis teil on vaja minu nime teada? Tõeline voorus ei janune kuulsuse järele, ja mis puutub palvetesse, siis Allahil on palju ingleid, kes talle vagadest tegudest ette kannavad... Kui aga inglid on laisad ja hooletud ning magavad kuskil pehmetel pilvevaipadel, selle asemel et pidada arvet kõigi vagade ja jumalavallatute tegude üle maa peal, siis ei aita teie palved nagunii, sest Allah oleks lausa loll, kui ta usuks inimesi sõnapealt. ilma et nõuaks volitatud inimeste kinnitust.»

36

Äkki üks naine kilatas tasakesi, tema järel teine, seepeale võpatasvanaätt ja jäi Hodža Nasreddinile ainiti näkku vahtima, Kuid Hodža Nasreddin kiirustas ega pannud midagi tähele.

«Jääge jumalaga. Rahu ja õnn olgu teiega.» Saadetud õnnistavatest pilkudest, kadus ta teekäänaku taha.

Kohalejäänud vaikisid, kõigi silmades peegeldus üks mõte.

Vaikusele tegi lõpu vanaätt. Ta ütles veendunult ja pidulikult:

«Ainult üks inimene terves maailmas võib korda saata sellise heateo ja ainult üks inimene maailmas oskab niiviisi juttu vesta, ja ainult ühel inimesel maailmas on selline hing, mille valgus ja tuli soojendab kõiki õnnetuid ja vaevatuid, ja see inimene on meie...»

«Psst!» katkestaS teda teine kähku. «Kas sa oled unustanud, et müüridel on silmad ja kividel kõrvad, ja et sajad koerad tormaksid talle jälgi mööda järele?»
«Sul on õigus,» lisas kolmas. «Me peame vaikima, kuna ta praegu kõnnib nagu köiel. ja juba kõige väiksemgi tõuge võib teda hukka saata.»
«Rebitagu mul ennemini keel suust, kui ma kuskil tema nime valjusti nimetan!» ütles naine, kellel oli haige laps käte peal.
«Ka mina olen vakka,» hüüatas teine naine, «ma olen nõus pigem ise surema, kui talle kas või kogematagi köit kinkima.»
Nõnda ütlesid kõik, ainult suure habeme ja võimsa kehaga müürsepp, keda polnud õnnistatud terava mõistusega. ei suutnud neid ütlemisi kuuldes kuidagi mõista, miks koerad peavad sellele teekäijale jälgi mööda järele jooksma, kui ta pole ei lihunik ega keedetud rupskite müüja, ja kui see rändaja on köielkõndija, miks siis tema nime ei tohi valjusti pruukida, ning mispärast too naisterahvas on ennemini nõus surema, kui kinkima oma päästjale köit, mis tema töö juures ometi nii vajalik on? Siinkohal läks müürsepp omadega nii sassi, et hakkas tugevasti nohisema, ohkas pikalt ja otsustas mõtlemise sinnapaika jätta, kartes aru kaotada.
Hodža Nasreddin oli selle ajaga juba kaugele jõudnud, aga ikka veel seisid tema silme ees õnnetute inimeste kurnatud näod. Tal oli meeles haige laps, palavikupuna

tema palgeil, ja kuumavad, lõhenenud huuled, tal oli meeles kodust väljaaetud vanataadi hall pea, - ja Hodža Nasreddini südame sügavusest kerkis esile raev. Ta ei läbenud sadulas istuda, vaid hüppas maha ja hakkas eesli kõrval käima, virutades jalahoopidega, eemale ettejäävaid kive.
«Noh, oota sa, liiakasuvõtja, oota!» pomises ta ja tema; mustades silmades lõi lõkkele kurjakuulutav tuli. «Me saame ükskord veel kokku, ja siis ootab sind kibe saatus! Ja sina, emiir,» jätkas ta, «värise ja kahvata, sest. mina, Hodža Nasreddin, olen Buhhaaras! Oo põlastusväärsed kaanid, kes te imete mu õnnetu rahva verd, oo ahned hüäänid ja haisvad šaakalid, ei pea te igavesti õnnekülluses elama ja rahvas häda ning vaeva taluma! Mis sinusse puutub, liiakasuvõtja Džafar, siis kattugu minu nimi igavesest ajast igavesti häbiga, kui ma sinuga arveid ei õienda kõigi nende murede eest, mis sa vaes-rahvale oled kaela toonud!»
.

Seitsmes peatükk

Isegi Hodža Nasreddinile, kes elus palju oli näinud, oli see päev, esimene kodumaal viibimise päev, liiga, rahutuks ja seiklusrikkaks kujunenud. Ta oli väsinud ja püüdis kuskil leida vaikset ja varjulist kohta puhkamiseks.

«Ei,» ohkas ta, nähes eemal rahvasumma, kes mingi tiigi ümber tungles. «Ilmselt pole mulle täna ette nähtudt puhata! Noneh, jälle on midagi juhtunud.» Tiik oli suurest teest tükk maad eemal ja Hodža Nasreddin oleks võinud ilusti mööda sõita, kuid meie Hodža Nasreddin polnud niisugune mees, kes maha magab juhuse vaidlusse, tülli või kaklusse sekkuda. Eesel, kes pikkade aastate jooksul oli täiuslikult oma, isanda iseloomu tundma õppinud, keeras käsku ootamata tiigi poole.
«Mis juhtus? Kes tapeti? Keda rööviti?» karjus Hodža Nasreddin ja juhtis eesli kõige tihedamasse inimeste summa. «Noh, astuge eest! Andke teed, andke teed!»
Kui ta oli läbi inimmüüri tunginud ja suure tiigi,. roheka kõntsaga kaetud veekogu äärde jõudnud, nägi ta ebaharilikku vaatepilti. Kolme sammu kaugusel kal-

dast oli keegi uppumas. Ta tuli kord pinnale, kord vajus jälle põhja ja ajas põhjast suuri mulle.

Kaldal askeldas hulk inimesi: nad sirutasid käsi uppuja poole, püüdes tal halatist kinni haarata, kuid ei küündinud, oma pool arssinat jäi puudu.

«Anna käsi! Anna käsi! Käsi anna!» kisasid nad.

Uppuja poleks nagu kuulnudki. Ta ei ulatanud neile kätt, vaid muudkui vajus ühtlaste ajavahernike järel põhja ja tõusis uuesti pinnale. Vastavalt tema hulpimisele põhja ja pinna vahet veeresid üle tiigi laiali laisad lained, mis tasase loksega kallast nilpasid.

«Imelik!» ütles Hodža, Nasreddin asjakäiku jälgides. «Väga imelik! Mis küll võib selle põhjus olla? Mis:pärast ta kätt ei ulata? Võib-olla on see mõni vilunud tuuker ja sukeldub kihlveo peale, aga miks tal siis halatt seljas on?»

Hodža Nasreddin pidas mõttes aru. Sel ajal kui ta mõtles, jõudis uppuja neli korda kerkida ja vajuda, kusjuures ta kord-korralt üha kauemaks ja kauemaks põhja jäi.

«Väga imelik!» kordas Hodža Nasreddin ja ronis sadulast maha. «Oota siin,» ütles ta eeslile, «ma lähen vaatan ligemalt.»

Sel ajal vajus uppuja sügavusse ega ilmunud nii kaua nähtavale, et mõned hakkasid kaldal juba hingepalveid lugema. Kuid äkitselr ilmus ta jälle pinnale. «Anna käsi! Anna käsi! Anna!» panid inimesed karjuma ja sirutasid talle käed vastu, kuid uppuja vahtis ainult oma valgete silmadega ega ulatanud kätt, vaid läks jälle vaikides ja sujuvalt põhja.

«Ah teid juhme narre küll!» ütles Hodža Nasreddin.

«Kas te siis tema kallist halatist ja siidturbanist ei näe, et tegemist on mulla või rikka aukandjaga? Ja kas te seniajani pole mullade ja aukandjate iseloomu tundma õppinud ega tea, misviisi neid tuleb veest välja vedida?»

«Vedi siis kähku välja, kui tead!» karjuti rahvasummast. «Päästa ta ära, näe, tuli jälle vee peale. Vedi välja!»

«Oodake,» kostis Hodža Nasreddin, «ma pole oma juttu veel lõpetanud. Kuskohas, küsin ma, olete näinud mullat või kõrget aukandjat, kes kunagi midagi kellegi oleks andnud? Pidage meeles, te juhmid: mullad ja aukandjad ei anna iialgi midagi, vaid nad ainult võtavad. Ja uppu-

rnisest saab neidpäästa ainult nende iseloomu kohaselt. Noh, vaadake!»

«Kuid sa oled juba hiljaks jäänud,» kisasid inimesed. «Enam ta pinnale ei kerki.»

«Kas te arvate siis, et veevaimud mulla või aukandja nii kergesti enese juurde võtavad? Te eksite. Veevaimud katsuvad kõigest väest niisugusest lahti saada.»

Hodža Nasreddin kükitas maha ja jäi kannatlikult ootama, jälgides vulle, mis põhjast tõusid ja tuulevinust aetuina kalda poole ujusid.

Viimaks hakkas sügavusest midagi tumedat kerkima.Uppuja ilmus veepinnale - viimast korda, kui poleks olnud Hodža Nasreddini.

«Säh!» röögatas Hodža Nasreddin talle kätt nina alla torgates. «Võta!» .

Uppuja klammerdus kramplikult talle sirutatud käe külge. Hodža Nasreddin krimpsutas valu pärast nägu.

Ja pärast ei suudetud kaldal päästetu sõrmi kuidagi lahti kangutada.

Mõne minuti lamas ta liikumatult, kaetud vetikate ja kleepuva, haisva kõntsaga, mis varjas ta näojooni. Siis hakkas tal suust, ninast ja kõrvadest vett voolama.

«Kott! Kus on mu kott?» oigas ta ja ei rahunenud enne kui sai kotti enda kõrval käega katsuda. Siis raputas ta endalt vetikad maha ja pühkis halatihõlmaga näo kõntsast puhtaks. Ja Hodža Nasreddin põrkas tagasi, niivõrd inetu oli mehe nägu: lame, lömmilöödud nina, pahupidi pööratud sõõrmed, kae paremal silmal.. Pealegi oli ta küürakas. .

«Kes on minu päästja?» küsis ta kriuksuva häälega ja sihtis hunnikusse kogunenud inimesi oma ainsa silmaga.

«See siin,» hakkasid kõik sumisema ja lükkasid Hodža Nasreddini ette.
«Tule siia, ma tasun sulle su teo.» Päästetu pistis käe oma pauna, kus loksus alles vesi, ja võttis sealt peotäie märga hõbedat.
«Muuseas, selles, et sa mind välja tõid, pole midagi erilist ega imestamisväärset, küllap ma oleksin ka ise välja ujunud,» jätkas ta toriseva häälega.
Samal ajal kui ta rääkis, paotus temapihk vähehaaval - küllap jõuetusest, aga võib-olla ka mingil teisel põhjusel, - ja raha valgus läbi sõrmede tasasel kõlinal kotti tagasi. Lõpuks oli pihku jäänud ainult üks münt —
40
pooletangaline. Ohates ulatas ta mündi Hodža Nasreddinile:«Siin on sulle raha. Mine turule ja osta endale kausitäis pilaffi.»
«Selle eest ei saa kausitäit pilaffi,» ütles Hodža Nasreddin.
«Pole häda midagi. Võta pilaff ilma lihata.»
«Nüüd on teile selge,» pöördus Hodža Nasreddin ümberseisjate poole, «et ma päästsin ta tõepoolest täiesti vastavalt tema iseloomule.»
Ta seadis sammud eesli suunas. Teel sinna peatas teda keegi mees - pikk, peenike, sooniline, sünge. ja torsaka ilmega, käed söest ja tahmast mustad, sepapihid vöö vahel.
«Mis' on, sepp?» küsis Hodža Nasreddin.
«Kas tead ka,» ütles sepp ja mõõtis Hodža Nasreddini pealaest jalatallani kurja pilguga, «kas tead ka, mees, kelle sa päästsid otse viimasel minutil, sest natukenegi hiljem poleks keegi enam teda päästa saanud? Kas tead ka, kui palju pisaraid nüüd valatakse sinu teo tagajärjel ja kui paljud inimesed jäävad ilma oma majast, põllust ja viinamäest ning lähevad orjaturule, sealt aga - ahelates - hakkavad astuma mööda Suurt Hiiva teed?»
Hodža Nasreddin vaatas talle teraselt ja imestunult otsa:
«Ma ei saa sust aru, sepp. Kas on inimese ja moslemi vääriline minna mööda uppujast, sirutamata talle abistavat kätt?»
«Ah sinu arust tuleb siis surmast päästa ka kõik mürgised maod, kõik hüäänid ja õelad võllaroad!» hüuatas sepp, siis aga jäi .ta mõttesse ja küsis: «Oled sa kohalik elanik või?»
«Ei. Ma olen kaugelt tulnud.»
«Tähendab, sa ei tea, et mees, kelle sa päästsid, on kurjategija ja vereimeja, ja iga kolmas inimene Buhhaaras oigab ja nutab tema küüsis?»
Hirmus aimdus vilksatas Hodža Nasreddini peast läbi. «Sepp!» ütles ta väriseval häälel, kartes uskuda oma aimdust. «ütle mulle päästetud mehe nimi!»
«Sa päästsid liiakasuvõtja Džafari, olgu ta neetud nii praeguses kui ka tulevases elus ja löögu mädapaised peale kogu tema suguseltsile kuni neljateistkümnenda põlveni!» kostis sepp.

41
«Kuidas!» karjatas Hodža Nasreddin. «Mis sa ometi räägid, sepp! Oo häda mulle, oo häbi mu pea peale! Kas ma tõesti omaenese kätega tirisin veest välja selle maduussi!? Säärasele patule ei leia küll lunastust! Oo häda, oo häbi, oo õnnetus!»
Tema kahetsus liigutas seppa, ta ütles veidi pehmemalt:
«Rahune, teekäija, nüüd pole enam midagi parata. Ja pidid sa küll parajasti sel silmapilgul tiigi äärde jõudma! Ja mispärast su eesel ometi tõrkuma ei hakanud ja kuskil tee peal ei viivitanud! Selle ajaga oleks liiakasuvõtja jõudnud ära uppuda.»
«See eesel!» ütles Hodža Nasreddin. «Kui ta ka viivitabki tee peal, siis ainult selleks, et mu sadulapauna rahast puhtaks teha: temal, kas sa näe, on raha raske vedada. Aga kui mul tuleb liiakasuvõtja päästmisega endale häbi kaela tõmmata, siis ei maksa kahelda: eesel toimetab su just

parajaks ajaks kohale!»
«Jah,» ütles sepp. «Kuid mis tehtud, see tehtud. Ei saa ju liiakasuvõtjat ometi tiiki tagasi ajada!»
Hodža Nasreddin nagu virgus äkki.
«Ma sain hakkama halva teoga, kuid ma parandan selle. Kuule, sepp, ma vannun, et ma uputan liiakasuvõtja Džafari! Vannun oma isa habeme nimel, et ma uputan ta sellesse samasse tiiki! Pea meeles mu vannet, sepp. Ma pole veel iialgi tuulde rääkinud. Liiakasuvõtja saab uputatud! Ja kui sa sellest turul kuuled, siis tea, et ma olen lunastanud oma süü Ülla Buhhaara elanike ees.»

Kaheksas peatükk

Juba laskus linnale videvik, kui Hodža Nasreddin turuplatsile jõudis.
Tšaihanaades süttisid heledad lõkked, ja varsti oli kogu turuplats tuledest vöötatud. Homseks oli oodata. suurt turupäeva - üksteise järel tulid pehmel kõnnakul kaamelikaravanid ja kadusid pimedusse, aga õhk oli; ikka veel täis kuljuste rütmilist, vaskset ja nukrat helinat, ja kui ühe karavani kuljused kaugemal vaikisid, hakkasid nende asemel tinisema teise, turuplatsile saabuva killavoori kaelakellad, ja nii vaheldus see lõputult, just

nagu oleks pimedus ise platsi kohal vaikselt kumisenud, värelnud ja olnud tulvil helisid, mis olid siia toodud kõigist maailma äärtest. Nähtamatuina tinisesid siin India ja Afganistani, Araabia, Iraani ja Egiptuse kaamelikuljused. Hodža Nasreddin aina kuulas ja kuulas ninR oli valmis kuulama lõpmatuseni. Lähedal tšaihanaas tagus ja .põrises tamburiin, sellele vastasid dutaari plõnksuvad 'keeled. Nähtamatu laulja kruvis oma heliseva, pingul hääle üles kõrgele, otse tähtede alla: ta laulis oma armsamast, kaebles kallima poole.

Selle laulu saatel läks Hodža Nasreddin endale ööaset otsima.

«Meil eesliga on kahe peale pool tangat,» ütles ta tšaihanaapidajale.

«Poole tanga eest võid ööbida vilditükil,» ütles tšaihamaapidaja. «Tekki aga ei saa.»

«Aga, kuhu ma eesli seon?»

«See veel puudub, ei mina su eesli eest hoolitsema hakka.»

Lasipuud tšaihanaa läheduses polnud. Hodža Nasreddin märkas mingisugust raudabadust, mis lava alt välja ulatus. Ta sidus eesli selle obaduse külge, võtmata vaevaks järele vaadata, mis asja. külge see sang kuulus, ja läks tšaihanaasse ning heitis pikali: ta oli täna väga väsinud.

Läbi tukastuse kuulis ta äkki oma nime. Ta praotas silmad.

Läheduses istusid sõõri kogunenult mingisugused turule sõitnud inimesed ja jõid teed: kaameliajaja, karjus ja kaks käsitöölist. Üks neist seletas poolihääli:
«Veel jutustatakse Hodža Nasreddinist nõndaviisi. Ükskord Bagdadis läinud ta üle turu ja kuulnud äkitselt kisa ja lärmi, mis tuli trahterist. Meie Hodža Nasreddin, nagu teada, on uudishimulik inimene - ta vaadanud trahterisse sisse. Ja näeb, et paks, punase lõustaga trahteripidaja raputab kraest ühte kerjust ja nõuab raha, aga kerjus ei taha maksta.

«Mis märul siin on?» küsib meie Hodža Nasreddin.
«Mis te jagelete?»
«Näe, see hulgus,» karjub trahteripidaja vastuseks, «see nurjatu räbalapundar ja suli tuli natukese aja eest minu trahterisse - kuivagu ta sisikond kokku -,võttis põuest, karaski ja hoidis seda kaua aega

praevarraste

kohal, kuni karask šašlõkilõhnaga läbi imbus ja sellest poole maitsvamaks muutus. Siis pani see kerjus karaski nahka, aga nüüd ei taha maksta, kukkugu tal kõik hambad suust ja tulgu tal nahk maha!»

«On see tõsi?» küsib meie Hodza Nasreddin karmilt kerjuse käest, kes ei saanud hirmu pärast sõnagi öeldud

Ja noogutas ainult pead.

«Halb lugu,» ütleb Hodža Nasreddin. «Väga halb lugu on jumalamuidu pruukida võõrast vara.»

«Kuuled, räbalapundar, mis sulle see lugupeetud ja auväärne mees räägib!» rõõmustab trahteriomanik.

«Kas sul raha on?» pöördub Hodža Nasreddin kerjuse poole. See kougib taskust viimased vaskmündid välja.

Trahteripidaja sirutab juba oma rammusa käe raha järele.

«Oota, oo auväärsus,» peatab teda Hodža Nasreddin. .

«Kalluta esiteks oma kõrv siiapoole.»

Ja ta kõlistab rusikasse pigistatud raha tükk aega otse trahteriomaniku kõrva ääres. Siis aga annab mündid kerjusele tagasi ja ütleb:

«Mine rahuga, vaene mees.»

«Mis!» pistab trahteripidaja kisama. «Kuid ma pole ju tasu saanud!»

«Ta tasus sulle täielikult, ja teie arved on tasa,» kostab meie Hodža Nasreddin. «Tema nuusutas, kuidas lõhnab sinu šašlõkk, sina kuulasid, kuidas kõliseb tema. raha.»

Tšaihanaa rõkkas naerust. Keegi hoiatas ähmiga: .

«Kuss! Muidu saadakse järsku aru, et me Hodža Nasreddinist räägime.»

«Kust nad ometi teavad?» muigas Hodža Nasreddin endamisi. «See ei juhtunud küll Bagdadis, vaid Stambulis, aga ükskõik - kust nad. teavad?»

Nüüd hakkas poolkuuldavalt kõnelema teine mees — karjuseriides ja värvilises turbanis, mis reetis temas, Badahšani elaniku.

«Jutustatakse veel järgmist lugu. Ükskord möödunud Hodža Nasreddin mulla keeduviljaaiast. Mulla korjanud parajasti kõrvitsaid kotti ja laadinud koti suurest ahnusest nii täis, et ei jõudnud seda. tõstagi, liiati siis tassida. Noh, seisab ta ja mõtleb: «Kuidas ma küll koti koju saan?» Nägi möödaminejat ja rõõmustas:

«Kuule, mu poeg. Kas oleksid nõus selle koti minu maja juurde toimetama?»

Hodža Nasreddinil olnud parajasti rahapuudus.

«Kui palju sa mulle maksad?» küsis ta mullalt.

«Oo, mu poeg, mistarvis sulle raha? Sel ajal kui sa kotti kannad, ütlen ma sulle tee peal kolm ülitarkust, ja need teevad sind kogu eluajaks õnnelikuks.»

«Huvitav, milliseid ülitarkusi mulla mulle avaldab?» mõtles Hodža Nasreddin endamisi.

Asi hakkas teda huvitama. Ta vinnas koti selga Ja hakkas astuma. Tee tõusis veerjalt mäkke ja läks mööda järsaku äärt. Kui Hodža Nasreddin puhkama jäi, ütles mulla salapärase ja tähtsa näoga:

«Kuula esimest ülitarkust, millest suuremat pole maailmas iganes Aadama ajast saadik olnud, ja kui sa selle kogu sügavust taipad, siis teeb see sama välja mis kirjatähtede alif, lam, ra salajase tähenduse tundmine, milliste tähtedega Muhamed, meie prohvet ja õpetaja, avab koraani teise suura.. Kuula teraselt: kui keegi sulle ütleb, et jala käia on parem kui ratsa sõita, siis ära usu seda inimest. Pea minu sõnad meeles ja mõtle nendele vahetpidamata nii päeval kui öösel, siis taipad sa nendes peituvat üiitarkust.. Kuid see ülitarkus pole midagi teise ülitarkuse kõrval, mille ma ütlen sulle seal

selle puu juures. Näed, seal eespool.»
«Heakene küll,» mõtles Hodža Nasreddin endamisi. «Oota sa, mulla!»
Higist nõretades tassis ta koti puuni.
Mulla tõstis sõrme:
«Hoia kõrvad lahti ja kuula, sest teine ülitarkus haarab endasse terve koraani ja pool šariaati ning veel veerandi tarikaadiraamatust. Ja kes seda ülitarkust taipab, ei kaldu iialgi kõrvale vooruseteelt ega komista iialgi tõerajal. Oo mu poeg, püüa mõista seda ülitarkust ja ole rõõmus, et oled selle tasuta saanud. Teine ülitarkus kõlab: kui sulle keegi ütleb, et vaesel on kergem elada kui rikkal, siis ära usu seda inimest. Kuid isegi see ülitarkus pole midagi kolmanda kõrval, mille sära võib võrrelda üksnes päikese pimestava helgiga ja mille sügavust võib võrrelda üksnes ookeanisügavusega. Kolmanda ülitarkuse ütlen ma sulle oma maja väravas. Lähme rutem, ma olen juba puhanud.»
«Oota, mulla,» kostis meie Hodža Nasreddin. «Ma tean su kolmanda ülitarkuse ette ära. Sa tahadoma niaja väravas mulle öelda, et tark mees võib alati sundida lo**lli** jumalamuidu kõrvitsakotti tassima.»

Rabatud mulla põrkas tagasi. Hodža Nasreddin oli tema ülitarkuse sõna-sõnalt ära arvanud.
«Aga kuula nüüd, mulla, minu ainsamat ülitarkust, mis on rohkem väärt kui kõik sinu omad kokku,» jätkas Hodža Nasreddin. «Ja minu ülitarkus, vannun Muhamedi nimel, on nii pimestav ja nii sügav, et haarab endasse terve islami tükkis koraani, šariaadi, tarikaadi raamatu ja kõigi teiste raamatutega, ja terve buda usu, ja terve juudi usu, ja terve kristliku eksiõpetuse. Ei, iialgi pole olnud ega ole ka edaspidi usaldusväärsemat ülitarkust kui see, mille ma sulle nüüd ütlen, oo mulla. Kuid tee süda kõvaks, et see ülitarkus sind liialt ei rabaks, sest selle tagajärjel võib kergesti mõistuse kaotada - niivõrd rabav, pimestav ja ääretu on see. Sea ka oma mõistus valmis, mulla, ja kuula: kui keegi ütleb sulle, et need kõrvitsad puruks ei lenda, siis sülita näkku sellele inimesele, nimeta teda valevorstiks ja aja majast välja!»
Nende sõnadega tõstis Hodža Nasreddin koti üles ja viskas kõrgest järsakust alla.
Kõrvitsad pudenesid kotist välja, hüplesid vastu kive lennates ja läksid plaksatades lõhki.
«Oo häda mulle! Milline suur kahju ja hävitustöö! » kisendas mulla.
Ja hakkas karjuma, halisema, nägu küünistama, ja sarnanes kogu oma olemise poolest täiesti hullumeelsega.
«No näed nüüd,» lausus Hodža Nasreddin õpetavalt. «Ma ju hoiatasin, et minu ülitarkusest võib su mõistus kergesti segi minna!»»
Kuulajad pistsid jälle suure häälega naerma.
Hodža Nasreddin, kes lamas nurgas tolmusel ja kirpe täis vildil, mõtles:
«Nad on sedagi teada saanud! Aga kust? Sest me olime järsaku veerel ainult kahekesi ja ma pole seda kellelegi rääkinud. Arvatavasti rääkis mulla ise, kui tagantjärele taipas, kes tema kõrvitsaid tassis.»
Alustas kolmas jutustaja:
«Ükskord Türgimaal läks Hodža Nasreddin linnast tagasi külasse, kus ta tookord elas. Ta tundis väsimust, heitis jõekaldale puhkama, ja kuna kevadtuule mahe hingus teda paitas, jäi märkamatult magama. Ja ta nägi unes, et ta on surnud. «Kui ma olen surnud,» pidas meie

Hodža Nasreddin endamisi aru; «siis ei tohi ma end liigutada ega silmi avada.» Nõndamoodi lamas ta hulk aega liikumatult pehmel rohul ja leidis, et surnud olla polegi nii väga paha: lesi muudkui, ja sul pole ühtki muret ega sekeldust, mis meid meie maises, ajalikus elus vahetpidamata jälitavad. Mööda läksid mingid teelised, nägid Hodža Nasreddini: «Vaadake,» ütles üks. «See on musulman.»
«Ta on surnud,» lisas teine.
«Ta tuleb ligemasse külasse viia, et nad ta seal puhtaks peseksid ja väärikaIt maha mataksid,» tegi

kolmas ettepaneku ja nimetas just seda küla, kuhu Hodža Nasreddin oli minemas.
Teelised raiusid mõne noore puu maha, tegid kanderaami ja veeretasid Hodža Nasreddini selle peale.

Nad kandsid teda kaua, tema aga lamas liikumatult ja silmi avamata, nagu ongi sünnis ühele koolnule, kelle hing juba paradiisiväravas sisselaskmist ootab.

Äkki kanderaam peatus. Teelised hakkasid vaidlema, kus on koolmekoht. üks ütles, et paremal, teine, et vasakul, kolmas pani ette minna läbi jõe otsejoones.

Hodža Nasreddin paotas õige natukene üht silma ja nägi, et teelised seisavad jõe ühe kõige sügavama, käredama ja ohtlikuma koha ees, kuhu juba mitu ettevaatamatut inimestoli ära uppunud.
«Iseendast ma ei hooli,»mõtles Hodža Nasreddin, «mina olen nagunii surnud ja nüüd on mulle ükstapuha, kus ma laman, kas hauas või jõepõhjas, aga neid teelisi tuleb hoiatada, muidu võivad nad tähelepanelikkusest minu vastu veel loojakarja minna, mis oleks minu poolt sulaselge tänamatus.»
Ta keqiitas end kanderaamil veidike, näitas käega koolme poole ja ütles nõrga häälega:
«Oo teelised, kui ma veel elus olin, käisin alati jõest üle sealt nende paplite kohalt.»
Ja sulges jälle silmad. Teelised tänasid Hodža Nasreddini juhatamise eest ja tassisid kanderaami edasi, lugedes ise valjusti palveid tema hinge päästmiseks.»

Kui kuulajad ja ka jutustaja naerda rõkkasid, müksides üksteist küünarnukkidega, pomises Hodža Nasreddin rahulolematult:

«Kõik on moonutatud. Esiteks ei näinud ma unes, et ma surnud olen. Ma pole sugugi säärane lollpea, kes vahet ei tee, kas ma olen elus või surnud. Mäletan väga

47

hästi, et mind kogu aeg kirp pures ja ma oleksin meeleheitlikult tahtnud ennast sügada, - kas see ei tõenda täiesti käegakatsutavalt, et ma tegelikult olin elus, sest vastupidisel juhul poleks ma kirbu hammustamist ju üldse tundnud. Ma olin lihtsalt väsinud ja ei viitsinud käia, need teelised aga olid tursked poisid: mis neil maksis üks väike haak sisse teha ja mind külasse viia? Aga kui nad tahtsid jõest üle minna seal, kus sügavus oli kolm inimese pikkust, siis pidasin ma nad kinni, kuna tundsin muret mitte niipalju oma perekonna - sest seda mul polegi - kui just nende perekondade pärast. Ja seepeale sain maitsta tänamatuse mõru vilja: selle asemel et mulle õigeaegse hoiatamise eest aitäh ütelda, lükkasid nad mind kanderaamilt maha, tormasid rusikatega kallale ja oleksid mu tingimata kõvasti läbi kolkinud, kui mitte mu väledad jalad... Paneb imestama, kui suuresti võivad inimesed tegelikult sündinud asja väänata ja moonutada.»
Vahepeal oli neljas mees oma juttu alustanud.

«Ja veel räägitakse Hodža Nasreddinist niisugust lugu. Hodža Nasreddin oli ligi pool aastat ühes külas elanud ja oma nutikate vastuste ja terava mõistuse poolest elanikkude hulgas kuulsaks saanud...»

Hodža Nasreddin kikitas kõrvu. Kus ta ometi on kuulnud seda tasast, ent selget, kergelt kähisevat häält? Ja üsna hiljaaegu. . . Võib-olla isegi täna. .. Aga kuidas ta ka püüdis, ei suutnud ta seda meenutada. Jutustaja jätkas:
«Selle piirkonna maavalitseja saatis kord külasse, kus Hodža Nasreddin elas, ühe oma elevandi elanike juurde majutamisele ja söömale. Elevant oli ütlemata ablas. Ta sõi ühe ööpäeva jooksul ära viiskümmend veerikut otra, viiskümmend veerikut džugaraad, viiskümmend veerikut maisi ja sada kimpu värsket ristikheina. Kahe nädalaga olid külaelanikud kõik oma tagavarad elevandi nahka söötnud, nad langesid viletsusse ja lasksid ninad norgu. Ja lõpuks otsustasid nad Hodža Nasreddini kuberneri juurde saata palvega, et elevant külast minema viidaks... .

Ning nad läksid Hodža Nasreddini juurde, palusid teda, ta nõustus, saduldas eesli, kes, nagu tervele maailmale teada, oma kangekaelsuse, halva iseloomu ja laiskuse poolest sarnanes šaakali, ämbliku, rästiku ja konnaga

ühtekokku, jah, saduldas eesli ja asus teele kuberneri lossi, kusjuures ta ei unustanud enne elanikkudega kokku leppida oma vahetalitustasu: asjus, ja selle määras ta nii suure, et paljud olid sunnitud oma maja ära müüma ja jäid seega Hodža Nasreddini armust kerjusteks.»

«Khm!» kuuldus nurgast. See oli Hodža Nasreddin, kes vilditükil vähkres ja rübeles ning rinnas kobrutavat raevu suurivaevu tagasi hoidis.

Jutustaja jätkas:

«Ja Hodža Nasreddin jõudis loassi ja seisis kaua aega teenijate ning armuleivasööjate hulgas, oodates, millal tema hiilgus maavalitseja, kes oma särava tореduse ja vägevusega sarnanes päikesega, suvatseb pöörata temale oma kõrgeaulise pilgu, mis kallas ühtede peale õnne, teistele aga tõi hukatust. Ja kui maavalitseja, helendades teda ümbritsevate inimeste seas nagu hõbedane kuu tähtede seas või sale, lõhnav küpress madalate põõsaste seas, suvatses Hodža Nasreddini õnnelikuks teha ja pööras tema poole oma pale, mida ehtisid õilsus ja tarkus nagu sõrmust ehivad rubiin ja briljant, kui, nagu ma ütlesin, maavalitseja oma pale tema poole pööras, hakkasid Hodža Nasreddini põlved hirmust ja imetlusest niisuguse toreduse ees värisema nagu šaakali saba, ja veri hakkas soontes aeglasemalt voolama ja ta läks üleni higiseks ja muutus näost kahvatuks nagu kriit.»

«Khm!» kuuldus nurgast, kuid jutustaja ei pannud seda tähele ja jätkas:

««Mis sa tahad?» küsis maavalitseja suursuguse ja kõlava häälega, mis tuletas meelde lõvi möirgamist.

Hodža Nasreddin sai hirmu pärast hädavaevalt keelt liigutada, tema hääl kõlas vigisevalt nagu haisva hüääni haukumine.

«Oo valitsejaisand!». ütles Hodža Nasreddin. «Oo meie maa valgus, ja tema päike, ja tema kuu, ja õnne- ning rõõmutooja kõigile elusolevustele meie maal, võta kuulda põlastusväärset orja, kes pole vääriline oma habemega isegi mitte sinu lossi lävepakku pühkima. Sina, oo hiilgus, arvasid armulikult heaks meie külasse üht oma elevanti elanikkude juurde majutusele ja söömale panna. Sellega pole me just kuigi rahul.»

Maavalitseja kergitas ähvardavalt kulmu ja oli nagu äikesepilv, ja Hodža Nasreddin kummardus tema ees maani nagu pilliroog tormi ees.

«Millega te rahul ei ole?» küsis maavalitseja. «Ja räägi kähku! Või on Su keel su räpasesse ja alatusse kurku kinni kasvanud?»

«A. . . la.. . la . . .» lalises araks löönud Hodža Nasreddin. «Kõrgeauline käskija; me pole rahul sellega, et elevant on ihuüksi ja ta igatseb väga. Vaene loom on täiesti otsa jäänud, ja kõik elanikud, vaadates tema igatsust, on otsa ja oimetuks jäänud. Seepärast, oo suursugusemaist suursuguseim, kes sa enda näol ehid maad, mind saadetigi sinu juurde paluma, et sa arvaksid heaks meile veel üht armutegu üles näidata ja saadaksid elevandi tarvis elevandineiu elanikkude juurde majutusele ja söömale.»

Maavalitseja jäi üliväga rahule niisuguse palvega ja andis käsu see otsekohe täita, misjuures ta oma armulikkuse märgiks Hodža Nasreddini vastu lubas sellel oma saabast suudelda, mida Hodža Nasreddin otsemaid nii suure agarusega ka tegi, et maavalitseja saabas punaseks, aga Hodža Nasreddini suu mustaks sai. . ,»

Kuid sel hetkel katkestas jutu Hodža Nasreddini kõuehääl:

«Sa valetad!» hüüdis Hodža Nasreddin. «Sa valetad, oo häbematu, kes sa ise oled nagu šaakal, ämbliku, rästiku ja konna ristsugutis! Need on sinu suu, sa räpane, kärnane peni, ja sinu keel ning kogu su sisikond, mis võimumeeste saabaste lakkumisest mustad on! Hodža Nasreddin aga pole veel kunagi ega kuskil võimumeeste ees kummardanud! Sa laimad Hodža Nasreddini! Ärge kuulake teda, oo musulmanid, kihutage ta minema kui valetaja ja valge mustaks tegija, ja saagu talle osaks põlgus. Oo musulmanid, pöörake temast ära oma silmad ja südamed!»

Ta sööstis ettepoole, et laimajaga oma käega arveid õiendada, kuid peatus äkki, tundes ära lameda rõugearmilise näo ja kollased vilavad silmad. See oli toosama teener, kes temaga kõrvalisel tänaval oli vaielnud hauataguse silla käsipuude pikkuse üle.

«Ahaa!» hüüatas Hodža Nasreddin. «Tundsin su ära, sa oma isanda ustav ja vagameelne teener! Ja nüüd ma tean, et sul on veel teine peremees, kelle nime sa saladuses pead. Aga ütle õige, palju emiir sulle maksab Hodža Nasreddini teotamise eest tšaihanaades? Kui palju makstakse sulle salakaebuste pealt, kui palju makstakse iga sinu poolt reedetud inimese pea pealt, kui palju iga

hukatud, ja maa-alusesse vangikangi heidetud, ja ahelatesse needitud, ja orjusesse müüdud inimese pealt? Ma tundsin su ära, sa emiiri nuhk ja pealekaebaja!»

Nuhk, kes seni oli liikumatult seisnud ja hirmuga Hodža Nasreddini vahtinud, plaksutas äkki käsi ja karjus peenikese häälega:

«Vahid, siia!»

Hodža Nasreddin kuulis, kuidas vahid pimeduses jooksevad, piigid kõlksuvad ja kilbid klobisevad. Aega kaotamata hüppas ta kõrvale ja virutas jalust maha rõugearmilise nuhi, kes teed tõkestas. Kuid siis kuulis ta üle turuplatsi jooksvate vahisõdurite jalgade müdinat.

Kuhu ta ka ei tormanud, igal pool põrkas ta vahisõdurite otsa. Ja oli hetk, kus ta mõtles, et enam ta siit välja ei rabele.

«Häda ,mulle! Lõksu langesin!» hüüdis ta valju häälega. «Hüvasti, mu truu eesel!»

Kuid nüüd leidis aset ootamatu ja imestamisväärne sündmus, millest mälestus veel seniajani Buhhaaras elab ega,sure kunagi, sest nii suur oli segadus ja nii suur oli hävitustöö.

Kuulnud oma peremehe murelikku häält, võttis eesel suuna peremehe peale, aga tema järel lahises hiiglasuur trumm, mis lava all oli seisnud. Kuna Hodža Nasreddini silmad polnud pimedas midagi seletanud, oli ta eesli sidunud trummi külge, millega tšaihanaapidaja suurtel pidupäevadel külalisi tšaihanaasse kutsus. Trumm jäi kivi taha kinni ja mürtsatas; eesel vaatas tagasi, aga trumm mürtsatas veel kord, ja siis pistis eesel, kujutledes, et need on kurjad vaimud, kes Hodža Nasreddiniga on juba arved klaarinud ja nüüd tema enda halli naha kallale hiilivad, röökima, tõstis saba selga ja pani tuisates üle turuplatsi.

«Needus! Minu trumm!» ulgus tšaihanaapidaja Ja sööstis eeslit taga ajama. Asjatult! Eesel kihutas nagu tuul, nagu torm, kuid mida kiiremini ta kihutas, seda raevukamalt, hirmsamait ja kõrvulukustavamalt mürtsus selja taga trumm, kui see üle kivide ja konaruste kargles. Inimesed tšaihanaas sattusid ärevusse, hakkasid erutatult hõiklema, küsima: mispärast niisugusel ebaharilikuI tunnil mürtsub trumm, mis on, juhtunud?

Parajasti sel ajal saabusid turuplatsile viimased viiskümmend kaamelit, koormaks savinõud ja vaskplekk.

Nähes pimeduses midagi koledat, röökivat, ümarat, hüplevat ja mürtsuvat nende poole kihutavat, kaotasid kaamelid hirmu pärast aru ja tormasid laiali, pillates nõud ja koliseva vaskpleki. kus seda ja *teist.*

Silmapilgu pärast oli turuplats ja kõik tänavad selle lähikonnas haaratud suurest hirmust ja enneolematust tohuvabohust: mürtsumine, kolin, kõmin, hirnumine, röökimine, haukumine, ulgumine, ragin ja plärin – kõik see sulas mingisuguseks põrgumölluks ja keegi ei suutnud millestki aru saada; mitmedsajad kaamelid, hobused ja eeslid, kes olid end lasilate küljest lahti kiskunud, tormasid pimeduses ringi ja sõtkusid igale poole laialipaisatud kolisevate vaskplekitahvlite otsas, . kaameliajajad kisendasid ja sagisid siia-sinna, vehkides tõrvikutega. Inimesed majades ärkasid. õudse lärmi peale, kargasid välja ja jooksid poolpaljalt ei tea isegi kuhu, põrkasid üksteisega kokku ja panid pimeduse oma meeleheite- ja hädakisaga kaikuma, kuna arvasid, et on saabunud maailma

lõpp. Kiresid kuked ja pekslesid tiibadega. Paanika kasvas, haarates kogu hiigellinna koos kõige kaugemate agulitega, - ja ennäe, linnamüüril kõmatasid suurtükid, sest linnavalve arvas et vaenlane on Buhhaarasse tunginud, kõmatasid suurtükid ka lossis, sest lossivalve arvas, et on alanud mäss; kõigist lugematutest minarettidest kostsid muezzinite venivad, ärevad hääled, - kõik oli pilla-palla ja keegi ei teadnud, kuhu pageda ja mida teha! Ja kõige tihedamas möllukeerises, hullunud hobuste ja kaamelite eest osavaIt kõrvale põigates, jooksis Hodža Nasreddin ja ajas trummikõmina järgi taga oma eeslit, aga ei saanud teda kätte enne, kui ohelik katkes ja trumm kõrvale lendas, kaamelitele jalgu, kes sellest ülepeakaela sellest eemale tormasid, purustades raginal varikatuseid, kuure, tšaihanaasid ja müügiputkasid.

Hodža Nasreddinil oleks tulnud veel kaua oma eeslit püüda; kui nad juhtumisi poleks ninapidi kokku sattunud. Eeseloli üleni vahus ja värises.

«Lähme, lähme kähku minema, siin on :meie jaoks ülearu kärarikas,» ütles Hodža Nasreddin, vedades eeslit enda taga. «Imestamisväärt, mis võib suures linnas korda saata üks pisike eesel, kui talle trumm külge siduda!

Imetle, millega sa oled hakkama saanud! Tõsi, sa päästsid mind vahisõdunte kaest, kuid ometi tunnen ma vaestele Buhhaara elanikele kaasa: neil jätkub nüüd tegemist hommikuni. Kus me aga leiaksime nüüd vaikse, kõrvalise nurgakese?

Hodža Nasreddin võttis nõuks ööbida kalmistul, kuna ta õigesti otsustas, et. olgu märul missugune tahes, koolnud ometi ei hakka ringi jooksma, ulguma, karjuma ega tõrvikutega vehkima.

Nõnda lõpetas Hodža Nasreddin, rahurikkuja ja tülikülvaja, kes seda tiitlit täielikult vääris, esimese päeva oma sünnilinnas. Ta sidus eesli ühe hauasamba külge, ise aga seadis end kalmukünkaIe mõnusasti pikali ja jäi varsti magama. Kuid linnas kestis veel ilmatu aja tohuvabohu — lärm, kõma, karjumine, kolin ja suurtükkide paukumine.

Üheksas peatükk

Aga niipea kui koitma hakkas, tähed tuhmusid ja asjade ähmased piirjooned pimedusest esile kerkisid, ilmusid turuplatsile, sajad tänavapühkijad, prügivedajad, puusepad ja savitöömeistrid; üksmeelselt asusid nad tööle: upitasid ümberpaisatud varikatuseid püsti, parandasid sildu, pätsisid mulke piirdemüürides kinni, koristasid kõik laastud ja killud ära; ja esimesed päikesekiired ei leidnud Buhbaarast enam mingeid öise möllu jälgi.

Ja algas turupäev.

Kui Hodža Nasreddm, kes oli end hauasamba varjus hästi välja maganud, jõudis turuplatsile, sumises, voogas ja liikus see juba üleni, oli mitmehõimulisest, mitmekeelsest, mitmevärvilisest rahvasummast otsast otsani üleujutatud, «Andke teed! Andke teed!» karjus Hodža Nasreddin, kuid eraldas ka ise vaevaga oma häält tuhandetest teistest häältest, sest karjusid kõik: kaupmehed, loomaajajad, veekandjad, habemekaapijad, ränddervišid, kerjused ja hambakaksajad, kes oma roostetanud ja õudseid tööriistu viibutasid. Kirevad halatid, turbanid, sadulatekid, vaibad, hiina-, araabia-, hindi-, mongolikeelne ja veel paljudes murretes jutt — kõik see sulas ühte, õõtsus, liikus, sumises, keerutas maast üles tolmu ja ähmastas taeva, aga ikka saabus turuplatsile lõputu

Vooluna sadu uusi inimesi, kes laotasid oma kauba laiali ja liitsid hääle üldise möirgava kooriga. Pottsepad kilksutasid pisikeste pulkadega vastu oma helisevaid savinõusid ja sikutasid möödaminejaid halatihõlmadest, keelitasid kuulama ja, peibutades neid heli puhtusega, ka ostma. Vermijate reas kiiskas silmipimestavalt vask, õhk lajas väikeste vasarate tõksimisest; millega

meistrid tagusid kandikutele ja kruusidele mustreid, ise seejuures oma kunsti valjul häälel kiites ja naabrite kunsti laites. Juveliirid sulatasid väikestel ääsidel hõbedat, vormisid kulda, lihvisid nahksõõridel hinnalisi india kalliskive; kerge tuulevlnu kandis vahetevahel siia heade aroomide tiheda laine naaberreast, kus kaubeIdi lõhna- ja roosi,õliga, ambra, muskuse ja igasuguste vürtsidega; sealsamas kõrval algas vaibakaupade lõputu müügirida — kirev, mustriline, lilleline- -, kus silmailu pakkusid pär:sia, damaskuse, tekiini vaibad, kašgaari palaasid, värvilised sadulatekid, kallid ja odavad, lihtsatele hobustele ja suursugustele.

Seejärel möödus Hodža Nasreddin siidikaupmeeste poodidereast, sadulseppade, relvameistrite -ja värvalite reast, orjaturust, villavatkujate hoovist - ja kõik see oli alles turu hakatus, edasi paiknesid veel sajad erinevad kaubaread. Mida sügavamale rahvasumma Hodža Nasreddin oma eesliga tungis, seda kõrvulukustavamalt ümberringi kisati, karjuti, vaieldi, kaubeldi; jah, see kõik oli üks ja seesama turg, kuulus ja võrratu Buhhaara turg, milletaolist tol ajal ei olnud ei Damaskuses ega isegi Bagdadis.

Kuid viimaks kaubaread lõppesid ja Hodža Nasreddini silme ette ilmus emiiriloss, mida ümbritses laskeavadega ja, sakilise harjaga kõrge müür. Neli nurgatorni olid oskuslikult kaetud mitmevärvilise mosaiigiga, mille kallal pikki aastaid olid töötanud araabia ja iraani meistrid.

Väravate ees oli aset võtnud kirev laager. Räbaldunud varikatuste varjus lamasid ja istusid kõrkjamattidel lämmatavast. palavusest roiutatud inimesed - üksikult või perekondade kaupa. Naised äiutasid maimukesi, keetsid kateldes süüa, nõelusid katkisi halatte ja tekke, kõikjal lippasid ringi poolpaljad lapsed, karjusid, kaklesid ja kukkusid maha, keerates väga lugupidamatult lossi poole - selle kehaosa, mida pole viisakas näidata. Mehed magasid või tegelesid mitmesuguste. koduste toimetustega või

ajasid teekannu ümber maas istudes omavahel juttu.

«Ehee! Need inimesed ei istu siin esimest päeva,» mõtleS; . Hodža Nasreddin.

Tema tähelepanu köitsid kaks meest: kiilaspäine ja habemik. Selg teineteise poole pööratud, lamasid nad otse palja maa peal, kumbki oma varikatuse all, ja nende vahel oli paplipuust vaia külge seotud valge kits, kes oli nii kiitsakas, et küljekondid ähvardasid läbi hatul karvaga naha tungida. Haleda määgimisega järas ta vaia, mis oligi juba poolest saadik ära söödud.

Hodža Nasreddin oli väga uudishimulik ega suutnud hoiduda küsimast:

«Rahu teiega, Ülla Buhhaara kodanikud! Öelge mulle, kas te ammu olete mustlaste seisusesse astunud?»

«Ära irvita meie üle, oo teekäija,» vastas habemik.. «Me pole mustlased, me oleme samasugused head musulmanid kui sinagi.»

«Mispärast te siis kodus ei istu, kui te head musulmanid olete? Mida te siin lossi ees ootate?»

«Me ootame emiiri, meie valitseja ja käskija, oma, säraga isegi päikest varju jätva isanda õiglast ja üliarmulikku kohtumõistmist.»

«Nii!» ütles Hodža Nasreddin pilget varjamata. «Ja kas te juba kaua ootate emiiri, oma valitseja ja käskija, oma sära ga isegi päikest varju jätva isanda õiglast ja: üliarmulikku kohtumõistmist? »

«Ootame juba kuuendat nädalat, oo teekäija,» kostis kiilaspäine. «See habemik kohtuskäija - nuhelgu teda Allah, toppigu saatan oma saba tema magamisasemele! -, see habemik kohtuskäija on mu vanem vend. Meie isa suri ja jättis meile kasina päranduse, jaotasime selle kõik omavahel ära peale kitse. Las emiir otsustab, kummale kits peab kuuluma.»

«Aga kus on ülejäänud varandus, mis te pärandusekS saite?»

«Tegime selle rahaks, sest kaebusekoostajatele tuleb maksta, kirjutajatele ja kaebuse vastuvõtjatele tuleb, maksta, ja vahisõduritele tuleb maksta, ja veel paljudele teistele.»

Äkki sööstis kiilaspäine kohalt ja tormas vastu räpasele, paljajalgsele dervišile, kellel oli peas teravatipu.line müts ja küljel must, seest tühjaks õõnestatud kõrvits.

«Palveta, püha mees! Palveta, et kohtuotsus minu kasuks langeks!»

Derviš võttis raha ja hakkas palvetama. Ja iga kord, kui ta palvesõnad oli lõpuni lugenud, viskas kiilaspäine talle kõrvitsasse rahatüki ja sundis teda kõike otsast peale kordama.

Rahutusega ajas habemik end püsti, tuhlas silmadega rahvasummas. Pärast lühikest otsimist märkas ta teist dervišit, kes oli veelgi räpasem, veelgi rohkem kaltsus ja järelikult veel püham. See derviš nõudis liiga kõrget tasu, habemik hakkas tingima, derviš aga soris oma mütsi all ja võttis sealt terve peotäie suuri täisid, mispeale habemik veendus tema pühaduses ja nõustus. Vahtides võidukalt oma noorema venna poole, luges ta raha välja. Derviš laskus põlvili ja hakkas valjusti palvetama, summutades oma bassigaesimese derviši peenikese hääle. Seepeale sattus kiilaspea ärevusse ja andis oma dervišile raka juurde, habemik aga oma dervišile ja mõlemad dervišid, püüdes teineteist ületada, hakkasid nii valjusti karjuma ja jõurama, et Allah kindlasti käskis inglitel saaliaknad sulgeda, kartes kurdiks jäiida. Kits järas paplivaia ja määgis pikalt ning haledalt. .

Kiilaspea viskas talle pool kimpu ristikheina ette, kuid habemik pani kisama:

«Korista oma räpane, haisev ristik minu kitse eest!»

Ta virutas ristiku kaugele eemale ja pani kitsele ette savipoti kliidega.

«Ei!» kisendas kiilaspäine vend tigedalt. «Minu kits ei söö sinu kliisid!».

Pott lendas ristikule järele, purunes, kliid segunesid teetolmuga, vennad aga veerlesid juba raevukas kakluses mööda maad, külvates teineteist üle hoopide ja needustega.

«Kaks lolli kaklevad, kaks suli palvetavad, aga kits pani selle aja sees näljast kõrvad pea alla,» ütles Hodža Nasreddin pead vangutades. «Hei, teie, vooruslikud ja armastavad vennad, vaadake siia! Allah mõistis teie vaidlusasjas kohut ja võttis kitse enesele.»

Kui vendadele aru pähe tuli, lasksid nad teineteisest lahti ja seisid kaua aega veriste nägudega, vahtides kärvanud kitse, Viimaks ütles kiilaspea:

«Nahk tuleb maha võtta,»

«Naha võtan mina!» kostis habemik kärmesti.

«Mispärast siis sina?» küsis teine; tema paljas pealagi läks raevust punaseks.

«Kits on minu, tähendab, ka nahk on minu.»

«Ei, minu.»

Hodža Nasreddin ei jõudnud veel sõna sekka öelda, kui vennad jälle maas veerlesid, ja polnud võimalik otsa ega aru saada selles kähisevas keras, ainult silmapilguks vilksatas sopane rusikas koos sellesse pigistatud mustade karvade tuustiga, millest Hodža Nasreddin järeldas, et vanem vend on suuremast osast habemest ilma jäänud.

Hodža Nasreddin lõi lootusetult käega ja sõitis edasi. Talle sattus vastu sepp, pihid vöö vahel, - toosama, kellega Hodža Nasreddin oli eile tiigi juures kõnelnud.

«Tere,sepp!» hüüdis Hodža Nasreddin rõõmsalt. «Ennäe, saimegi kokku, olgugi et ma pole veel jõudnud oma vannet täita. Mis sa siin teed, sepp, kas ka sina oled emiiri kohtu ette tulnud?»

«Ainult et kas sellest kohtust kasu on?» vastas sepp mornilt. «Mina tulin sepahoovi kaebusega. Meie juurde pandi viisteist vahisõdurit, et me toidaksime neid kolm kuud, kuid nüüd on juba terve aasta möödas, aga meie muudkui toidame ja toidame neid ja kanname suuri kahjusid.»

«Mina jälle tulen värvalite juurest,» sekkus jutusse üks mees, kellel olid värvi jäljed kätel ja nägu rohekas mürgistest aurudest, mida ta iga päev päikesetõusust päikeseloojakuni pidi sisse hingamä, «Tõin täpselt samasuguse kaebuse. Meile pandi sööma peale kakskümmend viis vahisõdurit, meie kaubaasjandus on alla käinud, sissetulekud langenud. Võib-olla heidab emiir armu ija vabastab meid sellest väljakannatamatust koormast.»

«Mispärast te küll vaeste vahisõdurite vastu sõtta astute!» hüüatas Hodža Nasreddin. «On ju teada, et nad pole kõige hullemad ja aplamad Buhhaara elanikkude seas. Nurisemata toidate te emiiri ennast,

kõiki tema vesiire ja ametikandjaid, toidate kahte tuhandet mullat ja kuut tuhandet dervišit, — miks siis õnnetud vahisõdurid peavad nälgima? Ja kas te ei tea kõnekäändu: seal, kus üks šaakal enesele süüa leiab, on otsekohe platsis veel kümme. Ma ei mõista teie rahulolematust, oo sepp ja värval.»
«Tasa!» ütles sepp ringi vaadates.

57
Värval vaatas Hodža Nasreddinile etteheitvalt otsa:
«Sa oled ohtlik mees, teekäija, ja sinu sõnad pole vooruslikud. Kuid meie emiir on tark ja üliarmuline. . .»
Ta ei jõudnud lõpuni rääkida, sest pasunad hakkasid hüüdma, trummid taguma ja kogu kirev laager lõi lainetama, liikuma - raskeeIt avanesid vasega ülelöödud lossiväravad.
«Emiir! Emiir!» kostsid hõiked, ja igast kaarest valgus rahvast lossi poole, et oma käskijale pilku heita.
Hodža Nasreddin leidis endale üpris mõnusa koha esimestes ridades.
Kõigepealt jooksid väravast välja ametlikud kuulutajad:
«Andke teed emiirile! Andke teed tema hiilgusele emiirile! Teed õigeusklike käskijale!»
Nende järel sööstsid välja vahisõdurid, kes sähmisid keppidega paremale ja pahemale, liiga ligi trüginud uudishimulikele vastu päid ja selgi. Inimestesummas tekkis lai vahekäik, ja siis väljusid moosekandid trummide, flöötide, tamburiinide ja karnaidega; neile järgnes kaaskond - siidis ja kullas, kõverate mõõkadega samettuppedes, mis olid üle külvatud kalliskividega; seejärel talutati kahte elevanti, kõrged suletutid peas; lõpuks kanti väravate vahelt välja uhkelt ehitud kandetool, millel raske brokaatbaldahhiini all lamaskles suur emiir ise.
Rahvahulk lõi tema tulekul mühisema ja sumisema; otsekui oleks tuul üle väljaku käinud, langesid inimesed silmili maha, nagu seda nõudis emiiri määrus, mis käskis truudel alamatel vaadata oma valitseja poole orjaliku alandlikkusega ja tingimata alt üles. Kandetooli ees jooksid teenrid, laotades vaipu tee peale; kandetoolist paremal käis lossi kärbsetapja, hobusesabast lehvik õlal, vasakul aga sammus väärikalt ja tähtsalt emiiri vesipiibuhoidja, kuldne türgi vesipiip käes. Rongkäigu lõpus liikusid vaskkübarates vahisõdurid kilpide, piikide, ambude ja paljastatud saablitega; päris sabas aga veeti kahte väikest suurtükki. Kõige selle peale paistis südapäevane päike: pani loitma kalliskivid, kiirgama kuld- ja hõbeehted, peegeldus tulehelgil tagasi vaskkilpidelt ja kiivritelt kiiskas paljaste mõõgateraqe haljal terasel. . . Kuid silmili heitnud tohutul rahvahulgal ei olnud ei kalliskive, ei kulda ega hõbedat, isegi .mitte vaske - mitte kui midagi, mis oleks südant rõõmustades võinud kiirata ja kiisata päikese käes, - ainult närud, vaesus, nälg. Ja kui emiiri

58
uhke rongkäik läbi räpase, harimatu, rõhutud ja räbalais inimestemere liikus, nägi asi välja nii, nagu veetaks peenikest ja ühtainsat kuldniiti läbi armetu kotiriidest rõivatüki.
Kõrge, vaipadega kaetud lava, kust emiir pidi truule rahvale oma armulikkust välja valama, oli vahisõdurite poolt juba igast küljest rõngasse piiratud, aga all, hukkamispaigal askeldasid timukad, valmistudes emiiri tahet täitma: proovisid peksuvitste painduvust ja keppide tugevust, leotasid kaussides mitmepiulisi valgeparknahast punutud kantsikuid, püstitasid võllaid, ihusid kirveid ja tagusid teravaid teibaid tugevamini maasse. Korraldajaks. ja käsutajaks oli lossi valveülem Arslanbek, kes oli oma julmuse poolest kuul:us kaugel väljaspool Buhhaara piire; ta oli ilusa näo, koguka keha ja mustade juustega mees, habe kattis kogu tema rinda ja laskus sealt alla vatsale, tema hääl sarnanes kaameli röökimisega.
Heldelt jagas ta sirakaid vastu hambaid ja jalahoope, kuid äkitselt tõmbus ta üleni looka ja hakkas orjalikus alandlikkuses värisema.
Ühetasase õõtsumisega tõusis kandetool lavale, ja baldahhiinikatte kõrvale lükanud, ilmutas emiir rahvale oma palet.

Kümnes peatükk

Välimuselt polnud ta just kuigi ilus mees, see kõrgeauline emiir: tema nägu, mida õuepoeedid oma värssides alati võrdlesid hõbedase- täiskuuga, meenutas palju enam üliküpset, närtsinud melonit. Kui emiir vesiiride toetusel kandetoolist maha ronis, et kullatud troonile istuda, veendus Hodža Nasreddin, et ka emiiri kehakuju, vastupidiselt õuepoeetide üksmeelseIe kinnitusele, ei s.amanenud kaugeltki saleda küpressiga: emiiri kere oli raske ja paks,. käed lühik:esed ja jalad nii kõverad, et isegi halatt ei suutnud varjata nende igerikkust.

Vesiirid võtsid oma. kohad sisse tema paremal käel, mullad ja kõrged aukandjad vasakul, kirjurid oma raamatute ja tindipottidega mahutasid end alla, õuepoeedid rivistusid poolkaares trooni taha, vahtides andunud silmil emiirile kuklasse. Lossi kärbsetapja vehkis lehvikuga. Vesipiibuhoidja pistis oma isandale kuldse piibupitsi suhu.

59

Rahvahulk lava ümber pidas hinge kinni. Hodža Nasreddin kergitas end sadulas püstimale, sirutas kaela välja ja ajas kõrvad kuulamiseks kikki.

Emiir noogutas uniselt pead. Vahisõdurid astusid kõrvale ja lasksid läbi kiilaspea ja habemikui kes viimaks olid jõudnud oma järjekorra ära oodata. Vennaksed roomasid põlvili lava ette ja puudutasid huuItega maani rippuvat vaipa.

«Tõuske üles!» käskis suurvesiir Bahtijar.

Vennaksed tõusid, kuid ei julgenud oma halatte tolmust puhtaks kloppida. Nende keeled takerdusid hirmu pärast, jutt oli arusaamatu ja vassiv. Kuid Bahtijar oli suurte kogemustegavesiir ja taipas kõike poblelt sõnalt.

«Kus teie kits on?» katkestas ta kannatamatult vendade jutu.

Kiilaspea vastas talle:

«Kits suri ära, oo kõrgestisündinud vesiir. Allah võttis meie kitse enese juurde. Kuid kumma le meist peab nüüd jääma tema nahk?»

Bahtijar pöördus emiiri poole:

«Milline on sinu otsus, oo ülitark käskija?»

Emiir haigutas pikalt ja sulges täiesti ükskõiksel ilmel silmad. AupaklikuIt langetas Bahtijar valge turbaniga koormatud pea.

«Ma loen otsust sinu näost, oo valitseja! Kuulake,» pöördus ta vendade poole. Need laskusid põlvili, valmistudes emiiri tänama tarkuse, õigluse ja armulikkuse eest. Bahtijar kuulutas kohtuotsuse välja; kirjurid krabistasid sulgedega, märkides tema sõnad paksudesse raamatutesse:

«Õigeusklikkude käskija ning maailmaruumi päike, meie suur emiir, olgu Allahi õnnistus tema üle, arvas heaks otsustada, et kui Allah kitse enese juurde võttis,
siis peab tema nahk õigluse mõttes jääma Allahi asemikule maa peal, see tähendab suurele emiirile, milleks kitsel tuleb nahk maha võtta, kuivatada ja parkida, lossi viia ja riigi varakambrisse anda.»

Vennaksed vaatasid ähmiselt teineteisele otsa, rahvasummast veeres läbi kerge sosin. Bahtijar jätkas selgesti ja valjusti:

«Peale selle tuleb protsessiosalistelt sisse nõuda kohtumaks kahesaja tanga suuruses summas, ja lossimaks poolteisesaja tanga suuruses summas, ja lõiv kirjurite palgaks viiekümne tanga suuruses summas, ja ohvriand mošeede

60

kaunistamiseks - ja see kõik tuleb neilt viivitamatult sisse nõuda rahas või riietusesemetes või muus varas.»

Ning veel polnud ta jõudnud lõpetadagi, kui vahisõdurid Arslanbeki märguandel tormasid vendade

juurde, viisid nad kõrvale, kiskusid neil riided vööni lahti, pöörasid taskud pahupidi, rebisid halatid seljast, tirisid saapad jalast ja kihutasid minema, nagu nad olid, paljajalu ja. poolalasti, armetud hilbud hädavaevalt katmas häbedust.

Kõik see toimus poole minuti jooksul. Otsekohe pärast kohtuotsuse kuulutamist hakkas terve õuepoeetide koor nihelema ja erisuguste häältega laulma kiidulaule:

«Oo tark emiir, oo tarkadest targim, oo tarkade tarkusest targaks saanud emiir, oo tark emiir tarkade üle!»

Nõnda hõikusid nad hulk aega, kaelad trooni poole õieli; igaüks pingutas jõudu, et emiir just tema häält kõigi teiste,hulgast eraldaks. Lihtinimesed aga, kes ümber lava tunglesid, vaikisid ja silmitsesid kaastundlikult vennakseid.

«Noh, nii,» tähendas Hodža Nasreddin vagurai toonil õnnetute poole pöördudes, kes teineteise kaelas valjusti nutsid. «Te ei istunud siiski ilmaaegu kuus nädalat siin platsis. Lõpuks jõudsite õiglase ja kõige armulisema otsuse ära oodata, sest kõigile on teada, et maailmas pole ühtegi nii tarka ja halastajat kui meie emiir, ja kui keegi selles kahtleb,» ta mõõtis pilguga oma naabreid rahvamurrus, «siis on kerge vahtsõduritele hüüda, ja need toimetavad jumalavallatu timukate kätte, neil meestel aga juba ei maksa midagi inimesele selgeks teha, kui hukatuslikud on tema eksimused. Minge rahuga koju, oo vennaksed: kui teil edaspidi kana pärast tüli tekib, siis tulge uuesti emiiri kohtu ette, kuid ärge unustage enne oma maja, viinamäge ja põldusid maha müümast, kuna muidu ei suuda te ju kõiki makse ära maksta.»

«Oo, parem oleksime võinud surra tükkis oma kitsega!» hüüatasid vennad jämedaid pisaraid valades.

«Te arvate, et seal, taevas, oma tohmaneid vähe on!» ütles Hodža Nasreddin. «Usaldusväärsed inimesed on mulle rääkinud, et praegu on nii põrgu kui paradiis tohmaneid pungil täis - rohkem sisse ei lasta. Ma ennustan teile surematust, vennaksed, ja kaduge siit kähku, sest vahisõdurid on hakanud juba meie poole vahtima, ja mina -ei saa surematusele loota, nii nagu teie.»

61

Vennad lahkusid valjusti ulgudes, nägu kriimustades ja pealaele kollast teetolmu puistates. Emiiri kohtu ette astus sepp. Kõlatul ja süngel häälel esitas ta oma kaebuse. Suurvesiir Bahtijar pöördus emiiri poole:

«Milline on sinu otsus, oo käskija?»

Emiir magas, suu lahti, ja norskas. Kuid Bahtijar ei sattunud põrmugi segadusse:

«Oo valitseja! Ma loen otsust su näost!»

Ja kuulutas pidulikult:

«Armulise ja halastaja Allahi nimel: emiir, õigeusklikkude käskija ja meie valitseja, on väsimatus hoolitsuses oma truude alamate eest neile üles näidanud suurt armu ja heasoovlikkust, pannes nende juurde sööma peale oma emiirlikus teenistuses seisvaid ustavaid vahisõdureid, andes seeläbi ülla Buhhaara elanikkudele austava võimaluse iga päev ja iga tund kiita ja tänada oma emiiri, millist au pole lastud osaks saada teiste, meie naaberriikide elanikkonnale nende valitsejate poolt. Ometigi ei paista seppade hoovoma vagaduse poolest teiste hulgas silma. Vastupidi: sepp Jussup, unustanud hauatagused kannatused ja juuspeene silla patuste tarvis, avas häbematult oma suu tänamatuse ilmutamiseks, missuguse avalduse ta julges kogunisti meie käskija ja isanda, hiilgava, oma sära ga isegi päikest varju jätva emiiri jalgade ette tuua. Seda arvesse võttes suvatses meie hiilgav emiir otsustada: kinkida sepp Jussupile kakssada kantsikuhoopi, selleks et õpetada temale kahetsemisesõnu, milleta tal asjatu oleks oodata paradiisiväravate avanemist enese ees. Tema hiilgus emiir näitab seppade hoovile uuesti üles oma heatahtlikkust ja armu ning käseb nende juurde panna veel kakskümmend vahisõdurit sööma peale, et seppasid mitte ilma jätta rõõmustavast võimalusest ülistada iga päev ja iga tund emiiri tarkust ja halastust. Niisugune on emiiri otsus, pikendagu Allah tema elupäevi kõigi õigeusklikkude heakäekäiguks!»

Emiiri õukonna libekeelte koor hakkas uuesti nihelema ja valitsejale erinevatel häältel ülistusi

üürgama. Selle aja sees haarasid vahisõdurid sepp Jussupi kinni ja lohistasid hukkamiskohale, kus timukad jälgilt ning verejanuselt muiates juba raskeid kantsikuid käes kaalusid. .

Sepp heitis kummuli niinematile. Nuut vihises, langes, veri värvis sepa selja punaseks.

Timukad peksid teda julmalt, tagusid seljanaha üleni vorbiIiseks ja rooskasid liha luudeni läbi, kuid mitte .ainult karjumist, vaid isegi oigamist nad sepa suust ei

kuulnud. Kui sepp üles tõusis, nägid kõik ta huultel musta vahtu: et mitte kiselidada, oli ta peksu ajal hammastega maad närinud.

«See sepp pole neid mehi, kes kergesti unustavad,» ütles Hodža Nasreddin. «Nüüd peab ta oma elupäevade lõpuni meeles emiiri armulikkust. Mis sina siis seisad, värval? Mine, nüüd on sinu järjekord.»

Värval sülitas ja tegi ümber vaatamata inimestesummast minekut.

Suurvesiir lõpetas kärmesti veel mõne kohtuasja, kusjuures ta iga kohtuasja pealt ilmtingimata kasu lõikas emiiri riigikassale, millise omaduse poolest ta teiste kõrgete aukandjate hulgas kuulus oli.

Timukad töötasid hukkamiskohal ilma hinge tõmbamata. Sealt kostis hädakisa ja karjeid. Suurvesiir saatis timukate kätte aina uusi ja uusi patustajaid, ja need moodustasid juba pika järjekorra - vanamehed, naised ja isegi üks kümneaastane poisike, kes oli tabatud jultunud ja vaba-mõtlejalikult maaniisutamiselt emiirilossi ees. Poiss värises ja nuttis, hõõrudes näol pisaraid laiali. Hodža Nasreddin silmitses teda kaastundlikuIt, süda tulist viha täis.

«Ta on tõepoolest ohtlik kurjategija, see poiss,» arutas Hodža Nasreddin kuuldavaIt. «Ei oska küllalt kiita ettenägelikku emiiri, kes kaitseb trooni säherduste vaenlaste eest, kes on seda ohtlikumad, et need oma nooruse maski all varj avad kahtlasi mõttesuundi. Alles täna nägin ma veel üht kurjategijat, veel hullemat ja hirmsamat kui see siin. Too kurjategija - noh, kas te võite ette kujutada - too kurjategija õiendas isegi suuremat tarvet otse lossimüüri ääres! Igasugune karistus oleks liiga kerge säärase häbematuse eest, kui ta kas või teibasse ajada. Ainult ma kardan, et teivas läheb kurjategijast läbi nagu praevarras kanapojast, sest ta, see kurjategija, on kõigest nelja-aastane. Kuid nagu ma juba ütlesin, ei saa see teda muidugi õigustada.»

Nõnda kõneles ta, püüdes seejuures sarnaneda mullaga, kes jutlust peab. Nii tema hääletoon kui sõnad tundusid riigitruud, kuid inimesed, kel olid kõrvad, kuulsid, taipasid ja peitsid oma varjatud, õela muige habemesse.

üheteistkümnes peatükk

Järsku märkas Hodža Nasreddin, et rahvahulk hõreneb. Paljud läksid rutakalt laiali, isegi jooksid. «Kas. äkki vahisõdurid mulle kallale ei hiili?» mõtles ta rahutult.

Ta sai kõigest korrapealt aru, kui nägi liginevat liiakasuvõtjat. Vahisõdurite valve all järgnesid talle nõder; hallihabemeline vanamees halatis, mis oli üleni savine, ja näolooriga kaetud naine, õigemini neiu, veel väga noor, nagu Hodža Nasreddin kindlaks tegi, vaadates oma vilunud silmaga tema kõnnakut.

«Aga kus on Zakir, Džura, Muhammad ja Sadõk?» küsis liiakasuvõtja kriunuva häälega ja sihtis inimesi oma ainsa silmaga: teine oli tuhm ja liikumatu, sel oli kae peal. «Alles nad olid siin, ma panin juba kaugelt tähele. Varsti on nende võlatärmin käes, ilmaasjata jooksevad eest ära ja varjavad end. Küll ma nad parajal ajal üles leian.»

Lombates tassis ta oma küüru edasi.
«Vaadake, vaadake, see ämblik viib potitegija Nijazi ja tema tütre emiiri kohtu ette!»
«Ta ei andnud potitegijale mitte päevagi pikendust.»
«Olgu ta neetud, see liiakasuvõtja! Kahe nädala pärast on minu võla tähtaeg.»
«Aga minul juba nädala pärast.»
«Vaadake, kõik jooksevad tema eest minema ja poevad peitu, nagu kannaks ta leeprat või koolerat laiali.».
«Ta on hullem kui pidalitõbine, see liiakasuvõtja.» Hodža Nasreddini südant ängistas kibe kahetsus. Ta kordas oma tõotust: «Mauputan ta sealsamas tiigis!»
Arslanbek laskis liiakasuvõtja ilma järjekorrata ette.
Liiakasuvõtja järel lähenesid ka potitegija ja tema tütar lavale, laskusid põlvili ja suudlesid vaiba narmaid.

«Rahu sinuga, auväärne Džafar!» ütles suurvesiir lahkelt. «Mis asi sind siia tõi? Tee oma asi suurele emiirile teatavaks, lange tema jalgade ette.»

«Oo suur valitseja, minu isand!» alustas Džafar, pöördudes emiiri poole, kes läbi unetukastuse noogutas ja siis jälle norskama ja ninaga vilistama hakkas. «Ma tulin su käest õiglust paluma. See mees siin, nimega Nijaz ja. ameti poolest potitegija, võlgneb mulle sada tangat ja veel kqlmsada tangat protsente selle võla pealt. Täna hommikul maksutärmin lõppes, kuid pottsepp pole mulle

midagi ära maksnud. Mõista meile õigust, oo tark emiir, kogu maailmaruumi päike.»
Kirjurid märkisid liiakasuvõtja kaebuse raamatutesse üles, misjärel suurvesiir pöördus pottsepa poole:

«Potitegija, suur emiir küsib sinu käest: kas tunnistad seda võlga? Võib-olla vaidled sa tasumise päeva ja tunni vastu? »

«Ei,» vastas pottsepp nõrgal häälel ja tema hall pea vajus norgu. «Ei, kõige targem ja kõige õiglasem vesiir, ma ei vaidle millegi vastu - ei võla, ei päeva ega tunni vastu. Ainult ma palun pikendust ühe kuu jao ja ma loodan meie emiiri suuremeelsusele ja armulikkusele.»

«Luba, oo valitseja, kuulutada otsus, mille ma sinu näost välja lugesin,» ütles Bahtijar. «Armulise ja halastaja Allahi nimel, seadlises seisab, et kui keegi ei maksa tähtajaks ära oma võlga, läheb see kogu oma perega selle orjusesse, kelle võlglane ta on, ja jääb orjusesse seniajani, kui võlg on tasutud koos protsentidega kogu aja eest, siia juurde arvatud ka aeg, mis orjuses mööda saadetud.»

Pottsepa pea langes aina madalamale ja lõi äkki tudisema, paljud rahva hulgas pöörasid pilgu ära ja surusid raskeid ohkeid maha. Neiu õlad vabisesid: ta nuttis oma näoloori all. Hodža Nasreddin kordas endamisi sajandat korda: «Ta saab uputatud, see vaeste inimeste halastamatu kurnaja!»

«Kuid emiiri, meie käskija armulikkus ja suuremeelsus on piiritu!» jätkas Bahtijar sel ajal häält kõrgendades. Kõik jäid teraselt kuulama. Vana pottsepp tõstis pead, tema nägu kirgastus ootusest.

«Ehkki võla maksutähtaeg on juba möödas, kingi emiir potitegija Nijazile ühe tunni tärmini pikendust. Kui aga pottsepp Nijaz selle tunni möödumisel ülesnäidatud usaldust kurjasti pruugib ega maksa kogu oma võlga ühes protsentidega, tuleb talitada seaduse kohaselt, nagu juba sai öeldud. Mine, potitegija, ja käigu sinuga kaasas emiiri arm.»
Bahtijar jäi vait, ja siis lõi liikuma ja pahisema trooni taga tunglevate libekeelte koor:
«Oo, õiglane, oma õiglusega õiglust ennast varjutav emiir, oo halastaja ja tark, oo suuremeelne emiir, oo maa ehe ja taeva au, meie ülihiitgav emiir!»

Seekord ületasid libekeeled iseennast ja laulsid oma kiidulaule nii valjusti, et äratasid koguni

emiiri, kes rahulolematult nägu krimpsutades käskis neil vait jääda. Õuelaulikud vakatasid, ja kogu rahvas platsil jäi vait, ja äkitselt kostis selles vaikuses vägev, kõrvulukustav röökimine.

Röökis Hodža Nasreddini eesel. Kas läks tal igavaks ühel kohal seista või märkas ta kuskil pikakõrvalist suguvenda ja otsustas teda tervitada, kuid igatahes ta röökis, saba üles tõstetud, kollaste, irevil hammastega koon pikale sirutatud, röökis kõrvulukustavalt, ohjeldamatult, ja kui ta silmapilguks vahet pidas, siis ainult selleks, et pärast hinge tõmbamist lõuad veel laiemale ajada ja veel valjemini röökida ning pasundada.

Emiir hoidis kätega kõrvu kinni. Vahisõdurid sööstsid rahvasumma sekka. Kuid Hodža Nasreddin oli juba kaugel. Ta tiris vastupunnivat eeslit ja sõimas teda kõigi kuuldes:

«Mille üle sa rõõmustasid, neetud eesel? Kas sa tõesti ei oska emiiri armulikkust ja tarkust natuke tasem kiita! Või loodad sa ehk oma usinuse eest õukonna peatallalakkuja koha saada?»

Inimesed võtsid tema sõnad naerurõkkega vastu, astusid tema eest kõrvale ja valgusid jälle kokku vahisõdurite ees, kellel ei õnnestunudki Hodža Nasreddini kinni püüda, teda jultunud rahurikkumise pärast kantsikumeeste kätte anda ja eeslit emiiri varakambrile võtta.

Kaheteistkümnes peatükk

«Noh, ongi kohus lõppenud, ja nüüd on mul teie üle piiritu võim,» ütles liiakasuvõtja Džafar pottsepp Nijazile ja tema tütrele Guldžanile, kui nad pärast otsuse väljakuulutamist kohtupidamiskohast kolmekesi lahkusid. «Kaunitar, sestpeale, kui ma sind juhuslikult nägin, olen ma kaotanud une ja rahu. Näita mulle oma nägu. Täna, täpselt tunni aja pärast, tuled sa minu majja. Ja kui sa minu vastu lahke oled, annan ma su isale kerget tööd ja, hästi süüa; kui sa aga tõrkuma hakkad, siis, vannun oma silmavalguse nimel, toidan ma teda tooreste ubadega, sunnin tassima kive ja müün ta Hiiva orjakaubitsejatele, kelle

valjus orjade kohtlemisel on üldtuntud. Ära tõrgugi ja näita mulle oma nägu, oo imeilus Guldžan!»

Himurate, konksjate sõrmedega. kergitas ta Guldžani näoloori. Vihase liigutusega paiskas neiu ta käe. eemale. Guldžani nägu jäi vabaks ainult üheks hetkeks, kuid sellestki oli küllalt, et Hodža Nasreddin, kes oma eeslil mööda sõitis, jõudis sellele pilku heita. Ja neiu ilu oli nii harukordne ja. imeline, et Hodža Nasreddin peaaegu meelemärkuse kaotas: maailm hämardus ta silme ees, süda lakkas löömast, ta kahvatas, lõi sadulas vankuma ja varjas vapustatuna silmad peopesaga. Armastus oli teda tabanud nagu välk.

Möödus tükk aega, enne kui ta toibus.

«Ja see lonkav, küürakas, ühesilmaline pärdik julgeb endale tahta niisugust ainulaadset, enneolematut ilu!» hüüatas ta. «Mispärast küll, mispärast ma ta eile veest välja kiskusin! Ja näe, mu tegu ongi juba minu enda vastu pöördunud. Kuid vaatame, vaatame veel, sa kõlvatu liiakasuvõtja! Sa pole veel potitegija ja tema tütre peremees, neil on veel terve tund aega, aga Hodža Nasreddin võib ühe tunniga teha nii palju, kui mõni teine ei tee terve aastagagi.»

Vahepeal oli liiakasuvõtja oma paunast välja otsinud puust päikesekella, mille abil määras aja:

«Oota mind siin puu all, pottsepp. Tulen tunni aja pärast tagasi, ja ära katsugi peitu pugeda, otsin su nagunii kas või merepõhjast üles ja talitan sinuga nagu põgenenud orjaga. Aga sina, imeilus Guldžan, mõtle mu sõnade üle järele: sinu isa saatus oleneb nüüd sinu tänulikkusest.» .

Ja võidutseva muigega oma ilgel näol seadis ta sammud juveliiride hoovi, et uuele liignaisele ehteid hankida.

Murest kühmus potitegija ja tema tütar jäid teeäärse puu alla ootama. Hodža Nasreddin ratsutas nende juurde,

«Potimeister, ma kuulsin kohtuotsust. Sind on tabanud õnnetus, kuid võib-olla saan mina sind

aidata?»
«Ei, hea mees,» kostis potitegija, hääles meeleheide. «Ma näen su paigatud riietest, et sa pole just rikkuste omanik. Mul aga läheb vaja tervelt nelisada tangat! Mul pole niisuguseid rikkaid tuttavaid, kõik on vaesed, altkäemaksudest ja igasugustest lõivudest laostatud.»
«Ka mul pole Buhhaaras rikkaid sõpru, kuid ma.proovin siiski selle raha muretseda,» ütles Hödža Nasreddin seepeale.

«Ühe tunniga muretseda nelisada tangat!» vangutas vanamees mõru muigega oma halli pead. «Sa vist teed minuga nalja, teekäija! Niisuguse asjaga võiks ehk edukalt hakkama saada ainult Hodža Nasreddin.»
«Oo teekäija, päästa meid, päästa!» hüüdis Guldžan isa kaelustades. Hodža Nasreddin vaatas teda ja nägi, kui täiuslikud on tema käed. Neiu vastas talle pika pilguga, ja läbi näokatte seletas Hodža Nasreddin niisket läiget tema silmades, mis olid täis palvet ja lootust Hodža Nasreddini veri lõi keema, voolas tulena tema soontes, ja armastus tugevnes mitmekordseks. Ta ütles pottsepale:
«Istu siin, vana, ja oota mind, ja olgu ma kõige põlgusväärsem ja alatum inimene, kui ma liiakasuvõtja tulekuks neljasada tangat ei muretse!»
Ta hüppas eesli selga ja kadus tururahva sekka. . .

Kolmeteistkümnes peatükk

Turuplatsil oli palju vaiksem ja lahedam kui hommikul, kaubitsemise haripunktil, kus kõik sagisid, karjusid, ruttasid, kartes oma äriõnne maha magada. Lähenes keskpäev ja rahvas, päästes end palavuse käest, oli mööda tšaihanaasid laiali valgunud, et rahulikult oma kasusid ja kahjusid kokku arvata. Päike ujutas turuplatsi üle kuuma valgusega, varjud olid lühikesed, järsud, Otsekui raiutud kõvasse maapinda. Igal pool varjulistes kohtades olid aset võtnud kerjused, nende ligiduses aga hüplesid rõõmsalt sirtsudes varblased, nokkides maast söömaraasukesi.
«Hea inimene, anna sandile Allahi nimel!» pinisesid kerjused, näidates Hodža Nasreddinile oma vigastusi ja paiseid.
Ta vastas vihaselt:
«Korista oma käed! Ma pole kübetki rikkam kui teie, ma ise otsin, kes annaks mulle nelisada tangat»
Kerjused pidasid neid sõnu pilkeks ja valasid Hodža Nasreddini sõimuga üle. Ta ei vastanud, kuna oli mõttesse vajunud.
Ta valis tšaihanaade reas välja kõige suurema ja rahvarikkama, kus polnud ei kalleid vaipu ega siidpatju, astus sisse ja sikutas enda taga ka eesli mööda trepiastmeid üles, selle asemel et teda lasila külge siduda.

Hodža Nasreddini võeti vastu imestuse ning vaikimisega, kuid ta ei sattunud põrmugi segadusse, vaid võttis sadulapaunast koraani, mille too vanataat talle eile lahkumisel oli kinkinud, lõi raamatu lahti ja seadis eesli ette.
Kõike seda tegi ta kiirustamata ja rahulikult, ilma naerujäljetagi näol, just nagu oleks niimoodi ette nähtud.
Inimesed tšaihanaas hakkasid pilke vahetama.
Eesel kopsas kabjaga vastu puupõrandat
«Juba?» imestas Hodža Nasreddin ja pööras lehte. «Sa teed märgatavaid edusamme.»

Siis tõusis kõhukas, heasüdamlik tšaihanaapidaja oma kohalt ja astus Hodža Nasreddini juurde. «Kuule, tubli mees, kas siin on sinu eesli koht? Ja miks sa püha raamatu tema ette panid?»

«Õpetan sellele eeslile usuteadust,» kostis Hodža Nasreddin külmavereliselt «Koraaniga jõuame me juba lõpule ja varsti läheme šariaadile üle.»

Tšaihanaast käis läbi sumin ja sosin, paljud tõusid püsti, et paremini näha.

Tšaihanaapidaja silmad läksid ümmarguseks, suu vajus paokile. Iialgi veel polnud ta juhtunud säärast imelugu nägema. Sel ajal kopsas eesel uuesti kabjaga.

«Hästi,» kiitis Hodža Nasreddin ja pööras lehte. «Väga hea! Veel natuke pingutust ja sa võid Miri-Arabi medreses peausuteadlase ametikohale asuda. Näete, ainult lehti ei oska ta ise keerata, selle juures tuleb teda aidata. . . Allah on andnud talle terava mõistuse ja tähelepanuväärse mälu, aga on unustanud anda sõrmi,» lisas Hodža Nasreddin tšaihanaapidaja poole pöördudes.

Oma teekanne sinnapaika jättes tulid inimesed lähemale; ei läinud minutitki, kui Hodža Nasreddini ümber oli kogunenud hulk rahvast.

«See pole lihtlabane eesel,» kuulutas Hodža Nasreddin. «See kuulub emiirile endale. Ükskord kutsus emiir mu enese juurde ja küsis: «Kas sa oskad mu lemmikeeslile usuteadust õpetada, et ta teaks niisama palju, kui ma ise tean?» Mulle näidati eeslit, ma proovisin tema võimeid ja vastasin: «Oo ülihiilgav emiir! See tähelepanuväärne eesel ei jää oma mõistuse teravuse poolest maha ühestki su ministrist, isegi mitte sinust endast, ja ma võtan kohustuse talle usuteadust õpetada, nii et ta teab sama palju, kui tead sina, ja isegi rohkem, kuid see nõuab aega kakskümmend aastat» Emiir käskis mulle riigikassast viis

tuhat tangat kullas välja anda ja ütles: «Võta see eesel ja õpeta teda, aga kui ta, vannun Allahi nimel, kahekümne aasta pärast usuteadust ei tunne ja koraani peast lugeda ei oska, raiun ma sul pea maha!»»

«Noh, tähendab, sa võid juba ette oma peaga jumalaga jätta!» pahvas tšaihimaapidaja.. «Ja kus seda on nähtud, et eeslid õpiksid uuteadust ja loeksid koraani peast!»

«Sääraseid eesleid on nüüd ka Buhhaaras küllalt,» kostis Hodža Nasreddin. «Ütlen veel niipalju, et viis tuhat tangat kullas ja hea eesel oma majapidamise tarvis — niisugust õnne ei ole inimesel mitte iga päev. Ja minu pead ära taga nuta, sest kahekümne aasta jooksul keegi meist tingimata sureb - kas mina, emiir või eesel. Ja mine võta siis kinni, kes meist kolmest kõige paremint usuteadust tundis!»

Tšaihanaa pidi mürisevast naerupahvakust peaaegu kokku varisema, tšaihanaapidaja ise kukkus naerukrampides vilditükile ja rõkkas, nii et nägu pisaratest üleni märg. Ta oli väga. lõbus ja naljaarmastaja mees, see tšaihanaaperemees.

«Te kuulsite!» karjus ta kähisedes ja lõõtsutades. «Mingu võtku siis kinni, kes meist kõige paremini usuteadust tundis!» Ja ta oleks naerust tõenäoliselt lõhkenud, kui tal äkitselt üks aimdus poleks hingest läbi sähvatanud.

«Oodake, oodake!» vehkles ta kätega, nõudes kõigilt tähelepanu. «Kes ja kust sa oled, inimene, kes sa oma eeslile usuteadust õpetad? Ega sa järsku Hodža Nasreddin ei ole?»

«Ja mis selles siis imelikku on? Sa arvasid õigesti, tšaihanaapidaja! Mina olen Hodža Nasreddin. Tere, ülla Buhhaara kodanikud!»

Tekkis üldine jahmatus, ja see kestis tükk aega. Äkki rebestas kellegi rõõmuhõiskeline hääl vaikuse: «Hodža Nasreddin!»

«Hodža Nasreddin!» hõiskas kaasa teine, tema järel kolmas, neljas; hõiskamine veeres üle tšaihanaa, üle teiste tšaihanaade, üle kogu turu - kõmas, kordus, kajas kõikjalt vastu.

«Hodža Nasreddin! Hodža Nasreddin!»

Inimesi jooksis igast kandist tšaihanaa juurde kokku usbekke, tadžikke, iraanIasi, turkmeene,

araablasi, türklasi, grusiinlasi, armeenlasi, tatarlasi, kes valjude hüüe:-

70

tega tervitasid pma lemmikut, kuulsat kavalpead ja naljahammast Hodža Nasreddini.
Rahvahulk aina suurenes.
Eesli ette ilmus kuskilt torp kaertega, kimp ristikheina, ämber puhast külma vett.
«Tervitus sulle, Hodža Nasreddin!» kostsid hüüded. «Kus sa ringi rändasid? Räägi meile midagi, Hodža Nasreddin! »
Hodža Nasreddin astus otse lava äärele ja kummardas rahvale sügavalt:
«Tervitan teid, Buhhaara kodanikud! Kümme aastat olen teist lahus olnud, ja nüüd rõõmustab mu süda kokkusaamise üle. Te palute; et ma midagi räägiksin, - ma parem laulan!»
Ta haaras suule savipoti, lennutas vee välja ja hakkas seflele rusilmga lüües, nagu oleks see tamburiin, valjusti laulma:

«Oh kannuke, sa *laula nüüd*
sest aust, mis võimsamaile kuulub!
Oh kannuke, sa hõiska nüüd
emiiri heldusest, mis kuulus!

*J*a *juba kõlab kannu laul,*
ja raevukas on *tema laul!*
Ja kähisevgi on ta laul,
ja rahvast kutsub kannu laul!

Kann järgmist lugu jutustas:
«Kord elas meistrimees Nijaz,
kes uhkeid savinõusid lõi,
kuid ise ikka vaeseks jäi.

*N*ii *pika eluaja sees*
ei saanud jõukaks vaene mees.
Kuid see-eest küürakas Džafar
sai rikkaks nagu uhke tsaar.

EmiiriI potid raha täis, / ja valve nende ümber käis/ nii päeva ajal kui ka ööl,/ sest vara hoida – raske töö.

Kuid raske mure vanameest
Nijazi juba ootas ees:
ta lihtsalt kinni nabiti,
emiiri ette tariti

Džaiar ta kannul, küürakas,
nüüd oli *agar timukas!»*
Oh kannuke, meil' ütle sa,
kui kaua peame *vaevlema?*

Su savikeel ei *valeta,*

eks meile ära seleta,
mjs on Nijazj patt ja süü?
Ja *peagi kõlas kannu hüüd:*

«Taat sellepärast süüdj jäi,
et kavalasse lõksu jäi,
et ämblik oma võrguga
nõuks võttis teda tabada!»

Ja *kurja kohtulaua ees*
emiiri palub nuttev mees:
«Eks kogu maajjm seda tea,
kuis me emiir *on lahke, hea.*

Sa *ära ole mulle karm,*
ja näita, mjs on õige arm!»
Emiir tal' vastas: « *Väga hea,*
tund aega elama veel pead!

Eks kogu maailm seda tea,

kuis suur emiir on lahke, hea!»

Oh kannuke, meil' ütle sa,
kui kaua peame vaevlema?

Ja *peagj kõlab vastuseks*
me *ausameelse kannu seest:*
«Emiirilt armu oodata
võib ainult püsti lollakas.

Ej tunne tema armastust,
Ei halastust, ei *halastust!*
Emiir on haisev mudakott,
pea asemel kel savipott!»

Kann teata: kaua tuleb maal
emiiri võimu taluda?
Mil' piinatud ja vaene maa
kord rahu, õnne maitsta saab?

Ja *kohe kõlab vastuseks*
me *ausameelse poti seest:*
«On tugev võjm emiiri käes,
kuid seegi peagj looja lä'eb.

Kord lõpeb rahva mureaeg
ja kätte jõuab õnnepäev,
mjl puruneb emiiri jõud
just nagu vilets savinõu!»»

Hodža Nasreddin tõstis poti kõrgele pea kohale, võttis hoogu ja virutas täiest jõust vastu maad: pott purunes klirinal, lendas sajaks pisikeseks killuks. Häält pingutades, et rahvahulga melu ületada, karjus Hodža Nasreddin:

«Niisiis päästkem potimeister Nijaz liiakasuvõtja küüsist ja emiiri armulikkusest! Te tunnete Hodža Nasreddini, tema käes ei lähe võlg ilmaasjata kaotsi! Kes laenab mulle lühikese tähtaja peale nelisada tangat?»

Ette astus paljajalgne veekandja.

«Hodža Nasreddin, kust võtame me raha? Me maksame ju suuri makse. Kuid mul on vöö, peaaegu päris uus, selle eest võiks veidike raha saada.»

Ta viskas vöö lavale Hodža Nasreddini jalge ette. Sumin ja sagimine rahva hulgas tugevnes,. Hodža Nasreddini jalge ette lendas tübeteikasid, kingi, vöösid, rätte ja isegi halatte. Igaüks luges endale auasjaks Hodža Nasreddini aidata. Paks tšaihariaapidaja tõi kaks kõige ilusamat teekannu ja vaskse kandiku ning vaatas uhkusega teiste poole, et on nii heldelt ohverdanud. Esemete hunnik aina kasvas ja kasvas. Hodža Nasreddin hõikas häält rebestades:

«Küllalt, küllalt, oo heldemeelsed Buhhaara kodanikud! Küllalt juba, kas kuulete. Sadulsepp, võta oma sadul tagasi - küllalt, ütlen ma! Või olete te otsustanud Hodža Nasreddinist vanakraamikaupmehe teha? Alustan väljamüüki. Veekandja vöö - kes selle ostab, ei pea iialgi janu tundma! Astuge ligemale, müün odavalt! Vanad, paigatud kingad,. mis kindlasti oma paar korda on Mekas

ära käinud - kes neid kannab, teeks nagu ise palverännaku sinna! Müügil noad, tübeteikad, halatid, kingad! Võtke, ma müün odavalt ega tingi, sest aeg on mulle, praegu kõige kallim!»

Kuid suurvesiir Bahtijar oli oma väsimatus ja lakkamatus hoolitsuses truude alamate eest Buhhaaras säärase korra sisse viinud, et ükski kross ei tohtinud elanike taskusse pidama jääda, vaid viivitamatult emiiri kassasse minema, et elanikel ilma rõhuvate taskuteta kergem käia oleks. Asjatult hõikles Hodža Nasreddin ja kiitis oma kaupa - ostjaid polnud.

Neljateistkümnes peatükk

Samal ajal läks sealt lähedalt mööda liiakasuvõtja Džafar, tema pauna paisutasid kuld- ja hõbeehted, mis juveliiride hoovist Guldžani jaoks ostetud.

Ehkki tähtajaks määratud tund oli juba otsakorral ja liiakasuvõtja, haaratud himurast kärsitusest, ruttas, sai ahnus, kui ta kuulis Hodža Nasreddini häält, mis odavat väljamüüki kuulutas, tema teistest tunnetest võitu.

Liiakasuvõtja astus ligi, teda märgati ja rahvasumm hakkas kiiresti hõrenema, sest iga kolmas neist, kes sinna kobarasse olid kogunenud, oli talle võlgu.

Liiakasuvõtja tundis Hodža Nasreddini ära.

«Nagu näha, oled sina, kes siin poe lahti löönud, seesama, kes mind eile veest välja kiskus? Kust sa niipalju kraami oled saanud?»

«Eks sa andsid eile mulle ju pool tangat, oo auväärt Džafar,» kostis Hodža Nasreddin, «lasksin raha. käiku j,a mul oli kauplemisel õnne.»

«Sa oskasid ainult ühe hommikuga niisuguse virna kraami kokku ajada?» hüüatas liiakasuvõtja imestunult. «Minu raha on sulle kasu toonud. Palju sa kogu selle virna eest tahad?»
«Kuussada tangat.»
«Sa oled arust ära! Ja sul pole häbi Oma heategijalt niisugust hinda küsida! Kas sa mitte just minule oma kasuliku kauba eest tänu ei võlgne? Kakssada tangat - see on paras hind.»
«Viissada,» ütles Hodža Nasreddin. «Lugupidamisest sinu vastu, auväärne Džafar, viissada tangat.»

74
«Tänamatu oled! Kas sa mitte just minule, kordan ma, oma kasuliku kauba eest tänu ei võlgne?»
«Aga kas sina, liiakasuvõtja, just minule oma elu ei võlgne?» küsis Hodža Nasreddin kannatust kaotades.
«Sa andsid mulle oma elu päästmise eest küll kõigest pool tangat, aga et su elu ei maksagi rohkem, siis ei pane ma seda: pahaks. Kui osta tahad, siis paku õige hind!»
«Kolmsada.»
Hodža Nasreddin vaikis.
Liiakasuvõtja soris kraami hulgas, vilunud silmaga seda ära hinnates, ja kui ta kindlaks tegi, et kõigi nende halattide, kingade ja tübeteikade eest võib vähemalt seitsesada tangat saada, otsustas ta juurde panna:
«Kolmsada viiskümmend.»
«Nelisada.»
«Kolmsada seitsekümmend viis.»
«Nelisada.»
Hodža Nasreddin jäi kõigutamatuks. Liiakasuvõtja läks mitmel korral ära ja tuli jälle tagasi ühe tanga haaval järeleandmist tehes, lõpuks ta nõustus. Nad lõid käed. Nooskudes ja oiates hakkas liiakasuvõtja raha välja lugema:
«Vannun Allahi nimel, et maksin sellest kraamist kahekordse hinna. Kuid niisugune on juba mu loomus, et ma oma helduse pärast suuri kahjusid kannan.»
«Valeraha,» katkestas teda Hodža Nasreddin ja andis raha tagasi. «ja siin pole neljasadat tangat. On ainult kolmsada kaheksakümmend. Sul on kehv silmanägemine, auväärt Džafar.»
Liiakasuvõtjal tuli kakskümmend tangat juurde lisada ja valeraha ümber vahetada. Seejärel palkas ta veerand tanga eest pakikandja, ladus talle koorma selga ja käskis endale järgneda. Vaene pakikandja vajus lausa looka ja pidi kandami all peaaegu kokku varisema.
«Meil on üks tee,» ütles Hodža Nasreddin. Ta põles kärsitusest Guldžani rutem näha ja kiirustas kogu aeg eeslit takka. Liiakasuvõtja oma lonkava jalaga kippus maha jääma ja käis sabas.
«Kuhu sa nii väga tõttad?» küsis liiakasuvõtja halati varrukaga higi pühkides.
«Sinnasamasse, kuhu sinagi,» vastas Hodža Nasreddin *ja tema* mustades silmades välkusid kavalad sädemed.

75
«Mina ja sina, auväärt Džafar, läheme ühte ja samasse kohta ning ühel ja samal eesmärgil.»
«Aga sa ei tea ju minu eesmärki,» ütles liiakasuvõtja. «Kui teaksid, kadestaksid mind.»
Hodža Nasreddinile oli nende sõnade varjatud mõte selge ja ta vastas lustaka naeruga:
«Aga kui sa, liiakasuvõtja, minu eesmärki teaksid kadestaksid sa mind kümme korda rohkem.»
Liiakasuvõtja nägu läks pilve: ta kõrv tabas Hodža Nasreddini vastuses väljakutset.
«Sul on taltsutamatu keel. Sinusugune peaks värisema, kui minusugusega räägid. Buhhaaras ei leidu kuigipalju inimesi, keda ma kadestaksin. Ma olen rikas, minu soovidel ei seisa ees takistusi. Soovisin endale Buhhaara kõige ilusamat neiut, ja täna saab ta minu omaks.»
Sel ajal juhtus neile vastu kirsimüüja, lame korv pealael. Mööda minnes võttis Hodža Nasreddin

korvist ühe pika varrega kirsi ja näitas seda liiakasuvõtjale:
«Kuula mind, auväärt Džafar. Jutustatakse lugu, et ükskord näinud šaakal kõrgel puu otsas kirssi. Ja ta öelnud endale: «Olgu mis on, aga selle kirsi söön ma ära.» Ja ta roninud puu otsa, roninud kaks tundi ja nühkinud endal karva vastu oksi puha maha. Ja kui ta juba maiustama tahtnud hakata ja lõuad lahti ajanud, lennanud kuskilt äkitselt sinna üks pistrik, napsanud kirsi ja viinud minema. Ja siis roninud šaakal jälle kaks tundi puu otsast alla, nühkinud karva veel hullemini maha, misüle valanud kibedaid pisaraid ja öelnud: «Mispärast ma küll selle kirsi järele ronisin, sest on ju .ammu teada, et kirsid ei kasva puu otsas mitte šaakalite tarvis.»»
«Sa oled loll,» ütles liiakasuvõtja kõrgilt. «Sinu muinasjutus ei näe ma mingit mõtet.»
«Sügavat mõtet nii korrapealt üles ei leia,» vastas talle Hodža N asreddin.
Kirss ripnes tal kõrva taga, vars tübeteika alla torgatud.
Tee pööras. Käänaku taga istusid kividel potitegija ja tema tütar.
Potitegija tõusis püsti, tema silmad, kus ikka veel oli vilkunud lootus, kustusid. Ta arvas, et võõral ei õnnestunud raha muretseda. Lühikese ohkega keeras Guldžan näo kõrvale.

«Isa, me oleme kadunud!» ütles ta, ja tema hääles oli nii palju valu, et isegi kivi oleks pisara pillanud, kuid liiakasuvõtja süda oli igast kivist kõv:em. Midagi muud peale õela võidurõõmu ja himumse tema nägu ei väljendanud, kui ta ütles:
«Potitegija, aeg on täis. Siitpeale oled mu ori, su tütar aga orjatüdruk ja liignaine.»
Taloli tahtmine Hodža Nasreddini solvata ja alandada, seepärast paljastas ta võimukalt, peremehe kombel neiu näo:
«Vaata, kui ilus ta on! Täna magan ma temaga.» ütle nüüd, kes keda peab kadestama?»
«Ta on tõesti väga ilus!» ütles Hodža Nasreddin. «Kas sul potimeistri võlakiri kaasas on?»
«Muidugi. Ei saa ju rahalisi asju ajada ilma võlakirjata: kõik inimesed on petised ja vargad. Siin see võlatäht ongi, siia on. üles märgitud nii võlg kui tasumise aeg. Ja pottsepa sõrmejälg on alla vajutatud.»
Ta ulatas võlakirja Hodža Nasreddinile.
«Võlakiri on õige,» kinnitas Hodža Nasreddin. «Saad oma raha selle võlakirja vastu kätte. Pidage kinni viivuks ajaks, auväärt mehed! Olete tunnistajateks,» lisas ta, pöördudes inimeste poole, kes teed mööda tulid.
Ta käristas võlatähe pooleks, siis veel neljaks ja viskas tükid tuulde. Seejärel sõlmis ta oma vöö lahti ja tagastas kogu raha, mis ta natukese aja eest sellelt mehelt endalt oli saanud.
Potitegija ja tema tütar kangestusid üllatusest ja õnnetundest, liiakasuvõtja aga vihast. Tunnismehed pilgutasid, üksteisele silma, rõõmustades vihatud liiakasuvõtja häbissejäämise üle.
Hodža Nasreddin võttis kirsi, pistis suhu, pilgutas liiakasuvõtjale silma ja matsutas valjusti suuga.
Liiakasuvõtja värdjakehast käis üle aeglane krambihoog, käed kiskusid konksu, ainuke silm pöörles tigedalt, küür võdises.
Potitegija ja tema tütar palusid Hodža Nasreddini:
«Oo teekäija, ütle meile oma nimi, et me teaksime, keda oma palvetes kiita.»
«Jah,» kordas liiakasuvõtja sülge pritsides. «ütle oma nimi, et ma teaksin, keda needa!»
Hodža Nasreddini nägu säras, ta vastas kõlava ja kindla häälega:

«Bagdadis ja Teheranis, Stambulis ja Buhhaaras — igal pool hüütakse mind sama nimega: Hodža Nasreddin.»
Liiakasuvõtja põrkas tagasi, läks näost valgeks:
«Hodža Nasreddin!»
Õudusega tormas ta minema, tagudes pakikandjat selga.
Kõik teised tervitasid teda hõisetega:

«Hodža Nasreddin! Hodža Nasreddin!»
Guldžani silmad sädelesid näoloori taga. Potitegija ei suutnud ikka veel toibuda ja oma pääsemist uskuda - ta pomises midagi ja laotas hämmeldunult käsi.

Viieteistkümnes peatükk

Emiiri kohtupidamine kestis edasi. Timukaid oli mitu korda vahetatud. Peksuootajate järjekord aina suurenes. Kaks süüdimõistetut väänlesid teibas, üks, kellel pea maha võetud, lamas verest tumedal maapinnal. Kuid oiged ja karjed ei jõudnud tukkuva emiiri kõrvu, sest agarusest kähisevate õukonna libekeelte koor lämmatas kõik. Oma kiidulauludes ei unustanud nad ka suurvesiiri ega teisi ministreid, ei Arslanbekki,- ei kärbsetapjat ega vesipiibuhoidjat, kuna arvasid õigel kombel, et meelepärane tuleb igaks juhuks olla kõigile: ühtedele, et sellest endale kasu lõigata, teistele, et endale mitte kahju kaela tõmmata.
Arslanbek kuulatas juba ammu rahutuna kaugelt kostvat iseäralikku kõminat.
Ta kutsus enda juurde kaks kõige osavamat ja vilunumat nuuskurit:
«Minge ja uurige välja, mispärast rahvas lärmitseb.
Tulge viivitamata tagasi.»
Nuuskurid läksid, üks kerjusekaltsudesse rõivastatult, teine ränddervіši riietuses.
Aga enne kui nuuskurid tagasi jõudsid, tuli jooksuga, komistades ja oma halatihõlmadesse takerdudes, näost kahvatu liiakasuvõtja.
«Mis on juhtunud, auväärne Džafar?» küsis Arslanbek jumet muutes.
«Kuri on karjas!» vastas liiakasuvõtja võbisevate huultega. «Oo auline Arslanbek, on juhtunud suur õnnetus. Hodža Nasreddin on meie linna ilmunud. Nüüdsama nägin teda ja rääkisin temaga.»

78
Arslanbeki silmad tikkusid. koopaist välja ja tardusid. Oma raskusega trepiastmeid kooldu vajutades jooksis ta lavale ja kummardus tukkuva emiiri kõrva juurde.
Emiir hüppas oma troonil äkitselt nii kõrgele, nagu oleks teda naaskliga susatud allapoole selga.
«Sa valetad!» karjus ta ja tema nägu moondus hirmust ia raevust. «Seda ei saa olla! Hiljuti kirjutas Bagdadi kaliif mulle, et on tal pea maha raiunud! Türgi sultan kirjutas, et on ta teibasse ajanud! Iraani šahh kirjutas mulle oma käega, et on ta üles poonud. Hiiva khaan kuulutas alles mineval aastal kõigi juuresolekul, et on tal naha seljast kiskunud! Ei saanud ta ju ometinelja valitseja käest elusana pääseda, see neetud Hodža Nasreddin! »
Vesiirid ja kõrged ametnikud läksid kaameks, kuuldes Hodža Nasreddini nime. Võpatades pillas kärbsetapja oma lehviku maha, vesipiibuhoidjale läks suits kurku ja ta hakkas läkastama, õuelaulikute libedad keeled kuivasid hirmu pärast hammaste külge.
«Ta on siin!» kordas Arslanbek.
«Sa valetad!» kisendas emiir ja virutas oma valitseja käega Arslanbekile tüseda kõrvakiilu. «Sa valetad! Aga kui ta tõepoolest siin on, siis kuidas pääses ta Buhhaarasse ja kuhu kõlbab terve su valvevägi! Tähendab, tema korraldaski täna öösel turul säärase möllu! Tahtis rahvast minu vastu mässule kihutada, aga sina magasid ega kuulnud midagi!» .
Ja emiir virutas Arslanbekile teise kõrvakiilu. Arslanbek kummardas sügavalt, suudeldes kiiruga emiiri kätt.. .
«Oo käskija, ta on siin, Buhhaaras. Kas sa ei kuule?» Kauge kõmin tugevnes ja kasvas otsekui lähenev maavärin, ja rahvahulk kohtupidamispaiga ümber, haaratud üldisest ärevusest, lõi samuti sumisema, algul ebaselgelt ja tumedalt, siis aga üha kuuldavamalt ja tugevamini, ja emiir tundis lava ja oma kullatud trooni vibavat võnkumist. Samal ajal voogas ühtesulanud rümast, mis juba võimsaks

möirgeks üle läks, järsku igalt poolt esile, kordus ja kajas mitmekordselt vastu hüüe:
«Hodža Nasreddin!» «Hodža Nasreddin!» Valvesõdurid sööstsid kahurite juurde suitsevate tahti-dega. Emiiri nägu virildus ärevusest.

79

«Lõpetada!» karjus ta. «Lossi!»

Brokaathalati hõImu üleval hoides tormas ta lossi poole, komistades jooksid teenrid talle järele, tühi kandetool õlgadel. Ning paanikast haaratuna, rüseldes ja üksteisest mööda kihutades ning kingi ähmiga kaotades andsid vesiirid, timukad, moosekandid, vahisõdurid, kärbsetapja ja vesipiibuhoidja jalgadele tuld. Ainult elevandid sammusid endise tähtsuse ja aeglusega, sest olgugi et nad emiiri kaaskonda kuulusid, polnud neil mingit põhjust. rahvast karta.

Niipea kui emiir ja tema kaaskond olid lossimüüri taha jõudnud, vajusid rasked, vasega ülelöödud väravad kinni. ..

Turuplats aga, mis oli rahvaga üle ujutatud, kõmas, kohas ja voogas, korrates ikka ja jälle Hodža Nasreddini nime.

TEINE OSA

Huvitavad juhtumused olid; jaolt leidsid need aset minu silma all, jaolt aga on neist mulle jutustanud inimesed, keda ma usaldan.

Usama ibn Munkiz, «Õpetuste raamat»

Kuueteistkümnes peatükk

Igiammustest aegadest peale olid Buhhaara pottsepad elutsenud idapoolsete väravate juures suure savipõndaku ümber - ja paremat paika nad poleks saanudki valida: savi oli siin käeulatuses ja veega varustas neid külluslikult arõkk, mis voolas rööbiti linnamüüriga. Pottseppade vanaisad, vanavanaisad ja vaarvanaisad olid juba pool põndakut maha kaevanud: savist ehitasid nad oma majad, savist voolisid nad potid ja savimaasse heitsid nad sugulaste kurbade itkude saatel igavesele unele; ja eks hiljem, paljude aastate pärast, juhtus nii mõnigi kord, et üks või teine pottsepp, voolinud poti või kannu valmis, kuivatanud selle päikesepaistel ja põletanud tules, pidi imetlema poti kõlajõudu ja -puhtust, ning ta ei kahelnud, et kauge esivanem, hoolitsedes oma järeltulija heaolu ja tema kauba hea mineku eest, on savi oma põrmu säilmetega õilistanud ja pannud selle helisema nagu puhta hõbeda.

Siinsamas asus ka potimeister Nijazi maja - otse arõki ääres, iidsete, võimsate korgijalakate varjus. Lehestik sahises tuule käes, vesi sulises ja hommikust õhtuni oli väikeses aias kuulda imekauni Guldžani laulu. Hodža Nasreddin keeldus Nijazi majja elama asumast.

«Mind võidakse sinu majas kinni võtta, Nijaz. Jään ööasemele siia üsna lähedale, leidsin ühe ohutu koha. Päeval aga tulen tagasi ja aitan sul tööd teha.»

Nõnda ta tegigi: igal hommikul juba enne päevatõusu tuli ta Nijazi juurde ja asus koos vanainimesega potikedra taha. Maailmas polnud käsitööd, mida Horlža Nasreddin poleks osanud: ka pottsepatööd tundis ta suurepäraselt, tema potid said helisevad ja siledad ning neil oli omadus hoida vett jääkülmana ka kõige poörasema

81

päevapalavuse ajal. Ennemalt jõudis vanamees, kelle silmad viimasel ajal aina sagedamini hakkasid üles ütlema, päevas viis või kuus potti teha, aga nüüd kuivasid aiamüüri ääres päikesepaistel alati

pikad read - kolmkümmend, nelikümmend, tihti jsegi viiskümmend potti või kannu. Turupäevadel tuli vanamees koju täis rahakotiga ja õhtuvidevikus levis tema-majast üle terve tänava lihaga valmistatud pilafi lõhna. .

Naabrid tundsid vanainimese pärast rõõmu ja ütlesid:

«Viimaks ometi on Nijazil vedanud ja ta on vaesusest lahti saanud, annaks jumal, et igaveseks!»

«Räägitakse, et ta olla endale töömehe abiks palganud. Ja veel räägitakse, et see tööline olla haruldaselt osav potitegemise peale. Ükskord põikasin ma meelega Nijazi poole sisse, et tema abilist näha. Aga vaevalt sain ma jalgvärava enese järel kinni tõmmata, kui see abiline tõusis, minema läks ega näidanud enam nägugi.»

«Vanamees peidab oma abilist. Ta vist kardab, et keegi meist võib talt sihukese osava meistri üle lüüa. Va veidrik! Kas meil, pottseppadel, siis südametunnistus hoopis puudub, et me tihkaksime kippuda vanamehe heaolu ja õnne kallale, mille ta viimaks on leidnud!»

Niimoodi need naabrid siis otsustasid, ja ühelegi ei võinud muidugi pähe tulla, et vana Nijazi abilisena töötab Hodža Nasreddin. Kõik olid kindlalt veendunud, et Hodža Nasreddini pole enam ammugi Buhhaaras. Selle kumu oli lahti lasknud Hodža Nasreddin ise, et petta nuuskureid ja vähendada nende agarust tema tagaotsimisel. Ja ta saavutaski oma eesmärgi: kümne päeva pärast. võeti täiendavad valvepostid kõigi linnaväravate juurest maha ja enam ei härinud Buhhaara elanikke öised patrullid oma tungalde kuma ja relvade kõlinaga.

ükskord ägises ja vaevles vana Nijaz kaua muremõiteis, silmitsedes Hodža Nasreddini, kuni lõpuks ütles:

«Sa päästsid mind orjusest, Hodža Nasreddin, ja mu tütre teotusest. Sa töötad koos minuga ja teed kümme korda rohkem kui mina. Näed, siin on kolmsada viiskümmend tangat puhastulu, mis ma olen pottide müümisest saanud sellest peale, kui sina mind aitama hakkasid. Võta see raha, see kuulub õigusega sulle.»

Hodža Nasreddin seiskas potikedra ja silmitses vanameest teraselt ning imestunult:

«Sa oled vist haigeks jäänud, auväärt Nijaz! Räägid sääraseid võõrikuid asju. Sina oled siin peremees, mina sinu tööline, ja kui annad mulle ühe kümnendiku tulust, kolmkümmend viis tangat, olen ma väga rahul.»

Ta võttis Nijazi kulunud kukru, luges kolmkümmend viis tangat välja ja pistis need tasku, üliejäänu andis vanale tagasi. Kuid taat puikles vastu ega tahtnud võtta:

«Nii ei saa, Hodža Nasreddin! Raha kuulub sulle! Kui sa ei taha võtta kõike, võta siis vähemasti pool sellest.»

Hodža Nasreddin sai kurjaks:

«Pane oma rahakott ära, auväärt Nijaz, ja ole hea, ära riku maailma korda! Mis saaks maailmas, kui kõik peremehed hakkaksid sissetulekuid võrdselt jagama oma töölistega? Siis poleks ei peremehi ega töölisi, ei rikkaid ega vaeseid, ei vahisõdureid ega emiire. Mõtle ise järele: kas Allah sallib säärast korrarikkumist? Võta aga oma kott ja pane kuhugi ära, muidu võid sa oma meeletute tempudega Allahi viha rahvale kaela tõmmata ja niimoodi kogu inimsoo maa peal hukatusse saata!»

Nende sõnadega pani Modža Nasreddin laiema potikedra jälle keerlema.

«Täisvärk pott saab sellest!» ütles ta ja patsutas peopesaga märga savi. «Kõlisev nagu meie emiiri pea! See patt tuleb lossi viia: las seisab seal juhuks, kui emiiril

pea maha võetakse.»

«Vaata ette, Hodža Nasreddin, et sul enesel ükskord pead maha ei võeta sihukeste sõnade pärast.»

«Ehee! Sa arvad, et nii kerge on Hodža Nasreddinil pead maha võtta?

Ma, H*odža* N*asreddin,*

ise peremees siin.
Ei ma *valeta eal,*
ei ka *sure* ma *eal!*
Las Buhhaara emiir,
valeI puudub kel piir,
nagu varast mind neab,
kirvest valmis mul' seab,
kuid ma, Hodža Nasreddin,
ise peremees siin.
Ei ma *valeta eal,*
ei ka *sure* ma *eal!*

83

Elan lauluga ma,
naudin päikestki ma.
Ei mind pea ükski piir;
hüüan: «Kärva, emiir!»
Sultan jahti mul' peab,
. *kirvest valmis mul' seab;* .
šahhill ähvardust saan,
lubab tappa mind khaan,
kuid ma, Hodža Nasreddin,
ise peremees siin,
ei *ma valeta eal,*
ei *ka sure ma eal!*
Rändan kodinais teel,
ikka rõõmus mu meel,
elan lauluga ma,
naudin päikestki ma.
Rahvas armastab mind,
saatus hellitab mind.
Naeran sultanit ma
ja emiirisid ka!
Ma, Hodža Nasreddin,
ise peremees siin.
Ei ma valeta eal,
ei *ka sure ma eal!.»*

Viinamarjaaia rohelusest Nijazi selja taga ilmus nähtavale Guldžani naerul nägu. Hodža Nasreddin lõpetas laulu ja nad hakkasid Guldžaniga teineteisele ülemeelikuid, salapäraseid märke tegema.

«Kuhu sa vahid? Mis sa seal näed?» küsis Nijaz.

«Näen paradiisilindu, kellest ilusamat pole terves maailmas!»

Vanamees pöördus ägades vaatama, kuid Guldžan oli juba rohelusse kadunud ja eemalt kuuldus vaid tema hõbedast naeru. Vana kissitas hulk aega oma poolpimedaid silmi, varjates neid peopesaga ereda päikese eest, kuid ei näinud mitte kedagi peale varblase, kes mööda tugivarbu keksles. .

«Ole ikka mõistlik, Hodža Nasreddin! Kus sa nägid paradiisilindu? See ju va lihtne varblane!»

84

Hodža Nasreddin naeris, Nijaz aga vangutas pead. taipamata sellise ülemeelikuse põhjusi.

Pärast õhtusööki, kui ta oli Hodža Nasreddini ära saatnud, ronis taat katusele, kus puhus soe, mahe tuulevinu ja heitis magama. Varsti ta norskaski ja vilistas ninaga, ja siis kostis madala aiamüüri tagant kerget köhatust: Hodža Nasreddin oli tagasi tulnud. «Magab,» sosistas talle Guldžan. Ühe hüppega vupsatas Hodža Nasreddin üle müüri.

Nad läksid arõki äärde, paplite varju. Puud tukkusid oma pikkadesse rohelistesse halattidesse mähituina. Kõrgel klaaris taevas sõudis kuu, kõik sinas selle kumas; vaevukuuldavalt vulises niisutuskraav, sähvides kord valgustäppe ja -litreid, kord jälle kadudes varjudesse.

Guldžan seisis Hodža Nasreddini ees, teda valgustas täiskuu, ka ise oli ta nagu kuu, sire ja nõtke, vöötatud oma juuste ülekülluses. Hodža Nasreddin kõneles talle vaiksel häälel:

«Ma armastan sind, mu hinge kuninganna, sa oled mu esimene ja ainuke armastus. Ma olen su ori, ja kui sa tahad, teen ma kõik, mis sa iganes soovid! Terve mu elu on olnud vaid sinuga kohtumise ootus, ja ennäe ma nägingi sind, ja enam ei saa ma sind iialgi unustada ega suuda sinuta elada!»

«Ilmselt ei räägi sa seda esimest korda,» ütles neiu kiivalt.

«Mina!» hüüatas mees ääretult pahase häälega. «Kuidas sa küll võid nõnda mõtelda!»

Ja tema hääl kõlas nii otsekohesena, et neiu uskus teda, muutus leebemaks ja istus tema kõrvale muldpingile. Ta surus oma huuled neiu huultele ega vabastanud neid hulgal ajal, nii et neiul hing kinni jäi.

«Kuule,» ütles Guldžan. «Suudluste eest on kombeks neidudele midagi kinkida, sina aga suudled mind juba rohkem kui nädal aega iga öö ja oleksid sa mulle kas või nööpnõela kinkinud!»

«Mul pole lihtsalt raha olnud,» kostis mees. «Kuid täna sain ma sinu isa käest palka, ja homme, Guldžan, toon ma sulle kalli kingituse. Mida sa soovid - helmeid, rätikut või ehk. ametüstkiviga sõrmust?»

«Mulle pole see tähtis,» sosistas neiu. «Mulle pole see põrmugi tähtis, kallis Hodža Nasreddin, tähtis on vaid, et ma selle sinu käest saan.»

85

Arõkis sulises helesinine vesi, selges taevas sirasid puhta ja kirka valgusega tähed. Hodža Nasreddin nihutas end tüdrukule lähemale, sirutas käe tema rinnale ja pihk sai täis. Tema käsi tardus paigale, kuid äkki särtsatas tal silmadest sädemeid: tema palet kõrvetas ränk kõrvakiil. Ta põrkas tagasi, varjates end igaks juhuks küünarnukiga. Guldžan tõusis püsti, viha mattis tal hinge.

«Ma vist kuulsin nagu kõrvakiilu,» ütles Hodža Nasreddin vaguralt. «Aga. mispärast lüüa, kui võib sõnadega öelda?»

«Sõnadega!» nähvas Guldžan. «Vähe sellest, et ma igasuguse häbi unustasin ja sulle oma näo paljastasin, aga sina ajad veel oma pikad käed sinna, kuhu ei tohi.»

«Aga kes on piirid määranud, kuhu tohib käsi ajada ja kuhu ei tohi?» vaidles Hodža Nasreddin suures kohmetuses ja segaduses vastu. «Kui sa oleksid targa Ibn Tufaili raamatuid lugenud. . .»

«Tänu jumalale,» katkestas neiu teda ägedalt, «tänu jumalale, et ma pole neid kõlvatuid raamatuid lugenud ja olen oma au hoidnud, nagu korralikule tütarlapsele kohane!»

Ta pööras ringi ja läks minemel. Trepp kriuksus tema kergete sammude all, ja peagi lõid rõdu ümbritsevate luukide vahed valgeks.

«Ma solvasin teda,» mõtiskles Hodža Nasreddin. «Kuidas ma ometi hii rumalasti talitasin? Kuid pole viga: selle-eest. tunnen nüüd tema iseloomu. Kui ta minule kõrvakiilu andis, tähendab see, et ta annab kõrvakiilu ka igale teisele ja temast saab truu naine. Olen nõus enne tema naiseks võtmist veel kümme korda kümme kõrvakiilu saama, kui ta ainult pärast minu naisena on niisama helde kõrvakiilude jagamisega teistele!»

Ta läks kikivarvul rõdu alla ja hüüdis tasakesi: «Guldžan! »

Vastust ei tulnud.

«Guldžan!»

Lõhnav vaikus seisis sõnatuna. Hodža Nasreddin jäi nukraks. Talitsedes häält, et taat ei ärkaks, hakkas ta laulma:

«Oma ripsmetega varastasid minu südame. .
Sa *hukka mõistad mind, kuid ise ripsmetega varastad.*
Ja veel tasugi nõuad sa selle varguse eest!

86

Oo *imet!* Oo *veidrust! Enne kus seda* on *nähtud?*
Kes on *vargale maksnud?*
Võiksid kinkida minule kaks-kolm palavat suudlust.
Ei, mulle sellest on *vähe!*
On *suudlused nii nagu soolane* vesi,
mida rohkem jood, seda rohkem januned.
Sa *sulgesid ukse minu* ees
oh, voolaku parem mu *veri liiva!*
Kust leida võiksin veel ma *rahulikku und?*
Või *ehk õpetaksid mind?*
Näed nüüd, millist valu tegid mulle nooled,
mida saatsid sinu pilgud!
Näed nüüd, millist valu tegid mulle sinu juuksed,
kallilõhnalised muskusest!»

Ta laulis, ja ehkki Guldžan nähtavale ei ilmunud ega vastanud, teadis ta ometi, et neiu tähelepanelikult:- kuulab, ja teadis ka, et ükski naine ei suuda niisugustele sõnadele vastu panna. Ja ta ei eksinudki: aknaluugid läksid väheke praokile.

«Tule!» sosistas Guldžan ülevalt. «Ainult tasahillu, et isa ei ärkaks.»

Hodža Nasreddin ronis trepist üles, istus jälle neiu kõrvale, ja taht, mis lamedas lambis sularasva sees ujus, praksus ja põles koiduni; nad jutlesid ja jutlesid ega tüdinenud sellest; ühesõnaga - oli nii, nagu olema peabki ja nagu selle kohta on öeldud ülitargal Abu Muhammad Ali ibn Hazmi raamatus «Tuvi kaelakee», peatükis «Kõnelus armastuse olemusest»:

«Armastus - ülendagu teda Allah! - on alguses nali, kuid lõpuks üks tähtis asi. Tema loomus on oma ülevuse poolest liialt peen, et seda kirjeldada, ja tema tõelist olemust saab mõista ainult suure vaevaga. Mis aga puutub asjaolusse, et enamikkudel juhtudel tekib armastus ikka ilusa välimuse toimel, siis on täiesti arusaadav, et kaunis hing saab kütkestatud kõigest kaunist ja kannab endas igatsust palleuslikkude kujude järele. Ja kui ta mõnda niisugust näeb, võtab hing selle terava vaatlemise alla, ja kui leiab välispidise oleku taga midagi enesele vastuvõetavat, astub oma paleusega ühendusse, ja tekibki see päris ja õige armastus. Tõesti, imepärasel kombel ühendab välimus kaugeid hingeelemente!»

87

Seitsmeteistkümnes peatükk

Vanataat hakkas katusel vähkrema, kärisevalt hinge vedama ja köhima ning kutsus kähedal, unisel häälel Guldžani, et see talle külma vett annaks. Neiu tõukas Hodža Nasreddini ukse poole; astmeid jalgadega peaaegu puudutamata libises mees alla ja hüppas üle aiamüüri. Aga juba natukese aja pärast, olles lähimas arõkis silmi pesnud ja neid halatihõlmaga kuivatanud, koputas ta juba

trepipoolsele jalgväravale.
«Tere hommikust, Hodža Nasreddin!» tervitas vanamees teda katuselt. «Küll sa tõused viimastel päevadel aga vara. Millal sa niimoodi jõuad une otsa magada? Kohe joome teed ja siis asume jumala abiga töö kallale.»
Keskpäeval lahkus Hodža Nasreddin vanamehe juurest ja seadis sammud turu poole, et Guldžanile kingitust, osta. Nagu alati, pani ta ettevaatuse mõttes endale värvika badahšani turbani pähe ja seadis ette valehabeme: sellises maskeeringus oli ta äratundmatu ja võis vabalt luusida kaubaridade vahel ja minna tšaihanaadesse, kartmata nuuskureid. .
Ta valis välja korallkaelakee, mis oma värvuselt tuletas meelde armsama huuli. Juveliir osutus järeleandli'kuks meheks, ja pärast tunniajalist kära, hõigatusi ja vaidlusi läks kaelakee kolmekümne tanga eest Hodža Nasreddini kätte.
Tagasiteel nägi ta turumošee lähedal suurt rahvahulka.
Inimesed rüsisid ja ronisid üksteise õlgadele. Kui Hodža Nasreddin lähemale jõudis, kuulis ta toorest, kriiskavat häält rääkivat:
«Veenduge omaenese silmaga, õigeusklikud: ta on halvatud ja lamab juba kümme aastat liikumatult! Tema ihuliikmed on külmad ja elutud. Vaadake, ta ei ava isegi silmi. Ta tuli meie linna kaugelt. Head sugulased ja sõbrad tõid ta siia, et proovida viimast abinõu. Näaala pärast, kõige pühama ja võrratuma šeigi Bahauddini mälestuspidustuste päeval, paigutatakse ta hauakambri jalamile. Pimedad, lonkurid ja halvatud on niisugusel viisil juba palju kordi terveks saanud. Palvetagem, oo õigeusklikud, et püha šeik nende õnnetute peale halastaks ja saadaks neile tervenemise!»

Ümberolijad lugesid palvet; seejärel oli jälle kuulda toorest häält:
«Veenduge omaenese silmaga, õigeusklikud: ta on halvatud ja lamab juba kümme aastat liikumatult...»
Hodža Nasreddin puges inimeste vahelt läbi, tõusis kikivarvule ja nägi pikka, kondist, väikeste kurjade silmadega ja hõreda habemetutiga mullat. See karjus, torgates näpuga allapoole, oma jalge ette, kus kanderaamil lamas halvatu:
«Vaadake, vaadake, musulmanid, kui armetu ja õnnetu ta on, kuid nädala pärast saadab püha Bahauddin talle tervenemise ja see inimene pöördub tagasi ellu!»
Halvatu lamas kinnisilmi, kurblik ja hale ilme näole manatud. Ootamatusest Hodža Nasreddin ohhetas tasakesi: selle rõugearmilise, lamedaninalise lõusta oleks ta tuhandete teiste hulgast ära tundnud, kahtlust ei saanud olla! Nähtavasti oli teener halvatuse saanud juba ammu, sest kauasest lesimisest ja tegevusetusest oli tema nägu märg-atavalt priskenenud.
Sellest ajast peale, alati, kui Hodža Nasreddin mošeest mööda läks, nägi ta seal mullat ja lamavat halvatut, kelle rõugearmilisel näol, mis päev-päevalt priskemaks ja rasvasemaks läks, ikka püsis hale ilme.
Kätte jõudis ülipüha šeigi mälestuspidu. Pärimuse järgi oli pühak surnud mais, kirkal keskpäeval, ja kuigi taevas polnud ühtki pilvelaju, oli päike tema surmatunnil ometi tuhInunud, maa vappunud ja majad, kus elasid patused, olid kokku varisenud, patused ise aga varemete all surma saanud. Nõnda kõnelesid mullad mošeedes ja kutsusid moslemeid üles tingimata külastama šeigi hauakambrit ja kummardama tema põrmu, et mitte jumalasalgaja nime saada ja tähendatud patuste saatust jagada.
Palverändajad ja palvetajad asusid teele pühakuid kummardama juba pimedas, ja kui päike tõusis, oli kogu suur väli hauakambri ümber äärest ääreni inimestega üle ujutatud. Kuid rahvavool teedel ei kahanenud. Kõik tulid paljajalu, nagu nõudis põline pruuk. Teiste hulgas oli siin ka inimesi, kes olid tulnud väga kaugetest paikadest - kas iseäranis vagad või siis, vastupidi, need. Kes olid suurt pattu teinud ja lootsid täna andestuse välja manguda. Mehed olid toonud siia viljatuid naisi, emad haigeid lapsi; raugad olid karkudega kuidagi kohale komberdanud, pidalitõbised olid kogunenud kiaugemale

Ja vahtisid sealt lootusrikkalt hauakambri valge kupli poole.
Jumalateenistus ei alanud tükil ajal: oodati emiiri. Inimesed seisid kõrvetava päikese käes, rüsinas ja ruumikitsikuses, olid tihkelt üksteise vastu litsutud ega söandanud kükakile laskuda. Nende silmad põlesid ahnes ja kustumatus tules: pettunud oma maises elus, ootasid inimesed täna imetegusid ja võpatasid iga valjema hääle peale. Ootamine muutus talumatuks, kaks dervišit kukkusid krampides maha ja hakkasid ulgudes mulda närima, ajades suust välja halli vahtu. Rahvasumm lõi voogama ja lainetama, igalt poolt kostis naiste nuttu ja hädakisa, ja sel ajal veeres üle väljaku tuhandehääIne kohin:
«Emiir! Emiir!»
Lossivalve, kasutades usinalt - keppide abi, puhastas rahva seas teed, ja mööda seda teed, millele olid laotatud vaibad, saabus pühaku põrmu kummardama emiir - palja jalu, langetatud päi, vagade mõtetega laetud ja maistele häältele ligipääsmatu. Otse kannul järgnes talle täies vaikuses kaaskond, selle sabas askeldasid teenrid, kes rullisid vaipu kokku ja viisid neid ettepoole.
Paljudel inimestel tikkus id heldimuspisarad silma.
Emiir ronis muldkõrgendile, mis asus otse hauakambri seina ääres. Talle ulatati palvevaip ja ta, mõlemalt poolt toetatuna vesiiridest, laskus põlvili. Valges riietuses mullad rivistusid poolkaares ja hakkasid laulma sirutades käsi palavusest häguse taeva poole. Jumalateenistus algas.
See kestis lõpmatuseni, vaheldudes jutlustega. Hodža Nasreddin trügis rahva hulgast märkamatult välja ja seadis sammud eemal seisva väheldase kuurilobudiku poole, kus ootasid oma, järjekorda pimedad, lombakad ja halvatud, kellele tänaseks oli tõotatud tervenemist.
Kuuriuksed olid ristseliti lahti. Uudishimulikud piilusid sisse ja vahetasid isekeskis tähelepanekuid. Mullad, kes siin valvet pidasid, hoidsid käes suuri vaskkandikuid annetuste kogumiseks. Vanem mulla pajatas:
«. . . ja sellest ajast saadik püsib püha Buhhaara ja tema päikesetaoliste emiiride üle ülipüha šeigi Bahauddini õnnistus. Ja igal aastal sel päeval annab püha Bahauddin meile, jumala alandlikkudele teenijatele, jõudu teha imetegusid. Kõik need pimedad, lombakad, kurjast

vaimust vaevatud ja halvatud ootavad tervenemist ja meie loodame püha Bahauddini abiga nad täna päästa kannatustest.»
Otsekui vastuseks talle hakati kuuris nutma, ulguma, oigama ja hambaid kiristama. Häält kõvendades jätkas mulla:
«Ohverdage, õigeusklikud, mošeede kaunistamiseks, ja Allah võtab teie annetused arvesse!»
Hodža Nasreddin heitis pilgu kuuri. Paksu, rõugearmilise näoga teener lamas kanderaamil päris ukse lähedal; tema taga hämaruses oli näha veel suurt hulka inimesi, kes karkudega, kes kanderaamil, kes sidemeisse mähitud. Ja äkki lendas hauakambri juurest kuurini peaišaani enda hääl, kes nüüdsama oli jutluse lõpetanud:
«Pime siia! Tooge pime minu juurde!»
Mullad tõukasid Hodža Nasreddini kõrvale, pugesid kuuri sumbunud poolhämarusse ja tõid sealt hetke pärast välja pimeda, armetuis kerjusekaltsudes mehe. Ta astus, kobades kätega tühjust enese ees ja komistades kividele.
Ta lähenes peaišaanile, langes tema ette maha ja puudutas huultega hauakambri astmeid; išaan pani oma käed tema pea peale - ja mees sai silmapilkselt terveks.
«Ma näen! Ma näen!» kisendas ta kõrge, väriseva häälega. «Oo ülipüha Bahauddin, ma näen, ma näen! Oo enneolematut tervenemist, oo suurt imetegu!»
Palvetajatekari kogunes tema ümber hunnikusse ja hakkas sumisema, paljud astusid endise pimeda juurde ja küsisid: «Ütle, kumma käe ma üles tõstan, parema
või vasaku?» Ta vastas eksimatult, ja kõik veendusid, et mees on tõesti nägijaks saanud.

Ja siis trügis rahvasumma sekka terve trobikond mullasid vaskkandikutega, hüüdes:
«Õigeusklikud, te nägite imetegu oma silmaga, annetage mošeede kaunistamiseks!»

Esimesena viskas emiir kandikule peotäie kuldraha, seejärel viskasid kõik vesiirid ja kõrged aukandjad igaüks ühe kuldmündi, pärast neid aga hakkas rahvas heldelt hõbedat ja vaske puistama; kandikud said täis ja mulladel tuli neid kolm korda vahetada.

Kui annetuste vool vähemaks jäi, toodi kuurist välja lonkur, ja see, niipea kui oli hauakambri astmeid puudutanud, sai, samuti silmapilkselt terveks, virutas kargud

käest ja hakkas jalgu kõrgele loopides tantsima. Ja jälle hakkasid mullad rahva hulgas uute kandikutega ringi liikuma, kutsudes üles:
«Annetage, õigeusklikud!»
Halli habemega mulla astus ka Hodža Nasreddini juurde, kes millegi üle keskendunult mõtles ja hoolikalt kuuri seinu takseeris.
«Oo õigeusklik! Sa nägid suurt imetegu. Ohverda, ja Allah võtab su annetuse arvesse.»
Hodža Nasreddin vastas valjusti, et kõik ümberolijad kuuleksid:

«Sa nimetad seda imeteoks ja tahad minult raha. Esiteks, raha mul ei ole, ja teiseks, kas sulle on teada, mulla, et ma olen ise suur pühak ja võin veel ei tea missuguse imeteo korda saata.»
«Sa jumalateotaja!» karjus mulla vihaga. «Ärge kuu lake teda, musulmanid, saatan ise räägib tema suu läbi!»
Hodža Nasreddin pöördus rahva poole:

«Mulla ei usu, et ma võin imetegusid teha! Hästi, kohe näitan! Sellesse kuuri on kokku toodud pimedaid, lonkureid, tõbiseid ja halvatuid, ja ma võtan enda peale nad kõik ühekorraga terveks teha ja ilma et ma neid näpugagi puudutaksin. Ma ütlen ainult paar sõna, ja nad kõik saavad terveks ja plagavad nii kiiresti laiali, et isegi kõige parem araabia tõugu hobune neile järele ei jõua.»

Kuuri seinad olid õhukesed, paljudes kohtades olid savi sees sügavad praod. Hodža Nasreddin valis seinas koha, millest risti-rästi lõikusid läbi praod, ja surus seda tugevasti õlaga. Savi andis kerge, kurjakuulutava raginaga järele. Ta surus veel kord, ja suur tükk seina langes lajava prantsatusega kuuri sisse; mustast haigutavast avausest tuprus tolmu.

«Maavärisemine! Päästke ennast!» karjatas Hodža Nasreddin metsiku häälega ja lükkas veel teise savilahmaka lahti.

Kuuris jäi pilguks ajaks vaikseks, siis aga tõusis möll: esimesena tormas väljapääsu poole rõugearmiline halvatud teener, kuid jäi oma kanderaamiga ukse vahele kinni ja tõkestas tee teistele - lombakatele, pimedatele ja tõbistele -, kes karjudes ja ulgudes tema selja taga rähklesid, ja kui Hodža Nasreddin veel kolmanda savikamaka kuuri tõukas, paiskasid nad rõugearmilise mehe

tükkis ukse ja piitadega välja ja, olles unustanud oma vigastused, panid igasse ilmakaarde jooksu. Rahvas kisas, vilistas, rõkkas naerda ja hassetas takka. Üldist suminat summutades kõlas Hodža Nasreddini hääl:
«Kas näete nüüd, musulmanid, et mul oli õigus, kui ma ütlesin, et nad võib paari sõnaga terveks teha!»

Jutlustele enam tähelepanu pööramata, jooksis igast kandist uudishimulikke kokku, ja asjast ülevaate saanud, kukkusid inimesed naeru pärast pikali, ja suust suhu jutustati edasi lugu imelisest tervenemisest. Otsekohe said kõik kokkutulnud sellest teada, ja kui peaišaan tõstis käe, nõudes vaikust, vastas rahvasumm sõimu, karjumise ja vilistamisega.
Ja jälle, nagu toona turuplatsil, kasvas, kõmas ja kaikus rahva hulgas hõiskamine:

«Hodža Nasreddin! Ta on tagasi! Ta on siin, meie Hodža Nasreddin!»
Mullad, kes mõnituste ja pilgetega üle külvati, viskasid oma kandikud kus seda ja teist ning põgenesid rahva hulgast.
Hodža Nasreddin oli sel ajal juba kaugel. Oma värvilise turbani ja võltshabeme peitis ta halati alla, sest nüüd polnud põhjust karta kohtumist nuuskuritega, kellel oli küllalt tegemist hauakambri ümber. Ta ei märganud ainult, et tema kannul, varjates end majanurkade ja teeäärsete puude taha, hiilis lonkur liiakasuvõtja Džafar.

Inimtühjas, lagedas põiktänavas läks Hodža Nasreddin aiamüüri äärde, vinnas end käte varal üles ja köhatas tasakesi. Kostsid kerged sammud ja naisehääl ütles:
«See oled sina, mu armas!»

Liiakasuvõtja, kes puu varjus seisis, tundis kauni Guldžani hääle ilma vaevata ära. Seejärel kuulis ta sosistamist, tagasihoitud naeru ja suudlemismuisutusi. «Sa võtsid ta minult, et ise kasu lõigata,» mõtles liiakasuvõtja, kelles tormitses tige armukadedus.

Kui Hodža Nasreddin oli Guldžaniga hüvasti jätnud, eemaldus ta nii kiiresti, et liiakasuvõtja talle enam järele ei jõudnud ja kitsaste võlvkäikude virvarris ta varsti silmist kaotas. «Tähendab, ma ei saa tasu tema kinnipüüdmise eest,» mõtles Džafar meelehärmiga. «Kuid see-eest. .. Vaata ette, Hodža Nasreddin, ma hoian sulle varuks hirmsat kättemaksu!»

Kaheksateistkümnes peatükk

Emiiri rahakassa kandis suuri kahjusid. Püha Bahauddini hauakambri juures ei kogutud kümnendikkugi võrreldes eelmiste aastate sissetulekutega. Peale selle oli rahva sekka uuesti külvatud jultunud vabamõttelisuse seemneid. Nuuskurid kandsid ette, et kuuldus sündmustest hauakambri juures on ulatunud riigi kõige kaugematessegi kolgastesse ja äratanud juba vastukajasid: kolmes kišlakis keeldusid elanikud mošeed lõpuni ehitamast, neljandas aga kihutasid oma mulla häbiga minema.

Emiir andis suurvesiir Bahtijarile käsu diivan - riiginõukogu - kokku kutsuda. Diivan kogunes lossi aeda. See oli suurepärane aed, üks ilusamaist maailmas. Kaharate, lopsakate puude otsas küpsesid siin kummalised viljad - kamper-, mandel- ja horasani aprikoosid, ploomid, viigimarjad, pomerantsid ja paljud teised viljad, mida on võimatu üles lugeda. Tervete parmastena kasvas roose, kannikesi, levkoisid, lavendleid ja anemoone, täites õhu paradiislike lõhnadega; naeratasid kummelid ja armunult vaatasid nende poble nartsissid; pladisesid purskkaevud, marmorbasseinides sagisid kuldkalade parved ja kõikjale oli üles seatud hõbedasi puure, milles trillerdasid, vilistasid ja sidistasid erisugustel häältel võõramaa linnud. Kuid vesiirid, kõrgemad ametnikud, mõttetargad ja luuletajad läksid kõigest sellest ükskõikselt mööda, neid ei veedelnud nõidusIik ilu, nad ei näinud ega kuulnud midagi, sest nende mõtteid koormas mure, kuidas saada aukõrgendust, kuidas hoiduda vaenlaste hoopide eest ja kuidas omakorda anda samasuguseid hoope, ja nende kalkidesse, närbunud südameisse polnud enam jäänud ruumi millegi muu tarvis, ning kui äkki kogu maailma lilled oleksid ära närtsinud ja linnud lakanud laulmast, poleks nad seda tähelegi pannud, kuna olid täielikult oma auahnete ja abIaste plaanide võimuses. Läiketute silmade ja veretute, kokkupilsitatud huultega liikusid nad kingade liipsides mööda liivaseid teeradu, astusid lokkavasse ja hämarasse lehestikku mattunud basiilikulehtlosse, panid oma türkiisidega kaunistatud sauad seina najale ja võtsid siidpatjadel aset. Langetanud pead, mida rõhusid valged hiigelsuured turbanid, jäid nad sõnatuina ootama oma käskijat. Kui see raskel

sammul, kellelegi otsa vaatamata, näol sünge mõtlikkuse pitser, sisse tuli, tõusid kõik püsti,

kooldusid kummardamisel peaaegu maani ja jäidki küürakile seisma, kuni käskija neile käega lühidalt märku andis. Seepeale langesid nad põlvili, nagu õukonna pruuk seda nõudis, ja viisid kogu keha raskuse kandadele, puudutades seejuures rippuvate käte sõrmedega vaipa. Igaüks püüdis mõistatada, kelle pea peale emiiri viha täna laiatab ja mis kasu sellest endale võib õngitseda.

Emiiri selja taha rivistusid harilikus korras poolkaarena õuelaulikud ja hakkasid tasa köhatlema, et kõri puhastada. Kõige osavam nendest, kes kandis «poeetide keisri» tiitlit, kordas mõttes oma täna hommikul loodud värsse, valmistudes neid emiirile ette kandma just nagu üleloomuliku innustuse puhangus.

Lossi kärbsekütt ja vesipiibuhoidja võtsid sisse neile lettenähtud kohad.

«Kes on Buhhaara käskija?» alustas emiir vaiksel häälel, sundides kõiki võpatama. «Kes on Buhhaara käskija, küsime me teilt, kas meile või tema - see neetud jumalateotaja Hodža Nasreddin?!» Ta hingeldas viivu; kui ta oma raevust jagu oli saanud,. lõpetas ta ähvardavalt:

«Emiir kuulab teid, rääkige!»

Tema pea kohal vehklesid suured hobusesabalehvikud.

Kaaskond vaikis, kõiki valdas hirm, vesiirid müksasid üksteist märkamatult küünarnukkidega.

«Ta on kogu riigi üles ässitanud!» algas emiir uuesti. «Juba kolm korda on ta jõudnud meie pealinna rahulikku elu häirida! Ta on meilt röövinud puhkuse ja une, meie riigikassalt seaduslikud tulud! Ta kutsub rahvast avalikult üles vastuhakule ja mässule! Kuidas talitada niisuguse kurjategijaga, küsime meie?»

Vesiirid, kõrged ametnikud ja mõttetargad vastasid nagu ühest suust:

«Kahtlemata on ta ära teeninud kõige karmirna karistuse - et ta hukataks, oo maailma keskpunkt ja rahu kants!»

«Mispärast ta siis seniajani veel elus on?» küsis emiir. «Või peame meie, teie käskija, isegi kelle nime te peate lausuma värina ja aukartusega ning mitte teisiti kui silmili maas, mida te oma laiskuse, häbematuse ja hooletuse tõttu muide ei tee, - või peame, ma kordan, meie ise minema turule ja ta kinni püüdma, samal ajal kui teie

andute lullitades kõhuorjusele ja liiderdamisele oma haaremites ja teile tulevad kohustused meie vastu meelde alles palgasaamise päevadel? Mis sa vastad meile, Bahtijar?»

Bahtijari nime kuuldes ohkasid kõik teised kergendatult. Üle Arslanbeki huulte libises, kuna tema ja Bahtijari vahel valitses põline vaen, kahjurõõmus muie. Bahtijar pani käed kõhu peale risti ja kummardas emiiri ees maani.

«Kaitsku Allah suurt emiiri hädade ja õnnetuste eest!» alustas ta. «Tähtsusetu ori, kes on kõigest tolmuköbe emiiri ülevuse kiirtes, on oma ustavuse ning teenete poolest emiirile tuntud. Enne minu määramist suurvesiiri ametisse seisis riigikassa alatasa tühi. Kuid mina kehtestasin suure hulga makse, määrasin tasu ametikohtadele nimetamise eest, panin maksu peale kogu Buhhaarale, ja nüüd ei saa ükski elanik isegi aevastada, ilma et ta riigikassasse selle eest lõivu ei tasuks. Peale selle vähendasin ma kõigi väikeametnike, sõdalaste ja vahisõdurite palka ja tegin nende toitmise ülesandeks Buhhaara elanikele, millega, oo käskija, olen emiiri varakassale kokku hoidnud suuri summasid. Kuid ma pole oma teenete kohta veel kõike öelnud: oma hoole läbi saavutas in ma, et üli-püha šeigi Bahauddini hauakambri juures hakkasid uuesti toimuma imeteod, mis on selle hauakambri juurde kokku meelitanud paljusid tuhandeid palverändajaid, ja meie valitsejal, kelle ees kõik teised riigipead kogu maailmas pole muud kui üks põrm, on igal aastal olnud annetustest tuubil varakassa, ja sissetulekud on suurenenud mitmekordseks...»

«Kus need sissetulekud siis on?» kähvatas emiir vahele. «Hodža Nasreddin võttis need meilt ära. Ja meie ei päri sinult mitte su teenete järele - sellest me oleme kuulnud juba tohutu hulk kordi. Sa ütle parem, kuidas Hodža Nasreddin kinni püüda.»

«Oo käskija!» vastas Bahtijar. «Kurjategijate kinnivõtmine ei kuulu suurvesiiri ametikohustustesse. Niisugused asjad on meie riigis usaldatud auväärt Arslanbeki, lossivalve .ja sõjavägede ülema hooleks.»

Nende sõnadega vaatas ta võidutsevalt ning kahjurõõmsalt Arslanbeki poole ja kummardas emiiri ees veel kord maani.

«Räägi!» käsutas emiir.

.Arslanbek heitis Bahtijarile tigeda pilgu ja tõusis püsti. Ta ohkas sügavalt ja tema must habe lõi kõhu peal võbelema.

«Hoidku Allah meie päikesetaolist valitsejat hädade ja õnnetuste eest, haiguste ja meelepahanduste eest! Minu teened on emiirile teada. Kui Hiiva khaan tuli sõjaga Buhhaara peale, siis suvatses emiir, maailmaruumi keskpunkt ja Allahi vari maa peal, usaldada Buhhaara vägede juhtimise minule. Ja ma korraldasin asja nii, et me vaenlase ilma verevalamiseta võidukalt tagasi tõrjusime ja sõda lõppes meile soodsalt. Ja nimelt: otse Hiiva piirist saadik kuni sügavale meie maa sisse paljude päevateekondade ulatuses said kõik linnad ja külad minu käsul varemeteks muudetud, viljaväljad ja aiad hävitatud, teed ja sillad purustatud. Ja kui hiivalased meie maale tungisid ja nägid üksnes aedadeta ja elutut kõrbet, ütlesid nad endale: «Me ei lähe Buhhaarasse, sest seal pole midagi süüa ja me ei saa sellest mingit kasu.» Nad pöördusid tagasi ja läksid naeruvääristatult ning teotatult minema! Ja meie valitseja emiir arvas tookord heaks tunnistada, et maa laastamine omaenda vägede poolt on niivõrd tark ja kasulik tegu, et andis käsu mitte midagi ära parandada, vaid Jätta linnad, külad, .põllud ja teed endisesse laastatud seisukorda, et võõramaised suguharud edaspidigi ei söandaks meie maale tungida. Nõnda võitsin ma hiivalasi. Peale selle olen ma Buhhaarasse mitmeid tuhandeid nuuskureid soetanud.. .»

«Ole vait, kiidukukk!» käratas emiir. «Mispärast su nuuskurid siis seni pole Hodža Nasreddini kinni püüdnud?»

Arslanbek vaikis hulk aega segaduses, lõpuks tunnistas:

«Oo käskija, ma olen kõiksugu abinõusid tarvitusele võtnud, kuid minu mõistus on selle kurjategija ja jumalasalgaja vastu jõuetu. Ma arvan, käskija, et tuleb mõttetarkade käest nõu küsida.»

«Vannun meie esivanemate nimel, et te kõik olete väärt, et teid linnamüüri peal üles puua!» läks emiir keema ja lajatas ärritusest asja ees, teist taga kõrvakiilu oma vesipiibuhoidjale, kes sel ajal parajasti tema majesteetliku kämbla ulatusse sattus. «Räägi!» käsutas ta oma kõige vanemat mõttetarka, kes oli teiste hulgas kuulus

oma habeme poolest, mille ta võis kaks korda oma keha ümber keerata nagu vöö.

Mõttetark luges palve, tõusis ja hakkas oma kuulsat habet silitama, mida ta ei saanud teha ühekorraga, vaid ainult järk-järgult, tõmmates seda parema käega läbi vasaku käe sõrmede.

«Pikendagu Allah lõpmatuseni. meie käskija säravaid elupäevi rahva õnneks ja rõõmuks!» alustas ta. «Kuna eespool nimetatud kurjategija ja ässitaja Hodža Nasreddin on ikkagi inimene, siis võib järeldada, et tema keha on ehitatud niisamuti nagu kõigil teistel inimestel, see tähendab, et see koosneb kahesaja neljakümnest luust ja kolmesaja kuuekümnest soonest, mis valitsevad kopse, maksa, südant, põrna ja sapipõit. Peamine kõigist soontest on, nagu seda meile õpetavad targad teadlased, südamesoon, millest hargnevad kõik ülejäänud sooned, ja see on vastuvaidlematu ning püha tõde, vastandina jumalavallatu Abu Ishaki ketserlikule õpetusele, milles ta julgeb valelikult kinnitada, nagu oleks inimese elu aluseks kopsusoon. Vastavalt raamatutele, mis on kirjutanud üli-tark Avicenna, ülivaga Muhammad al-Rasuli, kreeka arst Hippokrates, samuti ka Cordoba Averreos, kelle mõtiskluste vilju me seniajani pruugime, ja samuti vastavalt al-Kindi, al-Farabi ja Abubacer Ibn Tufaili õpetustele, ütlen ma ja julgen kinnitada, et Allah lõi Aadama koosnevaks neljast looduseelemendist - veest, maast, tulest ja õhust - ning tegi seejuures nõnda, et kollasel sapil oli tule loomus, mida me tegelikkuses näemegi, kuna ta on hõõguv ja kuiv, mustal sapil maa loomus, kuna ta on külm ja kuiv, süljel vee loomus, kuna ta on külm 'ja niiske, ja verel õhu loomus, kuna ta on kuum ja niiske. Ja kui inimeselt lasta välja ükskõik milline neist vedelikest, siis tähendatud inimene paratamatult sureb. Sellest lähtudes, oo ülihiilgav käskija, olen ma arvamusel, et tähendatud jumalateatajal ja ässitajal Hodža Nasreddinil tuleb välja lasta veri, mida kõige eelistavam on teha tema pea lahutamise teel kehast, kuna koos väljavoolava verega lahkub kehast ka elu ega pöördu sinna enam tagasi. See ongi minu nõuanne, oo ülihiilgav valitseja ja rahu kants!»

Emiir kuulas seda kõike tähelepanelikult, ei öelnud musta ega valget, vaid andis vaevumärgatava kulmukergitusega märku teisele mõttetargale, kes oma habeme

pikkuselt esimesele küll alla jäi, aga see-eest ületas teda mõõtmatult oma suure ja toreda turbani poolest, mille ülemäärane raskus tema kaela paljude aastatega oli küljele ja taha kõveraks koolutanud, mis andis talle inimese väljanägemise, kes alatasa läbi kitsa pilu alt ülespoole vahib. Ta tegi emiirile kummarduse ja ütles:

«Oo suur valitseja, kes sa oma helgiga oled päikese sarnane! Ma ei saa nõustuda eelkõneleja meetodiga Hodža Nasreddinist lahtisaamiseks, kuna on teada, et mitte üksnes veri pole inimese eluks hädavajalik, vaid samuti ka õhk, ja kui inimesel kõri nööriga kinni pigistada ja seega katkestada õhu juurdevool tema kopsudesse, sureb inimene paratamatult ega saa seejärel enam ellu ärgata...»

«Nii!» ütles emiir tasase häälega. «Teil on täiesti õigus, oo kõige targemad tarkadest, ja teie nõuanded on meile kahtlemata väärtuslikud. Noh, tõesti, kuidas me sellest Hodža Nasreddinist ikka lahti saaksime, kui teie meile nii väärtuslikku nõu ei annaks!»

Ta jäi vait, olles võimetu teda haaranud viha ja raevu ohjeldama: ta põsed vabisesid, ninasõõrmed läksid puhevile, silmad lõid leekima. Kuid õukonna libekeeled, filosoofid ja luuletajad, kes poolkaares emiiri selja taha olid rivistunud, ei näinud oma valitseja hirmuäratavat nägu ega tabanud seepärast viha ja pilget tema sõnades, millega ta mõttetarkade poõle pöördus, vaid võtsid neid puhta. kullana ja arvasid, et mõttetargad on emiiri ees oma nõuannetega tõesti silma paistnud, saavad talle

lähedalseisvateks isikuteks ja külvatakse üle armutegudega, mispärast tuleb aega viitmata asuda nende heatahtlikkust võitma, et edaspidi sellest endale kasu lõigata.

«Oo kõige targemad, oo pärlid, kes te kaunistate meie ülihiilgava valitseja krooni, oo targad, kes te oma tarkusega ületate tarkuse enda ja olete kõige targemate tarkused omandanud!»

Nõnda laulsid nad kiidulaule, püüdes üksteist oma vaimuteravuse ja agarusega ületada, ega märganud, et emiir, kes oli end ringi keeranud, neid raevust värisedes läbitungiva pilguga vahib, ümberringi aga kurjakuulutav vaikus valitseb.

«Oo teadmiste tõrvikud ja mõistuse anumad!» jätkasid nad, silmad eneseunustusest kinni pigistatud ja ise magusast orjameelsusest võbisedes. Kuid äkki märkas poee-

tide keiser emiiri pilku, ja korrapealt oleks ta otsekui oma libeda keele alla neelanud, teda haaras suur hirm ja ta taganes, tema järel aga vakatasid ka kõik teised ja hakkasid värisema, taibates oma viltulaskmist, mis oli tingitud ülemäärasest soovist kiitust laulda.

«Oo logardid, oo petised!» karjus emiir koleda vihaga. «Nagu me ise ei teaks, et kui inimesel pea maha raiuda või ta nööriga kägistada, et siis ta enam ellu ei ärka! Kuid selleks tuleb inimene kõigepealt kinni püüda, teie aga, logardid, laiskvorstid, petised ja lollpead, ei öelnud midagi sellest, kuidas teda kinni püüda. Kõik. vesiirid, ametnikud, mõttetargad ja luuletajad, kes praegu siin viibivad, jäävad meie tahtel niikauaks ilma palgata, kuni Hodža Nasreddin pole tabatud. Ja käsime välja kuulutada autasu tema kinnipüüdjale - kolm tuhat tangat! Ja veel hoiatame, et meie, olles veendunud teie laiskuses, juhmuses ja hooletuses, oleme Bagdadist oma teenistusse tellinud uue mõttetarga nimega Hussein Huslia, kes seniajani teenis minu sõpra, Bagdadi kaliifi. Ta on juba teel ja saabub varsti kohale, ja siis häda teile, oo te vedelvorstid, söögikugistajad ja oma taskute täistoppijad!» jätkas ta, minnes üha rohkem ja rohkem endast välja. «Kihutage nad minema!» karjus ta vahisõduritele. «Ajage nad siit kõik välja! Kihutage välja!»

Vahisõdurid tormasid kangestunud õukondlaste juurde, haarasid neil igasuguse vahetegemise ja aupaklikkuseta kraest, lohistasid ukse juurde ja paiskasid sealt trepist alla, all aga kahmasid neil turjast teised vahisõdurid ja läkitasid nad kuklavõmmude, kõrvakiilude, tohlakate ja jalahoopide saatel minekule. Õukondlased panid plagama, püüdes üksteisest mööda joosta. Hall mõttetark takerdus oma habemesse ja kukkus, tema otsa komistas teine mõttetark ja räntsatas samuti maha - peaga otse okkalisse roosipõõsasse ja, kukkumisest niivõrd jahmunud, lamas seal hulk aega oma kõvera kaelaga, justkui vahtides alt ülespoole läbi kitsa pilu.

üheksateistkümnes peatükk

Emiir oli sünge ja ähvardav õhtuni. Möödus öö, aga hommikul nagid hirmunud õukondlased tema naos jälle tumedat vihapitserit.

Tagajärjetuks jäid jõupingutused tema meelt lahutada ja teda paremasse tujju viia, asjatult vääniesid tema ees aromaatsete lõhnaainete suitsus tantsijatarid, tamburiinid käes, hööritades täidlasi puusi, välgutades pärlitaolisi hambaid ning paljastades otsekui kogemata tõmmusid rindu, - ta ei tõstnud oma rasket pilku, tema näost jooksid üle tõmblused, pannes õukondlased hirmust värisema. Tagajärjetud olid kõik narride, akrobaatide, silmamoondajatle tembutused ja india fakiiride tõmbenumbrid, kes pilliroast vilepillide puhumisega madusid uinutasid.

Õukondlased sosistasid omavahel:

«Oo neetud Hodža Nasreddin, oo patu poeg! Kui palju pahandust ta meile kaela toob!»

Kõik pöörasid pilgud lootusrikkalt Arslanbeki - poole. Too kogus vahtkonnaruumi kokku oma kõige vilunumad nuhid, nende hulgas oli ka rõugearmiline nuuskur, kelle Hodža Nasreddin oli halvatusest nii imepäraselt terveks ravtnud.

«Võtke teatavaks,» ütles Arslanbek, «et te meie ülihiilgava emiiri käsul nii kauaks palgast ilma jääte, kuni kurjategija Hodža Nasreddin pole kinni püütud! Aga kui
. te teda välja ei luura, siis jääte ilma mitte ainult palgast, vaid ka peast, seda tõotan ma teile kindlalt. Ja vastupidi: kes kogu oma agaruse mängu paneb ja Hodža Nasreddini kinni püüab, saab autasuks kolm tuhat tangat, peale selle aga ülendatakse teda teenistusastmes: ta määratakse peanuuskuriks.»

Nuuskurid ruttasid aega viitmata oma ametikohuseid täitma. Nad olid riietunud dervišiteks, kerjusteks, veekandjateks ja kaubitsejateks, rõugearmiline nuhk aga, kes kavaIuse poolest teistest üle oli, võttis vaiba, kamalutäie ube, palvehelmeid ja vanaaegseid raamatuid ning läks turule, juveliiride ja muskusekaupmeeste rea ristumiskohta, kus ta, kujutades endast ennustajat, kavatses naiste käest õige palju välja pinnida.

Tund aega hiljem tulid turuplatsile sajad teadete kuulutajad, kes kutsusid oma hõigetega kõiki moslemeid tähele panema. Nad tegid teatavaks emiiri firmaani. Hodža Nasreddin kuulutati emiiri vaenlaseks ja usurüvetajaks, elanikel keelati temaga igasugune läbikäimine, iseäranis aga tema varjamine, mille eest ähvardas süüdlasi otsekohe surm. Sellele aga, kes ta emiiri vahisõdu-

rite kätte toimetab, lubati kolme tuhande tanga suuruneaupalk ja muud head ning paremat. Tšaihanaapidajad, vasksepad, sepad, kangrud, veekandjad ja kaameliajajad sosistasid isekeskis:

«Noh, emiiril tuleb kaua oodata!»

«Pole meie Hodža Nasreddin sihuke, et nende küüsi langeb!»

«Ja pole ülla Buhhaara elanikud säärased, et laseksid end rahast ahvatleda ja Hodža Nasreddini üles annaksid!»

Kuid liiakasuvõtja Džafar, kes oli täna teinud oma tavalise ringkäigu turul ja pitsitanud võlgnikke, mõtles teisiti. «Kolm tuhat tangat!» ei mahtunud talle hinge. «Eile oli see raha mul peaaegu taskus! Hodža Nasreddin läheb jälle selle tüdruku juurde, kuid üksi ei suuda ma teda. kinni püüda, kui ma aga kellelegi räägin, siis lüüakse mul autasu üle! Ei, ma talitan teistmoodi.»

Ta seadis sammud lossi poole.

Kaua pidi ta koputama. Talle ei avatud. Vahisõdurid ei kuulnud: nad jutlesid elavalt, nuputades plaane, kuidas Hodža Nasreddini kinni võtta.

«Oo vahvad sõdurid, kas olete seal magama jäänud või?» hüüdis liiakasuvõtja meeleheitliku häälega ja kolksutas raudrõngast, kuid läks palju aega, enne kui kostsid sammud, riiv lõgises ja jalgvärav avanes.

Arslanbek kuulas liiakasuvõtja ära ja raputas pead: «Auväärt Džafar, ma ei soovita sul täna emiiri jutule minna. Ta on tige ja morn.»

«Mul on käepärast paras vahend, millega talle head meelt teha,» väitis liiakasuvõtja. «Oo auväärne Arslanbek, trooni tugisammas ja vaenlaste alistaja, minu asi ei kannata edasilükkamist. Mine ütle emiirile, et ma tulin tema kurbust lahutama.»

Emiir kohtles liiakasuvõtjat pahurana:

«Räägi, Džafar. Aga kui sinu uudis mulle rõõmu ei tee, saad siinsamas kohapeal kakssada sirakat.»

«Oo suur valitseja, kes oma säraga jätab varju kõik riigipead minevikus, olevikus ja tulevikus,» ütles liiakasuvõtja, «minule, tühisele inimesele, on teada, et meie linnas elab üks neiu, keda ma tõe palge ees nimetan kõige kaunimaks kõigist kaunitaridest.»

Emiir elavnes, tõstis pea.

«Oo käskija!» jätkas julgust saanud liiakasuvõtja. «Mul pole sõnu, et vääriliselt ülistada tema ilu. Ta on

kasvult pikk, kena, sihvakas ja sobiliku kehakujuga, helendava lauba ja punapõskse näoga, silmadega, mis meenutavad gaselli silmi, ja kulmudega, mis on nagu kuusirbid! Tema põsed sarnanevad anemoonidega, ja suu on tal nagu Suleimani pitsat, ja huuled nagu koral*lid,* ja hambad nagu pärlid, ja rind nagu marmor, mis ehitud kahe kirsimarjaga, ja õlad. . .»

Emiir peatas tema ilukõne voolu:

«Kui füdruk tõesti on niisugune, nagu sa räägid, siis on ta väärt omandama kohta meie haaremis. Kes ta on?»

«Tüdruk on lihtsast ja madalast soost, oo käskija. See on ühe pottseppmeistri tütar, potitegija enda tühipalja nimega ei tihka ma käskija kõrvakuulmist solvata. Ma võin ta maja kätte näidata, aga kas emiiri ustav ori saab sel juhul autasu?»

Emiir nooksas Bahtijarile peaga: liiakasuvõtja jalge ette lendas rahakott. Liiakasuvõtja kahmas koti maast üles ja ja nägu moondus ahnusest.

«Kui selgub, et ta sinu kiitust väärib, saad veel teist nii palju,» ütles emiir.

«Au meie valitseja heldusele!» hüüatas liiakasuvõtja. «Kuid käskija rutaku, sest mulle on teada, et selle kaljukitse peale. jahti peetakse.»

Emiiri kulm läks kortsu, ninaseljale lõikus sügav kurd. «Kes?»

«Hodža Nasreddin!» kostis liiakasuvõtja.

«Jälle Hodža Nasreddin! Siin kah Hodža Nasreddin! Tema jõuab igale poole, see Hodža Nasreddin, aga teie,» pöördus emiir trooni kallutades järsult vesiiride poole, «aga teie jääte alati hiljaks, mitte kui midagi ei tee ja lasete meie majesteetlikule isikule osaks saada häbi. Hei, Arslanbek! Et see tüdruk oleks viivitamatult lossi toimetatud, ja kui sa ei too, ootab sind tagasiteel timukas.»

Ei kulunud viit minutitki, kui lossiväravast väljus relvi kõlistades ja päikese käes kilp e välgutades suur salk vahisõdureid Arslanbeki enese juhtimisel, kes oma brokaathalati külge oli kinn!tanud kullatud metallnaastu jõu ja võimu tunnusena.

Nende kõrval käis luugates ja ilgelt komberdades liiakasuvõtja. Ta jäi vahisõduritest ühtelugu maha ja jõudis siis ainult kareldes neile järele. Rahvas astus teelt eest ja saatis liiakasuvõtjat tigedate pilkudega, püüdes ära arvata, mis uus kuritegu tal jälle teoksil on.

Kahekümnes peatükk

Hodža Nasreddin oli parajasti lõpetanud üheksanda poti tegemise, ta sättis selle päikesepaiste le ja võttis künast suure kamaka savi järgmise, kümnenda jaoks.

Äkitselt jalgväravale koputati - võimukalt ja valjusti. Naabrid, kes sageli Nijazi juurde sisse põikasid, et sibulat või näputäit pipart laenata, nõnda ei koputanud. Hodža Nasreddin ja Nijaz vaatasid teineteisele ärevalt otsa, aga jalgvärav kõmises jälle raske hoobirahe all. Kuid seekord tabas Hodža Nasreddini terav kõrv raua ja vase kõlinat. «Vahisõdurid,» sosistas ta Nijazile. «Jookse,» ütles Nijaz. Hodža Nasreddin volksas üle aiamüüri, Nijaz aga pusis kaua jalgvärava kallal, et anda talle aega kaugemale jõuda. Lõpuks võttis Nijaz põiklati eest. Samal silmapilgul vurtsatasid viinamarjaajast kõik kuldnokad lendu. Kuid vanal Nijazil polnud tiibu, tema ei saanud ära lennata. Ta kahvatas, hakkas värisema ja tõmbus Arslanbeki ees alandlikult küüru.

«Sinu majale, potitegija, on langenud suur au,» ütles Arslanbek. «Õigeusklike käskija ja Allahi asemik maa peal, meie isand ja valitseja - jätkugu tal õnnistusrikkaid eluaastaid! - suur emiir ise suvatses su madalat nime meelde tuletada! Temani on ulatunud kuuldus, et sinu aias kasvab kaunis roos, ja ta soovib selle roosiga oma lossi ehtida. Kus tütar on?»

Potitegija hall pea hakkas tudisema, valgus kustus ta silmade ees. Justkui kauge maa tagant kuulis ta lühidat, otsekui surmaeelset oiet, mille tõi kuuldavale tema tütar, keda vahisõdurid toast ära lohistasid. Vanataadi jalad lõid põlvist nõtkuma, ta kukkus maha, näoga allapoole, ja ei näinud ega kuulnud siis enam midagi.

«Kaotas nii suurest õnnest meelemärkuse,» seletas Arslanbek oma vahimeestele. «Ärge puudutage teda: las ta toibub, pärast aga las tuleb lossi, et emiirile oma piiritut tänu avaldada. Lähme.»

Hodža Nasreddin oli sel ajal jõudnud ringiga ette joosta ja tuli samale tänavale välja teisest küljest. Ta peitis end põõsaste taha. Siit nägi ta Nijazi maja jalgväravat, kahte vahisõdurit värava juures ja kolmandat meest, kelles ta tähelepanelikult silmitsedes tundis ära liiakasuvõtja Džafari. «Ahah, lonkur koer! tähendab sina tõid vahisõdurid siia, et mind kinni võtta!» mõtles ta,

aimamata ikka veel tõde. «Noh, hea küll, otsige! Teil tuleb tühjade kätega minekut teha!»

Ei, nad ei läinud minema tühjade kätega. Hirmust külmaks tõmbudes nägi Hodža Nasreddin, kuidas vahisõdurid ta armastatu väravast välja tirisid. Neiu püüdis lahti rabelda ja kisendas murduva häälega, kuid vahisõdurid hoidsid teda kõvasti kinni, olid ta ümbritsenud kahekordse kilpiderõngaga.

Oli juunikuu südapäev, seega väga palav, kuid Hodža Nasreddini raputasid külmavärinad. Vahisõdurid tulid ligemale, tee viis läbi nende põõsaste juurest, mille taga Hodža Nasreddin ennast varjas. Tema mõistus tuhmus. 'Ta tõmbas tupest kõvera pussi ja surus end maadligi.

Kullatud naastu kiisates sammus Arslanbek kõige ees, ja just temale esimesena tungib see puss rasvasesse kõrri lokkava habeme all. Kuid äkki pandi Hodža Nasreddinile raske käsi õlale ja ta vajutati vastu maad. Ta võpatas, nõksatas tahapoole, tõstis käe pussiga - ja langetas -selle, nähes sepp Jussupi tuttavat nõgist nägu.

«Ole pikali!» sosistas sepp. «Ole pikali ja ära liiguta. Sa oled arust ära: neid on kakskümmend tükki, ja kõik . relvadega, aga sina oled üksi ja sul pole relvi, sa saad surma ja ei päästa teda. Ole pikali, ütlen ma sulle!»

Sepp hoidis teda vastu maad surudes senikaua kinni, kui 'vahisõdurite salk, kes Guldžani saatis, oli teekäänaku taha kadunud.

«Miks, mispärast sa mind küll takistasid!» hüüatas Hodža Nasreddin. «Kas poleks parem olnuq, kui ma oleksin lebanud praegu surnuna?»

«Käsitsi lõvi vastu ja rusikaga mõõga vastu minna pole arukas tegu,» ütles sepp karmilt. «Ma jälitasin neid, vahisõdureid juba turuplatsilt peale ja jõudsin õigel ajal kohale, et su järelemõtlematut tegu ära hoida. Mitte surema ei pea sa tema. pärast, vaid võitlema ja ta päästma, mis on tähtsam, ehkki palju raskem. Ja ära raiska aega murelike mõttemõlgutuste peale, vaid mine ja tegutse. Neil on saablid, kilbid ja piigid, kuid sinulJegi on Allah andnud vägeva relva - vaheda mõistuse ja kavaluse, milles kedagi ei saa sinuga võrrelda.»

Nõnda ütles ta. Tema sõnad olid mehised ja kindlad nagu see raud, mida ta kogu eluaeg oli tagunud. Hodža Nasreddini kohkumalöönud süda karastus neist sõnadest nagu raud.

«Altüma sulle, sepp,» ütles ta. «Ma pole kunagi veel läbi elanud raskemaid silmapilke kui praegu, aga ma ei tohi meeleheitesse langeda. Ma lähen, ja ma tõotan sulle, sepp, et hakkan oma relvaga vapralt tegutsema.»

Ta astus põõsaste tagant teele. Samal ajal väljus lähimast majast liiakasuvõtja, kes oli käinud ühele pottsepale võlatähtaega meelde tuletamas.

Nad sattusid ninapidi kokku. Liiakasuvõtja kahvatas, lipsas otsekohe majja tagasi, tõmbas ukse

paukudes kinni ja pani riivi.
«Džafar, häda sulle, oo madu-ussi sünnitis!» ütles Hodža Nasreddin. «Ma nägin kõik ära, kuulsin kõik, tean kõik.»
Hetk aega valitses vaikus, siis vastas liiakasuvõtja hääl:
«Tõsi, šaakal ei saanud kirsimarja. Kuid ei saanud ka pistrik. Kirsimarja röövis lõvi!»
«Eks vaatame vee!!» ütles Hodža Nasreddin. «Aga sina, Džafar, pea mu sõnu meeles: mina tõin su küll veest välja, kuid ma vannun, et ma su sinnasamasse tiiki ka uputan, kõnts katab su alatu keha, vetikad lämmatavad su hingamise!»
Vastust ootamata hakkas ta edasi sammuma. Nijazi majast läks ta mööda, kartes, et liiakasuvõtja vaatab talle järele ja võib pärast vanamehe peale kaevata. Keeranud ümber tänavanurga ja veendunud, et keegi teda ei jälgi, jooksis Hodža Nasreddin kiiresti üle kõrgesse umbrohtu< kasvanud jäätmaa ja ronis üle müüri Nijazi aeda.
Vanaätt lamas kummuli maas. Tema kõrval läikis tuhmilt hunnik hõberaha, mille Arslanbek oli jätnud. Vanamees tõstis Hodža Nasreddini poole näo, mis ujus pisarais ja oli tolmust määrdunud. Tema huuled kõverdusid, ta tahtis midagi öelda, aga ei suutnud. Ja kui ta pilk langes rätikule, mille tütar oli maha pillanud, hakkas ta oma halli pead vastu kõva maad peksma ja habet katkuma.
Hodža Nasreddinil tuli temaga tublisti vaeva näha, lõpuks pani ta vanamehe pingile istuma.
«Kuule, vana,» ütles ta. «Sa pole oma murega üksinda. Kas tead, et ma armastasin Guldžani ja temagi armastas mind? Ja kas tead, et me leppisime kokku abielluda ja ma ootasin ainult juhust, millal mul õnnestub küllalt palju raha muretseda, et sulle rikkalikku mõrsjaluna. maksta ?»

«Mistarvis mulle mõrsjaluna?» ütles vanamees läbi nutu. «Kas ma oleksin tihanud oma tuvikesele milleski vastu rääkida? Kuld nüüd on sellest hilja kõnelda, kõik on otsas, ta on juba haaremis ja saab täna õhtul emiiri omaks. Oo häda, oo häbi!» kisendas ta. «Ma lähen lossi ja langen emiiri jalge ette, palun teda härdalt, kisendan ja karjun, ja kui tal rinnus just kivist süda ei ole. . .»
Vaarudes ja ebakindlal sammul hakkas ta jalgvärava poole minema. .
«Pea kinni!» ütles Hodža Nasreddin. «Sa oled unustanud, et emiirid on hoopis teistmoodi ehitatud kui harilikud inimesed: neil pole üldse südant, mistõttu paluda neid pole mõtet. Neilt võib ainult jõuga võtta; ja mina, *Hodža* Nasreddin, - kas kuuled, vana! - võtan Guldžani talt ära!»
«Ta on võimas, tal on tuhandeid sõjamehi, tuhandeid vahisõdureid ja tuhandeid nuuskureid! Mis saad sina teha tema vastu?»
«Ma ei tea veel, mis ma teen. Aga ma tean ainult üht: ta ei lähe täna Guldžani juurde! Ja ta ei lähe ka homme. Ja ei lähe ülehommegi! Ja ta ei lähe iialgi Guldžani juurde ja Guldžan ei saa tema omaks - see on samasugune tõde kui see, et mind igal pool, Buhhaarast Bagdadini, Hodža Nasreddiniks hüütakse! Lõpeta oma pisaratevalamine, vana, ära halise mu kõrva ääres ja ära sega mul mõtlemast!»
Hodža Nasreddin ei mõelnud kaua:
«Vana, kus su kadunud naise riided seisavad?» «Nad on riidekirstus.»
Hodža Nasreddin võttis võtme, läks majja ja väljus sealt peagi naisterahvaks ümberrõivastunult. Tema nägu kattis tihe näoloor, mis oli punutud mustast hobusejõhvist:
«Oota mind, vana, ja ära ise midagi ette võta.»
Ta tõi tallist oma eesli, saduldas selle ja lahkus paljudeks päevadeks Nijazi majast.

Kahekümne esimene peatükk

Enne kui Arslanbek Guldžani lossiaeda emiiri ette viis, kutsus ta haaremist vanaeided ja käskis neil Guldžani tipp-topp korda seada, et emiiri pilk tema täiuslike vor-

107
mide vaatamisest naudingut tunneks. Eided asusid aega viitmata harjunud tegevuse kallale: pesid Guldžani äranutetud näo sooja veega puhtaks, riietasid ta kergesse siidi, värvisid ta kulmud mustaks, minkisid põski, kallasid juustele roosiõli, värvisid küüned punaseks. Seejärel kutsusid nad haaremist Tema Kõrgus Kasinuse, peaeunuhhi, mehe, kes endisel ajaloli üle Buhhaara olnud kuulus oma liiderdamise poolest ja kes oma teadmiste ja kogemuste tõttu emiiri teenistusse võeti, siin õuearsti poolt. kohitseti ja hiljem ühele riigi kõige kõrgemale. ametikohale määrati. Tema kohuseks oli hoolega jälgida emiiri sada kuutkümmend liignaist, et need alati ahvatlevad välja näeksid ja võiksid emiiris iha äratada. See amet muutus iga aastaga aina raskemaks, sest emiir oli üha rohkem küllastunud ja tema jõud kahanenud. Ja, peaeunuhhil oli hommikuti tulnud oma käskijalt autasu asemel korduvalt vastu võtta kümmekond nuudihoopi, mis muide polnud eunuhhile liialt piinarikkaks karistuseks, kuna ta, seades ülikauneid liignaisi valmis emiiri juurde läkitamiseks, talus iga kord võrratult hirmsamaid piinu, mis täielikult sarnanesid niisugustega, nagu need olid liiderdajatele ette nähtud põrgus, kus liiderdajad olid. mõistetud kogu aeg asuma alasti huuride keskel, olles: ise raudkettidega aheldatud sammaste külge.

Kui peaeunuhh nägi Guldžani, nõksatas ta tagasi, niivõrd üllatas teda neiu ilu.

«Ta on tõesti kaunis!» hüüatas eunuhh peenikese häälega. «Viige ta emiiri juurde, koristage ta mu silma alt!» Ta tegi kiirel sammul minekut, tagus siis pead vastu seina, kiristas hambaid ja kilas: «Oo, kui raske mul *on,* mine või hulluks!»

«See on soodne tundemärk,» ütlesid eided. «Tähendab, meie käskija jääb rahule.»

Õnnetu, vaikiv Guldžan viidi lossiaeda.

Emiir tõusis püsti, läks tema juurde ja tõstis näoloori üles.

Kõik vesiirid, kõrged ametnikud ja mõttetargad katsid näo halativarrukaga.

Emiir ei suutnud hulgal ajal pilku tema kaunilt näolt lahti kiskuda.

«Liiakasuvõtja ei valetanud meile,» ütles ta valjusti «Anda talle kolmekordne autasu selle asemel, mis lubatud.»

108
Guldžan viidi ära. Emiiri tuju läks märksa paremaks. «Ta meel leidis rõõmu, tuju läks heaks. Tema südame ööbik kummardus temakese näo rooside kohale!» sosistasid õukondlased. «Homme hommikul on ta meel veelgi rõõmsam! Au Allahile, äike kihutas meist üle, ei rabanud meid müristamise ega välguga.»

Kogunud julgust, astusid õuelaulikud ette ja asusid järjekordselt ülistama emiiri, võrreldes oma värssides tema nägu täiskuuga, tema keha saleda küpressiga, tema valitsemisaega täiskuuvalgusega. Poeetide keiser leidis viimaks võimaluse otsekui juhusliku inspiratsioonipuhangu mõjul ette kanda oma värsse, mis tal eile hommikust saadik olid keeleotsal veerelnud.

Emiir viskas talle käputäie peenraha. Ja poeetide keiser korjas need vaibal roomates üles, unustamata seejuures huultega puudutamast emiiri kinga.

Armulikult naeratades ütles emiir:

«Ka meile tuli nüüdsama üks luuletus pähe:

Kui me *õhtuti läksime aeda,*
kõrge kuu oma tühisust häbenes
ja pilve varju põgenes.
Ja linnudki vaikisid, vaibusid tuuled;
kui märkasid meid - suurt, võitmatut, kuulsat,
päikesetaolist, kõrgemat...»

Poeedid langesid kõik põlvili ja pistsid karjuma: «Oo suur luuletaja! Ta jätab varju Rudaki enese!» Mõned aga lamasid nagu minestunult vaibal silmili maas.
Saali tulid tantsijatarid, nende järel veiderdajad, silmamoondajad, fakiirid, ja kõiki tasustas emiir heldel käel.
«Mul on ainult kahju,» ütles ta, «et ma ei saa päikest käskida, muidu ma annaksin talle käsu täna hästi kiiresti loojuda.»

Õukondlased vastasid orjaliku naeruga.

Kahekümne teine peatükk

Turuplats sumises ja mühas, käes olid kõige kibekiiremad kauplemistunnid. Rahvas müüs, ostis ja vahetas, päike aga tõusis aina kõrgemale, ajades inimesed ridapoodide katuste alt tihkelt lõhnavat vilusust otsima. Süda-

päeva eredad kiired langesid püstlaadis pillirookatuste ümmargustesse akendesse ja seisid nagu läbipaistvad suitsu- ja tolmusambad, mille paistuses säras brokaat, sillerdas sile siid ja sätendas pehme, varjatud leegiga samet; kõikjal välkusid süttides-kustudes turbanid, halatid, värvitud habemed; pimestas silmi läikima hõõrutud vask, sellega võistles ja seda võitis oma puhtama helgi poolest õilis kuld, mis oli rahavahetajate ette nahkvaipadele puistatud.
Hodža Nasreddin peatas eesli tollesama tšaihanaa juures, mille lavalt ta kuu aega tagasi oli Buhhaara elanike poole pöördunud üleskutsega päästa potitegija Nijaz emiiri armulikkuse alt. Sellest polnud möödunud kuigi palju aega, aga Hodža Nasreddin oli jõudnud tugevad sõprussidemed luua vatsaka tšaihanaapidaja Aliga, otsekohese ja ausa inimesega, keda võis usaldada.
Valinud paraja silmapilgu, hüüdis Hodža Nasreddin:
«Ali! »
Tšaihanaapidaja vaatas ringi, tema nägu väljendas hämmeIdust: hääl, mis teda hüüdis,. oli mehe oma, enda ees aga nägi ta naisterahvast.
«Ali, see olen mina!» ütles Hodža Nasreddin näoloori kergitamata. «Kas tundsid mu ära? Ja Allahi pärast, ära aja silmi niimoodi pungi - oled nuhid unustanud või?»
Ali vaatas ringi ja viis siis külalise pimedasse tagatuppa, kus hoiti puid ja tagavara-teekanne. Siin oli niiske ning jahe, turukära kostis siia summutatult.
«Ali, võta mu eesel,» ütles Hodža Nasreddin. «Sööda teda ja hoia alati sõiduvalmis. Teda võib mulle iga hetk vaja minna. Ja ära hinga minust kellelegi.»
«Kuid miks sa end naisteriidesse oled pannud?» küsis tšaihanaapidaja ust hoolikamalt kinni tõmmates. «Kuhupoole sa sammud sead?»
«Lähen lossi.»
«Oled põrunud või?» hüüdis tšaihanaapidaja. «Sa tahad oma pead lausa tiigri lõugade vahele pista!»
«Nii on vaja, Ali. Varsti saad teada, mispärast. Ja igaks juhuks jätame jumalaga - mul on ees ohtlik asi.»
Nad kaelustasid teineteist tugevasti, heasüdamlikui tšaihanaapidajal tungisid pisarad silmi ja veeresid.priskeid punaseid põski mööda alla. Ta saatis Hodža Nasreddini ära ja läks ise surudes maha raskeid ohkeid, mis panid ta vatsa üles-alla õõtsuma, oma külaliste juurde tagasi.

Rahutus vaevas tšaihanaapidaja südant. Ta oli nukker ja hajameelne, külastajad pidid kaks ja

kolmgi korda teekannukaasi kolistama, et tuletada talle meelde oma vaigistamatut janu.
Tšaihanaapidaja süda oli juba lossis, oma püsimatu sõbra juures.
Vahisõdurid ei lasknud Hodža Nasreddini sisse.
«Toon võrratut ambrat, muskust, roosiõli!» hüüdis Hodža Nasreddin, jäljendades meisterlikult naisehäält. «Laske mind haaremisse, vaprad sõjamehed, ma müün oma kauba ära ja jagan kasud teiega pooleks.»
«Mine siit minema, naine, kauple kuskil turul,» ütlesid vahisõdurid jämedalt.
Ettevõtte nurjumisest süngestatuna vajus Hodža Nasreddin mõttesse. Aega oli jäänud napilt, päike oli juba üle keskpäevajoone libisenud. Hodža Nasreddin tegi ringi ümber lossimüüride. Kivid seisid kindlalt üksteise peal, hiina seguga tugevasti kokku liidetud, mitte ühtki auku, mitte ühtki pragu ei avastanud Hodža Nasreddin kiviseinas, ja arõkkide väljavooluavad olid tõkestatud tihedate malmrestidega.
«Ma pean lossi pääsema,» ütles Hodža Nasreddin endale. «See on mu kaljukindel otsus ja ma viin selle täide! Kui emiir võttis mult mu pruudi taevase ettemääratuse järgi, siis miks minule ei või olla ette määratud lossi tungida ja ta tagasi tuua? Ma koguni tunnen kuskil hingesügavuses, et niisugune ettemääratus on minu tarvis olemas!»
Ta läks turule. Ta uskus, et kui inimese otsus on kaljukindel ja mehisus ammendamatu, tuleb ettemääratus talle alati appi. Tuhandest kohtumisest, jutuajamisest ja kokkupõrkest võib tingimata leida ühe niisuguse kohtumise ja ühe niisuguse kokkupõrke, mis üheskoos loovad soodsa juhuse, ja kui need arukalt ära kasutada, võib inimene jagu saada kõigist takistustest teel eesmärgile, ja sellega ühtlasi täitub ka ettemääratus. Turulgi ootab Hodža Nasreddini kuskil säärane juhus. Hodža Nasreddin uskus seda kaljukindlalt ja läks juhust tabama.
Mitte midagi ei jätnud Hodža Nasreddin kahe silma vahele - ei ühtegi sõna ega ühtegi inimest mitmetuhandepealises rahvahulgas. Tema mõistus, kuulmine ja nägemine teravnesid ja jõudsid astmele, kus inimene hõlpsasti ületab piirid, mis loodus on talle ette seadnud, ja muidugi mõista saavutab võidu, sest tema vastased jäävad samal ajal oma tavaliste inimvõimete raamidesse.

Juveliiride ja muskusekaupmeeste rea ristumiskohal kuulis Hodža Nasreddin läbi inimeste lärmi ja jutusumina kellegi lipitsevat häält:
«Sa ütled, et mees ei armasta sind enam ega jaga sinuga magamisaset. Sinu mure vastu võib abi leida. Kuid selleks on mul tarvis pidada nõu Hodža Nasreddiniga. Oled muidugi kuulnud, et ta meie linnas elutseb? Katsu teada saada, kus ta ennast peidab, ütle mulle, ja temaga koos me toimetame su mehe sulle tagasi.»
Hodža Nasreddin läks ligemale ja nägi ennustajat rõugearmilist nuuskurit. Tema ees seisis keegi naine, hoides käes hõberaha. Ennustaja, kes oli oad vaibale laiali puistanud, sirvis vanaaegset raamatut:
«Kui sa Hodža Nasreddini üles ei otsi,» ütles ta, «Siis häda sulle, oo naine, ja sinu mees jätab su igaveseks maha!»
Hodža Nasreddin otsustas ennustajat õpetada ja laskus vaiba ette kükakile.
«Kuuluta mulle, oo tark võõra saatuse ettenägija.» Ennustaja puistas oad laiali.
«Oo naine!» hüüatas ta äkki, otsekui hirmust rabatuna.«Häda sulle, naine! Juba on tõstnud surm oma musta käe sinu pea kohale.»
Nende ümber kogunesid uudishimulikud.
«Ma võiksin sind aidata ja löögi kõrvale juhtida, aga üksi olen ma võimetu seda tegema,» jätkas ennustaja. «Ma pean tingimata Hodža Nasreddiniga nõu pidama. Kui sa saad kindlaks teha, kus ta ennast varjab, ja mulle ütelda, oleks sinu elu päästetud.»
«Hästi. Ma toon Hodža Nasreddini sinu juurde.»

«Sa tood ta siia!» Ettekuulutaja võpatas rõõmu pärast.
«Kuid millal?» .
«Võin ta tuua kas või otsekohe. Ta on päris lähedal.»
«Kus ta siis on?»
«Kahe sammu kaugusel.»
Ennustaja silmad lõid ahnusetules leekima.
«Ma ei näe.»
«Kuid sa oled ju ennustaja. Kas sa siis ei oska ära arvata? Näe, siinsamas!»
Naine tõmbas näoloori järsult eest, ja ettekuulutaja nõksatas tagaspidi, nähes enda ees Hodža Nasreddini nägu.

«Näe, siinsamas!» kordas Hodža Nasreddin. «Mille üle sa tahtsid nõu pidada? Sa aina valetad, sa pole mitte ennustaja, vaid emiiri nuhk! Musulmanid, ärge uskuge teda, ta petab teid! Ta istub siin, et Hodža Nasreddini jälile saada.»
Ennustaja vahtis ringi, sõeludes silmadega, kuid ei näinud läheduses ühtegi vahisõdurit. Pisarad silmas ja kiristades hambaid, pidi ta laskma Hodža Nasreddinil minna. Rahvahulk ümberringi nurises.
«Emiiri nuhk! Räpane koer!» kostis igalt poolt. Värisevi käsi keeras ettekuulutaja oma vaiba kokku ja tormas jalakandade välkudes lossi.

Kahekümne kolmas peatükk

Vahtkonnaruum oli kasimata, tolmune, haisev ja suitsu täis. Vahisõdurid istusid kulunud vildil, mis oli kirpude pesitsemispaigaks, sügasid ennast ja unistasid Hodža Nasreddini kinnipüüdmisest.
«Kolm tuhat tangat!» ütlesid nad. «Mõtelda ainult: kolm tuhat tangat ja peanuuskuri ametikoht!»
«Ja kellelegi saabki osaks see õnn!»
«Oh, kui ometi minule,» ohkas paks ja laisk vahisõdur, rumalaim kõigist teistest; teda polnud siiamaani teenistusest minema aetud ainult sellepärast, et ta oskas koort purustamata terveid tooreid mune alla neelata, millega aeg-ajalt hiilgavaima emiiri meelt lahutas, saades siis käskija käest kribu-krabu-kingitusi, kuid kannatas see-eest pärast ränki valusid.
Rõugearmiline nuhk sööstis vahtkonnaruumi nagu tuulispask.
«Ta on siin!. Hodža Nasreddin on turuplatsil! Ta on endale naiseriided selga pannud.»
Jooksult relvi haarates tormasid vahisõdurid väravate poole.
Rõugearmiline nuuskur jooksis nende kannul ja karjus:
«Autasu on minu! Kas kuulete? Mina nägin teda esimesena! Autasu on minu.»
Nähes vahisõdureid jooksmas, tuiskas rahvas laiali.
Algas rüsin. Turul tekkis paanika. Täie hooga tungisid vahisõdurid inimestesumma, kõige agaram nendest, kes

ees kihutas, kahmas kinni ühe naise ja rebis tal katteloori maha, paljastades kõigile ta näo.
Naine pistis kriiskavalt karjuma, talle vastas eemalt teise naise niisama kriiskav hädakisa, seejärel hakkas karjuma ja vahisõdurite käest lahti rabelema kolmas naine, neljas, viies... Paari hetkega täitus kogu turg naiste ulgumise, kisendamise, karjumise ja nutuga.
Rahvasumm tardus, oli jahmunud ja heitunud. Niisugust pühaduserüvetust polnud Buhhaaras veel eales ette tulnud. Paljud kahvatasid, teised läksid näost punaseks: mitte ükski süda ei tuksunud sel silmapilgul rahulikult.

Vahisõdurid jätkasid ulatsemist, pidasid naisi kinni, tõukasid ja lükkasid neid, lõid, rebisid riideid.
«Appi! Appi!» kisendasid naised.
Üle rahvasumma veeres sepp Jussupi karm hääl:
«Musulmanid! Mis te vahite! Vähe sellest, et sõdurid meid röövivad, nüüd teotavad nad veel meie naisi päise päeva ajal!»
«Tulge appi!» kisendasid naised. «Päästke meid!»
Rahvahulk lõi sumisema ja voogama. Üks veekandja kuulis oma naise häält, tormas tema poole, vahisõdurid tõukasid ta eemale,. kuid kaks kangrut ja kolm vaskseppa jõudsid talle parajal ajal appi ja paiskasid vahisõdurid eemale. Algas lööming.
See kasvas tormiliselt. Vahisõdurid sähvisid saablitega, kuid igast kandist lendas nende poole savipotte, kandikuid, kruuse, teekanne, hobuseraudu, puuhalge. Vahisõdurid ei jõudnud nende eest kõrvale põigata. Lööming haaras kogu turu.
Emiir magas sel ajal magusasti oma lossis.
Äkki kargas ta jalule, jooksis akna alla, avas selle ja plaugatas jälle hirmunult kinni.
Jooksuga tuli Bahtijar - näost kaame, huuled värisemas.
«Mis see on?» pobises ta. «Mis sünnib turuplatsil? Kus on suurtükid? Kus Arslanbek?»
Arslanbek ruttas sisse ja langes silmili maha. «Valitseja, käse mul pea maha raiuda!»
«Mis see on?! Mis sünnib turuplatsil?»
Arslanbek vastas püsti tõusmata:
«Oo käskija, kes sarnaneb päikesega ja jätab varju. . .»
«Aitab!» põrutas emiir raevukait jalaga. «Pärast lõpetad! Mis sünnib turuplatsil?»

«Hodža Nasreddin!. .. Ta oli naiseks riietatud. See on kõik tema pärast, Hodža Nasreddini pärast! Käse, valitseja, mul pea otsast raiuda!»
Aga või emiiril enam mahti!

Kahekümne neljas peatükk

Täna hoidis Hodža Nasreddin oma ajast iga minutit kokku. Seepärast ei pidanud ta pikalt aru, vaid virutas ühel vahisõduril möödaminnes lõualuu paigast, lõi teisel hambad kurku ja tegi kolmanda ninast pannkoogi ning jõudiski õnnelikult tšaihanaasse oma sõbra Ali juurde. Siin, tagumises toas viskas ta naiseriided seljast, kroonis oma pea badahšani värvilise turbaniga, sidus ette valehabeme ja istus seesuguse väljanägemisega kõige kõrgemale kohale tšaihanaas, kust tal oli lahe jälgida taplust.
Vahisõdurid, kellele rahvas igast küljest peale surus, panid raevukalt vastu. Kähmlus puhkes ka päris tšaihanaa juures, otse Hodža Nasreddini jalge ees; ta ei kannatanud välja ja kallas vahisõdurile kannutäie teed kaela, ja seejuures nii karvapealt, et kõik tuline vesi laisale ja paksule tooreste munade neelajale krae vahele sattus. Vahisõdur pistis ulguma ja hakkas käte-jalgade vehkides selja peal püherdama. Hodža Nasreddin ei heitnud talle pilkugi, vaid vajus jälle mõtteisse.
Ta kuulis rämedat raugahäält:
«Laske läbi! Laske ;mind läbi! Allahi nimel, mis siin toimub?»
Üsna tšaihanaa läheduses, kaklejate kõige tihedamas keerises, troonis kaameli turjal kongis nina ja halli habemega vanaätt, välimuse ja riiete järgi araablane; tema turban oli teravatipuliseks keerutatud, mis andis tunnistust tema õpetatusest. Surmani ära ehmatatud, surus ta end kaameli küüru ligi, tema ümber aga käis lööming, ja keegi tahtis vanaätti jalgapidi kaameli seljast maha tirida ega lasknud lahti, ehkki ätt meeleheitlikult siples, püüdes vabaneda. ümberringi karjuti, kähiseti ja uluti metsikult.

Ohutut paika otsides rüsis vanamees kuidagiviisi tšaihanaani välja. Ringi vahtides ja värisedes sidus ta oma kaameli Hodža Nasreddini eesli kõrvale ja ronis istumislavale.
«Allahi pärast, mis teil siin Buhhaaras küll toimub?» «Turupäev,» vastas Hodža Nasreddin lühidalt.

115

«Kas teil Buhhaaras tõesti on alati niisugused turupäevad? Ja kuidas ma nüüd läbi selle kähmluse küll lossi pääsen?» .

Kui ta oli öelnud sõna «lossi», taipas Hodža Nasreddin silmapilkselt, et selle vanamehega kokkujuhtumine ongi see ainus kohtumine, too juhus ise, mille abil võib täide viia oma kavatsuse: tungida emiiri haaremisse ja vabastada Guldžan.

Kuid nagu teada, on kiirustamine saatana omadus ja peale selle ütlevad targimast targima šeigi Širazi Saadi värsid: «Ainult kannatlik viib asja lõpule, kannatamatu aga kukub ninali.» Hodža Nasreddin kääris kärsitusevaiba kokku ja paigutas selle ootusekirstu.
«Oo kõigevägevam Allah, oo õigete varjupaik,» ohkas ja halises vanamees. «Kuidas ma nüüd küll lossi pääsen?»
«Oota siin homseni,» kostis Hodža Nasreddin.
«Mul pole võimalik!» hüüatas vanamees. «Mind oodatakse lossis.»
Hodža Nasreddin puhkes naerma: .
«Oo auväärne hallide juustega vanataat, ma ei tea sinu seisust ja sinu sõidu eesmärki, kuid kas sa tõesti arvad, et lossis ei osata ilma sinuta vähemalt homseni toime tulla! . .. Meil Buhhaaras pole paljudel auväärsetel inimestel võimalik nädalaid lossi pääseda, mispärast sina siis arvad, et sinule erand tehakse?»

«Olgu sulle teada,» kostis vanamees tähtsalt, olles Hodža Nasreddini sõnadest pisut solvunud, «et ma olen kuulus mõttetark, täheteadlane ja ravitseja ning tulin siia otse Bagdadist emiiri kutsel, et teda teenida ja aidata tal riiki valitseda.»

«Oo!» ütles Hodža Nasreddin ja kummardas aupaklikult. «Tervitus sulle, tark vanake. Mul on tulnud viibida Bagdadis ja ma tunnen sealseid mõttetarku. ütle mulle oma nimi.»

«Kui sa oled Bagdadis olnud, siis oled sa muidugi kuulnud minust ja minu teenetest kaliifile, kelle lemmikpoja ma päästsin surmast, millist asjaolu kuulutati kogu riigile. Minu nimi on Hussein Huslia.»
«Hussein Huslia!» hüüatas Hodža Nasreddin. «Kas sa tõesti oled Hussein Huslia!» .

Vanaätt ei suutnud varjata oma naeratust, olles väga rahul sellega, et tema kuulsus on ulatunud kodusest Bagdadist nii kaugele.

116

«Mille üle sa imestad?» jätkas vanaätt. «Nojah, mina olengi seesama kuulus Hussein Huslia, suur mõttetark, kellele ei leidu võrdset ei tarkuses, ei tähtede väljaarvutamise oskuses ega haiguste ravimise kunstis. Kuid ma pole üldsegi uhke ja mulle pole omane enesega rahulolu: näed, kui lihtsalt ma räägin sinugagi, tühise inimesega.»

Vanaätt nihutas padja ligemale, toetus sellele küünarnuldga, kavatsedes veelgi üles näidata heatahtlikku suhtumist kaasvestlejasse ja üksikasjaliselt pajatada talle oma suurest tarkusest selle arvestusega, et vestluskaaslane hakkab pärastpoole enese tähtsaks tegemiseks igal tänavanurgal jutustama oma kohtumisest kuulsa mõttetarga Hussein Husliaga, ülistama tema tarkust ja seda koguni suuremaks puhuma, et kuulajates tema vastu veel suuremat austust, seega ühtlasi ka enese vastu lugupidamist esile kutsuda, sest just nõnda talitavad alati kõik inimesed, kes on pälvinud kõrgete isikute tähelepanu. «Ja niiviisi soodustab ta minu kuulsuse levimist ja tugevnemist lihtrahva seas,» mõtles Hussein Huslia, «mis kah pole liiast. Nuuskurite ja salakuulajate kaudu jõuavad lihtrahva jutud emiiri enese kõrvu ja tõendavad talle minu tarkust, kuna tõendus ed kõrvalt on

kahtlemata kõige paremad tõendused. Ja lõppude lõpuks võin ma sellest kõigest endale kasu lõigata.»

Et vestluskaaslast lõplikult veenda oma ebatavalises õpetatuses, hakkas mõttetark kõnelema tähtkujudest ja nende asetusest, seejuures ühtelugu viidates muistse aja suurtele mõttetarkadele. Hodža Nasreddin kuulas tähelepanelikult, püüdes iga sõna meelde jätta.

«Ei,» ütles Hodža Nasreddin viimaks. «Ma ei suuda siiski uskuda! Kas sa ikka tõesti oled seesama Hussein Huslia?»

«Muidugi olen!» hüüatas vanaätt. «Mis selles siis imelikku on?»

Hodža Nasreddin nihutas end kartlikult eemale. Seepeale hüüdis ta äreva ja kaastundliku häälega:

«Oo õnnetu! Sa oled kadunud hing!»

Rauk hakkas läkastania ja pillas tassi käest. See oli nagu malemängus, milles muide ainult väga vähesed oleksid võinud Hodža Nasreddiniga jõudu katsuda.

Ühe silmapilguga oli vanaäti kogu tähtsus ja suurelisus tuulde lennanud.

«Kuidas? Mis? Mispärast?» küsis ta ehmunult.

Hodža Nasreddin näitas väljakule, kus lööming polnud veel päris soikunud.

«Kas sa siis ei tea, et terve see märul käib sinu pärast?! Tema hiilguse emiiri kõrvu on jõudnud, et sa Bagdadist välja sõites avalikult oled tõotanud emiiri haaremisse tungida - oo, häda sulle, Hussein Huslia! – ja emiiri naiste au röövida!»

Mõttetarga lõug vajus rippu, silmad läksid valgeks, ta hakkas hirmu pärast üksijäri luksuma. . .

«Mina?» pobises ta. «Mina - haaremisse. . .?»

«Sa olevat seda tõotanud Allahi trooni ees. Nõnda andsid täna teada ametlikud väljakuulutajad. Ja meie emiir käskis su kinni võtta, niipea kui sa linna jõuad, ja viivitamata sul pea otsast raiuda.»

Mõttetark hakkas oimetuna oigama. Ta ei suutnud kuidagi ära arvata, kes tema vaenlastest nii kavalalt oli osanud talle seesuguse hoobi anda. Muus osas ta ei kahelnud, sest õukondlikus võitluses oli ta ise oma vaenlasi - korduvalt säärasel viisil hävitanud ja pärast nende ridva otsa torgatud päid rahuldustundega uudistanud.

«Ja täna,» rääkis Hodža Nasreddin edasi, «kandsid nuuskurid emiirile ette, et sa oled kohale jõudnud, ja ta andis käsu sind kinni võtta. Vahisõdurid tormasid turule ja hakkasid sind igalt poolt otsima, poode läbi toonima, ja kauplemine läks sassi, rahu sai rikutud. Eksikombel võtsid vahisõdurid kinni ühe mehe, kes sinuga sarnanes, ja lõid rutuga tal pea maha, see aga oli, nagu selgus, mulla, kes oli tuntud oma vagaduse ja vooruste poolest, tema mošee usklikud said tigedaks, ja vaata, mis sinu armust Buhhaaras praegu toimub!»

«Oo ma õnnetu!» hüüatas mõttetark hirmu ja meeleheitega.

Murelikult hakkas ta hüüatusi kuuldavale tooma, soiguma ja halama, mille põhjal Hodža Nasreddin otsustas, et tema plaan on täiseduga korda läinud.

Kähmlus oli selle aja sees lossiväravate alla kandunud, ja üksteise järel pugesid läbipekstud ja armetu väljanägemisega vahisõdurid, kes olid oma relvadest ilma jäänud, lossi varjule. Turuplats sumises ja voogas, kuid juba tasem kui enne.

«Bagdadisse!» hüüdis mõttetark soigudes. «Tagasi Bagdadisse!» .

«Kuid sind võetakse linnaväravas kinni!» väitis Hodža Nasreddin vastu.

«Oo häda! Oo suurt õnnetust! Allah näeb, et ma olen ilma süüta - mitte iialgi ja mitte kellelegi pole ma andnud nii häbematut ja nii jumalavallatut tõotust! Minu vaenlased on mind emiiri ees laimanud. Aita mind, tubli musulman!»

Hodža Nasreddin seda vaid ootaski, sest ta ei tahtnud mõttetargale esimesena oma abi pakkuda, et temas mitte kahtlusi äratada.

«Aidata?» ütles Hodža Nasreddin. «Mismoodi saan ma sind aidata, rääkimata juba sellest, et mina kui oma valitseja truu ja ustav ori pean su viivitamata vahisõdurite kätte andma.»

Luksudes ja vabisedes suunas mõttetark Hodža Nasreddinile anuva pilgu.

«Kuid sa räägid, et sind on süütuna laimatud,» ruttas Hodža Nasreddin teda rahustama. «Ma usun sind, sest sa oled nii kõrges eas, kus sul haaremis pole enam midagi peale hakata.»

«Õige!» hüüatas rauk. «Kuid kas leidub mulle pääseteed?»

«Leidub,» kostis Hodža Nasreddin, viis vanamehe tšaihanaa pimedasse tagatuppa ja andis seal talle kompsu naisteriietega. «Ostsin need täna juhtumisi oma naisele, ja kui sa tahad, võin need sinu halati ja turbani vastu vahetada. Naiste näolooriga varjad sa end nuuskurite ja vahisõdurite eest.»

Vaimustuse- ja tänupuhanguga haaras vanamees naisteriided ning ajas need endale selga. Hodža Nasreddin tõmbas endale ümber tema valge halati, seadis pähe tema teravatipulise turbani ja pani vööle laia, tähekujutistega kaetud vöö. Vanaätt tegi ettepaneku ka kaamel eesliga ära vahetada, aga Hodža Nasreddin ei tahtnud oma truust sõbrast lahkuda.

Hodža Nasreddin aitas ätil kaameli selga ronida.

«Kaitsku sind Allah, oo mõttetark! Ära ainult unusta, et sa pead kõigiga rääkima peene naisehäälega.»

Rauk ajas kaameli hoogsasse traavi.

Hodža Nasreddini silmad särasid. Tee lossi oli avatud. ...

Kahekümne viies peatükk

Veendunud, et kaklus turuplatsil on soikumas, otsustas hiilguslik emiir minna suurde saali õukondlaste hulka.

Ta manas oma näole pisut küll kurbliku, ent ometi rahuliku ilme, et mõni õukondlastest äkki ei söandaks mõtelda, nagu võiks hirmul olla midagi ühist emiiri majesteedi südamega.

Ta astus sisse, ja õukondlased tardusid paigale, väri'sedes mõttest, et emiir võiks nende silmade ja näoilme järgi ära arvata, et nad teavad tema tõelisi tundeid.

Emiir vaikis, ka õukondlased vaikisid; valitses ähvardav vaikus.

Viimaks emiir katkestas vaikuse.

«Mis te ütlete meile ja mis nõu annate? Me ei küsi seda teilt mitte esimest korda.»

Keegi ei tõstnud pead ega vastanud. Hetkeline välk pani emiiri näo tõmblema. Ja on teadmata, kui palju turbanitega pärjatud ja hallide habemetega raamitud päid oleks täna tapalaval lebanud ja kui palju surmaeelses krambis katkihammustatud lipitsevaid keeli, mis sinetavast suust välja vajuvad, otsekui osatades elavaid ja neile nende heaolu täielikku petlikkust, nende püüdluste, askelduste ja lootuste tarbetust ja tühisust meelde tuletades, oleks igaveseks vaikinud!

Kuid kõik pead jäid õlgadele ja kõik keeled jäid alles, olles valmis viivitamatuks tallalakkumiseks, sest sisse tuli lossiülevaataja ja andis teada:

«Au ja kiitus maailmaruumi keskpunktile! Lossiväravasse saabus tundmatu mees, kes, nimetab end Hussein Husliaks, mõttetargaks Bagdadist. Ta teatas, et tal on tähtis asi ja ta peab viivitamata käskija kirgaste silmade alla ilmuma.»

«Hussein Huslia!» hõiskas emiir elavnenult. «Laske ta läbi! Kutsuge ta siia!»

Mõttetark mitte ei astunud, vaid jooksis sisse, võtmata isegi tolmuseid kingi jalast, ja viskus trooni ette silmili maha.

«Tervitan kuulsusrikast ja suurt emiiri, maailmaruumi päikest ja kuud, selle äikest ja ilusat ilma! Ma ruttasin päevad ja ööd, et emiiri hoiatada hirmsa hädaohu eest.

Oelgu emiir, kas ta on täna käinud naiste poolel? Vastaku

120

emiir oma kõige tühipaljamale orjale, ma anun käskijat. . .»

«Naiste poolel?» kordas emiir kohmetunult küsimusL «Täna? . .. Ei... Meil oli kavatsus, aga veel pole me: käinud.»

Mõttetark tõusis püsti. Tema nägu oli kahvatu. Ta oli seda vastust oodanud hirmsa erutusega. Pikk, sügav ohe, kergendas ta rinda ja aegamisi tagasitulev puna hakkas tema palgeile jumet andma.

«Au kõikvõimsale Allahile!» hüüdis ta. «Allah pole lasknud kustuda tarkuse ja halastuse tõrvikut! Olgu suurele emiirile teada, et eile öösel asetsesid planeedid ja tähed talle äärmiselt ebasoodsas seisus. Ja mina, tühipaljas, kes olen vääriline ainult emiiri jalajälgede tolmule suud andma, uurisin ja arvutasin planeetide paiknemist ning sain teada, et kuni need pole asunud soodsasse ja õnnelikku seisu, ei tohi emiir puutuda naist, muidu on hukk möödapääsmatu. Au Allahile, et ma õigel ajal kohale jõudsin!»

«Oot-oot, Hussein Huslia,» peatas teda emiir. «Sa räägid midagi arusaamatut.. .»

«Au Allahile, et ma õigel ajal kohale jõudsin!» jätkas mõttetark valjul häälel. (See oli muidugi Hodža Nasreddin.) «Nüüd olen ma oma elupäevade lõpuni uhke selle üle, et takistas in emiiri puutumast naist täna ja ei lasknud maailmal vaeslapseks jääda.»

Ta hõiskas seda niisuguse rõõmu ja taltsutamatusega, et emiir pidi teda uskuma jääma.

«Kui mind, tühipaljast sipelgat, valgustati suure emiiri päikesekiirtega, emiiri, kes oli heaks arvanud minu vääritut nime meeles pidada, ja ma sain käsu Buhhaarasse emiiri teenistusse ilmuda, oleksin ma otsekui enneolematu õnne õndsalikku merre vajunud. Ja muidugi mõista täitsin ma selle käsu ilma igasuguse viivituseta ja asusin jalamaid teele, raisates ainult mõne päeva emiiri horoskoobi koostamiseks, et juba reisil olles teda teenida, vaadeldes nende planeetide ja tähtede liikumist, mis avaldavad mõju tema saatusele. Ja eile õhtul, kui olin heitnud pilgu taevasse, nägin ma, et tähed asusid emiirile.

väga halvas ja kurjakuulutavas seisus, ja nimelt: täht al-Kalb, mis tähendab astelt, oli vastasseisus tähega aš-Saual, mis tähendab südant; edasi nägin ma kolmiktähte al-Hafr, mis tähendab naise näoloori, kaksiktähte

121

al-Iklil, mis tähendab krooni, ja kaksiktähte as~Saratan, mis tähendab sarve. Ja oli parajasti teisipäev - planeet Marsi päev, see päevaga, vastandina neljapäevale, osutab tähtsate isikute surmale ja on emiirile väga ebasoodus. Kõrvutades kõiki neid tundemärke, mõistsin ma, tühipaljas tähetark, et surmaastel ähvardab kroonikandja südant, kui ta puudutab naise näoloori, ja et kroonikandjat hoiatada, ruttasin ma päevad ja ööd, ajasin surnuks kaks kaamelit ja tulin Buhhaarasse jalgsi.»

«Oo kõikvõimas Allah!» ütles rabatud emiir. «Kas meid tõepoolest ähvardas seesugune hirmus oht?! Kuid võib-olla ajasid sa lihtsalt midagi segi, Hussein Huslia?»

«Mina - segi ajanud?» hüüatas mõttetark. «Olgu emiiril teada, et mitte kuskil Bagdadist Buhhaarani pole kedagi, kes oleks minuga võrdne tarkuses, või tähtede väljaarvutamise oskuses, või haiguste ravimises! Ma ei saanud segi ajada. Küsigu suur emiir, kogu maailma valitseja ja süda, oma tarkadelt, kas ma olen tähtedele õige tähenduse andnud ja kas ma olen horoskoobis nende seisu tõele vastavalt ära seletanud.»

Alistudes emiiri märguandele, astus ette kõvera kaelaga tark.

«Minu võrratu ametivend mõttetarkuses Hussein Huslia nimetas tähti õigesti, see annab tunnistust tema teadmistest, milles keegi ei julge kahelda. Kuid,» jätkas tark, ja Hodža Nasreddin tajus tema hääles salakavalust, «mispärast ülitark Hussein Huslia ei nimetanud suurele emiirile kuu

kuueteistkümnendat seisu ja tähtkujusid, millega see seis kokku langeb, kuna ilma nende tähenduse andmiseta oleks põhjendamatu kinnitada, nagu osutaks teisipäev - planeet Marsi päev - tähtsate isikute surmale, sealhulgas ka kroonikandjate surmale, kuna planeet Marsil on asupaik ühes tähtkujus, ülenemine teises, langemine kolmandas ja kahanemine neljandas tähtkujus, ja vastavalt sellele on planeet Marsil neli erinevat seisu, ja mitte ainult üks, nagu meile ütles üliauväärne ja üli-tark Hussein Huslia.»

Tark jäi vait, aga tema huultel mängles maonaeratus. Õukondlased hakkasid omavahel heakskiitvalt sosistama, rõõmustades uustulnuka häbissesaatmise üle. Et kaitsta oma tulusid ja kõrget seisundit, ei tahtnud nad ühtegi kõrvalist isikut lossi lasta, ja igas uues inimeses nägid nad ohtlikku võistlejat.

122

Kuid Hodža Nasreddin, kui ta midagi juba oli käsile võtnud, ei taganenud iial. Pealegi nägi ta nii seda mõttetarka, õukondlasi kui ka emiiri ennast läbi. Põrmugi segadusse sattumata vastas ta üleoleva armulikkusega:

«Võib-olla ületab mu auväärt ja tark ametivend mind mõnes muus teadmisteharus, kuid mis puutub tähtedesse, siis ilmutab ta oma sõnades täielikku võhiklust õpetuses, mille on loonud tarkadest targim Ibn Badžža, kes kinnitab, et planeet Marss, mille asupaik on Jäära ja Skorpioni tähtkujus, ülenemine Kaljukitse tähtkujus, langemine Vähi tähtkujus ja kahanemine Kaalude tähtkujus, on kõigest hoolimata seostatav ainult teisipäevase päevaga, millele avaldabki mõju, mis on kroonikandjatele hukatuslik.»

Vastates ei peljanud Hodža Nasreddin põrmugi, et teda võhikluses võidaks paljastada, sest ta teadis vägagi hästi, et niisugustes vaidlustes jääb alati peale see, kelle keel lobedamini liigub, selles osas aga oli Hodža Nasreddinile raske võrdset leida.

Ta seisis ja ootas tarkpea vastuväiteid, valmistudes vääriliselt vastama. Kuid tarkpea ei võtnud väljakutset vastu. Ta suu jäi lukku. Ehkki ta Hodža Nasreddini üpris kõvasti kahtlustas kelmuses ja võhikluses, ei ole kahtlus veel kindel teadmine, võib ka eksida; omaenda äärmist võhiklust teadis tark aga täpselt ega julgenud seepärast edasi vaielda. Niiviisi mõjus tema katse uustulnukat häbisse saata vastupidiselt. Õukondlased hakkasid oma targa peale sisistama, see aga andis silmadega mõista, et vastane on selleks liiga kardetav, et temaga avalikult
kokku minna.

Muidugi ei libisenud see kõik Hodža Nasreddini tähelepaneliku pilgu eest mööda. «Noh, oodake,» mõtles ta.

«Te õpite mind veel tundma!»

Emiir vajus sügavaisse mõtteisse. Keegi ei liigutanud oimugi, kartusest teda segada.

«Kui sa, Hussein Huslia, oled kõiki tähti nimetanud õigesti ja andnud neile õige tähenduse,» ütles emiir, «siis on sinu seletus tõepoolest tõepärane. Me ainult ei suuda kuidagi mõista, miks meie horoskoopi sattus kaksiktäht as-Saratan, mis tähendab sarve? Sa jõudsid kohale tõesti õigel ajal, Hussein HusIia. Ainult et täna hommikul toodi meie haaremisse üks neitsik, ja me kavatsesime. . .» Silmakirjalikus hirmus rehmas Hodža Nasreddin käega.

123

«Heida ta oma mõtetest välja, ülihiilgav emiir, heida ta oma mõtetest välja!» hüüdis ta, otsekui oleks ta unustanud, et emiiri poole ei tohi pöörduda otseselt, vaid kaude, kolmandas isikus. Siinjuures oli ta arvestanud, et niisugust eeskirjade rikkumist, mis oleks nagu esile kutsutud tugevast hingelisest erutusest, mis omakorda tuleneb ustavusest emiirile ja rahutusest tema elu pärast, ei loeta suureks süüks, vaid, vastuoksa, annab tunnistust ütleja tunnete siirusest ja ülendab teda emiiri silmis veel rohkem.

Ta palus emiiri nõnda tungivalt, et see neitsikut ei puudutaks, või muidu tuleb tal, Hussein

Huslial, hiljem jõgede kaupa pisaraid valada ja mustad leinarõivad selga panna, nii et isegi emiir heldis.

«Noh, rahune, rahune, Hussein Huslia. Meie pole oma rahva vaenlane, et teda vaeslapseks jätta ja leina uputada. Me lubame sulle, kes sa oled mures meie kalli elu pärast, et me ei lähe selle neitsiku juurde ja üldse ei lähe haaremisse enne, kui tähed pole muutnud oma asetust, millest sa meile õigeaegselt teatad. Tule lige

male.»

Ta andis märku oma vesipiibuhoidjale, seejärel ulatas ta omaenda käega kuldse piibusuulise kaugelt tulnud mõttetargale, mis oli suur au ja soosinguavaldus. Painutanud end põlvist ja langetanud silmad, võttis mõttetark emiiri soosinguavalduse vastu, kusjuures üle kogu tema keha jooksid värinad. («Vaimustusest!» - nagu mõtlesid õukondlased, keda näris kuri kadedus.)

«Me kuulutame mõttetargale Hussein Husliale oma poolehoidu ja heasoovlikkust,» ütles emiir, «ja määrame ta meie riigi ülemtargaks, sest tema õpetatus, mõistus, samuti ka suur truudus meile väärib igapidist jäljendamist.»

Õuekroonik, kelle kohuseks oli ülistavates väljendites üles kirjutada kõik emiiri teod ja sõnad, et tema ülevus tulevastel aastasadadel ei tuhmuks (mille eest emiir erakordset hoolt kandis), hakkas pilliroosulega krabistama.

«Teile aga,» jätkas emiir õukondlaste poole pöördudes, «me, vastupidi, avaldame oma meelepaha, sest peale kõigi pahanduste, mida on põhjustanud Hodža Nasreddin, ähvardas meie käskijat veel isegi surm, kuid teie ei liigutanud seejuures sõrmegi! Vaata neid, Hussein Huslia, vaata neid juhmardeid ja nende lõustu, mis on lausa nagu

eeslitel! Tõepoolest, mitte ühelgi riigivalitsejal pole ealeski olnud nii rumalaid ja hooletuid vesiire.»

«Ülihiilgaval emiiril on täiesti õigus,» ütles Hodža Nasreddin ja mõõtis pilguga vaikivaid õukondlasi, otsekui sihtides, et anda esimene hoop. «Nende inimeste näod, nagu ma näen, pole märgitud tarkusepitseriga.»

«Just, just!» rõõmustas emiir. «Just nimelt – pole märgitud tarkusepitseriga!»

«Ütlen veel,» jätkas Hodža Nasreddin, «et niisamuti ei näe ma siin isikuid, kes oleksid märgitud vooruse- ja aususepitseriga.»

«Sulid!» ütles emiir veendunult. «Kõik on sulid! Kõik, viimase kui üheni! Kas usud, Hussein Huslia, nad varastavad meid päeval ja ööl! Meil tuleb isiklikult valvata iga väiksematki asja, mis lossis on, ja iga kord, kui lossi vara üle vaatame, leiame midagi puuduvat. Alles täna hommikul me unustasime aeda oma uue siidvöö, poole tunni pärast seda seal aga enam polnud. Kes neist küll jõudis. .. sa mõistad, Hussein Huslia! . .»

Nende sõnade juures lõi kõvera kaelaga tark silmad kuidagi eriti alandlikult ja tusaselt maha. Muul ajal oleks see liigutus tähele panemata jäänud, aga täna olid kõik Hodža Nasreddini meeled teravdatud: ta märkas kõike ja korrapealt taipas kõike.

Enesekindlalt läks ta targa juurde, pistis käe talle põue ja tõmbas sealt välja rikkalike väljaõmblustega siidvöö.

«Kas suur emiir mitte seda vööd taga ei igatsenud?»

Hämmastus ja kohkumus aheldasid õukondlasi. Uus mõttetark näis tõepoolest olevat ohtlik võistleja, ja esimese tema vastu väljaastuja oli ta juba puruks löönud ja põrmu paisanud, Sel silmapilgul võpatas paljude mõttetarkade, luuletajate, kõrgete aukandjate ja vesiiride süda.

«Vannun Allahi nimel, see on sama vöö!» hüüatas emiir. «Hussein Huslia, sa oled tõesti võrratu mõttetark! Ahaa!» pöördus emiir võidutsevalt õukondlaste poole, kusjuures tema nägu väljendas kõige siiramat, kõige elavamat rõõmu. «Sisse kukkusite lõpuks! Nüüdsest peale aga ei saa te meilt enam niidiotsagi näpata; me oleme küllalt palju kannatanud teie varastamise pärast! Sellel nurjatul

pikanäpumehel aga, kes meie vöö varastas, kõik juuksed peast, kõik karvad lõua otsast ja kehalt välja

125

kitkuda, talle jalataldade pihta sada kepihoopi andap panna ihualasti eesli selga, näoga saba poole, vedada teda mööda linna ja kuulutada igal pool, et ta on varas!»

Arslanbeki märguandel tormasid timukad targa kallale ja tõukasid ta ukse taha; seal, otse lävel, hakkas töö käima täie hooga; kahe minuti pärast lükkasid timukad targa saali tagasi - ihualasti, ilma juuste ja karvadeta, häbistatud viimse võimaluseni. Nüüd sai kõigile selgeks, et ainult habe ja hirmsuur turban olid varjanud tema mõistuse kasinust ja näos ilmnevat pahedepitserit, sai selgeks, et säärase kelminäoga mees ei saa olla midagi muud kui kõige ehtsam suli ja varas.

Emiir kortsutas kulmu:

«Viige minema!»

Timukad lohistasid targa välja, ja peagi kostis akna tagant tema halamine, millega käisid kaasas matsuvad hoobid päkkade pihta.

Seejärel pandi ta ihualasti eesli selga, näoga saba poole, ja viidi pasunate kohutava möirgamise saatel turuplatsile.

Emiir vestles saabunud mõttetargaga hulk aega. Õukondlased seisid liikumatult, mis oli neile äärmiselt piinarikas: palavus suurenes, higised seljad halattide all sügelesid talumatult. Suurvesiir Bahtijar, kes uut mõttetarka kõige enam kartis, murdis pead, kuidas õukondlasi enda poolele meelitada, et nende abiga võistlejat hävitada, õukondlased aga, kes heitluse käiku paljude tunde-märkide põhjal ette aimasid, pidasid aru, kuidas otsustaval hetkel Bahtijarist võimalikult kasulikult lahti ütelda, ta reeta ja seega uue mõttetarga usalduse ja armu osaliseks saada.

Emiir aga esitas aina küsimusi kaliifi tervise kohta, juhtumuste kohta teel ja päris talt Bagdadi uudiseid. Hodža Nasreddinil oli tegemist, et välja rabelda. Ning ometi läks kõik õnnelikult, ja emiir, kes oli vestlusest väsinud, käskis endale puhkeaseme vallmis seada. Kuid äkisti kostsid lahtiste akende tagant hääled ja kellegi halamine.

Kiirel sammul astus saali lossiülevaataja. Tema nägu säras rõõmust. Ta kuulutas:

«Olgu suurele emiirile teada antud, et jumalateotaja ja rahurikkuja Hodža Nasreddin on tabatud ja lossi toodud!»

126

Otsekohe nende sõnade järel löödi nikerdustega pähklipuu-uksed ristseliti lahti. Võidutsevalt relvi täristades tõid vahisõdurid sisse kongis nina ja halli habemega vanamehe, kel olid seljas naisteriided, ja paiskasid ta trooni ette vaipadele.

Hodža Nasreddin tõmbus üleni külmaks, seinad oleksid tema silme ees nagu vankunud, õukondlaste näod mähkusid rohelisse uttu.. .

Kahekümne kuues peatükk

Bagdadi mõttetark, tõeline Hussein Huslia, kukkus sisse alles linnaväravate juures, mille taga ta läbi näoloori nägi juba põlde ja teid, mis mitmesse külge hargnesid; iga tee tõotas talle pääsemist hirmsast surmanuhtlusest..

Kuid vahisõdurid, kes sel tunnil linnaväravaid valvasid, hõikasid: .

«Kuhu sa, naine, sõidad?»

Mõttetark vastas nagu käheda häälega noor kukk:

«Ruttan koju mehe juurde. Laske mind läbi, tublid sõjamehed,»
Vahisõdurid vahetasid pilke: hääl tundus neile kahtlane. Üks neist võttis kaameli valjaist kinni.
«Kus elad?»
«Siinsamas lähedal,» kostis tark veel peenema häälega.
Kuid seejuures jäi tal hing kurku kinni ja ta hakkas hirmsa röginaga ja hingeldades köhima.
Seepeale kiskusid vahisõdurid tal näoloori eest. Nende juubeldus oli piiritu.
«See ta on! See ta on!» karjusid nad. «Seo kinni, seo kinni! Hoia!»
Siis viisid nad vanaäti lossi. Kogu tee rääkisid nad surmanuhtlusest, mis teda ootab, ja kolme tuhande tanga suurusest autasust, mis tema pea eest antakse. Vahi sõdurite iga sõna langes nagu hõõguv süsi tema südamele.
Nüüd lamas ta trooni ees, nuttis suure häälega ja palus halastust.
«Jalule tõsta!» käsutas emiir.
Vahisõdurid tõstSid vanaäti püsti. Õukondlaste summast astus ette Arslanbek:
«Kuulaku emiir oma ustava orja sõnu. See pole Hodža Nasreddin, vaid hoopis teine mees: Hodža Nasreddin pole

veel neljakümmend aastatki vana, see aga on kõrges eas rauk.»
Vahisõdurid sattusid ärevusse: autasu ujus neil käest minema. Kõik teised vaikisid arusaamatuses.
«Mispärast sa end naisteriietega varjasid?» küsis emiir ähvardavalt. .
«Ma sõitsin lossi suure ja kõigearmulisema emiiri juurde, kostis vanaätt vabisedes. «Kuid minuga juhtus kokku üks tundmatu mees ja ütles, et emiir olevat juba, enne minu Buhhaarasse jõudmist välja andnud käsukirja, et mul pea maha raiutaks, ja mind haaras hirm ning ma otsustasin naisteriietes põgeneda.»
Emiir muigas salakavalalt:
«Sinuga juhtus kokku tundmatu mees... Ja sina jäid teda korrapealt uskuma? . .. Iseäralik lugu! Mispärast me siis sul pea maha tahtsime raiuda?»
«Sellepärast, et ma nagu olevat avalikult tõotanud suure emiiri haaremisse tungida... Kuid Allah olgu tunnistajaks, ma pole sellele eales mõtelnud! Olen juba vana, hädine ja loobusin ammuilma juba omaendagi haaremist . . .» .
«Tungida meie haaremisse?» kordas emiir huuli kokku pigistades. Tema näoilmest oli näha, et see vanamees muutub tema silmis üha kahtlasemaks ja kahtlasemaks. «Kes sa oled ja kust?»
«Mina olen Hussein Huslia, mõttetark, täheteadlane ja ravitseja Bagdadist ja tulin Buhhaarasse suure emiiri käsul ja soovil.»
«Tähendab, sinu nimi on Hussein Huslia? Sa valetad meile otse näkku, nurjatu vanamees!» müristas emiir säärase jõuga, et poeetide keiser sobimatul ajal põlvili vajus: «Sa valetad! Vaata, kus on Hussein Huslia!»
Emiiri märguande peale astus Hodža Nasreddin kohe ligi ja jäi vanaäti ette seisma, vaadates talle avalalt ja julgelt otse näkku.
Vanaätt hämmastus ja taganes. Kuid samas sai ta enesevalitsemise tagasi ja pistis kisama:
«Ahaa! See ongi ju seesama mees, kes minuga turul kokku juhtudes ütles, et emiir tahab mul pea maha raiuda.»
«Mis ta räägib, Hussein Huslia?!» hüüdis emiir täielikus arusaamatuses.

«Mis Hussein Huslia tema on!» kriiskas vanaätt. «Mina olen Hussein Huslia, tema aga on lihtsalt petis! Ta on omastanud minu nime.»
Hodža Nasreddin tegi emiirile sügava kummarduse: «Andku suur valitseja mulle andeks mu julged

sõnad, kuid selle vanamehe häbematus ei tunne piire! Ta räägib, et ma olevat tema nime omastanud. Võib-olla ütleb ta, et olen ka selle halati omastanud?»
«Muidugi!» karjus rauk. «See on minu halatt!» «Võib-olla on see turbangi sinu oma?» küsis Hodža Nasreddin pilkliku häälega.
«On jah! See on minu turban! Sa vahetasid naisteriiete vastu minuga nii halati kui ka turbani!»
«Nõndaks,» ütles Hodža Nasreddin veel pilklikuma häälega. «Ja kas see vöö ka pole juhuslikult sinu jagu?»
«See on minu vöö!» vastas vanamees ägedalt.
Hodža Nasreddin pöördus trooni poole:
«Ülihiilgav valitseja emiir veendus isiklikult, keda ta enda ees näeb. Täna räägib see valelik ja nurjatu vanamees, et mina olen omastanud tema nime, et see halatt' on tema halatt, ja turban on tema oma, ja vöö tema oma, homme aga ütleb ta, et see loss on tema loss, ja kogu riik on tema riik, ja tõeline Buhhaara emiir pole mitte meie suur ja päikesetaoline valitseja, kes praegu meie ees troonil istub, vaid et tõeline emiir - see on tema, just see valelik, nurjatu vanamees! Temalt võib kõike oodata! Sest ta tuli Buhhaarasse ju kavatsusega pugeda emiiri haaremisse nagu oma isiklikku haaremisse!»
«Sul on õigus, Hussein Huslia,» ütles emiir. «Me oleme veendunud, et see vanamees on üks kahtlane ja ohtlik inimene, tal on peas mustad mõtted. Ja me arvame, et on vaja aega viitmata lahutada: tema pea tema kerest.»
Oiates langes vanaätt põlvili ja kattis näo kätega. Kuid Hodza Nasreddin ei saanud lubada, et tema pärast läheb tapalavale inimene, kes pole süüdi neis kuritegudes, mis tema arvele kirjutatakse, ehkki toogi on õukondlik mõttetark, kes ise muidugi paljusid-paljusid on oma salakavalusega hukka saatnud.
Hodža Nasreddin tegi emiiriIe kummarduse.
«Kuulaku suur emiir heatahtlikult mu sõnu. Pead maha raiuda pole kunagi hilja. Kuid esialgu tuleb teada saada tema tõeline nimi ja tõelised kavatsused, millega ta Buhhaarasse tuli, et välja selgitada, kas tal pole kaas

osalisi ja kas ta pole jõletu mustkunstnik, kes on otsustanud tähtede ebasoodsat seisu kasutada, et suure emiiii jalajälgedest tolmu võtta, segada see nahkhiire peaajuga ja segu emiiri vesipiipu puistata, sooviga talle kurja teha. Emiir jätku ta esialgu ellu ja andku mulle üle, sest harilikke vanglvalvureid võib ta oma nõiäriugastega ära petta, aga minu tarkuse ees on need nõdrad, sest mulle on tuntud kõik mustkunstnike trikid ja kõik viisid nende nõiduseväe hävitamiseks. Ma panen selle vanamehe luku taha, loen vagad palved, mida ainult mina üksi tean, lukule peale, et ta lukku nõiduseväel ilma võtmeta lahti ei saaks, ja pärast sunnin teda julma piinamisega kõik ära rääkima.»
«Noh, mis siis ikka,» ütles emiir. «Sinu sõnad on täiesti arukad, Hussein Huslia. Võta ta ja tee temaga mis tahad, aga vaata ainult, et ta luku tagant minema ei lipsa.»
«Ma vastutan suure emiiri ees oma peaga.»
Pooletunni pärast siirdus Hodža Nasreddin - oli ta ju emiiri ülemtark ja astroloog - oma uutesse eluruumidesse, mis olid tema tarvis ühes lossimüüri tornis korda seatud; talle järgnes vahisõg.urite saatel noruspäine kurjategija - tõeline Hussein Huslia.
Tornis, Hodža Nasreddini toa peal, oli väike ümmargune kong, malmvõre akna ees. Hodža Nasreddin avas hiiglasuure võtmega vaskse, rohekaks tõmbunud luku ja tegi rauaga ülelöödud ukse lahti. Vahisõdurid tõukasid vanaäti sisse ja viskasid talle tühise parma õlgi. Hodža Nasreddin sulges ukse ja pobises siis hulk aega vaskluku kohal, kuid nii segaselt ja kiiresti, et vahisõdurid ei suutnud millestki aru saada peale sageli korduva pöördumise. Allahi poole...
Oma eluasemega jäi Hodža Nasreddin täielikult rahule. Emiir oli saatnud talle kaksteist tekki, kaheksa patja, suure hulga mitmesuguseid nõusid, korvitäie värskeid valgeid karaskeid, kannu mett

ja palju muid raogi oma laualt. Hodža Nasreddin oli väga väsinud ja ta kõht oli tühi, kuid enne kui sööma asuda., võttis ta kuus tekki, neli patja ja viis need üles oma vangile.
Vanaätt istus nurgas õIgedel ja tema silmad kiiskasid pimeduses nagu tulivihasel kõutsil.
«Noh, egas midagi, Hussein Huslia,» ütles Hodža Nasreddin rahumeelselt. «Me seame ennast selles tornis kenasti sisse: mina madalamal, sina kõrgemal, nagu on

sünnis sinu eluaastaid ja tarkust silmas pidades. Kui palju siin tolmu on! Kohe pühin ära.»
Hodža Nasreddin läks alla, tõi kruusitäie vett ja käsiluua, pühkis kivipõranda puhtaks, laotas teki d õlgedele ja pani padjad kohale, misjärel läks veel kord alla, tõi karaskid, mee, halvaa ja rahemandlid ning jaotas need vangi silma all ausalt pooleks.
«Nälga sa ei sure, Hussein Huslia,» ütles ta. «Küll me endile süüa oskame muretseda. Siin on sulle vesipiip, tubaka aga panen siia.»
Väikeses kongis kõik niimoodi korda seadnud, et see nägi peaaegu parem välja kui alumine ruum, Hodža Nasreddin lahkus, pannes ukse lukku.
Vanaätt jäi üksi. Ta oli suures hämmelduses. Ta mõtles kaua, pidas aru, kaalutles, kuid ikkagi ei suutnud taibata, mis toimub. Tekid olid pehmed, padjad mugavad, ja ei karaskid mesi ega tubakas sisaldanud mürki... Olles väsinud tänastest sündmustest, heitis vanaätt magama, usaldades oma edasise saatuse Allahi hoolde.
Samal ajal istus kõigi tema õnnetuste süüdlane Hodža Nasreddin alumises kongis akna all, jälgis videviku aeglast üleminekut pimeduseks ja mõlgutas mõtteid oma imestusväärselt tormise elu üle, mõtles oma armsamale, kes praegu oli siin, ligiläheduses, kuid kes seni veel midagi ei teadnud. Aknast hoovas sisse karget jahedust, linna kohal põimusid nagu hõbedased niidid muezzinite kurvad kumisevad hääled; tumedas taevas ilmusid nähtavale tähed, need sirasid, miilasid ja viirelesid kauges puhtas külmas tules, ja sealoli täht aš-Šaual, mis tähendab südant, ja kolmiktäht al-Hafr, mis tähendab neiu näoloori, ja kaksiktäht as-Saratan, mis tähendab sarve, ja ainult kurjakuulutavat tähte al-Kalb, mis tähendab surmaastelt, polnud seal, sinitaevas, näha. . .

KOLMAS OSA

Au elavale, kes ei sure!
«Tuhat üks ööd»

Kahekümneseitsmes peatükk

Hodža Nasreddin sai emiiri usalduse ja armu osaliseks, sai tema lähiniaks nõuandjaks kõigis küsimustes. Hodža Nasreddin otsustas, emiir andis allkirju, suurvesiir Bahtijar aga vajutas vaid uurendatud vaskpitsatit. «Oo suur Allah, mis küll toimtlb meie riigis!» hüüatas ta mõttes, kui luges emiiri käsukirju maksude kaotamise, teede ja sildade tasuta kasutamise, ning turulõivude vähendamise kohta. «Niimoodi laostub riigikassa ju lühikese ajaga. See uus mõttetark - mädanegu tal sisikond sees!— purustas ühe nädalaga kõik, mille kallal mina olin kümme aastat vaeva näinud!»
Ükskord julges ta oma kahtlustest emiirile ette kanda. Käskija vastas:
«Mis sina, armetu, ka tead ja aru saad? Meie ise ei tunne vähem muret kui sina nende käsukirjade pärast, mis meie riigikassa tühjaks jätavad, kuid mis me võime teha, kui tähed nõnda käsevad! Lohuta end, Bahtijar, see kestab lühikest aega, seni kui tähed soodsasse seosesse asuvad. Seleta talle, Hussein Huslia.»
Hodža Nasreddin viis suurvesiiri kõrvale, pani ta patjadele istuma ja seletas kaua, mispärast täiendav maks seppadele, vaskseppadele ja relvameistritele tuleb viivitamatult tühistada.

«Tähed al-Aua Neitsi tähtkujus ja al-Balda Amburi tähtkujus on vastasseisus tähtedega Saad Bula Veevalaja tähtkujus,» pajatas Hodža Nasreddin. «Sa mõistad, aulik ja ülihiilgav vesiir, nad on vastasseisus ja kaugel omavahelisest seosest.»
«Noh, mis siis sellest, kui nad vastasseisus *on?»* vaidles vastu Bahtijar. «Nad on ka enne vastasseisus olnud, mis ometi sugugi ei takistanud meil makse sisse nõuda.»

132

«Kuid sa unustasid tähe al-Dabaran Sõnni tähtkujus!» hüüatas Hodža Nasreddin. «Oo vesiir, vaata taevasse, ja :sa leiad kinnitust!»
«Mispärast ma taevasse peaksin vaatama?» kostis isemeelne vesiir. «Minu asi on jälgida, et riigivarad jääksid puutumatuks ja suureneksid. Ma näen, et sellest päevast peale, millal sina lossi ilmusid, on riigikassa sissetulekud kahanenud ja maksude juurdevool jäänud napiks. Para jasti nüüd on kätte jõudnud linna käsitööliste maksude :sissenõudmise aeg; räägi, miks me ei tohi neid sisse nõuda ?»
«Et mispärast?» hüüatas Hodža Nasreddin. «Aga ma ju seletan seda sulle tervelt tund aega! Kas sa tõesti seni pole aru saanud, et igale märgile kaheteistkümnest sodiaagimärgist langeb kaks kuuseisu kolmandikus osas! »
«Kuid mina pean maksud sisse nõudma!» ütles vesiir jälle vahele. «Saad aru, maksud!»
«Oota,» peatas teda Hodža Nasreddin. «Ma pole sulle veel selgitanud, et tähtkuju as-Sureia ja kaksiktäht .an-Naimi . . .»
Siinkohal laskus Hodža Nasreddin niivõrd udustesse ja sõnaohtratesse seletustesse, et suurvesiiri pea hakkas huugama ja siIme ees lõi mustaks. Ta tõusis ja väljus vaarudes. Hodža Nasreddin aga pöördus emiiri poole:
«Oo käskija! Ehkki eluaastad on katnud ta pea hõbedaga, on nad rikastanud pead ainult väljastpoolt, muutmata kullaks seda, mis leidub pea sees. Ta pole suutnud mahutada endasse minu tarkust. Ta ei saanud millestki aru, käskija. Oo, kui tal oleks vaid üks tuhandik osa sellest mõistusest, mis on suurel emiiril, kes jätab varju Lukmani enese!»
Emiir naeratas armulikult ja enesega rahulolevalt. Kõik need päevad sisendas Hodža Nasreddin talle suure agarusega mõtet tema võrratust tarkusest ja tal oli oma kavatsuse teostamisel täielik edu. Ja kui ta nüüd emiiriIe midagi tõestas, kuulas see sügavamõttelise näoga ega vaielnud vastu, peljates paljastada oma mõistuse pinnapealsust.
Järgmisel päeval ütles Bahtijar õukondlasteringis:
«Uus mõttetark, seesinane Hussein Huslia, laostab meid kõiki. Me kõik rikastume ainult maksude kogumise päevil millal meil õnnestub ammutada suurest ja veerikkast

133
jõest, mis voolab emiiri kassasse. Ja ennäe, meil on tulnud aeg ammutama hakata, kuid too Hussein Huslia segab. Ta toetub tähtede asetusele, kuid millal ja kes on kuulnud, et tähed, mida juhib Allah, asuksid suursugustele ja üllatele inimestele kahjulikku seisu ja soodustaksid samal ajal mingisuguseid põlatud käsitöölisi, kes praegu - ma olen kindel - häbitult õgivad oma teenistust, selle asemel et seda meile anda! Millal ja kes on kuulnud tähtede säärasest asetusest? Seda pole öeldud üheski raamatus, sest niisugune raamat, kui see ilmukski päevavalgele, põletataks viivitamatult ja inimene, kes selle kirjutas, saaks ära neetud ja surma mõistetud kui ülisuur jumalateotaja, ketser ja kurjategija.»
Öukondlased vaikisid, teadmata veel, kumma leeri oleks tulusam asuda - Bahtijari või uue mõttetarga leeri.
«Juba praegu väheneb maksude juurdevool iga päevaga,» jätkas Bahtijar. «Ja pole kaugel see aeg, kui riigikassa vaeseks jääb ning meie, emiiri lähikondlased, laostume ja brokaathalattide asemel tõmbame selga lihtlabased, jämedakoelised riided, ja kahekümne naise asemel peame leppima vaid

kahega, ja hõbeliudade asemel antakse meile savikausid, ja noore, õrna talle asemel paneme pilaffi vintsket veiseliha, mis kõlbab ainult koertele ia käsitöölistele! Ennäe, mida tahab meiega teha uus õuetark Hussein Huslia, ja inimene, kes seda ei näe, on pime, ja häda niisugusele!»
Nõnda rääkis ta, püüdes õukondlasi uue mõttetarga vastu üles ässitada.
Tema jõupingutused olid asjatud.
Hussein Huslia tegi aina suuremaid ja suuremaid edusamme oma tõusuteel.
Eriti paistis ta silma «ülistusepäeval». Iidse kombe kohaselt võistlesid kõik vesiirid, aukandjad, targad ja luuletaiad iga kuu emiiri palge ees tema ülistamises. Võitjale anti autasu.
Kõik esitasid oma ülistuse, kuid emiir ei olnud rahul..
«Sedasama rääkisite te meile eelmiselgi korral,» ütles ta. «Ja me leiame, et te pole küllalt usinad kiidulaulude loomisel. Te ei taha oma mõistust tülitada, kuid täna me sunnime teid vaeva nägema. Me hakkame teile ette panema küsimusi, teie aga peate vastama, ühendades oma vastustes ülistuse tõepäraga.»
Emiir küsis: .

134
«Kui meie, Buhhaara suur emiir, vastavalt teie kinnitustele, oleme võimas ja võitmatu, mispärast siis naaberlslamimaade riigipead siiani pole meile läkitanud oma saadikuid rikkalike kingitustega ja avaldustega oma täielikust alistuvusest meie võitmatule ülevõimule? Me ootame teie vastuseid sellele küsimusele.».
Öukondlasi valdas täielik hämmeIdus. Nad puterdasid midagi segast, katsusid otsesest vastusest igati kõrvale põigata. Ainult Hodža Nasreddin üksi säilitas enesekindluse ia rahu. Kui järg jõudis tema kätte, ütles ta:
«Saagu minu armetutele sõnadele osaks suure emiiri tähelepanu. Meie valitseja küsimusele on hõlbus vastata. -Kõik teised riigipead, kes valitsevad naabermaid, on pidevalt hirmul ja värisevad meie kõikvõimsa käskija ees. Ja nad arutavad niiviisi: «Kui me saadame Buhhaara suurele, kuulsale ja võimsale emiirile rikkalikke kingitusi, siis ta mõtleb, et meie maa on väga jõukas, satub kiusatusse, tuleb oma vägedega ja võtab meilt maa ära. Kui aga, vastupidi, me saadame talle kehvemaid kingitusi, siis ta solvub ja paneb oma väed meie peale marssima. Tema, Buhhaara emiir, on suur, kuulus ja võimas, ja kõige parem on, kui me oma olemasolu talle meelde ei tuleta.» Just niimoodi arutavad teised riigipead, ja selle põhjuseks, et nad saadikuid rikkalike kingitustega Buh-haarasse ei läkita, on alatine hirm meie kõikvõimsa :valitseja ees.»
«Näete nüüd!» hõiskas emiir, keda Hodža Nasreddini vastus ülimalt vaimustas. «Näete nüüd, kuidas tuleb emiiri küsimustele vastata! Kas kuulsite! Võtke õppust, juhmardid, kes te olete nagu puupakud! Hussein Huslia -on teist oma tarkusega tõesti kümnekordselt üle! Kuulutame talle oma heasoovlikkust.»
Sedamaid jooksis lossi kokk Hodža Nasreddini juurde ja toppis tal suu halvaad ja klaaskompvekke täis. Hodža Nasreddini põsed läksid pungi, ta oli lämbumas, paks magus sülg valgus mööda tema lõuga alla.
Emiir esitas veel mõne niisama salakavala küsimuse. Iga kord olid Hodža Nasreddini vastused kõige paremad.
«Mis on õukondlase esmaseks kohustuseks?» küsis emiir.
Hodža Nasreddin vastas talle nõnda:
«Oo suur ja hiilgav käskija! Õukondlase esmaseks kohustuseks on selgroo igapäevane harjutamine, et selg

135
roog omandaks vajaliku painduvuse, milleta õukondlane ei saa väärilisel viisil väljendada oma truudust ja vagadust. Õukondlase selgroog peab painduma, aga ka koolduma igas suunas - erinevalt

mingisuguse lihtinimese luustunud selgroost, niisuguse inimese omast, kes ei oska isegi kummardada nagu kord ja kohus.»

«Just nimelt!» hüüdis vaimustatult emiir. «Just selgroo igapäevane harjutamine! Teist korda kuulutame oma heasoovlikkust mõttetarga Hussein Huslia vastu! »

Teist korda topiti Hodža Nasreddinil suu halvaad ja klaaskompvekke täis.

Sel päeval läksid paljud õukondlased Bahtijari leerist üle Hodža Nasreddini leeri.

Õhtul kutsus Bahtijar enda juurde Arslanbeki.. Uus mõttetark ähvardas neid mõlemat ühtmoodi, ja tema põrmustamiseks unustasid nad ajutiseks oma ammuaegse vaenu.

«Hea oleks talle midagi pilafi sekka puistata,» ütles Arslanbek, kes oli meister säärastes asjades.

«Aga pärast võtab emiir meil pea maha!» vaidles Bahtijar vastu. «Ei, auväärt Arslanbek, tuleb tegutseda teisiti. Me peame igapidi kiitma ja ülistama Hussein

Huslia tarkust ja taotlema, et emiiri südamesse hiiliks kahtlus, kas Hussein Huslia tarkus õukondlaste silmis ei ületa tema enda, emiiri tarkust. Meie aga kiidame ja ülistame väsimatult Hussein Husliat, ja jõuab kätte päev, kus emiir kiivaks muutub. Ja see päev jääb Hussein Husliale viimaseks tema tõusuteel ja saab esimeseks tema langemisel.»

Kuid saatus hoidis Hodža Nasreddini hoolikalt ja pööras isegi viltulaskmised tema kasuks.

Kui Bahtijar ja Arslanbek, kes iga päev piiripidamatult ülistasid uut mõttetarka, olid ühiste jõupingutustega oma eesmärgi peaaegu saavutanud ja emiir, esiotsa küll vargsi, hakkas juba kiivust tundma, juhtus nõnda, et Hodža Nasreddin kord viltu laskis.

Nad jalutasid emiiriga aias, hingasid sisse lillede lõhna ja nautisid lindude laulu. Emiir oli sõnaaher. Selles vaikimises tajus Hodža Nasreddin varjatud vaenulikkust, kuid selle põhjust ei suutnud ta taibata.

«Ja kuidas on su vangiga, sellesinatse vanamehega?» küsis emiir. «Kas sa, Hussein Huslia, oled ta tõelise nime

ja kavatsused, millega ta Buhhaarasse tuli, juba teada saanud?»

Hodža Nasreddin mõtles samal ajal Guldžanile ja vastas seepärast hajameelselt:

«Andestagu suur käskija oma tühisele orjale. Ma pole suutnud sellelt vanarnehelt mitte ühte sõna välja pigistada. Ta vaikib nagu kala.»

«Aga kas sa tema suhtes piinamist oled proovinud rakendada?»

«Oo, suur käskija, kuidas muidu! Üleeile murdsin tal ihuliikmeid, eile aga kangutasin päev otsa raudpihtidega tal hambaid suust.»

«See on hea piinamisviis, hambaid suust kangutada,» ütles emiir. «Imelik, et ta vaikib. Võib-olla saata sulle osav ja vilunud timukas abiks?»

«Oo ei, ärgu suur käskija end niisuguste muredega tülitagu! Homme võtan kasutusele uue piinamisviisi: torkan sel vanamehel keele ja igemed hõõguva naaskliga läbi.»

«Oota'nd, oota!» hüüatas emiir ja tema nägu lõi särama. «Aga kuidas ta siis saab oma nime ütelda, kui sa tal keele hõõguva naaskliga läbi torkad? Selle peale pole sa, Hussein Huslia, mõtelnud ega seda ette näinud, kuid meie, suur emiir, mõtlesime, nägime ette ja hoidsime ära sinu vea, milJest on näha, et kuigi sa oled võrratu mõttetark, ületab meie tarkus sinu tarkuse mitmekordselt, milles sa praegu võisid veenduda.»

Emiir, rõõmus ja särav, käskis õukondlased viivitamatult kokku kutsuda, ja kui need olid kogunenud, kuulutas neile, et täna ületas ta oma tarkusega Hussein Huslia, hoides ära vea, mida mõttetark oli valmis tegema.

Õuekroonik kirjutas püüdlikult üles emiiri iga sõna, et tema tarkust järgnevateks aastasadadeks kuulsaks teha.

Sellest päevast peale kadus kiivus emiiri südamest.

Nõnda siis tänu juhuslikule viltulaskmisele purustas Hodža Nasreddin oma vaenlaste kurikavalad plaanid.
Kuid tal esines, ja aina sagedamini, talumatuIt piinavaid üksildasi öötunde. Täiskuu sõudis kõrgel Buhhaara kohal; nõrga helgiga helendasid arvutute minarettide kahhelmütsid, nende võimsad kivist alaosad aga olid uppunud sinakasse vinesse. Puhus kerge tuul, mis oli jahe katuste kohal ja lämbe all, kus maapind ja müürid,

137

päeval hõõguvaks kuumenenud, öösekski ei jahtunud. Kõik ümberringi magas -loss, mošeed ja hurtsikud, ainult öökull häiris oma läbilõikavate huigetega püha linna lämmust uinakut. Hodža Nasreddin istus lahtise akna all. Südames ta teadis, et Guldžan ei maga, vaid mõtleb temale, ja võib-olla silmitsevad nad praegu üht ja sama minaretti, kuid teineteist ei näe, kuna on müüride, trellide, valvurite, eunuhhide ja vanaeitedega lahutatud.
Lossiväravad oli Hodža Nasreddin osanud lukust lahti teha, kuid haarem jäi endiselt suletuks, ainult juhus võis selle Hodža Nasreddinile avada. Väsimatult otsis ta seda võimalust. Asjatult! Ta polnud siiani Guldžanile endast isegi teadet saanud läkitada.
Ta istus akna all, saatis suudluse tuulde ja kõneles talle: «Noh, mis see sul ära ei ole! Lenda hetkeks tema aknale, puuduta tema huuli. Anna Guldžanile edasi minu suudIus ja sosin, ütle, et ma pole teda unustanud, et ma päästan ta.» Tuul lendas kaugemale, ja Hodža Nasreddin jäi taas üksi oma igatsusega.
Algas päev, aga ühes sellega tavalised askeldused ja mured.. Jälle pidi suurde saali minema ja seal emiiri tulekut ootama, õukondlaste lipitsevaid sõnu kuulama, Bahtijari salasepitsusi ära mõistatama, tabama tema pilke, mis olid täis varjatud mürki. Seejärel tuli emiiri ette silmili langeda, talle ülistust laulda, seejärel pikki tunde temaga kahekesi istuda, tülgastust maha surudes tema pondunud, roidunud nägu vahtida, tähelepanelikult tema juhmi juttu kuulata, talle tähtede asetust seletada. Kõik see oli Hodža Nasreddini niivõrd ära tüüdanud .ja talle vastikuks muutunud, et ta lakkas emiiri jaoks isegi uusi tõendeid leiutamast ja seletas kõike - nii emiiri peavalu, veepuudust põldudel kui ka nisuhindade tõstmist ühtede ja samade sõnadega, viidates ühtedele ja samadele tähtedele.
«Täherühm Saad az-Zabih,» ütles ta tülpinud häälega,. «on vastasseisus Veevalaja tähtkujuga, samal ajal kui planeet Merkuur asub Skorpioni tähtkujust vasakul. Sellega ongi seletatav käskija tänane unepuudus.»
«Täherühm Saad az-Zabih on vastasseisus planeediga Merkuur, samal ajal kui... See tuleb meeles pidada... Korda, Hussein Huslia.»
Suurel emiiril puudus igasugune mälu. Jargmisel päeval. algas jutt otsast peale:

138

«Loomataud mägirajoonides on seletatav sellega, oo suur emiir, et täherühm Saad az-Zabih asus seosesse Veevalaja tähtkujuga, samal ajal kui planeet Merkuur on vastasseisus Skorpioni tähtkujuga.»
«Tähendab, et täherühm Saad az-Zabih. ..» ütles emiir. .«See tuleb meeles pidada.»
«Kõigevägevam Allah, kui tobe ta on!» mõtles Hodža Nasreddin tusaselt. «Ta on veel tobedam kui Bagdadi kaliif! Küll on ta mu ära tüüdanud! Kas ma siit varsti välja rabelen?»
Emiir aga võttis üles uue kõneaine:
«Meie riigis, Hussein Huslia, valitseb praegu täielik rahu ja vaikus. Ja isegi sellest jumalavallatust Hodža Nasreddinist pole midagi kuulda. Kuhu ta ometi võiks olla kadunud ja mispärast ta vaikib? Seleta meile, Hussein Huslia.»
«Oo kõikvõimas valitseja, kogu maailma keskpunkt! Täherühm Saad az-Zabih:..» alustas Hodža Nasreddin tüdinenud ja veniva häälega ja kordas uuesti kõike, mida ta oli juba korduvalt öelnud.

«Aga peale selle, suur emiir, on see jumalavallatu Hodža Nasreddin Bagdadis käinud Ja muidugi kuulnud minu tarkusest. Kui ta teada sai, et ma Buhhaarasse tulin, puges ta peitu, värisedes hirmust, kuna ta teab, et minu käes on tühiasi teda kinni võtta.»
«Kinni võtta! See oleks väga tore! Aga kuidas sa mõtled teda kinni võtta?»
«Selleks ootan ma täherühma Saad az-Zabihi soodsat seost planeet Jupiteriga.»
«Planeet Jupiteriga,» kordas emiir. «See tuleb meeles pidada. Tead, Hussein Huslia, milline tark mõte meil tärkas täna öösel? Me mõtlesime, et Bahtijar tuleb ametist minema ajada, suurvesiiriks aga panna sind.»
Nüüd tuli emiiri ette silmili maha heita, teda kiita ja tänada, seejärel aga selgeks teha, et praegu ei saa vesiiride vahetust läbi viia, sest täherühm Saad az-Zabih ei soodusta seda. «Rutem, rutem siit välja rabelda!» hüüdis Hodža Nasreddin mõttes.
Niimoodi juhust oodates kiratses Hodža Nasreddin lossis rõõmutut, nukrat elu elada. Teda tõmbas turule, rahva sekka, tšaihanaasse, suitsusesse trahterisse; ta oleks .andnud kõik emiiri road ühe kausitäie sibula ja kõrvetava pipraga vürtsitatud oinajalaleeme eest, odava, sooni ja

krõmpsluid täis pilafi eest turul. Ta oleks vahetanud oma brokaathalati ükskõik missuguste näruste kodinate vastur et kiidulaulude ja ülistuste asemel kuulda lihtsat, loomulikku keelt ja puhtast südamest tulevat valju naeru.
Kuid saatus jätkas Hodža Nasreddini järelekatsumist ega saatnud talle parajat juhust. Vahepeal päris emiir üha sagedamini, millal siis tähed lubavad tal oma majesteetliku käega kergitada uue liignaise näoloori.

Kahekümne kaheksas peatükk

Kord nõudis emilr Bagdadi mõttetarga ebatavalisel ajal enda juurde. Oli väga vara, terve loss magas, kostis purskkaevude sulinat, turteltuvid kudrutasid ja sahistasid tiibu. «Mispärast tal mind vaja on?» mõtles Hodža Nasreddin hämmeldunult, minnes mööda jaspistuhve emiiri magamistuppa.
Nagu vari libises magamistoast välja ja tuli talle vastu: Bahtijar. Teineteisest möödudes vahetasid nad tervituse. Hodža Nasreddin muutus valvsaks, aimates ette mingit riugast.
Magamistoast leidis Hodža Nasreddin eest peaeunuhhi. Tema Kõrgus Kasinus lamas haledalt oietildes kummuli emliri aseme ees, sealsamas ligidal vaibal vedelesid kullaga kaunistatud palmipuukepi tükid.
Kargest hommikutuulest, päikesekiirtest ja linnulaulust lahutasid magamistuba rasked sameteesriided. Magamistuba valgustas tuhmi leegiga rasvalamp, mis, ehkki oli valmistatud puhtast kullast, ajas vingu ja haises mitte põrmugi vähem kui harilik, savist lamp. Nurgas suitses uurendatud viirukipann, uhates vänget, magusat lõhna, mis ometigi oli liiga nõrk, et lämmatada lambarasva kõrbenud lehka. Magamistoa õhk oli niivõrd paks, et võttis Hodža Nasreddini nina kihelema ja kõri kipitama.
Emiir istus, karvased jalad siidteki aIt väljas; Hodža; Nasreddin märkas, et käskija jalapöiad olid tumekollased, justkui oleks ta neid aeg-ajalt oma india viirukipanni kohal suitseda lasknud. .
«Hussein Huslia, me oleme keset kõige suuremat korralagedust,» ütles emiir. «Selles on süüdi meie peaeunuhh, keda sa enda ees näed.»

«Oo suur käskija!» hüüdis Hodža Nasreddin külmaks tõmbudes. «Kas ta tõesti julges?»
«Ei, seda mitte!» Nägu krimpsutades lõi emiir käega. «Noh, kuidas ta pidi julgema, kui me meile

omase tarkusega kõike olime ette näinud ja enne, kui ta peaeunuhhiks määrasime, kõige eest hoolt kandsime. Hoopis teistsugune asi. Me silime täna teada, et seesama lurjus, meie peaeunuhh, olles unustanud suure armu, mida me tema vastu olime üles näidanud, pannes ta ühte kõige kõrgemasse ametisse riigis, on hakanud oma kohustusi kuritegelikult hooletusse jätma. Kasutades asjaolu, et me viimasel ajal ei külasta oma liignaisi, julges ta haaremist kolmeks päevaks lahkuda, et anduda hukutavale pahele, ja nimelt hašiši suitsetamisele. Ja haaremis läks kord käest ära ja rahu sai rikutud: meie liignaised, kellel puudus järelevalve, läksid omavahel kisklema, katkusid üksteisel juukseid ja kratsisid näod lõhki, millega meile, suurele emiirile, kahtlemata tekitati kahju, sest lõhkikratsitud näoga või hõredate juustega naist ei saa meie silmis pidada täiuslikuks. Peale selle on aset leidnud veel üks sündmus, mis tõukas meid muresse ja kurvastusse: meie uus liignaine on haigeks jäänud ja juba kolmandat päeva ei võta toitu sisse.»

Hodža Nasreddin võpatas. Emiir peatas teda käeliigutusega.

«Oota, me pole veel juttu lõpetanud. Ta jäi haigeks ja võib-olla peab eluga hüvasti jätma. Kui me oleksime käinud tema juures kas või üheainsa korra, siis tema haigus ja koguni surm ei kurvastaks meie südant nii väga, kuid praegu, sa mõistad, Hussein Huslia, oleme me väga ja väga kurvad. Mistõttu me otsustasimegi,» jätkas emiir häält kõrgendades, «selleks et mitte meelehärmi ja korralageduse kätte sattuda, see lurjus ja patukott ametist minema kihutada, kõigist meie heasoovlikkuseavaldustest ilma jätta ja talle kakssada piitsahoopi anda. Sinule aga, Hussein Huslia, vastupidi, otsustasime me oma suurt armu üles näidata ja sind vabanevasse ametisse, see tähendab meie haarenii peaeunuhhiks määrata.»

Hodža Nasreddinil lõid jalad nõtkuma, hingamine jäi seisma, seest tõmbus külmaks.

Emilr kiskus kulmu krussi ja küsis ähvardavalt:

«Näib, et sa kavatsed meile vastu vaielda, Hussein Huslia? Võib-olla eelistad sa lihalikke ja üürikesi naudin-

guid suurele õnnele teenida meie majesteetlikku isikut? Vasta, kui nii on!»

Hodža Nasreddin juba valitses end. Ta kummardas .emiirile:

«Kaitsku Allah meie suurt emiiri. Emiiri armulikkus minusuguse tühipalja vastu on piiritu. Suurel emiiril on võluomadus aimata ära lähikondlaste kõige salajasemaid ja varjatumaid soove, milline asjaolu annab talle võimaluse ilmlõpmata jagada neile oma armu. Kui palju kordi olen ma, tühine inimene, unistanud saada endale selle laisa ja rumala inimese kohta, kes praegu lamab vaibal ja soiub peenikese häälega, kui on oma õiglase kepikaristuse vastu võtnud; kui palju kordi olen ma unistanud, kuid pole julgenud oma soovist emiirile kõnelda. Kuid eks suvr käskija ise. . .»

«Nii et milles on takistus?» katkestas emiir teda sõbralikult ja rõõmsana. «Otsekohe kqtsume ravitseja, ta võtab oma noad ühes, ja sa lähed temaga eemale, kuskile kõrvalisse kohta, meie aga käseme sel ajal Bahtijaril valmis kirjutada käsukirja sinu määramise kohta peaeunuhhiks. Ehei!» hõikas emiir ja plaksutas käsi.

«Seadku käskija end kuulama minu tähtsusetuid sõnu,» ütles Hodža Nasreddin rutakalt ja vaatas aeg-ajalt kartlikult ukse poole. «Suure rõõmu ja valmisolekuga läheksin ma praegu ravitsejaga kuskile kõrvalisse kohta, kuid mind peab kinni vaid hool käskija õnne pärast. Pärast seda toimetust tuleb mul kaua voodis lamada, aga käskija uus liignaine võib selle ajaga surra ning emiiri süda kattub kurbuse musta uduga, ja juba üksnes mõte' sellele on mulle talumatu ning piinav. Mistõttu ma arvan, et kõigepealt tuleb haigus liignaise kehast välja ajada, ja alles siis lähen ma ravitseja juurde, et ennast peaeunuhhi ametitegevuseks ette valmistada.»

«Hm,» ühmas emiir ja vaatas Hodža Nasreddinile üpris kahtlustavalt otsa.

«Oo käskija! Juba kolm päeva ei võta ta toitu sisse.»

«Hm! . ..» kordas emiir ja pöördus enda ees lamava eunuhhi poole: «Sina, sa ämbliku ilge sünnitis, vasta. meile, kas meie uus liignaine on väga haige ja kas me tõesti peame tema elu pärast

rahutust tundma?»
Hodža Nasreddin tundis, kuidas tal külma higi nired selga mööda alla valguvad. Hirmsa ärevusega ootas ta vastust.

Eunuhh ütles:
«Oo suur valitseja, ta on jäänud kõhnaks ja kahvatuks nagu noor kuu, tema nägu on otsekui vahast ja sõrmed on külmad. Vanaeided räägivad, et need on väga halvad tundemärgid. . .»
Emiir vajus mõtteisse. Hodža Nasreddin nihutas end varju ja oli tänulik suitsusele poolhämarusele, mis valitses magamistoas ja varjas tema näo kahvatust.
«Jah!» ütles emiir. «Kui nii, siis ta vist tõesti sureb, mis meid väga kurvastab. Peamine on, et me veel mitte kordagi pole tema poole sisse astunud. Aga kas sa, Hussein Huslia, oled kindel, et suudad ta terveks ravida?»
«Suurele käskijale on täpselt teada, et Buhhaarast Bagdadini pole osavamat ravitsejat kui mina.»
«Mine, Hussein Huslia, ja valmista talle rohtu.»
«Suur valitseja, kõigepealt pean ma ta haiguse kindlaks tegema. Selleks aga pean ma ta läbi vaatama.»
«Läbi vaatama?» muigas emiir. «Kui sa peaeunuhhiks saad, Hussein Huslia, küll siis jõuad isu täis vahtida.»
«Oo käskija!» Hodža Nasreddin kummardas maani.
«Ma pean...»
«Tühine ori!» karjus emiir. «Kas sulle on teada, et surmanuhtluse ähvardusel pole ühelgi surelikul õigust näha meIe liignaiste nägusid! Kas see on sulle teada?»
«On teada, oo käskija!» kostis Hodža Nasreddin. «Kuid ma ei räägigi näost. Ma ei söandaks iialgi talle näkku vaadata. Mulle on küllalt, kui ma ta kätt saan näha, sest niisugune osav ravitseja nagu mina võib ükskõik mis haiguse ära tunda küünte värvi järgi.»
«Kätt?» ütles emiir küsivaIt. «Miks sa, Hussein Huslia, seda siis korrapealt ei öelnud, vaid sundisid meid ilmaaegu vihastama. Kätt - seda muidugi võib. Me ise tuleme sinuga haaremisse kaasa; arvame, et naise käe järelevaatamine meid ei kahjusta.»
«Naise käe järelevaatamine ei sela suurt emiiri kahjustada,» lausus Hodža Nasreddin, kes leidis, et Guldžaniga nelja silma all kohtuda tal nagunii ei õnnestu, ja kui juba tunnistaja on paratamatu, olgu selleks tunnistajaks siis parem emiir ise, et pärastpoole tema südamesse mingeid kahtlusi ei poeks.

Kahekümne üheksas peatükk

Pärast nii kauast asjatut ootamist avanesId viimaks Hodža Nasreddini ees haaremi uksed.
Vahisõdurid kummardasid ja astusid kõrvale, Hodža Nasreddin ronis emiiri.järel kivitrepist üles, sammus läbi jalgvärava ja nägi üliilusat aeda: roosipeenrad, levkoid, hüatsindid, purskkaevud, valgest ja mustast marmorist basseinid, mille kohal hõljus kerge aur. Lilledel, rohul, lehtedel sätendas ja väreles hommikukaste.
Hodža Nasreddini näol vaheIdusid kogu aeg kahvatus ja puna. Eunuhh lõi nikerdatud pähklipuu-uksed pärani lahti. Pimedast sügavusest hoovas tiheda pilvena ambra, muskuse ja roosiõli lõhna. See oligi haarem, emiiri imeilusate vangitatide kurb eluase.
Hodža Nasreddin pani hoolega tähele kõiki nurki, koridore ja käänakuid, et hiljem, otsustaval hetkel, mitte ära eksida ja ennast ning Guldžani hukutada. «Paremale,» jättis ta endale meelde, «nüüd vasakule. Trepp on siin. Siin peab vahti valvureit. Nüüd jälle vasakule. ..» Koridorides

valItses kasin helesinine, roheline ja roosa valgus, mis tungis sinna läbi hiina mitmevärviliste klaaside. Emiir peatus ühe madala ukse ees.
«Siin ta on, käskija.»
Emiiri kiinnul astus Hodža Nasreddin üle palavalt ihaIdatud läve. See oli väheldane tuba, täis põranda ja seinavaipu. Orvades asetsesid pärlmutterlaekad käevõrude, kõrvarõngaste ja kaelakeedega, seinal rippus suur hõbepeegel. Vaene Glildžan pole vist niisugust rikkust varem ungski näinud! HodžaNasreddin hakkas vabisema, nähes tema väikesi, pärlitega tikitud tuhvleid. Juba on ta jõudnud kannad viltu sõtkuda! Kui palju oli vaja jõudu, et oma erutust mitte reeta!
Eunuhh näitas käega siideesriidele nurgas. Seal lamas Guldžan. «Magab,» Ütles eunuhh sosinal.
Hodža Nasreddini haaras kerge värin. Tema armsam oli siinsamas. «Pea vastu, julgust,» veenis ta ennast.
Kuid niipea kui ta eesriidele lähenes, magava Guldžani ohkeid kuulis ja siidi kerget liikumist peatsis nägi, oleks teda otsekui raudsete sõrmedega kõrist pitsitatud, talle valgusid pisarad silma ja hingamine jäi seisma.
«Mis sa viivitad?» küsis emiir.
«Oo käskija, ma kuulatan ta hingamist. Tahan läbi selle

eesriide sinu liignaise südame tuksumist tabada. Mis ta nimi on?»
«Tema nimi on Guldžan», kostis emiir.
«Guldžan,» hüüdis Hodža Nasreddin.
Eesriie, mis peatsis uhetasaselt oli lainetanud, jäi liikumatult rippu. Guldžan oli ärganud ja pidas hinge kinni; ta ei teadnud veel, kas unes või ilmsi kõlas see kallis, lähedane hääl.
«Guldžan!» kordas Hodža Nasreddin. Guldžan karjatas nõrgalt. Hodža Nasreddin ütles kärmesti: «Minu nimi on Hussein Huslia. Olen uus mõttetark, täheteadlane ja ravitseja, kes Bagdadist emiiri teenistusse tuli. Saad aru, Guldžan, mina olen uus mõttetark, täheteadlane ja ravitseja nimega Hussein Huslia.»
Hodža Nasreddin pööras end emiiri poole ja lisas: «Millegipärast ta ehmus, kuuldes minu häält. Nähtavasti on eunuhh teda käskija äraolekuI halvasti kohelnud.»
Emiiri nägu läks pilve ja ta vaatas eunuhhi poole. See hakkas .lõdisema ja tõmbus maani küüru, kuid enda õigustamiseks ei julgenud sõnagi lausuda.
«Guldžan, sind ähvardab hädaoht,» ütles Hodža Nasreddin. «Kuid ma päästan su, ja sa pead mind uskuma, sest minu oskus saab kõigest jagu.»
Ta jäi vait ja ootas vastust. Kas Guldžan tõesti ei .saanud aru, ei aima ära? Kuid samas kostiski neitsiku hääl:
«Ma kuulan sind, Hussein Huslia, Bagdadi tark, ma olen sinust kuulnud ja usun sind. Kõnelen käskija juuresolekul, kelle jalgu ma. näen läbi eesriidepilu.»
Arvestades seda, et emiiri ees tuleb teha õpetatud ja tähtis nägu, ütles Hodža Nasreddin rangelt: «Anna mulle oma käsi, et ma küünte värvuse järgi saaksin kindlaks määrata su haiguse.»
Siid lõi voogama ja nihkus laiali. Hodža Nasreddin võttis ettevaatlikult Guldžani õrna käe. Oma tundeid võis ta väljendada ainult seda surudes. Guldžan pigistas nõrgalt vastu. Hodža Nasreddin pööras ta peopesa ülespidi ja silmitses seda tähelepanelikult ning kaua. «Kui kõhetuks ta on jäänud,» mõtles ta südamevaluga. Emiir upitas end üle tema õla vaatama, nohisedes otse tema kõrva juures. Hodža Nasreddin näitas talle väikese sõrme küünt ja vangutas murelikult pead. Ehkki väikeatsi küüs

mitte millegi poolest ei erinenud teistest küüntest, nägi emiir seal ometi midagi iseäralikku, litsus huuled kokku ja saatis Hodža Nasreddinile paljutähendava, arusaava pilgu.
«Mis sul valutab?» küsis Hodža Nasreddin.
«Süda,» vastas Guldžan ohkega. «Mu süda valutab murest ja igatsusest.»
«Mis on sinu mure põhjuseks?»
«Olen lahus sellest, keda armastan.»
Hodža Nasreddin sosistas emiirile:
«Ta on haigeks jäänud sellest, et peab käskijast lahus olema.»
Emiiri nägu lõi rõõmust särama. Ta hakkas veel kõvemini nohisema.
«Ma olen lahus oma armsamast!» ütles Guldžan. «Ja nüüd ma tunnen, et mu armastatu on siin läheduses, kuid ma ei saa teda kallistada ega suudelda. Oo, kas peagi, kas peagi jõuab kätte päev, millal ta mind kallistab ja enda vastu surub?!»
«Kõigevägevam Allah!» hüüatas Hodža Nasreddin hämmastust teeseldes. «Millise tugeva kire on käskija temas äratanud nii lühikese aiaga!»
Emiir sattus ülimasse vaimustusse. Ta ei suutnud isegi rahulikult paigal püsida, vaid hakkas jalalt jalale tammuma ja pihku itsitama.
«Guldžan!» ütles Hodža Nasreddin. «Ole rahulik. See, kes sind armastab, kuuleb sind.»
«Jah, jah!» ei pidanud emiir vastu. «Ta kuuleb Guldžani! Sinu armastatu kuuleb sind!»
Eesriide tagant kostis vaikset naeru, mis sarnanes veevulinaga. Hodža Nasreddin jätkas:
«Sind ähvardah hädaoht, Guldžan, kuid ära karda. Mina, kuulus mõttetark, täheteadlane ja ravitseja Hussein Huslia, päästan su!»
«Ta päästab su!» kordas vaimustatud emiir. «Tingimata päästab!» .
«Sa kuuled, mida ütleb käskija,» lõpetas Hodža Nasreddin, «Sa pead mind uskuma, ma toon su hädaohust väl ja sinu rõõmupäev on lähedal. Käskija ei saa praegu sinu juurde tulla, kuna ma teda hoiatasin, et tähed keelavad tal naise näoloori puudutamast. Kuid juba muudavad tähed oma asetust, saad aru, Guldžan! Varsti asuvad nad soodsasse seosesse ja sa kallistad oma armsamat. See

päev, millal ma sulle ravimit saadan, saab sinu rõõmueelpäevaks. Saad aru, Guldžan? Kui oled rohu kätte saanud, pead sa valmis olema.»
«Aitäh, aitäh sulle, Hussein Huslia,» kostis neitsik, naerdes ja nuttes rõõmu pärast. «Aitäh sulle, võrratu ja tark haigusteravitseja. Minu armastatu on ligidal, ma tunnen, kuidas üheskoos, löök löögi järel, tuksuvad meie südamed!»
Emiir ja Hodža Nasreddin väljusid.
Jalgväravas jõudis neile järele peaeunuhh.
«Oo käskija!» hüüdis ta põlvili langedes. «Tõesti, nii osavat ravitsejat pole maailm veel näinud. Kolm päeva lamas neitsik liikumatult, aga nüüd äkisti tuli asemelt maha, naerab ja tantsib ning koguni kostitas mind kõrvakiiluga, kui talle ligemale läksin.»
«Tunnen ta ära,» mõtles Hodža Nasreddin. «Ta on alati väga kärme käega olnud, mu Guldžan!»
Hommikuse söögikorra ajal külvas emiir kõik õukondlased oma soosinguga üle: Hodža Nasreddinile annetas ta kaks' rahakotti - suure, mis oli täis hõbedat, ja pisema, mis oli täis kulda.
«Millise kire me siiski oleme temas äratanud!» ütles ta naerdes. «Tunnista üles, Hussein Huslia, ega sa just sageli pole juhtunud taolist kirge nägema? Ja kuidas ta hääl värises, kuidas ta naeris ja nuttis! Küll näed veel rohkemgi, Hussein Huslia, kui peaeunuhhi ametisse asud!»
Kummargil õukondlaste ridadest käis. läbi sosin. Üle Bahtijari näo libises kahjurõõmus muie. Alles praegu taipas Hodža Nasreddin, kes oli see, kes viis emiiri mõttele määrata ta peaeunuhhiks.
«Ta on juba terveks saanud,» jätkas emiir, ja nüüd pole mingeid põhjusi sinu määramisega venitada. Nüüd, Hussein Huslia, joome üheskoos teed, siis aga võid lõikaja saatel üksildasse paika kaduda. Hei, sina!» pöördus ta ravitseja poole. «Mine too oma terariistad. Bahtijar, anna mulle

käsukiri.»
Hodža Nasreddin pidi tulise tee kätte lämbuma ja hakkas läkastama. Valmis käsukiri käes, astus Bahtijar ette, värisedes kättemaksumõnust. Emiirile ulatati sulg, ta kirjutas alla ja andis käsukirja tagasi Bahtijarile, kes sellele kähku uurendatud vaskpitsati peale vajutas.
Kõik see toimus ühe minuti jooksul.

147

«Nagu näha, oled sa niivõrd suure õnne pärast keelealla neelanud, oo auväärt mõttetark Hussein Huslia!» ütles Bahtijar võidutseva naeratusega. «Kuid õukondlik komme nõuab, et sa emiiri tänaksid.»
Hodža Nasreddin painutas emiiri ees põlvi.
«Viimaks ometi on mu unistus täide läinud!» ütles ta.
«Ja kuidas küll mulle tuska tekitab viivitus, mis tuleneb vajadusest emiiri liignaisele ravimit valmistada, et tema tervenemist kindlustada, või muidu pöördub tõbi tema ihusse jälle tagasi.»
«Kas ravimi valmistamine võtab palju aega?» küsis Bahtijar ärevalt. «Ravimi võib poole tunniga valmis segada.»
«Just nimelt,» kinnitas emiir. «Poolest tunnist, sellest on rohkem kui küllalt.»
«Oo käskija, kõik oleneb Saad az-Zabihi täherühmast,» kostis Hodža Nasreddin, lastes käiku viimase ja kõige mõjusama vahendi. «Olenevalt nende seosest läheb mul vaja kaks kuni viis päeva.»
«Viis päeva!» hüüatas Bahtijar. «Oo auväärt Hussein Huslia, ma pole veel eales kuulnud, et ravimi valmistamine nõuaks viis päeva!»
Hodža Nasreddin pöördus emiiri poole:
«Võib-olla suvatseb ülihiilgav valitseja usaldada oma uue liignaise edasise ravimise mitte minu, vaid suurvesiir Bahtijari hooleks? Las Bahtijar proovib teda terveks ravida, ainult et siis mina tema elu eest ei vastuta.»
«Mis. sa ometi räägid, Hussein Huslia!» ehmus emiir. «Bahtijar ei tea haigustest mitte kui midagi, ja üldse pole ta mõistuse poolest tugev, millest me sinuga juba rääkisime, kui ma. tegin sulle ettepaneku suurvesiiri ametisse asuda.»
Suurvesiiril käis üle kogu keha aeglane krampIik tõmblus; ta suunas Hodža Nasreddinile pilgu, mis oli täis kustumatut viha.
«Mine ja hakka ravirohtu valmistama,» lõpetas emiir. «Kuid viis päeva - see on väga pikk aeg, Hussein Huslia. Võib-olla tuled kiiremini toime, sest me ei malda oodata, millal sind peaeunuhhina näeme.»
«Suur valitseja, ka mina ise ei malda oodata!» ütles Hodža Nasreddin innukalt. «Ma püüan kiiremini toime tulla.» .
Tagaspidi liikudes ja arvutuid sügavaid kummardusi

148

tehes ta eemaldus. Bahtijar saatis teda pilguga, millest silmanähtavalt paistis läbi kahetsus, et vaenlane ja võistleja lahkub, kaotamata midagi oma endisest kaalukusest.
«Oo madu-uss, oo salakaval hüään!» mõtles Hodža Nasreddin ja kiristas raevu pärast hambaid. «Kuid sa oled hiljaks jäänud, Bahtijar, nüüd ei jõua sa mitte midagi minu vastu ette võtta, sest ma tunnen seda, mida tahtsin tundma õppida: kõiki sissekäike, koridore ja väljapääse emiiri haaremis! Ja mu kallis Guldžan, sa oskasid kavalal kombel just parajal ajal haigeks jääda ja päästsid oma tõvega Hodža Nasreddini lossiarsti noa alt! Muuseas, õigust öeldes talitasid sa ju omaenda huvides.»
Ta läks oma torni. Selle jalami juures varjus istusid vahisõdurid ja mängisid vürfleid; üks neist, kes end juba lõplikult oli paljaks mänginud, kiskus saapaid maha, et neid hakkama panna. Oli väga palav, kuid tornis, paksude müüride taga, valitses rõske jahedus. Mööda kitsast kivitreppi üles

ronides möödus Hodža Nasreddin oma uksest ja läks otse ülemisse tuppa, kus asus Bagdadi mõttetark.

Oma vangipõlve kesteloli vanamees haruldaselt karvadesse kasvanud, tema väljanägemine metsikuks muutunud. Ta silmad välkusid puhmaskulmud e alt. Hodža Nasreddini võttis ta vastu needustega:

«Kas sa mind kaua siin luku taga pead, oo patu poeg, kukkugu sulle kivi, pähe ja tulgu jalatallast välja! Oo alatu kelm ja petis, kes sa minu nime, minu halati, minu turbani ja minu vöö omastasid; närigu sind elusana raipeussid, puregu nad su magu ja maks auklikuks!»

Hodža Nasreddin oli selliste sõnadega harjunud ega solvunud:

«Auväärne Hussein Huslia, tänaseks leiutasin ma sinu tarvis uue piinamisviisi, ja nimelt: sinu pea pitsitamise nöörsilmuse ja pulga abil. All istuvad vahisõdurid, sa pead kisendama, nii et nad kuuleksid.»

Vanaätt läks trellitatud akna juurde ja hakkas tüdinenud häälega karjuma:

«Oo kõigevägevam Allah! Oo, mu piinad on talumatud! Oo, ära pigista mu pead nöörsilmuse ja pulga abil! Oo, ennemini surm kui niisugused piinad!»

«Oota, auväärne Hussein Huslia,» katkestas teda Hodža Nasreddin. «Sa karjud laisalt ja ilma igasuguse innuta, vahisõdurid aga, ära unusta, on säärastes asjades era-

kordselt kogenud. Kui nad sinu karjumises teesklust tabavad ja ArslanbekiIe ette kannavad, siis kukud sa päris timuka kätte. Nii et parem ilmuta vajalikku usinust nüüd kohe. Las ma näitan sulle ette, kuidas tuleb kisendada.»

Hodža Nasreddin läks akna alla, ahmis rinna õhku täis ja pistis äkitselt nii valjusti röökima, et vanaätt kõrvad kinni toppis ja võpatades eemale kargas.

«Oo patuste võsu!» hüüdis ta. «Kust ma küll peaksin võtma säärase kõri, et mu karjumine linna teise äärde kuulda oleks!»

«See on sul ainus viis, kuidas hoiduda timuka kätte sattumast,» väitis Hodža Nasreddin.

Vanamehel tuli tublisti pingutada. Ta karjus ja kisendas nii ahastavalt, et vahisõdurid tornijalamil mängu viivuks katkestasid ja joovastusega kuulama jäid.

Pärast seda ei suutnud vanamees ilmatu aeg köhimist lõpetada ega hinge tagasi tõmmata.

«Ah!» ütles ta. «Kas siis minu vanale hingekõrile tohib niisugust koormat peale panna! Noh, kas oled täna rahul minu hädakisaga, sa nurjatu kaltskaabakas, tulgu sulle põrguvürst külla?»

«Täiesti rahul,» vastas Hodža Nasreddin. «Ja nüüd, ülitark Hussein Huslia, saad tasu oma usinuse eest.»

Ta tõmbas välja rahakotid, mis emiir oli armulikult kinkinud, puistas raha kandikule ja jaotas selle kaheks võrdseks osaks.

Vanaätt ei lakanud sõimamast ja needmast.

«Mispärast sa mind sõimad?» küsis Hodža Nasreddin rahulikult. «Kas ma olen Hussein Huslia nime millegagi teotanud? Või olen tema õpetatusele häbi teinud? Siin on raha, näed ju. Emiir andis selle Hussein Husliale, kuulsale tähetargale ja ravitsejale selle eest, et ta ühe haarernitüdruku terveks tegi.»

«Sa tegid tüdruku terveks?» hingeldas vanaätt. «Aga mis tead sina haigustest, sina, võhik, kelm ja santlaager!»

«Haigustest ei tea ma mitte kui midagi, kuid see-eest tean tüdrukutest,» kostis Hodža Nasreddin. «Ja seepärast on õiglane emiiri kingitus pooleks jagada – sinule selle eest, et sa tead, minule aga selle eest, mida mina tean. Pealegi tuleb sulle ütelda, Hussein HusIia, et ma ei ravinud teda terveks ükskõik kuidas, vaid ma uurisin enne tähtede asetust. Eile öösel nägin ma, et Saad as-Suudi

täherühm langes kokku Saad al-Ahbia täherüh-

maga, samal ajal kui Skorpioni tähtkuju pöördus Kaljukitse tähtkuju suunas.»

«Mis, mis?» pistis vanamees kisama ja hakkas äärmises pahameeles mööda tuba ringi sibama. «Oo võhik, kes sa oled kõlvuline vaid eesleid ajama. Sa ei tea isegi seda, et täherühm Saad as-Suud ei saa ühte langeda täherühmaga Saad al-Ahbia, sest et nii see kui teine asuvad ühes ja samas tähtkujus! Ja kuidas sa said praegusel aastaajal näha Skorpioni tähtkuju? Ma ise vahtisin terve öö taevasse, seal langesid ühte täherühmad Saad Bula ja as-Samak, samal ajal kui al-Džahba alla laskus - kuuled sa, võhik! Mitte mingit Skorpioni seal praegu pole! Sa oled kõik segi ajanud, oo eesliajaja, kes sa pole mitte oma töö peal, sa pidasid Skorpioniks al-Haka täherühma, mis praegu on vastasseisus al-Buteini täherühmaga! »

Oma suurt pahameelt avaldades ja Hodža Nasreddini võhiklust paljastades kõneles ta kaua aega tähtede tõelisest asetusest. Hodža Nasreddin kuulas tähelepanelikult ja katsus iga sõna meelde jätta, et hiljem lossitarkade juuresolekul emiiriga vesteldes mitte eksida.

«Oo võhik, võhiku poeg, võhiku pojapoeg ja pojapojapoeg!» tänitas vanamees edasi. «Sa ei tea isegi seda, et praegu, kuu üheksateistkümnendas seisus, mis kannab nimetust aš-Saual ja langeb Amburi sodiaagimärgile, kujundatakse inimsaatusi üksnes selle märgi tähtede, aga mitte muude tähtede poolt, mis selgesti on ülitarga Sihab ad-din Mahmud ibn Karadži raamatus välja öeldud . . .»

«Sihab ad-din Mahmud ibn Karadži,» jättis Hodža Nasreddin endale meelde. «Juba homme süüdistan emiiri juuresolekul habemikku lossitarka, et ta seda raamatut ei tunne, millega tekitan tema südames hirmu minu õpetatuse ees, mis mind päästab...»

Kolmekümnes peatükk

Liiakasuvõtja Džafari majas oli kaksteist kinnipitseeritud savipotti kulda täis, tema aga tahtnuks, et neid olnuks tingimata kakskümmend. Kuid otsekui kiuste, selleks et kogenematuid ja kergeusklikke tölplasi hoiatada, oli saatus Džafarile vajutanud tavatu sohitegija pitseri ja tal

tuli palju jõudu pingutada, et mõnd uut ohvrit oma võrku peibutada; tema potid täitusid aeglasemalt, kui ta oleks soovinud. «Ah, kui ma võiksin oma ihuvigadest lahti saada!» unistas ta. «Siis ei jookseks inimesed mind nähes laiali, suhtuksid minusse usaldusega ega kahtlustaks, et mu jutt on salakaval. Ja siis oleks mul palju kergem tüssata ja mu sissetulekud suureneksid tohutult.»

Kui linnas levis kuuldus, et emiiri uus mõttetark Hussein Huslia oskab harukordselt hästi haigusi ravida, võttis Džafar korvi rikkalike kingitustega ja ilmus lossi Arslanbeki palge ette.
Arslanbek kiikas korvi ja väljendas täielikku valmisolekut Džafarile teenet osutada:
«Sa tulid parajal ajal, auväärt Džafar. Meie käskija on täna heas tujus, ja ma loodan, et ta ei ütle sulle ära.»

Emiir kuulas liiakasuvõtja jutu lõpuni, võttis vastu kingituse - kullast malelaua, mille valged ruudud olid elevandiluust - ja andis käsu mõttetark kutsuda.

«Hussein Huslia,» ütles ta, kui Hodža Nasreddin emiiri ees põlvi kongutas. «Näed, see mees, liiakasuvõtja Džafar, on meie ustav ori, kellel on meie ees teeneid. Käseme sul teda küürust, lombakusest, kaest ja muudest ihuvigadest viivitamata terveks ravida.»
Ja emiir pööras näo ära märgiks, et ta ei taha mingeid vastuväiteid kuulda. Hodža Nasreddinil jäi üle Itummardus teha ja lahkuda. Tema järel loivas välja liiakasuvõtja, tassides oma küüru nagu kilpkonn soomusrüüd.

«Lähme ometi kiiremini, oo ülitark Hussein Huslia!» ütles ta ega tundnud valehabeme alt ära

Hodža Nasreddini. «Lähme kiiresti, päike pole veel loojunud, ja ma jõuan enne ööd terveks saada... Sa ju kuulsid: emiir käskis sul mind viivitamata terveks ravida.»

Hodža Nasreddin kirus endamisi nii liiakasuvõtjat, emiiri kui ka iseennast sellepärast, et oll ülearu agaralt oma tarkust kiitnud. No kuidas ta nüüd sellest loost välja rabeleb? Liiakasuvõtja sikutas Hodža Nasreddini varrukast, sundides teda sammu lisama. Tänavad olid tühjad, Hodža Nasreddini jalad vajusid tulisesse liiva. Ta läks ja mõtles: «No kuidas ma nüüd küll välja rabelen?» Äkisti ta seisatas: «Paistab, et mul on kätte jõudnud aeg .oma tõotus täide viia!» ühe silmapilguga oli tal aru peetud ja kõik järele kaalutud. «Jah, aeg on kätte jõudnud!

Liiakasuvõtja, oo kehvikute halastamatu kurnaja, täna pead sa uppuma!» Ta pööras näo kõrvale, et liiakasuvõtja tema mustades silmades ohtlikku läiget ei märkaks.

Nad keerasid põiktänavasse, kus tuul keerutas üles tolmusambaid. Liiakasuvõtja avas Hodža Nasreddinile oma maja jalgvärava. Tagaõues madala tara taga, mis eraldas naiste valdusi, märkas Hodža Nasreddin läbi lehestiku mingit liikumist, ta kõrv tabas vaikset sosinat ja naeru. Need olid naised ja liignaised, kes rõõmustasid külalise tuleku üle; muud meelelahutust nad oma vangipõlves ei tundnud. Liiakasuvõtja seisatas, vaatas ähvardavalt - ja kõik vakatas... «Ma vabastan teid täna, kaunid vangitarid!» mõtles Hodža Nasreddin.

Toal, kuhu liiakasuvõtja ta viis, polnud aknaid ja uks käis kinni kolme lukuga ja veel mingisuguste riividega, mille saladus oli teada vaid peremehele endale. Muukimisriistadega kilistades pusis ta hulk aega, enne kui riivid lahti tulid ja uks avanes. Just siin hoidis liiakasuvõtja oma savipotte, siinsamas ta ka magas põrandal luugil, mis varjas sissekäiku maa-alusesse koopasse.

«Võta riidest lahti.» käsutas Hodža Nasreddin. Liiakasuvõtja kiskus riided seljast. Alasti oli ta kirjeldamatult inetu. Hodža Nasreddin sulges ukse ja hakkas manamissõnu lausuma.

Selle aja sees kogunesid õuele Džafari arvukad sugulased. Paljud neist olid talle võlgu ja lootsid, et ta rõõmu pärast täna nende võlad kustutab. Asjatult lootsid nad: läbi suletud ukse kuulis liiakasuvõtja oma võlgnike hääli ja muigas endamisi tigedalt. «Ütlen neile täna, et kustutan võlad,» mõtles ta, «kuid võlakirju ma neile tagasi ei anna, need jäävad minu kätte. Ja nemad rahunevad ja alustavad muretut elu, mina aga ei ütle midagi, vaid vaikin, kuid salaja pean kogu aeg arvet. Ja kui igale võlaks antud tangale kasvab veel kümme tangat otsa ja võlasumma ületab praegu minu võlgnikele kuuluvate majade, aedade ja viinamägede väärtuse, kutsun ma kohtuniku, ütlen lahti oma lubadusest, esitan võlakirjad ja müün kõik nende vara maha, teen nad kerjusteks ja laon veel ühe savipoti kulda täis!» Nõnda unistas mees, keda pures vaigistamatli kasuahnus.

«Tõuse ja pane riidesse!» ütles Hodža Nasreddin.

«Nüüd läheme püha Ahmedi tiigi juurde, ja sa kastad end.

selle pühitsetud vette. See on sinu tervenemiseks hädatarvilik.»

«Püha Ahmedi tiik!» hüüdis liiakasuvõtja kohkunult. «ükskord ma juba vajusin selle tiigi põhja. Pea meeles, oo ülitark Hussein Huslia, et ma ei oska ujuda.»

«Teel tiigi juurde pead sa vahetpidamata palveid lugema,» ütles Hodža Nasreddin. «Aga sa ei tohi mõtelda maistele asjadele. Peale selle võtad sa kaasa kukru kullaga ja kingid igale vastutulijale kuldraha.»

Liiakasuvõtja oigas ja oietas, kuid täitis käsud täpipealt. Teel tuli vastu igasuguseid inimesi - käsitöölisi, kerjuseid, ja näost muutudes kinkis ta igaühele kuldraha.

Taga käisid arvukad sugulased. Hodža Nasreddin oli nad sihilikult kutsunud kaasa, et vältida hiljem süüdistusi liiakasuvõtja ettekavatsetud uputamises.

Päike veeres katuste taha, puud heitsid tiigile oma varju, sääsed pinisesid. Džafar riietus teistkordselt lahti ja läks vee äärde.

«Siin on väga sügav,» ütles ta kaeblikult. «Hussein Huslia, ega sa pole unustanud: ma ei oska ujuda.»

Sugulased jälgisid kõike sõnatult. Oma häbedust peopesaga varjates ja kartlikult kössitades käis liiakasuvõtja ümber tiigi, et madalamat kohta otsida.

Siis aga kükitas Džafar maha ja, hoides ripnevatest põõsastest kinni, proovis ettevaatlikult jalavarbaga vett.

«Külm on,» halises ta ja tema silmad läksid peas sõõrikuks. .

«Sa viivitad ülearu,» ütles Hodža Nasreddin ega vaadanud nimme liiakasuvõtja poole, et mitte lasta oma südamesse õigustamatut halemeelsust. Sest tal olid meeles kehvikute kannatused, keda Džafar oli laostanud, olid meeles haige lapse lõhenenud huuled, olid meeles vana Nijazi pisarad; Hodža Nasreddini nägu lõkendas vihast, ta vaatas liiakasuvõtjale julgelt ja avalikult silma.

«Sa viivitad ülearu!» kordas ta. «Kui tahad terveks saada, siis roni sisse.»

Liiakasuvõtja roniski. Ta ronis sisse väga pikkamisi, ja kui ta jalad olid põlvini vees, losutas ta kõhtupidi ikka veel kaldal. Lõpuks ajas ta end sirgu. Vesi oli kohe kalda juures nii sügav, et ulatus talle vöökohani. Vetikad lõid õõtsuma, kõditades külma puudutusega tema keha. Külmakartlikult abaluid liigutades astus ta edasi ja vaatas siis

ringi. Tegi veel ühe sammu ja vaatas jälle ringi. Tema

silmadest võis lugeda tumma palvet. Hodža Nasreddin ei teinud seda palvet tähelegi panema. Liiakasuvõtjale halastada oleks tähendanud määrata tuhanded kehvikud edasi kannatama.

Vesi valgus juba üle liiakasuvõtja küüru kokku, kuid Hodža Nasreddin ajas teda armutult üha sügavamale.

«Veel, veel... Las vesi puudutab su kõrvu, muidu ei hakka ma sind terveks ravima. No mine ometi julgemini, auväärt Džafar! Julgemini! Astu veel edasi! No veel natuke!»

«Mulks!» ütles liiakasuvõtja äkitselt ja vajus peadpidi vee alla.

«Mulks!» kordas ta, kui ta hetke pärast veepinnale ilmus.

«Ta upub! Ta upub ära!» pistsid sugulased kisama. Tekkis segadus ja rüsin, liiakasuvõtjale sirutati käsi ja hutjasid vastu; ühed tahtsid teda puhtast südamest aidata, teised sekeldasid vaid moepärast.

Hodža Nasreddin tegi korrapealt kindlaks, kes neist inimestest ja kui palju temale võlgu on. Ise jooksis, karjus ja sekeldas ta kõige rohkem:

«Anna käsil No anna ometi käsi, auväärt Džafar! Kas kuuled, anna, anna käsil»

«Anna käsi! Anna käsi!» kordasid sugulased kooris.

Vaikides hulpis liiakasuvõtja vees edasi, ilmudes pinnale aina harvemini ja harvemini. Ja siin, selles pühas. veekogus, olekski ta leidnud oma otsa, kui sel hetkel poleks siit mööda läinud paljajalgne veekandja, tühi nahklähker seljas.

«Tohoh!» hüüatas ta uppujat silmates. «See'p ju liiakasuvõtja Džafar!»

Ja kõhklemata, lausa nagu ta oli, kõigi riietega, hüppas ta vette, sirutas käe ja röögatas:

«Säh!»

Liiakasuvõtja klammerdus käe külge ja ta tiriti õnnelikult kaldale.

Seni kui ta meelemärkusele tuli, seletas veekandja tema sugulastele sõnaohtralt:

«Te ei päästnud teda õigel viisil. Teie karjusite «anna käsi», samal ajal kui oli tarvis karjuda «säh»! Te muidugi teate, et auväärt Džafar pidi kord juba uppuma siia. pühasse tiiki, aga teda päästis keegi mees, kes siit halli eesliga mööda sõitis. See mees kasutas liiakasuvõtja

päästmiseks just säärast viisi, ja mul oli see meeles. Täna kulus mu teadmine marjaks ära...»

Hodža Nasreddin kuulas ja näris huuli. Selgus, et ta on liiakasuvõtja kaks korda päästnud: ühel

korral omaenese kätega ja teisel korral veekandja käte läbi. «Ei, ma uputan ta siiski, tulgu mul selleks veel kas või aasta otsa Buhhaaras elada,» mõtles ta.

Vahepeal oli liiakasuvõtja hinge sisse saanud ja pistis nüüd riiakalt kisama:

«Oo Hussein Huslia, sa pidid mind terveks tegema, aga selle asemel oleksid mind peaaegu ära uputanud!

Vannun Allahi nimel, et ma enam iialgi ei tule sellele tiigile lähemale kui sada sammu! Ja mis mõttetark sa oled, Hussein Huslia, kui sa ei tea, mismoodi inimest veest päästa; lihtne veekandja on arukuselt sinust üle!

Andke mu halatt ja turban. Hakkame minema, Hussein Huslia, varsti läheb pimedaks ja me peame lõpule viima selle, mis alustatud. Veekandja!» hüüdis liiakasuvõtja end jalule ajades. «Ära unusta, et sinu võla tähtaeg lõpeb nädala pärast. Kuid ma tahan sulle tasuda ja seepärast jätan ma sul poole... see tähendab, ma tahtsin ütelda veerandi. . . ei, ühe kümnendiku sinu võlasummast maha.

See on küllaldane tasu, sest ma oleksin võinud ka ise, ilma sinu abita kaldale ujuda.»

«Oo auväärt Džafar,» ütles veekandja arglikult. «Sa poleks ilma minu abita kaldale ujunud. Jäta kas või veerandki mu võlast maha.» .

«Ahaa! Tähendab, sa päästsid mind omakasupüüdlikel eesmärkide!!» pani liiakasuvõtja kisama. «Tähendab, sinus ei kõnelnud mitte tubli musulmani tunded, vaid ainult kasuahnus! Selle eest, veekandja, langed sa karistuse alla. Sinu võlast ei kustuta ma patukestki mitte.»

Pea norgus, tegi veekandja minekut. Hodža Nasreddin vaatas talle kaastundlikult järele, siis aga heitis ta Džafarile vihkava ja põlgliku pilgu.

«Hussein Huslia, lähme kähku,» tõtutas liiakasuvõtja.

«Millest sa sosistad seal selle omakasupüüdliku veekandjaga?»

«Oota,» kostis Hodža Nasreddin. «Sa oled unustanud, et pead igale vastutulijale kuldraha kinkima. Miks sa veekandjale midagi ei andnud?»

«Oo, häda mulle, oo, ma laostun!» hüüatas liiakasuvõtja. «Ah mina pean sellele nurjatule kasuahnitsejale

veel raha andma!» Ta tegi kukru sõlmest lahti ja viskas veekandjale mündi. «Jäägu see viimaseks. Juba läheb pimedaks, tagasiteel ei kohta me enam kedagi.»

Kuid Hodža Nasreddin polnud asjatult veekandjaga millegi üle sosinal aru pidanud.

Asuti tagasiteele - kõige ees liiakasuvõtja, tema järel Hodža Nasreddin, sabas sugulased. Aga nad polnud läinud veel viitkümmend sammugi, kui neile põiktänavast välja ilmudes tuli vastu veekandja - toosama, kelle nad äsja olid tiigi kaldale jätnud.

Liiakasuvõtja pööras näo kõrvale ja tahtis mööda minna. Hodža Nasreddin peatas teda karmil häälel: «Ära unusta, Džafar: igale vastutulijale!»

Öises õhus kaikus piinarikas oie: Džafar hakkas kukrut lahti näppima.

Veekandja sai mündi ja kadus pimedusse. Kuid tuli viiekümne sammu peal jälle vastu. Liiakasuvõtja läks näost valgeks ja hakkas raevust värisema.

«Hussein Huslia,» ütles ta kaeblikult. «Vaata, see on ju jälle seesama...»

«Igale vastutulijale,» kordas Hodža Nasreddin.

Vaikses õhus kostis uuesti oigamist: Džafar näppis kukrut lahti.

See kordus kogu tee. Iga viiekümne sammu takka sattus neile veekandja vastu. Ta lõõtsutas, hingas raskelt ja katkendlikult, mööda nägu nirises alla higi. Ta ei saanud tuhkagi aru, mis sünnib. Haaras raha ja tormas tulisi jalu oma ringile, et minuti pärast jälle kuskilt põõsastest teele ette volksata.

Et oma raha päästa, liiakasuvõtja aina kiirendas sammu, lõpuks pistis jooksma. Kuid kas võis siis ta oma lombaka jalaga ette jõuda veekandjast, kes oli aru kaotanud ja kihutas nagu tuulispask, karates viuhti üle tarade; ta oskas liiakasuvõtjale vastu vuhiseda vähemalt oma viieteistkümnel

korral, ja lõpuks, päris maja ees, hüppas ta alla kuskilt katuselt ja tõkestas oma kehaga jalgvärava. Saanud viimase mündi, vajus ta rammestunult maha.

Liiakasuvõtja lipsas väravast sisse. Tema kannul Hodža Nasreddin. Liiakasuvõtja virutas tühja rahakoti tema jalge ette ja pistis raevuhoos karjuma:

«Hussein Huslia, minu tervekstegemine läheb mulle liiga kalliks maksma! Ma olen raisanud kingituste, armu-

157

andide ja selle neetud veekandja peale juba üle kolme tuhande tanga!»

«Rahune!» kostis Hodža Nasreddin. «Poole tunni pärast on sulle selle eest tasutud. Käse keset õue suur lõke süüdata.»

Seni kui teenrid puid kohale kandsid ja lõkke süütasid, pidas Hodža Nasreddin aru, kuidas liiakasuvõtjat narriks teha ja kogu süü luhtunud tervendamise pärast temale veeretada. Talle tuli pähe mitmesuguseid mooduseid, kuid ta hülgas need üksteise järel, tunnistades need kõlbmatuks, Lõke oli vahepeal lõõmama hakanud; tulekeeled, mida tuul kergelt huljutas, kerkisid kõrgele, pannes viina-marjalehed purpurselt -punetama.

«Võta riidest lahti, Džafar, ja käi kolm korda ümber lõkke,» ütles Hodža Nasreddin. Ikka veel nuprutas ta parajat moodust ja tahtis aega võita. Tema nägu oli murelik.

Sugulased vaatasid vaikides pealt. Liiakasuvõtja käis ümber lõkke nagu ahv keti otsas, kõlgutades käsi, mis peaaegu maani alla ripnesid.

Äkitselt Hodža Nasreddini nägu selgines. Ta ohkas kergendatult, viskas pea selga ja kohendas rühti. «Tooge mulle vaip!» ütles ta kõlava häälega. «Džafar ja kõik teised, tulge minu juurde!»

Ta rivistas sugulased ringina üles, liiakasuvõtja - aga pani keskele maha istuma. Siis pöördus ta nende poole järgmiste sõnadega:

«Nüüd katan ma Džafari selle vaibaga ja loen palve. Teie kõik aga, ka Džafar ühes teistega, peate sulgema silmad ja seda palvet minu järel kordama. Ja kui ma vaiba ära võtan, on Džafar juba terve. Kuid ma pean teid hoiatama ühe erakordselt tähtsa tingimuse suhtes, ja kui keegi seda tingimust rikub, siis Džafar terveks ei saa. Kuulake tähelepanelikult ja jätke meelde.»

Sugulased vaikisid, valmis kuulama ja meelde jätma.

«Kui te minu järel palvesõnu kordate,» ütles Hodža Nasreddin rõhukalt ja valjusti, «ei tohi ükski teist, veel vähem Džafar ise, mõtelda ahvipärdikule! Kui keegi teist hakkab sellele mõtlema või, mis veel hullem, teda enesele oma meelekujutuses ette maalima - sabaga, punase tagumikuga., jälgi lõustaga ja kollaste kihvadega -, siis muidugi mingit tervenemist ei tule ega võigi tulla, sest vaga toimetuse läbiviimine ei sobi kokku mõtetega nii

158

ilgele olevusele, kui seda on ahvipärdik. Kas saite minust aru?»

«Saime küll!» vastasid sugulased.

«Ole valmis, Džafar, sule silmad!» ütles Hodža Nasreddin pühalikult ja kattis liiakasuvõtja vaibaga. «Nüüd sulgege ka teie oma silmad,» pöördus ta sugulaste poole. «Ja pidage meeles mu tingimust: mitte mõtelda ahvile.» Laulval häälel luges ta esimesed palvesõnad:

«Tark ja kõigevägevam Allah, pühade märkide alif, lam, mim ja ra väe läbi saada tervenemist oma tühisele orjale Džafarile.»

«Tark ja kõigevägevam Allah,» kordas sugulaste erihääIne koor.

Ja ennäe, ühe sugulase näoilmes märkas Hodža Nasreddin juba ärevust ja hämmeldust; teine hakkas köhima, kolmas sõnu vassima, neljas pead raputama, otsekui kat:sudes pealetükkivat nägemust minema peletada. Minuti pärast hakkas ka Džafar ise vaiba all rahutult nihelema: järelejätmatult seisis ta vaimusilma ees jälk ja äraräägimatult võigas, pika saba ja kollaste kihvadega ahvipärdik, kes teda isegi narris ja talle vaheldumisi kord keelt, kord ümarat punast tagumikku

näitas, see tähendab kõige sündsusetumaid kohti islamiusulise silmis.
Hodža Nasreddin luges palvet valjusti edasi, aga vakatas äkki, otsekui kuulatama jäädes. Tema järel jäid vait ka sugulased, mõned taganesid kaugemale. Džafar krigistas vaiba all hambaid, sest tema pärdik hakkas juba hoopis roppe tükke tegema.
«Mis!» hüüdis Hodža Nasreddin kõuehäälel. «Oo patukotid ja. jumalateotajad! Te rikkusite minu keeldu, te julgesite palvet lugedes mõtelda sellele, millele mõtlemise ma ära keelasin!» Ta kiskus vaiba pealt ja kargas hiakasuvõtjale kallale: «Mispärast sa mindüldse kutsusid? Nüüd mõistan ma, et sa ei tahtnudki terveks saada! Sa tahtsid minu tarkust alandada, mu vaenlased on sind üles ässitanud! Kuid hoia end, Džafar! Hommepäev saab kõik emiirile teatavaks! Ma räägin talle, et sa palvet lugedes sihilikult jumalat teotavatel eesmärkidel mõtlesid ahvi peale! Hoia end, Džafar, ja hoidke end teie kõik: see läheb teile kalliks maksma, te ju teate, mis karistus on jumalateotuse pärast ette nähtud!»
Ja kuna jumalateotuse pärast tõepoolest oli ette nähtud raske karistus, siis kõik sugulased tardusid hirmust,

159

liiakasuvõtja aga hakkas midagi lalisema, katsudes end õigustada. Kuid Hodža Nasreddin ei kuulanud, vaid pööras järsult ümber ja tegi minekut, paisates värava prauhti kinni. . .
Varsti tõusis kuu ja ujutas kogu Buhhaara üle oma maheda ja sooja valgusega. Liiakasuvõtja majast aga kuuldus hilise ööni karjumist ja sõimu: seal arutati, kes esimesena hakkas mõtlema ahvipärdikule...

Kolmekümne esimene peatükk

Kui liiakasuvõtja oli lolliks tehtud, seadis Hodža Nasreddin sammud lossi poole.
Buhhaara oli vajunud unne pärast päevaseid töid-tegemisi. Põiktänavais valitses jahe pimedus, sildade all voolas sulinal vesi. Õhk lõhnas niiskest mullast, siin ja seal libisesid Hodža Nasreddini jalad poris harali, see tähendas, et siin töötas .eriti usin tänavakastja, kes ohtralt oli teed niisutanud, et öine tuuleiil_ei keerutaks tolmu üles ega häiriks väsinud inimeste und õuedes ja katustel. Pimedusse uppuvad aiad uhkasid üle tarade öist lõhnavat värskust. Kauged tähed pilgutasid ülevalt kõrgelt Hodža Nasreddinile silma, tõotades talle edu. «Jah,» naeris ta endamisi: «Maailm on siiski üsna kenasti korraldatud inimese tarvis, kes kannab õlgadel pead, mitte aga tühja savipotti!»
Teel lossi põikas ta sisse turule, kus nägi heledaid külalislahkeid tulesid oma sõbra Ali tšaihanaas. Hodža Nasreddin läks ümber tšaihanaanurga ja koputas uksele. Talle avas peremees ise. Nad kaelustasid teineteist Ja astusid pimedasse ruumi. Õhukese vaheseina tagant oli kuulda hääli, naeru, nõude kilinat. Ali pani ukse lukku ja süütas tattninalambi.
«Kõik on valmis,» teatas ta. «Ootan Guldžani tšaihanaas. Sepp Jussup seadis talle valmis ohutu pelgupaiga. Eesel seisab päevad ja ööd saduldatult, ta on terve, sööb korralikult ja on üpris *rammu* läinud.»
«Aitüma, Ali. Ei tea, kas mul õnnestub kunagi sulle tänuga tasuda.» .
«Küll õnnestub,» ütles tšaihanaapidaja: «Sinu käes, Hodža Nasreddin, õnnestub kõik, ja ärme enam tänulikkusest räägime.»

160

Nad võtsid, istet ja hakkasid sosinal rääkima. Tšaihanaapidaja näitas meestehalatti, mis oli Guldžani jaoks valmis pandud, ja suurt turbanit; et sellega neitsiku patse varjata.
Nad leppisid kõige suhtes kokku. Hodža Nasreddin kavatses juba minekut teha, kui ta seina taga kuulis tuttavat häält. See oli, rõugearmilise nuuskuri hääl. Hodža Nasreddin paotas ust ja vaatas

sisse.
Rõugearmiline nuuskur, kallis halatt seljas, turban peas, valehabe ees, istus lihtrahva sõõris ja seletas tähtsalt ning pikalt-laialt:
«See, kes teile kogu aeg ennast Hodža Nasreddini pähe on esitanud, pole üldsegi Hodža Nasreddin, vaid lihtsalt seikleja. Ehtne Hodža Nasreddin - see olen mina! Kuid ma olen juba ammu lahti ütelnud oma eksiarvamustest, sest mõistsin nende hukatuslikku mõju ja jumalavallatust. Ja mina, tõeline, ehtne Hodža Nasreddin, soovitan teil kõigil minu eeskujul talitada. Ma olen lõpuks aru saanud, et islam - see on ainuke õndsaks tegev usk, olen aru saanud, et meie suur, päikesetaoline emiir on tõesti Allahi asemik maa peal, mida tõendab tema võr*ra*tu tarkus, tema vagadus ja armulikkus. Nõnda ütlen mina, ehtne ja tõeline Hodža Nasreddin.»
«Ehee!» ütles Hodža Nasreddin tasakesi ja müksas küünarnukiga tšaihanaapidajat. «Mis tükke.nad küll on hakanud tegema, arvates, et mind pole linnas. Tuleb ennast meelde tuletada, Ali, ma jätan oma valehabeme, brokaatbalati ja turbani seniks sinu juurde, sina aga anna mulle mingid vanad kodinad selga.»
Tšaihanaapidaja andis talle halati, mida juba ammu oli küljealuseks kasutatud, - see oli räpane, narmendav ja kirpe täis.
«Kas kasvatad neid meelega?» küsis Hodža Nasreddin halatti selga tõmmates. «Sa, Ali, kavatsed vist kirbulihapoe avada. Kuid kirbud söövad su enne ära, Ali.»
Nende sõnadega läks ta välja tänavale. Tšaihanaapidaja pöördus oma külaliste juurde tagasi ja jäi kannatarnatult ootama, mis juhtub edasi.
Tal polnud vaja kaua oodata. Põiktänavast ilmus Hodža Nasreddin sellise väsinud inimese kõnnakul, kes on jätnud seljataha terve päevateekonna. Ta astus tšaihanaasse, võttis varjus istet ja nõudis teed. Mitte keegi

161

ei pööranud Hodža Nasreddinile tähelepanu: kas siis vähe käib inimesi Buhhaara teedel?
Rõugearmiline nuuskur seletas edasi:
«Ma tegin kunagi loendamatult palju patutegusid, kuid nüüd olen ma, Hodža Nasreddin, seda kahetsenud ja andnud tõotuse olla ikka jumalakartlik, täita kõiki islami ettekirjutusi ja võtta emiiri, tema vesiiride, tema riigiametnike ja vahisõdurite sõnu kuulda. Sellest ajast peale olen ma leidnud rahu ja hingeõndsuse ning rohkendanud oma maist vara; enne olin ma põlatud hulgus, nüüd aga elan nii, nagu on sünnis elada igal tublil musulmanil.»
Keegi kaameliajaja, piits vöö vahel, ulatas rõugearmilisele nuhile aupaklikult täis teepiaali. .
«Ma tulin Buhhaarasse Kokandist, oo võrratu Hodža Nasreddin. Olen palju kuulnud sinu tarkusest, kuid ma ei mõtelnud elu seeskl, et mul tuleb sinuga kokku puutuda ja koguni rääkida. Nüüd jutustan ma kõigile oma kokkusaamisest sinuga ja ütlen edasi sinu sõnad.» .
«Just, just!» noogutas rõugearmiline nuuskur pead. «Jutusta kõigile, et Hodža Nasreddin on meelt parandanud, lahti ütelnud oma eksiarvamustest ja nüüd on ta vaga musulman, suure erniiri truu teener. Saagu kõik sellest teada.»
«Mul on sulle üks küsimus, oo võrratu Hodža Nasreddin,» jätkas kaameliajaja. «Ma olen jumalakartlik musulman ja ei taha rikkuda seadust isegi mitte teadmatusest, aga ma ei ole kindel, mismoodi peab talitgma sel juhul, kui supled jões ja äkki kuuled muezzini hõikumist. Kuhupoole on kõige parem pöörata oma pilk?»
Rõugearmiline nuuskur muigas üleoleva armulikkusega.
«Muidugi Mekka poole...»
Pimedast nurgast kuuldus:
«Riiete poole. Niimoodi on kõige parem, kui ei taha alasti koju minna.»
Vaatamata aupaklikkusele rõugearmiIise nuuskuri vastu langetasid kõik pea, varjates muhelust.
Nuuskur silmitses Hodža Nasreddini teraselt, kuid ei tundnud teda varjulises nurgas ära.

«Kes see seal nurgas krooksub?» ütles ta kõrgilt. «Hei, sina kaltsakas, nähtavasti oled sina nõuks võtnud Hodža Nasreddiniga vaimukuses jõudu katsuda.» .

«Kus nüüd mina, armetu,» kostis Hodža Nasreddin ja asus oma nurgas tasapisi teed jooma,.

162

Nuuskurit kõnetas keegi talupoeg:

«Ütle mulle, oo vaga Hodža Nasreddin: kui musulmanil tuleb osa võtta matuserongkäigust, kus on siis islami ettekirjutuste järgi kõige parem olla - kas surnuraami ees või taga?»

Nuuskur tõstis tähtsalt sõrme, kavatsedes vastata, kuid hääl nurgast jõudis temast ette:

«See on täiesti ükskõik, kas ees või taga, peaasi, et mitte surnuraami peal.»

Naljahimuline tšaihanaapidaja haaras kõhust kinni ja laskus naeru pärast kükakile maha; ka teised ei suutnud end tagasi hoida. See mees seal nurgas pole suu peale kukkunud ja küllap vist võiks parajal juhul Hodži1 Nasreddiniga sõnasõda pidada.

Raevunud nuuskur pööras aeglaselt pead.

«Hei, sinä, seal nurgas! Ma näen, sul on liiga pikk keel, vaata, et sul sellega hüvasti ei tule jätta! Mul ei nõuaks mingit vaeva teda oma teravmeelsusega põrmu paisata,» lisas ta, pöördudes teda ümbritsevate meeste poole, «kuid me ajame praegu vaga ja hinge lunastavat juttu, milles teravmeelsus on sündmatu. Kõigel on oma aeg, ja seepärast jätan ma kaltsaka sõnadele vastamata. Seega siis mina, Hodža Nasreddin, kutsun teid, oo musulmanid, üles talitama minu eeskujul: austage mullasid, olge võimudele kuulekad, ja õnn tuleb teie majja. Aga kõige peamine: ärge kuulake igasuguseid kahtlasi hulguseid, kes end valelikult Hodža Nasreddiniks nimetavad, nagu näiteks see hulgus, kes hiljaaegu Buhhaaras korda rikkus ja siis jäljetult kadus, niipea kui kuulis, et ehtne Hodža Nasreddin parajasti linnas on. Püüdke, nabige kinni säärased seiklejad ja andke emiiri valvemaleva kätte.»

«Õige!» hüüdis Hodža Nasreddin ja astus oma pimedast nurgast välja.

Korrapealt tundsid kõik ta ära ja tardusid ootamatusest.

Nuuskur muutus näost valgeks. Hodža Nasreddin läks otse tema juurde, tšaihanaapidaja Ali aga asus märkamatult tema selja taha, olles valmis nuuskurit iga hetk kinni võtma.

«Tähendab, sina oledki siis ehtne Hodža Nasreddin?»

Nuuskur vahtis segaduses ringi, tema jalad võdisesid, silmad vilasid. Ometi leidis ta endas jõudu vastata:

163

«Jah, mina olengi tõeline, ehtne Hodža Nasreddin, kõik teised on isehakanud seiklejad, ja sina nende hulgas!»

«Musulmanid, mis te vahite,» karjus Hodža Nasreddin. «Ta ise tunnistas üles! Võtke ta kinni, pidage ta kinni, kas te pole kuulnud emiiri käsku ja ei tea, kuidas talitada Hodža Nasreddiniga. Võtke ta kinni, muidu läheb see teil kui varjajatel kalliks maksma!»

Ta rebis nuuskuril valehabeme eest.

Kõik tšaihanaas olijad tundsid ära vihatud rõugearmilise; lameda nina ja vilavate silmadega näo.

«Ta ise tunnistas üles!» hüüdis Hodža Nasreddin ja andis silmadega paremale märku. «Võtke Hodža Nasreddin kinni!» ~ andis ta märku vasakule.

Tšaihanaapidaja Ali asis esimesena nuuskurist kinni. Too sööstis äkki minema, aga veekandjad, talupojad ja käsitöölised said õigel ajal jaole. Mõnda aega polnud midagi näha peale kerkivate ja langevate rusikate. Kõige rohkem summis Hodža Nasreddin.

«Ma tegin nalja!» karjus ja soigus nuuskur. «Oo musulmanid, ma tegin nalja, ma pole Hodža Nasreddin! Laske mind lahti!»

«Valetad!» karjus Hodza Nasreddin vastu ja töötas rusikatega nagu virk tainasõtkuja. «Sa ise tunnistasid üles, me ju kuulsime! Oo musulmanid, me kõik siin oleme piiritult ustavad oma emiirile

ja peame täpselt täitma tema käsku, nii et pekske Hodža Nasreddini,oo musulmanid! Tirige ta lossi, et teda vahisõdurite kätte anda! Pekske teda Allahi, auks ja emiiri auks.»

Nuuskur toimetati lossi. Teel klohmiti teda raugematu agarusega. Hodža Nasreddin kostitas teda hüvastijätuvõmmuga allapoole selga ja läks tšaihanaasse tagasi.

«Puhh,» ütles ta higi pühkides. «Paistab, et me tegime ta kenakesti tümaks! Ja. ta saab praegugi veel, kas kuuled, Ali?»

Kaugelt kostis ärritatud hääli ja. nuuskuri kaeblikke karjatusi. Ta oli kõigile ühel või teisel moel soolanud, see nuuskur, ja täna ruttas igaüks talle kätte tasuma, varjates end emiiri käsu taha. Tšaihanaapidaja, rahulolev ja rõõmus, muhel.es ja silitas kõhtu.

«See on talle õpetuseks. Enam ta ei tule iialgi minu tšaihana'asse.»

164

Hodža Nasreddin riietus tagumises ruumis ümber, kinnitas habeme ette ja muutus taas Hussein Husliaks, Bagdadi mõttetargaks.

Kui ta lossi jõudis,. kuulis ta oigamist, mis kostis valvemeeskonna ruumist. Ta vaatas sinna korraks sisse.

Rõugearmiline puuskur, üleni paistes, läbipekstud, muljutud, lamas vilditükil, tema juures seisis, latern käes, Arslanbek.

«Auväärne Arslanbek, mis on juhtunud?» küsis Hodža Nasreddin ilmsüütu häälega.

«Väga sant lugu, Hussein Huslia. See hulkur Hodža Nasreddin on jälle linna ilmunud ja jõudis juba vaeseomaks. peksta meie kõige osavama nuuskuri, kes minu käsu kohaselt esines igal pool Hodža Nasreddinina ja pidas jumalakartlikke kõnesid eesmärgiga nõrgendada tõelise Hodža Nasreddini kahjulikku mõju elanike mõtteviisile, Kuid sa näed, mis sellest välja tuli!»

«Oeh, oeh!» oietas nuuskur ja kergitas nägu, mida ilustasid sinised plekid ja verevalumid. «Mitte iialgi enam ei taha ma selle hulgusega tegemist teha, sest tean, et järgmisel korral ta mind tapab. Ja ma ei taha enam nuuskurina teenida, hommepäev sõidan kuskile kaugemale, kus keegi mind ei tunne, ja hakkan seal ausalt tööd tegema. »

«Tõepoolest, mu sõbrad on teda parkinud nagu kord ja kohus!» mõtles Hodža Nasreddin nuuskurit silmitsedes ja isegi tundis talle natuke kaasa. «Kui lossini oleks olnud veel kakssada sammu, vaevalt nad oleksid teda elusalt kohale toonud. Eks vaatame, kas see õppetund tuleb talle kasuks.»

Koidikul nägi Hodža. Nasreddin oma torni aknast, kuidas rõugearmiline nuuskur, kimps käes, lossiväravast väljus. Limbates kord paremat, kord vasakut jalga, kombates rinda, õlgu ja külgi, ühtelugu maha kükitades, et hinge tagasi tõmmata, läks ta üle turuplatsi, mida valgustasid esimesed jahedad kiired, ja kadus ridapoodide varju. Pimeda öö asemele astus hommik- puhas, klaar, hele, kastes pestud, päikesevalgusest küllastatud. Linnud siristasid, vilistasid ja sädistasid, liblikad tõusid kõrgele, .et end esimestes kiirtes soojendada, mesilane lendas Hodža Nasreddini ette aknalauale, hakkas ringi sebirna ja otsima mett, mille lõhn aknal seisvast kannust oli temani jõudnud.

165

Tõusis päike, Hodža Nasreddini ammune, ustav sõber: igal hommikul kohtusid nad, ja igal hommikul oskas Hodža Nasreddin päikese üle nii suurt rõõmu tunda, nagu poleks ta teda aasta otsa näinud. Päike tõusis nagu hea, helde jumal, kes kõigile ühetasa jagab oma armu, ja kõik maailmas avas tänuhõiskega talle vastu oma ilu, kõik õhetas, sillerdas ja sätendas hommikukiirtes kahused pilved, minarettide kahlid, märjad lehed, vesi, rohi ja lilled, - isegi lihtne sünge munakivi, looduse poolt unustatud ja ilust ilma jäetud, isegi tema oskas päikesega kohtumisel end ehtida, sädeldes ja helkides murrupindades, nagu oleks ta briljanditolmuga üle puistatud. Ja kas võis Hodža Nasreddin sel hommikuviivul jääda külmaks oma särava sõbra palge ees? Puu väreles heledate päikesekiirte all, ja Hodža Nasreddin väreles ühes temaga, just nagu oleks tal endal üll haljas lehestik, lähimal

minareti! kudrutasid tuvid ja puhastasid tiivasulgi, ka Hodža Nasreddin tahtnuks puhastada tiivasulgi; kaks liblikat lendlesid akna ees sinna-tänna, - Hodža tahtnuks olla kolmas selles lõbuskerges mängus. Hodža Nasreddini silmad särasid õnnest, talle meenus rõugearrniline nuuskur ja ta soovis, et see hommik saaks sellele. mehele uue, puhta ja helge elu hommikuks. Kuid samas mõtles ta tusameelega, et selle inimese hingele on kogunenud nii palju jälkusi, milledest ta ei suuda vabaneda, ja kui vermed on paranenud, asub ta jälle vanale rajale.

Hodža Nasreddin ei eksinud oma ettenägemises, nagu see nähtub edaspidisest Ta tundis inimesi liialt hästi, et neis eksida. Aga küll oleks ta tahtnud eksida, küll oleks ta rõõmustanud rõugearmilise nuuskuri vaimse uuestisünni üle. Kuid mis on mäda, selleJe pole antud uuesti saada õitsvaks ja värskeks, lehk ei saa muutuda heaks lõhnaks. Hodža Nasreddin ohkas tusameelest.

Tema kõige ihaldatumaks unistuseks oli unistus maailmast, kus kõik inimesed elaksid nagu vennad, tundmata ahnust, kadedust, salakavalust ja kurjust, - nad aitaksid üksteist hädas ja jagaksid igaühe rõõmu nagu üldist rõõmu. Kuid sellisest õnnelikust maailmast unistades nägi ta kibedal meelel, et inimesed elavad võõriti, rõhuvad ja orjastavad üksteist ning rüvetavad oma hinge igasuguste jõledustega. Kui palju aega läheb vaja inimestele, et lõpuks mõista puhta ja ausa elu seadusi? Selles aga, et inimesed ükskord neid seadusi mõistma hakkavad.

ei kahelnud Hodža Nasreddin põrmugi. Ta uskus kindlalt, et häid inimesi on maailmas palju rohkem kui halbu; liiakasuvõtja Džafar ja rõugearmiline nuuskur oma läbinisti pehkinud hingega - need on ainult ebardlikud erandid; ta uskus kindlalt, et looduse poolt antakse inimesele ellu kaasa vaid head, kõik halb temas aga on võõras keemavaht, mis on inimhinge toodud väljastpoolt, vääralt, ülekohtuselt korraldatud elulaadi poolt; ta uskus kindlalt, et saabub aeg, kus inimesed hakkavad elu ümber korraldama ja puhtamaks tegema, puhastades selles üllas töös ka oma hinged igasugusest saastast. Seda, et tema, Hodža Nasreädin, just nõnda mõtles, tõendavad rohke.arvulised lood tema kohta, milledesse on vermitud tema hingelaad, sealhulgas ka käesolevasse raamatusse; ja ehkki paljud kasuhimust või madalast kadedusest või kurjusest on püüdnud tema mälestust mustata, pole nad oma plaanitsustes edu saavutanud, sest valel pole eales antud tõe üle võidutseda. Mälestus Hodža Nasreddinist on jäänud ja jääb ka edaspidi üllaks ja helgeks, mis nagu briljant säilitab igavesti ja kõigest hoolimata oma puhta sära. Ja seniajani peatuvad teekäijad tagasihoidliku hauasamba ees Ak-Šehiri asulas Türgis, meenutavad Hodža Nasreddini, seda Buhhaara lõbusat hulkurit, hea sõnaga .ning kordavad luuletaja sõnu: «Ta andis orna südame maamullale, ehkki rändas maailmas ringi nagu tuul, nagu tuul, mis pärast tema surma kandis kõiksusse laiali tetna südame õitsvate rooside lõhna. Imeilus on elu, mis on kulutatud selleks, et jätta endast maailma jälg oma hingelaadist, selleks, et haarata silmadega maailma kogu ilu!»

Muide, mõned kõnelevad, nagu ei puhkaks selle haua:samba all kedagi, et kaval Hödža Nasreddin püstitas selle sihiteadlikult, laskis lahti kuuldused oma surmast ja läks ise jälle mööda laia maailma hulkuma. Me ei hakka tegema viljatuid oletusi, kas see oli nii või teisiti; ütleme vaid, et Hodža Nasreddinilt võib kõike oodata!

Kolmekümne teine peatükk

Hommikutunnid lendasid. mööda, nende asemele tuli lämbe, palav päev. .
Kõik oli põgenemiseks valmis.

Hodža Nasreddin läks trepist üles oma vangi juurdee «Sinu vangipõlve tähtaeg, ülitark Hussein Huslia, on. lõppenud. Täna öösel ma lahkun lossist. Jätan sinu kambri lukustamata, kuid selle tingimusega, et sa ei tule sealt välja varem kui kahe päeva pärast. Kui sa sellest tähtajast üle astud, võid sa mind juhuslikult veel lossist eest leida, ja siis, taipad ise, tuleb mul sind põgenemises süüdistada ja timuka kätte anda. Hüvasti, Hussein Huslia, Bagdadi tark, ärgu jäägu sulle minust halba mälestust! Teen sulle ülesandeks avaldada emiirile tõde ja öelda mu nimi. Kuula hoolega: minu nimi on Hodža Nasreddin!»

«Oo!» hüüatas rauk tagasi põrgates, - muud polnud ta võimeline ütlema: niivõrd üllatas teda see nimi.

Kriuksudes sulgus uks. Hodža Nasreddini sammud vaibusid all. Vanaätt läks ettevaatlikult ukse juurde, lükkas - uks oli lukust lahti. Vanaätt vaatas välja – mitte kedagi polnud. Siis tõmbas ta ukse prauhti kinni ja pani seestpoolt riivi. «Ei!» pomises ta. «Ennemini istun siin veel nädal otsa, kui peaksin Hodža Nasreddiniga kokku puutuma.»

Õhtul, kui rohekas taevas esimesed tähed süttisid, läks Hodža Nasreddin, käes savikann, vahisõdurite juurde, kes valvasid emiiri haaremi sissekäiku.

Vahisõdurid, kes tema tulekut ei märganud, jätkasid oma juttu.

«Näe, veel üks täht kukkus,» ütles paks laisk vahisõdur, tooreste munade neelaja. «Kui need, nagu sa ütled, maa peale kukuvad, mispärast siis inimesed neid ei leia?».

«Küllap vist kukuvad merre,» vastas teine vahisõdur. .

«Hei sina, vapper sõdur,» segas Hodža Nasreddin vahele. «Kutsuge siia peaeunuhh, ma pean talle haige liignaise ravirohu üle andma.»

Tuli peaeunuhh ja võttis hardalt, kahe käega, vastu kannu, kus polnud midagi peale tavalises arõkivees lahuslatud kriidi, kuulas ära üksikasjalise õpetuse, kuidas seda rohtu pruukida, ja eemaldus.

«Oo ülitark Hussein Huslia!» ütles paks vahisõdur lipitsevalto «Sina tead kõike maailmas, sinu tarkusel pole piire! ütle meile, kuhu kukuvad tähed taevast ja miks inimesed neid iialgi maast ei leia?»

Hodža Nasreddin ei suutnud võimalust kasutamata jätta, et nende üle nalja visata.

«Aga kas teie siis tõesti ei tea?» ütles ta ilma vähimagi muigevarjundita. «Kui tähed langevad, siis pudenevad need väikesteks hõberahadeks, hiljem aga korjavad kerjused rahad üles. Ma koguni tundsin neid inimesi, kes sel viisil olid rikkaks saanud.»

Vahisõdurid vaatasid üksteisele otsa. Nende nägudel peegeldus kirjeldamatu imestus.

Hodža Nasreddin tegi minekut, naerdes rumalate vahisõdurite üle. Talle ei tulnud mõttessegi, kuidas see nali talle kõige lähemal ajal marjaks ära kulub.

Südaööni istus ta oma tornis. Nii linnas kui lossis saabus vaikus, tuled kustusid. Kauem ei tohtinud viivitada: suveööd lendavad mööda linnutiivu! Hodža Nasreddin läks alla, ja hiilides ning varjatud kohti valides seadis ta sammud emiiri haaremi poole. «Vahisõdurid arvatavasti juba magavad,» mõtles ta.

Milline oli aga tema pahameel, kui ta ligemale jõudes kuulis vahisõdurite tasaseid hääli.

«Kui ometi kas või ükski täht siia kukuks!» ütles paks laisk vahisõdur. «Me korjaksime hõbeda üles ja saaksime korrapealt rikkaks.»

«Tead, ma siiski ei usu, et tähed võiksid hõberahadeks pudeneda,» avaldas teine vahisõdur kahtlust.

«Aga seda räägib ju Bagdadi tark,» vaidles esimene vastu. «Tema õpetatus on kõigile teada, tema kindlasti ei eksi.»

«Olge te neetud!» hüüdis Hodža Nasreddin mõttes ja tõmbus varju. «Oh, miks ma küll rääkisin neile tähtedest, nüüd vaidlevad nad hommikuni! Kas põgenemine tuleb tõesti edasi lükata?»

Kättesaamatus kõrguses Buhhaara kohal hiilgasid puhta ja tasase valgusega tuhanded tähed; äkki rebis üks väike täht end lahti ja sööstis .hoogsale lennule, lõhestades põigiti .taevavõlvi; selle kannul sööstis alla teine täht, jättes enda järele hetkelise, pimestava viiru. Oli suve keskpaik, lähenes tähesadude aeg.
«*Kul* need hõberahadeks pudeneksid...» alustas teine vahisõdur.
Äkki tekkis Hodža Nasreddinil mõte. Kiiruga võttis ta taskust kukru, mis oli hõbedat pungil täis. Tal tuli oodata väga kaua, kuid. tähti ei langenud. Lõpuks sööstis üks lennule. Hodža Nasreddin viskas vahisõdurite jalge ette mündi. Hõberaha veeres kilinal kiviplaatidel.

169

Vahisõdurid algul tardusid paigale, kuid ajasid siis end püstakile ja vahtisid ainiti üksteisele otsa. .
«Kas kuulsid?» küsis esimene väriseva häälega.
«Kuulsin,» vastas teine kogeldes.
Hodža Nasreddin viskas veel ühe rahatüki. See välgatas kuukiirtes. Laisk vahisõdur jõuratas ja langes kõhuli sellele peale.
«Ka. .. kas püü... püüdsid kinni?» küsis teine kange keelega.
«Püü . .. püüdsin jah,» vastas paks vabisevate huultega, tõusis püsti ja näitas rahatükki.
Akitselt sadas taevast alla mitu tähte korraga. Hodža Nasreddin hakkas peotäite kaupa hõbedat pilduma. Öövaikus täitus terava, meloodilise kõlinaga. Aru kaotanud vahisõdurid viskasid piigid käest ja hakkasid rutakalt maas tuhnima.
«Leidsin!» karjus esimene kähiseva ja ramma häälega..
«Näed sa!»
Teine roomas vaikides edasi ja uratas järsku, kuna ta oli lausa rahalademele sattunud.
Hodža Nasreddin viskas neile veel kamalutäie ja libistas end siis takistamatult jalgväravast sisse.
Nüüd oli tal kerge. Pehmed pärsia vaibad summutasid: sammud. Ta mäletas kõiki koridore. Eunuhhid magasid. . .
Guldžan tervitas teda niiske, palava suudlusega ja liibus värisedes tema vastu.
«Kähku!» sosistas Hodža Nasreddin.
Keegi ei peatanud neid, eunuhh ainuIt vähkres ja oigas unes. Hodža Nasreddin jäi eunuhhi, kohale kummargil seisma. Kuid sel oli veel vara. surra: ta matsutas suud ja hakkas jälle norskama... Läbi mitmevärviliste klaaside immitses sisse nõrka kuuvalgust.
Päris värava juures Hodža Nasreddin seisatas ja heitis: pilgu õue. Neljakäpakil keset hoovi, vahtisid vahisõdurid taevasse ja ootasid, millal täht langeb. Tugevasti hoogu võttes viskas Hodža Nasreddin kamalutäie münteõhku; need kukkusid kuskile kaugemale puude taha.
Vahisõdurid kihutasid tuhatnelja sinna. Nad läksid nii jaburaks, et ei näinud enam midagi ega kedagi, vaid murdsid pahinal hingates ja kramplikult jõurates otseteed edasi, läbi okaspõõsaheki, jättes okste külge oma pükste ja halattide räbalaid.
170

Sel ööl oleks võinud haaremist varastada mitte ühe, vaid kõik liignaised.
«Ruttu! Ruttu!» tõtutas Hodža Nasreddin, tüdrukut endaga kaasa kiskudes. Nad jooksid torni juurde, astu:sid trepist üles ja Hodža Nasreddin võttis voodi alt juba ammu valmis pandud köie.
«Kõrge on... Ma kardan,» sosistas Guldžan. Hodža Nasreddin käratas talle vihaselt, ja ta alistus.
Hodža Nasreddin sidus talle köie silmusena ümber ja tõmbas läbisaetud trellid akna eest ära, Guldžan istus aknalauale. Aken asus väga kõrgel, neiu hakkas värisema.
«Roni välja!» ütles Hodža Nasreddin käskivalt ja tõukas teda kergelt selga.
Guldžan pigistas silmad kinni, ta libises mööda siledat kiviseina allapoole ja jäi rippuma.
Ta toibus maapinnal. «Jookse! Jookse!» kostis ülevaJt. Hodža Nasreddin upitas end vöökohani

äknast välja, lehvitas kätt ja tõmbas köie üles. Guldžan, kes oli end :kärmesti lahti sidunud, sirkas üle inimtühja platsi.

Neiu ei teadnud, et sel hetkeloli loss juba haaratud ärevusest ja segadusest. Peaeunuhh, kelles pärast hiljutist õpetust pillirookepiga oli lõõmama löönud erakordne agarus emiiri teenida, vaatas südaöösel korraks uue liignaise tuppa ja avastas, et voodi on tühi. Eunuhh tormas emiiri juurde ja äratas selle. Emiir kutsus enda juurde Arslanbeki, Arslanbek ajas lossivalve jalule, süttisid tõrvikud, hakkasid kõlksuma kilbid ja piigid.

Kutsuti kohale ka Bagdadi tark. Emiir võttis Hodža :Nasreddini vastu kriiskava halaga:

«Husseln Huslia, kas näed, milleni on läinud kõlvatu eluviis meie riigis, kui meie, suur emiir, isegi omaenda lossis ei saa rahu sellest hulgusest Hodža Nasreddinist! .Ja kas niisugust asja on enne kuuldud, et emiiri haaremist varastatakse liignaine!»

«Oo suur emiir,» julges Bahtijar vahele öelda, «aga võib-olla seda ei teinudki Hodža Nasreddin?»

«Aga kes siis veel?» karjus emiir. «Hommikul kanti meile ette, et ta on Buhhaarasse tagasi tulnud, ja öösel läheb kaduma liignaine, kes oli tema pruut! Kes veel .oleks võinud seda teha peale Hodža Nasreddini?! Otsige ta üles, pange igale poole kolmekordsed valveppstid: tõe:näoliseIt pole ta jõudnud lossist veel välja pääseda! Ars

lanbek, pea meeles: su pea võib kergesti lennata õlgadelt!»

Algas otsimine. Valvemeeskond tuhnis lossis kõik nurgad läbi. Kõikjal lõõmasid tõrvikud, mis heitsid võbelevat kuma.

Kõige suuremat agarust otsimisel näitas üles Hodža Nasreddin ise. Ta kergitas vaipu, sorkis kepiga marmorbasseinides, karjus ja sekeldas, heitis pilgu teekannu ja ruusidesse, isegi hiireaukudesse.

Kui ta emiiri magamistuppa oli tagasi jõudnud, kandis ta ette:

«Suur valitseja, Hodža Nasreddin on juba jõudnud lossist lahkuda.»

«Hussein Huslia!» ütles emiir seepeale vihaga. «Sinu kergemeelsus paneb meid imestama. Aga mis siis, kui ta on kuskile peitu pugenud? Tähendab, ta võib meie magamistuppa tungida. Hei, valve siia! Valve!» kisendas emiir,. olles oma mõttest, ära ehmatatud.

Müüri taga paugatas kahur tabamatu Hodža Nasreddini hirmutamiseks.

Emiir puges ühte nurka ja karjus sealt:

«Valve! Valve!»

Ta ei rahunenud enne, kui Arslanbek paigutas tema magamiskambri uste taha kolmkümmend vahisõdurit ja kümme vahisõdurit iga akna alla.

Alles seejärel kobis emiir oma nurgast välja ja ütles kaeblikult:

«Mis sina arvad, Hussein Huslia, ega see hulgus ennast meie magamistuppa ära pole peitnud?»

«Uksed ja aknad on valvepostide kaitse all,» kostis Hodža Nasreddin. «Meie oleme selles toas ainult kahekesi. Kust see Hodža Nasreddin siia sai!»

«Kuid meie liignaise röövimine läheb talle kalliks maksma!» karjus emiir. Hirm tema südames oli asendunud raevuga, tema sõrmed olid kramplikult konksu kiskunud, nagu oleks ta nende all Hodža Nasreddini kõri tundnud. «Oo Hussein Huslia!» jätkas erniir. «Meie vihal ja meie meelepahal pole piiri! Me ei jõudnudki ju seda. liignaist külastada; sellele mõtlemine täidab meie majesteedi südame kurbusega. Ja kõiges on süüdi, oo Hussein Huslia, sinu tähed. Kui meil oleks võimalik, raiuksime me kõigil tähtedel pead maha sääraste kuritahtlike tegude pärast! Kuid seekord Hodža Nasreddin ei libise

meil karistamatult käest! Oleme Arslanbekile juba käsu andnud. Ka sinule, Hussein Huslia, teeme

ülesandeks hulguse otsimisel suurt agarust üles näidata. Pea meeles, et selle asja edusammudest oleneb sinu määramine peaeunuhhi ametisse. Homme pead sa, Hussein Huslia, lossist lahkuma ja sa ei tohi ilma Hodža Nasreddinita tagasi tulla.»

Kissitades oma kavalaid, selgeid silmi, kummardas Hodža Nasreddin emiiri ees maani.

Kolmekümne kolmas peatükk

Kuni hommikuni kõneles Hodža Nasreddin emiirile oma plaanidest, kuidas Hodža Nasreddini kinni püüda. Plaanid olid väga targad ja kavalad, emiir jäi rahule.

Hommikul, saanud kulurahaks kukrutäie kulda, ronis Hodža Nasreddin viimast korda torni, mahutas raha vöökottidesse ja vaatas ohates ringi: äkki oli tal kahju maha jätta oma praegune eluase - nii palju üksildasi unetuid öid oli ta siin veetnud ja nii palju järele mõtelnud; ta jättis nende süngete müüride vahele osakese oma hingest.

Ta tõmbas ukse paukudes kinpi ja jooksis kergejalgselt keerdtrepist alla - vabadusele vastu. Taas oli terve maailm tema ees avatud. Teed, mäekurud ja mägirajad kutsusid teda kaugetele rändudele, haljad metsad tõotasid talle peavarju ja aset pehmetel lehtedel, jõed ootasid teda, et joota oma külmkarge veega, linnud olid varunud tema rõõmustamiseks oma parimad laulud - liiga kaua oli ta viibinud kuldpuuris, tema, lõbus hulkur Hodža Nasreddin, ja maailm tundis ilma temata igavust.

Kuid just värava all anti talle hirmus hoop otse süda messe.

Näost kahvatades ta seisatas ja surus end vastu müüri.

Longuspäi ja seotud kätega tulid arvukate vahisõdurite valve all lahtisest väravast sisse tema sõbrad; ta nägi vana pottseppa Nijazi, tšaihanaapidajat Alit, sepp Jussupit ja paljusid teisi; kõik, kellega ta kunagi oli kokku puutunud, kõnelnud, kellelt juua palunud või eeslile kimbu heinu võtnud - kõik need olid siin! Kurva rongkäigu sabas sammus Arslanbek.

Hodža Nasreddin ei toibunud niipea, ja kui toibus, olid

väravad juba kinni ning õuel polnud enam kedagi: kõik olid maa-alustesse kongidesse viidud.

Hodža Nasreddin tormas Arslanbekki otsima.

«Mis on juhtunud, auväärt Arslanbek? Kust need inimesed siia toodi? Mis kuriteo nad on toime pannud?»

«Need inimesed on neetud Hodža Nasreddini varjajad!» vastas Arslanbek võidukaIt. «Minu nuuskurid said neile jälile, ja kui nad Hodža Nasreddini välja ei anna, viiakse täna nende kallal avalikult täide karm surmanuhtlus. Kuid sa oled kahvatu, Hussein Huslia! Sa. oled hirmsasti ärevil! . . .»

«Ena mul!» kostis Hodža Nasreddin. «Tähendab, tasu valgub minu peost sinu peosse!»

Hodža Nasreddin pidi lossi jääma. Ja kas ta saigi talitada teisiti, kui süütuid inimesi ähvardas surm.

Keskpäeval rivistusid väljakule sõjaväeosad, piirates kohtunikulava kolmekordse rõngana. Rahvas, kellele ametlikud kuulutajad olid eelseisvast surmaotsuste täideviimisest teada andnud, ootas vaikides. Ergav taevas uhkas alla kõrvetavat kuumust.

Avanesid lossiväravad ja tavalises järjekorras jooksid välja kõigepealt kuulutajad, nende järel vahisõdurite salgad, tulid moosekandid, elevandid, kaaskond, ja lõpuks ilmus väravast nähtavale emiiri kandetool. Rahvas heitis silmili maha. Kandetool viidi lavale.

Emiir istus oma kohale troonil. Lossiväravast, toodi välja süüdimõistetud. Rahvasummas kutsus nende ilmumine esile häältekõmina. Süüdimõistetute sugulased ja sõbrad seisid esimestes ridades, et paremini näha.

Timukad askeldasid ringi, panid valmis kirveid, piike, köisi. Täna oli timukatel raske päev: neil seisis ees järgemööda surma saata kuuskümmend inimest.

Vana Nijaz oli esimene selles saatuslikus järjekorras. Timukad hoidsid teda käte alt kinni, temast paremal oli võlIas, vasakul tapalava, otse tema ette aga oli maa sisse taotud teritatud teivas. Suurvesiir kuulutas valju ja piduliku häälega:
«Halastaja ja armulise Allahi nimel! Buhhaara valitseja ja kogu maailma päike, Buhhaara emiir, olles õigluse kaaludel vaaginud patutegusid, mis on toime pannud tema kuuskümmend alamat, varjates jumalateotajat, rahurikkujat, tülikülvajat ning sündsusetuüe tegude kordasaatjat Hodža Nasreddini, võttis vastu järgmise otsuse:

174

Pottsepp Nijazilt kui peamiselt varjajalt, kelle juures tähendatud hulgus nimega Hodža Nasreddin kauemat aega end varjas, võtta elu tema pea lahutamise, läbi

kehast.

Mis puutub teistesse kurjategijatesse, siis on esimeseks karistuseks neile hukkamise pealtvaatamine, milline hukkamine teostatakse Nijazi kallal, selleks et nad väriseksid, oodates endale veel kurjemat saatust. Igaühe hukkamisviisist saab kuulutatud eraldi...»

Väljakul valitses selline vaikus, et Bahtijari iga sõna oli ka tagumistes ridades suurepäraselt kuulda.

«Ja olgu kõigile teada,» jätkas ta häält kõrgendades, «et edaspidi saab iga Hodža Nasreddini varjajaga talitatud niisamuti, ja mitte ükski ei pääse timuka käest. Kui aga keegi süüdimõistetuist näitab kätte selle röövli ja päevavarga asupaiga, see mitte üksnes ei vabane ise surmanuhtluse alt, mitte üksnes ei saa emiiri tasu ja taevaseõnnistuse osaliseks, vaid vabastab karistusest ka kõik teised. Pottsepp Nijaz, sa võid päästa enese ja teised surmanuhtlusest, kui avaldad Hodža Nasreddini asu paiga.»

Nijaz vaikis kaua, tõstmata peadki. Bahtijar kordas oma ettepanekut.

Nijaz vastas:

«Ei, ma ei saa tema asupaika kätte näidata.» Timukad lohistasid vanainimese tapalavale. Keegi kiljatas rahvasummas. Vanainimene laskus põlvili, sirutas kaela ja pani oma halli pea pakule. .

Sel hetkel astus Hodža Nasreddin õukondlasi laiali lükates esile ja jäi emiiri ette seisma. .

«Oo käskija!» ütles ta valjusti, nii et rahvas kuuleks. «Käse surmanuhtluse täideviimine katkestada, kohe püüan ma Hodža Nasreddini kinni!»

Emiir vaatas talle teravalt ja imestusega otsa. Rahvas väljakul lõi voogama. Emiiri märguandel langetas timukas kirve oma jalge ette.

«Oo valitseja!» ütles Hodža Nasreddin valjusti. «Kas on õiglane, et need väikesed varjajad saadetakse surma, samal ajal kui jääb ellu peamine varjaja, kelle juures Hodža Na'sreddin viimasel ajal elas ja elab praegugi, kes on teda söötnud-jootnud, talle autasusid jaganud ja tema vastu igakülgset hoolitsust ilmutanud?»

«Sul on õigus,» ütles emiir tähtsalt. «Kui, on olemas

175

niisugune varjaja, siis tuleb õigluse kohaselt temal esimesena pea maha raiuda. Kuid näita meile kätte see varjaja, Hussein Huslia.»

Rahvasummast käis läbi tagasihoitud kahin, esimesed andsid tagumistele emiiri sõnad edasi.

«Aga kui suur emiir ei taha surma saata seda peamist varjajat, kui suur emiir ta ellu jätab, kas siis on õiglane surmaga nuhelda väikesi varjajaid?» küsis Hodža Nasreddin.

Emiir vastas, hämmastudes üha rohkem:

«Kui me ei soovi surma saata peamist varjajat, siis muidugi loobume ka väikeste varjajate hukkamisest. Kuid meile jääb arusaamatuks üks asi, Hussein Huslia: mis põhjused võivad meid sundida loobuma peamise varjaja hukkamisest? Kus ta on? Juhata meile kätte, ja me lahutame viivitamatult ta pea tema kehast.»

Hodža Nasreddin pöördus rahva poole:
«Te kuulsite emiiri sõnu? Buhhaara käskija ütles, et kui ta ei lase hukata peamist varjajat, keda ma kohe nimetan, siis kõik need väikesed varjajad, kes praegu tapalava ääres seisavad, vabastatakse ja lastakse koju oma perekondade juurde. Kas. ma rääkisin õigesti, oo käskija?»
«Sa rääkisid õigesti, Hussein Huslia,» kinnitas emiir. «Selle kohta anname oma sõna. Kuid näita meile peamine varjaja kiiresti kätte.»
«Te kuulete?» ütles Hodža Nasreddinrahva poole pöördudes. «Emiir annab oma sõna!»
Ta tõmbas sügavalt hinge. Ta tundis endal tuhandete pilku.
«Peamine varjaja. . .»
Ta takerdus ja laskis silmadel üle väljaku käia; paljud märkasid tema näos kurbust ja surmaahastust. Ta jättis jumalaga oma armastatud maailmaga, inimeste ja päikesega.
«Ruttu!» hüüdis emiir kannatamatult. «Räägi ruttu, Hussein Huslia!» .
Hodža Nasreddin ütles kindla, kõlava häälega: «Peamine varjaja oled sina, emiirl»
Järsu liigutusega kahmas ta turbani peast ja rebis valehabeme eest.
Rahvasumm ohhetas ja tardus. Silmad pungis, maigutas emiir hääletuIt huuli. Õukondlased olid kivinenud.

Vaikus ei kestnud kuigi kaua.
«Hodža Nasreddin! Hodža Nasreddin!» hakati rahva hulgas karjuma.
«Hodža Nasreddin!» sosistasid õukondlased isekeskis. «Hodža Nasreddin!» hüüatas Arslanbek.
Lõpuks toibus ka valitseja ise. Tema huuled pobisesid segaselt:
«Hodža Nasreddin!»
«Jah, see olen mina! Noh, kuis on, emiir, käse endal kui peamisel varjajal pea maha raiuda! Ma elasin sinu lossis, me sõime sinuga koos, ma sain sinult autasusid, *ma.* olin sinu peamine ja lähim nõuandja kõigis küsimustes. Varjaja oled sina, emiir, käse endal pea maha raiuda!»
Hodža Nasreddin haarati kinni. Ta ei pannud vastu, vaid hõikas: .
«Emiir lubas süüdimõistetud vabaks lasta! Te kuulsite emiiri sõnu.»
Rahvas hakkas huilgama, voogama. Vahisõdurite kolmekordne ahelik pidas inimsumma survele hädavaevalt vastu. Aina valjemini kostsid hüüded:
«Süüdimõistetud vabastada!»
«Emiir andis sõna!»
«Laske vabaks!»
Rahvahulga häälekõmin kasvas üha valjemaks. Inimeste pealesurumisel nihkus vahisõdurite ahelik tagasi. Bahtijar kummardus emiirile lähemale:
«Oo käskija, nad tuleb vabaks lasta, muidu hakkab rahvas mässama.»
Emiir noogutas.
«Emiir peab oma sõna!» karjus Bahtijar. Vahisõdurid astusid kõrvale. Süüdimõistetud kadusid jalamaid inimmurdu.
Hodža Nasreddin viidi lassi. Paljud rahva hulgas nutsid ja hüüdsid talle järele:
«Hüvasti, Hodža Nasreddin! Hüvasti, meie lemmik, üllas Hodža Nasreddin, sa jääd igavesti surematuks meie südameis.»
Ta läks püstipäi, tema näoilmes polnud hirmu. Värava ees pöördus ta ümber ja lehvitas jumalagajätuks käega. Rahvamurd vastas talle võimsa häältesumaga.
Emiir ronis tõtlikult oma kandetooli. Lossirongkäik
asus tagasiteele.

Kolmekümne neljas peatükk

Tuli kokku diivan Hodža Nasreddini üle kohut mõistma.

Kui Hodža Nasreddin sisse tuli, seotud. käsist ja jalust, vahisõdurite valve all, langetasid õukondlased silmad. Neil oli häbi üksteisele otsa vaadata. Lossitargad kortsutasid kulmu, silitasid habet, emiir pööras nägu siia-sinna, ohkas ja köhatas.

Hodža Nasreddin aga vaatas avameelse, selge pilguga; kui ta käed poleks olnud selja taha väänatud, siis võinuks arvata, et kurjategija pole mitte tema, vaid kõik need inimesed, kes tema ees istuvad.

Koos teiste õukondlastega ilmus kohtupidamisele ka tõeline Hussein Huslia, Bagdadi tark, kes lõpuks oli oma vangipõlvest vabanenud. Hodža Nasreddin pilgutas talle sõbralikult silma, kuid Bagdadi tark hüppas patjadelt püsti ja sisistas raevust.

Kohtupidamine ei kestnud kaua. Hodža Nasreddin mõisteti surma. Jäi valida hukkamisviis.

«Oo suur valitseja!» ütles Arslanbek. «Minu arvamus on, et see kurjategija tuleb teibasse ajada, et ta lõpetaks oma elu kõige hullemates piinades.»

Hodža Nasreddin ei kergitanud kulmugi, vaid seisis ja naeratas muretult, nägu pööratud päikesekiirte poole, mis läbi ülemise lahtise akna saali langesid.

«Ei!» ütles emiir otsustavalt. «Türgi sultan juba ajas selle jumalateotaja teibasse, kuid nagu näha, teab ta vastuabinõu, kuidas seda hukkamisviisi. kahjutult välja kannatada, muidu poleks ta sultani käest eluga pääsenud.»

Bahtijar soovitas Hodža Nasreddinil pea maha raiuda. «Tõsi küll, see on üks kõige kergemaid surmakiike,» lisas ta juurde, «kuid selle-eest kõige kindlam.»

«Ei!» ütles emiir. «Bagdadi kaliif laskis tal pea maha raiuda, kuid ometi on ta elus..»

Järgemööda tõusid püsti mitmed kõrgemad riigiametnikud ja tegid ettepaneku Hodža Nasreddiil üles puua, tal nahk maha nülgida jne. Emiir lükkas kõik need nõuanded tagasi, sest Hodža Nasreddini salaja jälgides ei märganud ta selle näol hirmu tundemärke, mis oli emiiri arvates ilmseks tõendiks selle kohta, et esitatud moodused ei vapusta meest küllaldaselt.

Õukondlased vaikisid kohmetult. Emiir vihastus.

Siis tõusis püsti Bagdadi tark. Kuna ta emiiri palge ees kõneles esmakordselt, oli ta oma sõnavõtu hoolikalt läbi mõelnud, et oma tarkusega kõigi teiste hulgast silma paista.

«Oo maailmaruumi suur käskija! Kui mainitud kurjategija on seniajani pääsenud tervena kõikvõimalikest hukkamisviisidest, siis kas see pole otseseks tunnistuseks asjaolule, et teda aitab vanakuri, toosama pimedusevaim, kelle nime pole siin, emiiri palge ees, viisakas nimetada. »

Nende sõnade juures puhus mõttetark endale õlale, tema järel puhusid ka kõik teised välja arvatud Hodža Nasreddin.

«Arutanud ja kaalunud kõiki sellesse kurjategijasse puutuvaid asjaolusid,» jätkas tark, «lükkas suur emiir Hodža Nasreddini surmasaatmiseks ettepandud moodused tagasi, kartes, et vanakuri aitab jälle kurjategijal õiglase karistuse eest minema libiseda. Kuid on olemas veel üks hukkamismoodus, mida mainitud kurjategija Hodža Nasreddini suhtes pole kordagi rakendatud, ja nimelt - uputamist! »

Pea selga heidetud, silmitses Bagdadi tark juuresolijaid võidutsevalt.

Hodža Nasreddin võpatas.

Emiir märkas tema võpatust. «Ahaa! Nii et ennäe, milles oli tema saladus!»

Samal ajal mõtles Hodža Nasreddin: «Väga hea, et nad vanakurjast rääkisid, tähendab, ma ei tohi veel lootust kaotada!»

«Raamatutest ja jutustustest on mulle teada,» jätkas mõttetark, «et siin Buhhaaras asub püha tiik, mis kannab šeik Ahmedi nime. Arusaadav, et vanakuri ei söanda läheneda sellele veekogule, mispärast kurjategija tulebki, oo käskija, pikemaks ajaks peadpidi pühasse vette vajutada, mille tagajärjel ta

hinge heidab.»
«See on Juba tark nõuanne, mis väärib autasu!» hüüdis emiir.
Hodža Nasreddin ütles Bagdadi targale laitvalt:
«Oo Hussein Huslia, kas mina sind niimoodi kohtlesin, kui sa minu võimuses olid? Säh sulle, looda siis veel inimeste tänulikkusele!»
Võeti vastu otsus Hodža Nasreddin pärast päikese loo-

179
jumist avalikult šeik Ahmedi tiiki uputada. Aga et Hodža. Nasreddin teel põgeneda ei saaks, otsustati ta tiigi juurde toimetada nahkkotis ja koos sama koti ga ka uputada.

. . . Terve päev kopsisid tiigi ääres kirved: puusepad ehitasid lava. Nad teadsid, milleks emiir seda lava vajab,. kuid mis said nemad parata, kui igaühe selja taga seisis; vahisõdur? Nad töötasid vaikides, süngete, vihaste nägudega; kui nad olid lõpetanud, keeldusid nad viletsat töö tasu vastu võtmast ja lahkusid maha vahtides.
Lava ja kogu kallas selle ümber kaeti üleni vaipadega.
Vastaskallas oli ette nähtud rahvale.

Nuuskurid kandsid ette, et linn on ärevil. Seepärast ajas Arslanbek tiigi juurde suure hulga sõjaväge kokku! ja seadis kahurid üles. Kartes, et rahvas võiks Hodža Nasreddini teel ära röövida, andis Arslanbek käsu neli kotti valmistada ja need kaltse täis toppida: need võltskotid kavatses ta tiigi äärde saata avalikult, mööda rahvarikkaid tänavaid, koti Hodža Nasreddiniga aga, vastupidi, kõige mahajäetumate põiktänavate kaudu. Tema kavalus ulatus veelgi kaugemale: iga võltskoti juurde paigutas ta kaheksa vahisõdurit, Hodža Nasreddini koti juurde ainult kolm.

«Ma saadan teile tiigi juurest virgatsi,» ütles Arslanbek vahisõduritele. «Neli võltskotti peate te välja tooma kohe, üksteise järel, viienda koti kurjategijaga aga natukese aja pärast ja märkamatult, kui kõik uudishimulikud, kes väravate ees tunglevadi võltskottide järel minema on läinud; Kas te saite minust aru? Pidage meeles, et vastutada tuleb teil peaga.»

Õhtul taoti väljakul trumme, mis kuulutasid turupäeva lõppemist. Igast kandist hakkas inimesi tiigi poole valguma. Varsti saabus emiir oma kaaskonnaga. Laval ja selle ümber süüdati tõrvikud. Leegid sisisesid ja kaardusid tuule käes, veepinnal värelesid purpursed vastuhelgid. Vastaskallas uppus pimedusse. Tuledest valgustatud lavalt polnud rahvasumma näha, - küll aga oli selgesti kuulda, kuidas see voogab, liigub ja hingab, sulatades oma segase, rahutu kõma kokku öötuule iilidega.

Valjul häälel luges Bahtijar pimedusse emiiri käskkirja. Hodža Nasreddini surmamõistmise kohta. Selleks ajaks vaibus tuulgi ~ oli nii vaikne, et ülihiilgaval emiiril jooksid judinad üle selja. Jälle tõusis ohates tuul, ühes temaga ohkas tuhandest rinnast ka rahvasumm.
180
«Arslanbek!» ütles emiir ja tema hääl värises. «Miks sa viivitad?»
«Juba saatsin virgatsi, oo käskija.»
Äkki kostis pimedusest karjeid ja relvade tärinat: kuskil oli alanud lööming. Emiir kargas püsti ja vahtis ringi. Hetke pärast ilmusid lava ette valgussõõri kaheksa vahisõdurit, ent ilma kotita.
«Kus siis kurjategija on?» karjus emiir. «Rööviti vahisõdurite käest ära, lipsas minema?! Arslanbek, sa näed!»
«Oo käskija!» kostis Arslanbek. «Sinu tühine ori on kõik ette näinud: kotis olid vanad kaltsud.»
Peagi kostis ka teisest kandist lqömingukära. Arslan-bek ruttas emiiri rahustama:
«Las röövivad ära, oo käskija! Selleski kotis pole midagi peale kaltsude.»

Esimese koti kiskus vahisõduritelt ära tšaihanaa pidaja Ali koos sõpradega, teise võtsid ära sepad, keda juhtis Jussup. Varsti võtsid pottsepad ära kolmanda koti, kuid ka selles leiti vaid kaltsud. Neljas kott lasti vabalt lava juurde. Tõrvikute valgel tõstsid vahisõdurid koti kogu rahvahulga silme all vee kohale ja raputasid — välja pudenesid kaltsud.

Rahvasumm seisis täielikus nõutuses. Seda oli suurte kogemustega Arslanbek taotlenudki, kes sai

aru, et nõutus toob enesega kaasa tegevusetuse.
Jõudis kätte viienda koti järg. Vahepeal olid aga vahisõdurid, kelle hoolde see oli usaldatud, kuskil pidama jäänud - ja polnud kotti siiamaani tiigi äärde toimetanud.

Kolmekümne viies peatükk

Kui vahisõdurid Hodža Nasreddini maa-alusest kongist välja tõid, ütles ta:
«Tähendab, teie tassite mind oma seljas? Ma kahetsen, et mu eeslit siin pole, ta naeraks ennast lõhki.»
«Pea suu! Küll sa varsti nutad!» vastasid vahisõdurid tigedalt. Nad ei suutnud Hodža Nasreddinile andestada, et see oli valvemeeskonda kõrvale jättes end ise emiiri kätte andnud.
Nad venitasid kotisuu laiali ja hakkasid Hodža Nasreddini sisse toppima.

181

«Oo saatana teenrid!» karjus Hodža Nasreddin, kes kolmeks kokku murti. «Kas te siis suuremat kotti ei võinud valida!»
«Pole häda midagi,» ütlesid vahisõdurid ähkides ja higi valades. «Sul ei tule kuigi kaua kannatada. Ära aja ennast nii kohevile, oo patu poeg, muidu me pressime su põlved makku!»
Tõusis kära, lossi teenijaskond jooksis kokku. Lõpuks, pärast pikka vaevanägemist, suutsid vahisõdurid Hodža Nasreddini kotti toppida ja kotisuu nööriga kinni siduda.
Kotis oli kitsas, pime ja haisev. Hodža Nasreddini hing mähkus musta udusse; näis, et nüüd tal enam pääsu pole.
Ta kutsus appi saatust ja kõikvõimsat juhust. «Oo sina, saatus, kes sa oled mulle emaks saanud, oo sina, kõikvõimas juhus, kes sa mind seni oled hoidnud otsekui isa, kus te praegu olete, mispärast te Hodža Nasreddinile appi ei tõtta? Oo saatus, oo kõikvõimas juhus!»
Vahisõdurid aga olid juba pool teed maha käinud. Nad kandsid kotti, vahetades üksteist välja iga kahesaja sammu tagant. Nende lühikeste peatuste järgi pidas Hodža Nasreddin kurba arvestust - kui palju maad on läbi käidud ja kui palju on. veel jäänud.
Ta mõistis vägagi hästi, et saatus ja juhus ei tule iialgi appi sellele, kes asendab tegusid halisemise ja appihüüetega. Kes läheb, see saab teest jagu; nõrkegu ja nõtkugu ta jalad - ta peab roomama käpuli ja põlvili, ja siis näeb ta öösel kauguses kindlasti lõkketulede heledaid leeke, ning kui ta on lähemale jõudnud, näeb ta kaupmeeste karavani, mis on puhkepeatuse teinud, ja see karavan läheb kindlasti rändajale vajalikus suunas, ja seal leidub vaba kaamel, millega rändaja sõidab sinna, kuhu tarvis... See aga, kes teele maha istub ja end meeleheite võimusesse annab, nutku ja kaevelgu kui palju tahes - ta ei ärata hingetutes kivides kaastunnet; ta sureb kõrbes janusse, tema laip langeb haisvate hüäänide saagiks, tema kondid tuiskab tuline liiv kinni. Kui palju inimesi küll on surnud enneaegselt, ja ainult seepärast, et elutahe polnud küllaIt tugev! Niisugust surma
pidas Hodža Nasreddin inimesele häbistavaks.
«Ei!» ütles ta endale, pigistas hambaid kokku ja kordas raevukalt: «Ei! Ma ei sure täna! Ma ei taha surra!»
Kuid mis sai ta teha, kui oli kolmeks kokku murtud ja pistetud ahtasse kotti, kus ei saanud end isegi liigu

182

tada: põlved ja küünarnukid olid otsekui kleepunud kere külge. Vabaks oli Hodža Nasreddinil jäänud ainult keel.
«Oo vaprad sõdurid!» ütles ta kotist. «Peatuge natukeseks ajaks, ma tahan enne surma palvet lugeda, et kõigearmulisem Allah võtaks mu hinge oma heledasse kotta.»Vahisõdurid panid koti

maha.
«Loe! Kuid kotist me sind välja ei lase. Loe oma palve kotis.»
«Aga kus me praegu oleme?» küsis Hodža Nasreddiu. «Küsin seda sellepärast, et te pööraksite mind näoga mošee poole.» .
«Me oleme Karšini väravate juures. Siin on igal pool ümberringi mošeed, ükskõik mis suunas me sind näoga ka pööraksime. Loe oma palve kähku ära. Me ei tohi kaua viivitada.»
«Aitüma, vagameelsed sõdurid,» kostis Hodža Nasreddin kotist kurval häälel.
Millele ta lootis? Ta ei teadnud isegi. «Ma võidan mõne minuti. Aga pärast vaatame. Võib-olla juhtub midagi ette.. .»
Ta hakkas valjusti palvetama, kuulatades samal ajal vahisõdurite juttu.
«*Ja* kuidas me küll kohe ei taibanud, et uus tähetark ongi Hodža Nasreddin?» nukrutsesid vahisõdurid. «Kui me oleksime ta ära tundnud ja kinni võtnud, oleksime emiiri käest suure vaevatasu saanud!»
Vahisõdurite mõtted liikusid tavalises suunas, sest ahnus moodustas nende elu pärisosa.
Seda kasutaski HodŽif Nasreddin oma huvides. «Katsun teha nii, et nad koti juurest kas või kõige lühemaks ajaks kuhugi läheksid... Võib-olla õnnestub mul nööri katki rebida, võib-olla läheb keegi siit mööda ja laseb mu vabaks.»
«Lõpeta kiiresti oma palve!» ütlesid vahisõdurid ja tonksasid kotti jalaga. «Kuuled sa! Meil pole mahti oodata.»
«Üks silmapilk, vaprad sõdurid! Mul on veel jäänud viimane palve Allahile. Oo kõigevägevam, kõigearmulisem Allah, tee nõnda, et see inimene, kes leiab kümme tuhat tangat, mis ma maasse matsin, võtaks sellest tuhat tangat, viiks mošeesse, annaks mulla kätte ja teeks talle ülesandeks terve aasta jooksul minu eest palvetada. . .»

183.

Kuulnud kümnest tuhandest tangast, jäid vahisõdurid vait. Ehkki Hodža Nasreddin oma kotist midagi ei näinud, teadis ta täpselt, mis näod vahisõduritel praegu on, kuidas nad isekeskis pilke vahetavad ja üksteist küünarnukiga müksavad.
«Viige mind edasi,» ütles ta vagura häälega. «Annan oma hinge Allahi kätesse.» Vahisõdurid viivitasid.
«Me puhkame natuke veel,» ütles üks neist lipitsevalt.
«Oo Hodža Nasreddin, ära arva, et me südametud, halvad inimesed oleme. Ainult teenistus sunnib meid sinuga nii karmilt talitama. Kui me saaksime oma perekondadega ilma emiiri palgata ära elada, siis laseksime su muidugi otsekohe priiks. . .»
«Mis sa räägid!» sosistas teine ehmunult. «Kui me ta priiks laseme, võtab emiir meil pea otsast.»
«Ole vait!» sisistas esimene. «Meil tuleks ainult raha kätte saada.»
Hodža Nasreddin ei kuulnud sosinal öeldut, kuid teadis, et vahisõdurid sosistavad, ja teadis, millest nad sosistavad.
«Ma ei kanna viha teie peale, oo sõdurid,» ütles ta vaguralt ohates. «Ma olen liiga patune selleks, et teisi hukka mõista. Kui Allah kingib mulle andeksandmise sealilmas, tõotan teile, et palvetan teie nimel tema trooni ees. Teie ütlete, et kui. te ei peaks emiirilt oma palka välja teenima, siis laseksite mind priiks? Mõtelge oma sõnade üle järele! Sellega te ju rikuksite emiiri tahet ja järelikult teeksite rasket pattu. Ei! Ma ei taha, et te minu pärast oma hinge patuga koormaksite; tõstke kott üles ja viige mind tiigi äärde, sündigu emiiri tahtmine ja Allahi tahtmine!»
Nõutult vaatasid vahisõdurid üksteisele otsa, kirudes seda vaga kahetsust, mis äkitselt - ja nende arust hoopiski mitte õigel ajal - oli vallanud Hodža Nasreddini.
Jutuajamisse sekkus kolmas vahisõdur; siiani oli ta vaikinud ja mingit kavalat nõksu nuputanud.
«Kui raske on küll vaadata inimest, kes alles surma eel hakkab oma patte ja eksisamme

kahetsema,» ütles ta ja pilgutas kaaslastele silma. «Ei, mina ei ole säärane! Ma olen juba ammu kahetsenud ja pean kinni jumalakartlikust eluviisist. Kuid vagadus sõnades, kui sellega ei käi kaasas Allahile meelepärased teod, on surnud

vagadus,» jätkas vahisõdur, samal ajal kui temakaaslased peopesa suu ees hoidsid, et mitte laginaI naerma pahvatada, sest too vahisõdur oli tuntud kui parandamatu täringumängija ning liiderdaja. «Mina näiteks saadan oma vaga elu mööda õiglase ja õndsa tegevusega, ja nimelt: ma ehitan oma kodukülla suurt mošeed ja seetõttu olen ma endale ja oma perele keelanud isegi söömise.»

Üks vahisõduritest ei pidanud vastu, naerust lämbudes kadus ta pimedusse.

«Ma panen kõrvale iga krossi,» seletas vaga vahisõdur edasi, «ja ometi kerkib mošee liiga aeglaselt, mis täidab mu südame kurbusega. Neil päevil müüsin ma lehma ära. Olgu ma sunnitud müüma viimasedki saapad jalast — ma olen nõus käima paljajalu, kui ainult alustatud mošee valmis saaks.»

Hodža Nasreddin nuuksatas kotis. Vahisõdurid vahetasid pilke. Nende ettevõte võtab vedu. Nad tõtutasid oma taibukat seltsimeest küünarnukimüksudega takka.

«Oo, kui ma kohtaksin säärast inimest, kes oleks nõus ohverdama kaheksa või kümme tuhat tangat selle mošee lõpuleehitamiseks!» hüüdis ta. «Ma tõotaksin talle vandega, et viie või koguni kümne aasta jooksul tõuseks tema nimi, mähitud palvete lõhnavasse suitsu, iga päev selle mošee võIvide alt Allahi trooni ette!»

Esimene vahisõdur ütles: .

«Oo mu vaga seltsimees! Minul pole kümmet tuhat tangat, kuid võib-olla oled sa nõus võtma mu viimase kokkuhoitud raha - viissada tangat. Ära lükka mu kasinat annetust tagasi, ka mina tahan osa võtta sellest jumalale meelepärasest teost.»

«Ja mina ka,» ütles teine, luksudes ja võdisedes sisemisest naerust. «Minul on kolmsada tangat.. .»

«Oo vaga mees, oo jumalakartlik mees!» hüüdis Hodža Nasreddin nuuksudes. «Kui kahju mulon, et ma ei saa su halati serva oma huultele suruda! Ma olen suur patune, kuid ole minu vastu halastaja ja ära lükka mu annetust tagasi. Mul on olemas kümme tuhat tangat. Kui ma olin jumalavallatu pettusega hakkama saanud ja emiirile lähedaseks isikuks tõusin, sain ma valitsejalt tihti kingituseks kukruid kulla ja hõbedaga; kui olin kümme tuhat tangat kogunud, otsustasin selle raha ära peita, et seda põgenemise korral teele kaasa võtta. Ja

et ma otsustasin põgeneda Karšini väravate kaudu, matsin raha Karšini surnuaiale ühe vana hauasamba alla.»

«Karšini surnuaiale!» hüüatasid vahisõdurid. «Tähendab, kuskile siiasamasse lähedale!»

«Jah! Praegu me oleme surnuaia põhjapoolses otsas, ja kui minna.. .»

«Me oleme idapoolses otsas! Kuhu su raha on peidetud?»

«See on peidetud surnuaia läänepoolsesse otsa,» ütles Hodža Nasreddin. «Kuid kõigepealt vannu mulle, oo vaga vahisõdur, et minu nime ikka tõesti mošees kümne aasta jooksul iga päev meelde tuletatakse!»

«Vannun!» ütles vahisõdur, vabisedes kärsitusest. «Vannun sulle Allahi ja tema prohveti Muhamedi nimel! Noh, räägi ruttu, kuhu su raha on maetud?»

Hodža Nasreddin viivitas. «Aga mis siis, kui nad otsustavad mind kõigepealt tiigi juurde viia ja raha ülesotsimise homseks edasi lükata?» pidas ta aru. «Ei, seda ei juhtu. Esiteks, neid on haaranud ahnus ja kannatamatus, teiseks, nad kardavad, et keegi võiks neist ette jõuda, kolmandaks, nad ei usalda üksteist. Mis koht neile kätte juhatada, et nad võimalikult kauem peaksid tuhnima?»

Vahisõdurid ootasid, koti kohal konukil. Hodža Nasreddin kuulis nende raskemaks muutunud

hingamist, otsekui oleksid nad nüüdsama kuskilt kaugelt joostes kohale jõudnud.
«Surnuaia läänepoolses otsas on kolm vana hauasammast, mis asetsevad kolmnurkselt,» ütles Hodža Nasreddin. «Iga samba alla kaevasin ma maasse kolm tuhat kolmsada kolmkümmend kolm ja üks kolmandik tangat...»

«Asetsevad kolmnurkselt,» kordasid vahisõdurid kooris, sarnanedes sõnakuulelike koolipoistega, kes oma õpetaja järel koraani sõnu kordavad. «Iga alla kolm tuhat kolmsada kolmkümmend kolm ja üks kolmandik tangat...»

Nad leppisid omavahel kokku, et kaks lähevad raha järele, kolmas aga jääb valvama. See oleks võinud Hodža Nasreddinis masenduse esile kutsuda, kui tal poleks olnud võimet inimeste käitumist ette ära aimata: ta teadis täpselt, et kolmas vahisõdur ei istu kuigi kaua koti juures. Eelaimus osutus õigeks: jäänud üksi, hakkas vahisõdur rahutult ohkima, köhima ja relvade kilksudes- mööda teed edasi-tagasi käima. Nende helide ja häälte järgi mõistatas Hodža Nasreddin kõik ta mõtted ära: vahisõdu

rit näris mure oma kolme tuhande kolmesaja kolmekümne kolme ja ühe kolmandiku tan ga pärast. Hodža Nasreddin ootas kannatlikult.
«Kui kaua nad seal küll jändavad,» ütles vahisõdur.
«Arvatavasti peidavad nad raha kuhugi teise kohta, homme aga tulete kõik kolmekesi seda ära viima,» kostis Hodža Nasreddin.

See oli täpne löök. Vahisõdur hakkas kõvasti nohisema, seejärel teeseldult haigutama.

«Küll tahaksin ma enne surma mingisugust hingelunastuse lugu kuulda,» ütles Hodža Nasreddin kotist. «Võibolla on sul mõni meeles ja jutustad mulle, oo vapper sõdur.»

«Eii» vastas valvur vihaselt. «Ma ei tea hingelunastuse lugusid . .. Pealegi olen väsinud, lähen heidan rohu peale natukeseks pikali.»

Kuid ta ei taibanud, et maapind annab edasi ta kõmavate ja kaugenevate sammude kaja. Algul läks ta pikkamisi, siis ulatus Hodža Nasreddini kõrvu tihe sammudemüdin: vahisõdur kihutas tulistvalu kalmistu poole.

Oli tulnud aeg tegutseda. Ent asjatult kukerpallitas ja veeretas end Hodža Nasreddin: nööri ei õnnestunud puruks katkuda. «Teeline!» anus Hodža Nasreddin. «Oo saatus, läkita mulle teeline!» Kuid saatus ei läkitanud talle teekäijat.
Saatus ja soodne juhus tulevad alati appi sellele, kes on otsast otsani täis otsusekindlust ja võitleb kuni lõpuni (sellest oli juttu juba eespool, kuid kordamisest tõde ei tuhmu). Hodža Nasreddin võitles kõigest väest oma elu eest, ja saatus ei saanud talle oma abi keelata.

Teeline tuli aeglaselt; ta oli lonkur, nagu Hodža Nasreddin tegi kindlaks tema tümpsivate sammude põhjal, ja mitte enam noor, sest ta kannatas hingeldustõve all.
Kott seisis otse keset teed. Teekäija peatus, silmitses seda kaua ja hoolega, toksas paar korda kepiga.
«Mis kott see siis on? Kust see siia sai?» ütles teeline kiuksuva häälega.
Hodža Nasreddin - oo millise rõõmuga! - tundis ära liiakasuvõtja Džafari hääle.
Nüüd ei kahelnud Hodža Nasfleddin oma pääsemises. Et nad ainult kauem otsiksid. . .
Ta köhatas kotis - tasakesi, et liiakasuvõtjat mitte ehmatada.

«Ehee! Ja siin sees on inimene!» hüüatas Džafar eemale hüpates.
«Muidugi inimene,» vastas Hodža Nasreddin häält moonutades rahulikult «Mis selles imelikku on?»
«Kuidas pole imelikku? Mispärast sa kotti oled pugenud?»
«Tähendab, on vaja, kui pugesin. Mine oma teed ja ära tüüta mind oma pärimistega.»

Hodža Nasreddin teadis, et liiakasuvõtja uudishimu on nüüd äärmuseni üles kruvitud ja ta ei lahku nagunii.

«Tõepoolest imelik juhtumus - sattuda teel inimesele, kes istub kinniseotud kotis!» ütles liiakasuvõtja. «Võib olla pandi sind kotti vägisi?»

«Vägisi!» naeris Hodža Nasreddin. «Kus ma hakkaksin maksma kuutsada tangat selle eest, et mind vägisi kotti pandaks! »

«Kuussada tJangatI Mille eest sa nii palju raha maksid?»

«Oo teeline, ma jutustan sulle kõik ära, kui tõotad, et sa, pärast minu ärakuulamist minema lähed ega rohkem mu rahu ei riku. See kott kuulub ühele araablasele, kes elab siinsamas Buhhaaras ja kel on imepärane võime parandada haigusi ja ihuvigasusi. Peremees annab kotti ka üürile, kuid suure raha eest ja mitte kõigile. Mina olin lombakas, küürakas ja ühest silmast pime, ja mul oli nõu naist võtta, eks siis pruudi isa viis, et pruut minu ihuvigade nägemisega oma pilku ei kurvastaks, mind selle araablase juurde, ja ma sain üürida selle koti neljaks tunniks, makstes peremehele kuussada tanga!: Aga et see kott ilmutab tervendavaid omadusi ainult surnuaia lähedal, siis tulin ma pärast päikeseloojakut siia, Kiiršini vana kalmistu juurde, ma tulin koos pruudi isaga, kes kotisuu kinni sidus ja siis ise .minema läks, sest kõrvalise inimese juuresolek võib kogu ettevõtmise ära rikkuda. Araablane, koti peremees, hoiatas mind: niipea kui ma üksi jään, lendavad minu juurde kolm džinni, kes tekitavad kohinat ja kilinat-kõlinat oma vasktiibadega. Ja džinnid küsivad minult inimesehäälega, et kuskohas kalmistul on kümme tuhat tangat maasse kaevatud, mille peale mina pean neile vastama järgmiste saladusIike manamissõnadega: «See, kes kannab vaskset kilpi, sel on vaskne otsmik. Hauka kohal istub öökull. Oo džinnid, te otsite sealt, kuhu pole peidetud, selle asemel nuusutage

mu eesli sabaalust!» Niimoodi täpselt juhtuski: ilmusid džinnid ja küsisid minu käest, et kuhu on, kümme tuhat tangat maasse kaevatud; kui džinnid minu vastust kuulsid, sattusid nad kirjeldamatusse raevu ja hakkasid mind peksma, mina aga, kuna mul araablase manitsus meeles oli, karjusin edasi: «See, kes kannab vaskset kilpi, sel -on vaskne otsmik, nuusutage mu eesli sabaalust!» Siis kahmasid džinnid koti ja kandsid kuhugi... Aga edasi -ei mäleta ma midagi, ma toibusin kahe tunni pärast ja olin täiesti terve: mu küür oli kadunud, jalg sirge ja silm nägija, milles ma veendusin, kui vaatasin läbi väikese .augu, mille keegi juba enne mind oli kotile sisse teinud. Ja nüüd istun ma siin tähtaja lõpuni ainult sellepärast, et kott on nagunii kinni makstud - mis rahal ilmaaegu 1asta raisku minna! Muidugi, ma tegin ühe vea: oleks tulnud kokku leppida mõne inimesega, kellel on samasugused ihuvead; me oleksime võtnud koti kahe peale, oleksime istunud selles kumbki kaks tundi, ja meie tervenemine oleks kummalegi ainult kolmsada tangat maksma läinud. Kuid mis tehtud, see tehtud: mingu mu raha pealegi raisku, peaasi, et ma siiski terveks sain. Nüüd, teeline, tead sa kõik, seepärast pea oma tõotust ja hakka astuma. Olen pärast tervenemist natuke nõrgaks jäänud, mul on raske kõnelda. Juba kümnes inimene käib mulle oma pärimistega peale, ma olen väsinud kordamast kõigile üht ja sama.»

Liiakasuvõtja oli kuulanud väga tähelepanelikult, vahetevahel katkestades Hodža Nasreddini juttu imestushüüetega..

«Kuula, oo kotisistuja!» ütles liiakasuvõtja. «Me mõlemad võime meie kohtumisest kasu saada. Sul on kahju, et sa ennem kokku ei leppinud mõne inimesega, kel on samasugused ihuvead kui sul, kuna sel juhul oleks võinud koti kahe peale üürile võtta. Kuid sul pole veel hilja kokku leppida, sest mina just olengi see inimene, keda sul vaja on: ma olen küürakas, paremast jalast lombakas ja teisest silmast pime. Ja ma maksan heameelega kolmsada tangat selle eest, kui ma ülejäänud kaks tundi saan kotis istuda.»

«Sa ilmselt irvitad mu üle,» ütles Hodža Nasreddin. «Kas võib olla seesugust imepärast kokkusattumust! Kui sa õigust räägid, siis täna Allahit, et ta sulle nii õnneliku juhuse läkitas! Olen

nõus, teekäija, kuid hoiatan, et mina
189
maksin ette ja ka sinul tuleb ette ära maksta. Võlgu ei usalda ma jätta.»
«Maksan ette,» ütles liiakasuvõtja kotipaela lahti näppides. «Ei tohi aega kaotada, sest minutid aina lendavad, ja nüüd kuuluvad need juba minule.»
Kotist välja ronides varjas Hodža Nasreddin halatikäisega oma nägu, kuid liiakasuvõtjal polnud mahtigi vaadata: ta luges raha, tundes kahju möödalendavatest minutitest.
Ägisedes ja öietades ronis Džafar kotti ja painutas pea alla. Hodža Nasreddin sikutas nööri kõvasti kinni, jooksis eemale ja peitis end puu varju.
Ta jõudis seda teha parajal ajal. Kalmistu poolt kostis vahisõdurite valju sõimu. Kõigepealt ronisid kalmistumüüri mulgust välja teele nende pikad varjud, seejärel tulid nähtavale nad ise, ja nende vaskkilpidelt heikis vastu kuu.

Kolmekümne kuues peatükk

«Hei, sina, hulgus!» karjusid vahisõdurid ja tõukasid kotti jalaga, kusjuures nende relvad kilksusid ja kõli... sesid, mida täielikult võis pidada vasktiibade tekitatud meluks. «Me tuhnisime surnuaial kõik kohad läbi ja ei leidnud midagi. Räägi, oo patu poeg, kuhu on kümme tuhat tangat maasse kaevatud?»
Liiakasuvõtjal olid salapärased manamissõnad kindlalt meeles:
«See, kes kannab vaskset kilpi, sel on vaskne otsmik,» vastas ta kotist. «Hauka kohal istub öökull. Oo džinnid, te otsite seal, kuhu pole peidetud, nuusutage selle asemel mu eesli sabaalust!»
Säherdusi sõnu kuuldes sattusid vahisõdurid kirjeldamatusse raevu.
«Sa oled meid petnud nagu haisev peni, ja peale selle nimetad sa meid veel lollideks! Vaadake, vaadake, ta on koti üleni kriimuks püherdanud, tähendab, ta keerutas ja kukerpallitas teel, lootes end vabastada, sel ajal kui meie

1 Araabiakeelne sõna «džinn» tähendab «kuri vaim». Usbeki keeles esineb sõna «džinõi», mis otseselt tähendab «kurjast vaimust vaevatud». Kasutatakse mõistete *hull, hullumeeIne, peast segane,* poolearuline ja, lõpuks, lihtsalt loll tähistamiseks. *(Autori märkus.)*
190
küüsi verele kiskudes surnuaial vaeva nägime! Sa maksad veel ränka hinda oma pettuse pärast, oo reinuvaderi nurjatu sünnitis!»
Nad virutasid koti pihta rodumisi raskeid hoope, aga et see neid ei rahuldanud, trampisid nad oma rautatud saabastega kordamööda koti otsas. Liiakasuvõtja aga, talitades Hodža Nasreddini manitsuse kohaselt, karjus vahetpidamata: «Kes kannab vaskset kilpi, sel on vaskne otsmik! . . .», millega viis vahisõdurid täielikku hullustusse. Kahjatsedes, et neil endil pole lubatud kurjategijaga arveid klaarida, haarasid nad koti ja hakkasid seda tiigi poole tassima.
Hodža Nasreddin väljus oma varjekohast, tuli tee peale, pesi arõkis nägu ja viskas halati maha, jättes oma laia rinna öötuulele avatuks. Kui rõõmus ja kerge oli ta meel nüüd, kui surma must hingus oli ilma teda kõrvetamata mööda vihisenud! Ta läks teelt kõrvale, laotas halati maha, pani kivi pea alla ja heitis pikali - ta oli lämmatavas ja ahtas kotis ära väsinud, ta tahtis puhata. Tihedates latvades kohises tuul, taevaookeanis ujusid kuldsed täheparved, arõkis vulises vesi; kõik see oli Hodža Nasreddinile kümme korda meelepärasem ja lähedasem kui varem. «Jah, maailmas on liiga palju head, et ma nõustuksin kunagi surema, kuigi mulle isegi kindla peale paradiisi tõotataks; seal võib ju igavusest marru minna, istudes igavesti ja lõpmatult ühe ja sama puu all, ühtede ja samade paradiisineiude keskel.»
Nõnda mõtles ta, lebades tähtede all soojal maapinnal ja kuulatades erksalt surematut ning mitte

iialgi soikuvat elu: tema rinnas tuksus süda, oma ööhäälel huilgas kalmistul kassikakk, tasa ja ettevaatlikult hiilis keegi läbi põõsaste - ilmselt siil; vängelt lõhnas närbuv rohi, ja öö oli üleni täis mingit varjatud askeldamist ja kummalist krabistamist, kribimist ja sahistamist. Maailm elas ja hingas - avar, võrdselt avatud kõigile, maailm, mis ühesuguse külalislahkusega võtab oma piirituisse avarustesse nii sipelga, linnu kui inimese ja nõuab neilt ainult üht et ei pruugitaks kurjasti neile osutatud lahkust ja usaldust. Peremees ajab häbistades välja külalise, kes pidulaua taga, kasutades üldist lõbutuju, hakkab sorima teiste külaliste taskutes; täpselt samuti on lõbusast ja rõõmsatujulisest maailmast välja aetud alatu liiakasuvõtja, kes täielikult sarnaneb tolle vargaga.

191

Hodža Nasreddin ei tundnud liiakasuvõtjale põrmugi kaasa, ja kuidas võibki taga kahetseda inimest, kes oma kadumisega kergendab tuhandete ja tuhandete teiste inimeste elu! Hodža Nasreddin kahetses vaid seda, et liiakasuvõtja polnud ainus ega viimane kurjategija maa peal; oo, kui ometi oleks võinud kõik emiirid, kõrgemad ametnikud, mullad ja liiakasuvõtjad ühte kotti koguda ja nad ühekorraga šeik Ahmedi pühasse tiiki uputada, et nad oma kahjuliku hingusega ei kuivataks kevadisi õisi puudel, et nad oma raha kõlinaga, valelike jutlustega ja mõõkade tärinaga ei summutaks lindude laulu, et nad ei segaks inimesi maailma ilust heameelt tundmast ja väärikalt täitmast oma peamist kohust maa peal - olla alati ja kõige üle õnnelik! .

Selle aja sees tõttasid vahisõdurid edasi; hilinemist kartes kiirendasid nad ühtsoodu sammu ja lõpuks pistsid jooksma. Liiakasuvõtja, rappudes ja hüpeldes kotis, ootas rahumeeli oma ebatavalise teekonna lõppu. Ta kuulis relvade kõlksumist ja kivide krobinat vahisõdurite jalgade all ning pani imeks, et vägevad džinnid lendu ei tõuse, vaid sörgivad, vasktiivad kühvlina sorakil ja mööda maad lohisemas; nagu see esineb noortel kukkedel kanu taga ajades. Kuid siis kostis eemalt mingit kõminat, mis meenutas übajõe kauget möirgamist, ja liiakasuvõtja mõtles algul, et džinnid on ta kuhugi mägedesse toonud, võib-olla oma Han Tengrile - Vaimude mäetipule. Kuid varsti hakkas ta eraldama üksikuid hääli ja ta veendus, et on sattunud öisele rahvarikkale kokkutulekule. Otsustades lärmi järgi, oli siin tuhandeid inimesi otsekui turul, kuid mis ajast on Buhhaara turgudel hakatud kaupletna öösiti? Äkitselt tundis ta, et kerkib üles: ahaa, tähendab, džinnid otsustasid siiski õhku tõusta. Kust võis tema teada, et vahisõdurid sel ajal treppi mööda lavale ronisid! Kui vahisõdurid olid üles jõudnud, viskasid nad koti maha, see,nätsatas lössi, lavalauad raksatasid ja kolisesid selle raskuse all. Liiakasuvõtja oietas ja käuksatas. .

«Hei, teie, džinnid!» ei pidanud ta enam vastu. «Kui te kotti niimoodi loobite, siis teete mind veel vigasemaks, samal ajal kui te peate talitama just vastupidi!»

Vastuseks tabas teda maruvihane võmakas:

«Nüüd saad terveks, oo patu poeg, - püha Ahmedi tiigi põhjas.»

192

Need sõnad viisid liiakasuvõtja täielikku segadusse: mis siin püha Ahmedi tiigiga pistmist on? Liiakasuvõtja segadus kasvas hämmastuseks, kui ta koti juures oma ammuaegse sõbra (liiakasuvõtja võis seda vanduda), lossivalve ja sõjavägede ülema, auväärt Arslanbeki häält kuulis. Liiakasuvõtja mõtted lendasid peas uperkuuti: kust sai siia äkki Arslanbek, miks sõimab ta džinne selle pärast, et nad teel on aega raisanud, ja miks džinnid talle vastates värisevad ja lömitavad hirmust? Ei saa ju olla võimalik; et Arslanbek oleks üheaegselt ka peadžinni ametikohale asunud! Ja kuidas nüüd talitada: vaikida või teda hõigata? Kuna liiakasuvõtja selle kohta polnud mingeid juhtnööre saanud, siis otsustas ta igaks juhuks vaikida.

Vahepeal oli rahvahulga häälekõmin tugevnenud ja üha sagedamini kaikus mingi üks ja sama hüüe: tundus, et kõik ümberringi - nii maa, õhk kui tuul - olid küllastatudsellest hüüdest, see kõmas, kohas, mürises, ja kui see vaibus, kajas hüüe kauguses vastu. Liiakasuvõtja jäi vaikselt ja teraselt

kuulatama.
«Hodža Nasreddin!» kõmisesid rahvasummas tuhanded hääled.«Hodža Nasreddin! Hodža Nasreddin!»
Järsku kõik vakatas, ja surmavaikuses kuulis liiakasuvõtja põlevate tõrvikute susinat, tuule sahinat, vee vulinat. Judinad jooksid mööda tema vigast selga alla, tema südamesse hakkas pikkamisi roomama must hirm, millest hoovas jäist tarretama panevat hingust.
Oli kuulda uut häält, ja liiakasuvõtja võinuks vanduda, et see on suurvesiir Bahtijari hääl: «Kõigearmulisema ja kõigevägevama Allahi nimel! Buhhaara suure ja päikesetaolise emiiri käsul saadetakse kurjategija ning usurüvetaja, rahurikkuija ning tülikülvaja Hodža Nasreddin surma uputamise läbi tükkis kotiga.»
Kellegi käed haarasid koti ja tõstsid üles. Nüüd sai liiakasuvõtja aru, et ta on surmalõksu langenud.
«Oodake! Oodake!» kisendas ta valjusti. «Mis te tahate minuga teha! Oodake, mina pole Hodža Nasreddin, vaid liiakasuvõtja Džafar! Laske mind välja! Mina olen liiakasuvõtja Džafar, mitte Hodža Nasreddin! Kuhu te mind olete toonud, teile öeldakse: mina olen liiakasuvõtja Džafar!»
Emiir ja tema kaaskönd kuulasid hääletus vaikuses seda hädakisa. Bagdadi mõttetark Hussein Huslia, kes

istus emiirile 'kõige lähemal, ütles masendatult pead vangutades:
«Missugune häbematuselasu küll on varjul selles kurjategijas! Kord nimetas ta end Hussein Husliaks, Bagdadi mõttetargaks, nüüd püüab ta meid petta, nimetades end liiakasuvõtjaks Džafariks.»
«Ja ta arvab, et siin leidub lolle, kes teda usuvad,» lisas Arslanbek. «Kuulake, kuulake, kui osavasti ta oma häält. moonutab!»
«Laske mind välja! Mina ei ole Hodža Nasreddin, vaid Džafar!» karjus liiakasuvõtja end rebestades, samal ajal kui kaks vahisõdurit, kes lava äärel seisid, kotile hoogu andes valmistusid seda tumedasse vette viskama. «Mina ei ole Hodža Nasreddin, kui palju ma pean seda teile kordama!»
Kuid sel silmapilgul rehmas Arslanbek käega, ja õhus raskelt ringi keerates lendas kott alla; kostis vali sulpsatus, tõrvikute punakas valguses läigatas pritsmeid ja vesi vajus ränkraskena kokku, neelates liiakasuvõtja Džafari patuse keha ja patuse hinge. . .
Pimeduses kerkis rahvasumma kohale ja jäi rippuma tohutu ühine ohe. Viivu valitses kohutav vaikus, ja äkki vapustas kõiki läbilõikav karjatus, mis oli täis väljendamatut valu.
Seal kisendas ja peksles oma eaka isa käte vahel imeilus Guldžan.
Tšaihanaapidaja Ali pööras näo kõrvale ja haaras. kätega peast kinni. Sepp Jussupil jooksid värinad üle ihu...

Kolmekümne seitsmes peatükk

Pärast surmaotsuse täideviimist suundus emiir oma kaaskonnaga lossi.
Arslanbek kartis, et kurjategija võidakse veest välja tragida, enne kui ta lämbub, sellepärast ta andis käsu tiik ümber piirata ja mitte kedagi ligi lasta. Rahvasumm lainetas, taganes vahisõdurite survel ja jäi seisma massiivse mustendava elava ning vaikiva kaljupangana. Arslanbek tegi katset rahvamurdu laiali ajada, kuid inimesed läksid ainult ühest kohast teise või varjasid end

pimeduses, et veidi aja pärast jälle vanale kohale tagasi pöörduda.
Lossis algas suur rõõmuhõiskamine. Emiir pühitses võitu oma vaenlase üle. Säras kuld ja hõbe,

keesid katlad, aurasid hautamispotid, põrisesid tamburiinid, röökisid trompetid, õhku värisema pannes mürtsusid trummid, ja nii palju tulesid põles sel rõõmupeol, et emiiri lossi kohal võbeles kurna nagu tulekahjul. .

Kuid linn lossi ümber seisis vakka, oli pimedusse vajunud ja vallatud kurvast vaikusest.

Emiir jagas heldelt kingitusi, paljud lõikasid sel päeval teenimatult tulu. Luuletajate hääled kähisesid lakkamatust kiidulaulmisest, nende seljad hakkasid tasapisi, ent õndsalt pakitsema: niivõrd tihti tuli hõbe- ja kuldrahade järele koogutada.

«Kirjur siia kutsuda!» käsutas emiir; kirjur jooksis kohale ja hakkas roosulega kärmesti krabistama.

«Suure ning Hiilgava ning päikest Varjutava Valitseja, Buhhaara Käskija ning Seaduseandja, Buhhaara Emiiri poolt läkitatakse Suurele ning Hiilgavale ning päikest Varjutavale Valitsejale, Hiiva Käskijale ning Seaduse andjale, Hiiva Khaanile tervituseroose ning heade soovide liiliaid. Teeme teile, oo Meie Armastatud ning Majesteetlik Vend, teatavaks ühe uudisasja, missugune võib vaimustusetulega soojendada Teie Südant ning magusasti pehmitada Teie Maksa, ja nimelt: Täna, Safari kuu seitsmeteistkümnendal päeval, Meie, Suur Buhhaara Emiir, nuhtlesime jumalavallatute ja sündmatute tegude poolest tervele maailmale tuntud Hodža Nasreddini - needku teda Allah! - avaliku surmaga uputamise läbi tükkis kotiga, missugune uputamine sai täide viidud Meie juuresviibimisel ning Meie Silmade all, mille tõttu meie Ise Omaenese majesteetliku sõnaga tunnistame Teile, et ülevalnimetatud, kurjategija, rahurikkuja, usurüvetaja ning tülikülvaja nüüd enam ei viibi elavate seas ja ei, saa Teid, oo Meie Armastatud Vend, enam tülitada oma jõledate tükkidega . . .»

Samasugused kirjad saatis emiir veel Bagdadi kaliiiile, Türgi sultanile, Iraani šahhile, Kokandi khaanile, Afgaani emiirile ja paljudele teistele lähemate ja kaugemate maade riigivalitsejaile. Suurvesiir Bahtijar keeras kirjad rulli, riputas pitsatid külge ja ulatas kulleritele, käskides neil viivitamata teele asuda. Ja öötunnil avanesid valjusti

kriuksudes jil hingedel nagisedes kõik Buhhaara üksteistkümmend väravat, ning singuvat kivipuru üles paisates, oma hobuste kapjadega sädemeid lüües kihutasid kullerid mööda suuri maanteid kõigisse ilmakaartesse - Hiivasse, Teherani, Stambuli, Bagdadi, Kabuli ja paljudesse teistesse linnadesse.

. . . Hilja öösel, neli tundi pärast surmanuhtluse täideviimist, viis Arslanbek vahisõdurid tiigi äärest minema.

«Oli ta kes ta oli, kas või vanasaatan ise, aga ta ei saa enam ellu jääda, kui on neli tundi vee all olnud,» ütles Arslanbek. «Ja pole mõtet teda välja tirida, jännaku selle roojase surnukehaga kes tahes,»

Niipea kui viimane vahisõdur oli pimedusse kadunud, valgus rahvasumm kalda äärde ja lõi sumisema ning kärama; süttisid tõrviklid, mis olid juba varem valmis pandud ja lähematesse põõsastesse peidetud. Kurblikult halasid naised, itkedes taga Hodža Nasreddini.

«Ta tuleb maha matta kui tubli musulman,» ütles vana Nijaz.

Guldžan seisis nagu kivikuju isa kõrval, toetudes tema õla najale, ning vaikis..

Tšaihanaapidaja Ali ja sepp Jussup ronisid pootshaakidega vette. Nad tragisid kaua aega, lõpuks kott haakus ja nad lohistasid selle kaldale. Kui kott veest nähtavale ilmus - mustavana, tõrvikute valguses pärlendavana ja vetikatesse mässituna -, hakkasid naised veel valjemini hädaIdama, summutades oma halaga lustipeo hääled, mis lossist siia kandusid.

Kümned käed võtsid koti vastu.

«Tooge minu järel,» ütles Jussup, valgustades tõrvikuga teed.

Kott asetati kahara puu alla rohule. ümberringi tunglev rahvasumm ootas vaikides.

Jussup võttis noa, lõikas koti ettevaatlikult pikuti lõhki, vaatas surnule korraks näkku ja põrkas äkki

tagasi, kangestus ja ta silmad läksid pungi, jõudu kokku võttes püüdis ta oma sõnakuulmatu keelega midagi öelda.

Tšaihanaapidaja Ali sööstis Jussupile appi, kuid teemaja peremehega toimus seesama: ta karjatas ja räntsdtas äkki selili, pöörates oma paksu vatsa taeva poole.

«Mis on juhtunud?» hakkas rahvahulk sumisema. «Laske meid lähemale, näidake meile!»

Valju nutuga langes Guldžan põlvili ja kallutas end elutu keha kohale, keegi pistis tõrviku lähemale - ja neiu hüppas määratu hirmu ja imestusega eemale.

Nüüd tungiti tõrvikutega igast küljest ligemale, tiigi kallas oli heledasti valgustatud, ja siis rebestas öövaikust üldine võimas karjatus:

«Džafar!»

«See on liiakasuvõtja Džafar!» «See pole Hodža Nasreddin!»

Kõik olid jahmunud ja segaduses, siis aga pistsid inimesed hõilama, ronisid üksteisele kukile, algas rüselemine ja tõuklemine: igaüks tahtis oma silmaga veenduda. Guldžaniga toimus midagi niisugust, et vana Nijaz ruttas teda kaldast kaugemale viima, kartes tema mõistuse pärast: neiu nuttis ja naeris, uskus ja ei uskunud, ning kippus aina uuesti vaatama.

«Džafar, Džafar!» kostsid rõõmuhõisked, millesse jäljetult uppus lossi lustipeo kauge kära. «See on liiakasuvõtja Džafar! Tema ta on! Ja ta paun võlakirjadega on ka siin!»

Läks tükk aega, enne kui keegi taipas küsida, pöördudes kõigi kohalolijate poole:

«Aga kus siis Hodža Nasreddin on?»

Kogu rahvamurrust veeres läbi kõmin:

«Aga kus siis Hodža Nasreddin on? Kuhu ta on jäänud, meie Hodža Nasreddin?»

«Siin, ma olen siin,» kostis tuttav rahulik hääl, ja kõik keerasid ümber ning nägid oma hämmastuseks elusat ja vahisõdurite valveta Hodža Nasreddini, kes kõndis, haigutas ja laisalt ringutas: ta oli kalmistu lähedal märkamatult uinunud ja seepärast tiigi äärde hiljaks jäänud.

«Ma olen siin!» kordas ta. «Kellele mind vaja on, astugu ette! Oo Buhhaara üllameelsed elanikud, mispärast te olete tiigi äärde kokku tulnud ja mis te siin teete nii hilisel tunnil.»

«Mispärast kokku tulnud?» kajasid tuhanded hääled. «Me tulime kokku selleks, oo Hodža Nasreddin, et sinuga jumalaga jätta, sind väärikalt taga nutta ja maha matta.»

«Mind?» imestas ta. «Taga nutta? . . . Oo Buhhaara üllameelsed elanikud, te tunnete halvasti Hodža Nasreddini, kui arvate, et ta kavatseb kunagi surra! Ma lihtsalt heitsin puhkama surnuaia lähedale, teie aga mõtlesite, et olen surnud!»

Rohkem ei saanud ta midagi öelda, sest huilates sööstis tema poole tšaihanaapidaja Ali, tema kannul sepp Jussup; Hodža Nasreddin pidi nende tulises kaisutuses peaaegu lämbuma. Rutakalt sibades jooksis ligi Nijaz, kuid vanainimene tõrjuti otsekohe kõrvale. Hodža Nasreddin leidis end suure rahvahulga keskelt, igaüks tahtis teda kaelustada ja tervitada, tema ise aga, minnes ühe embusest teise embusse, kippus sinna, kust kostis Guldžani vihane ja kannatamatu hääl, sest asjatult püüdis too läbi inimeste parve Hodža Nasreddinini tungida. Kui nad lõpuks kokku said, viskus Guldžan talle kaela. Guldžani näoloori kõrvale lükanud, suudles Hodža Nasreddin teda kõigi juuresolekul, ja mitte keegi, ka kõige ägedamad seaduse- ja kombekusevalvurid, ei söandanud selles midagi laiduväärset näha.

Hodža Nasreddin tõstis käe ja nõudis vaikust ning tähelepanu.

«Teie olete kokku tulnud mind taga nutma, oo ülla Buhhaara elanikud! Aga kas te teate, et ma olen surematu:

Ma, Hodža Nasreddin; ise peremees siin.
Ei ma valeta eal, ei *ka sure ma eal!»*

Ta seisis, valgustatud sisisevate tõrvikute eredast leegist. Rahvas hakkas üksmeelselt kaasa laulma ja öise Buhhaara kohal kaikus kõmavalt, helisevalt ning juubeldavalt:

«Rändan kodinais teel, ikka rõõmus mu *meel,*
elan lauluga ma, naudin, päikestki ma.»

Kus'nd lossis säherdust lustipidu ja juubeldamist oli!
«Jutusta!» karjus keegi. «Jutusta, kuidas sa nii kavalasti oskasid enda asemel liiakasuvõtja Džafari uputada?»
«Ja-ah?» tuletas Hodža Nasreddin meelde. «Jussup! Kas mäletad mu tõotust?»
«Mäletan küll,» kostis Jussup. «Sa pidasid oma tõotust, Hodža Nasreddin!»
«Kus Džafar on?» küsis Hodža Nasreddin. «Kus on liiakasuvõtja? Kas võtsite ta pauna ära?»
«Ei, me pole teda puudutanudki.»

198
«Ai-ai-ai!» ütles Hodža Nasreddin laitvaIt. «Kas te siis -ei taipa, oo Buhhaara elanikud, kes te ülekülluses olete varustatud suuremeelsusega, kuid piskult õnnistatud mõistusega, et kui see paun liiakasuvõtja pärijate kätte satub, pigistavad nad teilt kõik võlad viimse krossini välja! Andke ta paun minu kätte.»
Kümned inimesed tormasid kisades ja rüseldes tema käsku täitma, tõid märja pauna ära ja ulatasid Hodža Nasreddinile.
Ta võttis huupi ühe võlatähe.
«Sadulsepp Mamed!» hõikas ta. «Kes siin on sadulsepp Mamed?»
«Mina,» vastas peenike, plärisev hääl. Rahvasummast astus välja väike hõreda habemega vanamees kirjus, viimse võimaluseni räbaldunud halatis.
«Homme peaksid sa, sadulsepp Mamed, selle võlatähe järgi ära maksma viissada tangat. Kuid mina, Hodža Nasreddin, vabastan su võla maksmisest: kuluta raha omaenda vajadusteks ja osta enesele uus halatt, sest praegune sarnaneb rohkem küpsele puuvillapõllule igalt poolt tükib vatt välja!»
Nende sõnadega rebis ta võlakirja tükkideks.
Nõnda talitas ta kõigi võlatähtedega.
Kui viimane kui üks oli puruks rebitud, võttis Hodža Nasreddin kõvasti hoogu ja viskas pauna vette.
«Las vedeleb põhjas alati ja igavesti, see paun!» hüüdis ta. «Ja ärgu teda ükski eales kandma hakakuI Oo Buhhaara üllameelsed elanikud, ei ole inimesele suuremat häbi, kui kanda säärast pauna, ja juhtugu ükskõik kellega mis iganes juhtub, kui keegi teist isegi rikkaks saab, — selleks on muide vähe lootust, kuni on elu ja tervise juures meie päikesetaoline emiir ja tema väsimatud vesiirid, - aga kui nii siiski juhtub ja keegi teist rikkaks saab, siis ei tohi ta iialgi hakata kandma säärast pauna, et mitte tõmmata igavest häbi iseendale ja oma järeltulijatele kuni neljateistkümnenda põlveni! Ja peale selle peab ta meeles pidama, et maailmas on olemas Hodža Nasreddin, kes ei salli naljategemist, - te kõik nägite, mäherduse karistuse ta saatis liiakasuvõtjale Džafarile! Nüüd jätan ma teiega hüvasti, oo ülla Buhhaara elanikud, mul on aeg kaugele teekonnale asuda! Guldžan, kas sõidad minuga kaasa?»
«Sõidan, kuhu vaid tahad!» ütles Guldžan.

199
Buhhaara kodanikud saatsid Hodža Nasreddini vääriliselt teele. Karavanserai inimesed tõid pruudi

jaoks eesli, valge kui puuvilI; mitte ainsatki tumedat täppi polnud tal küljes, ja ta klantsis uhkeldavalt, seistes kõrvuti oma halli ametivennaga, Hodža Nasreddini ammuse ja truu teekaaslasega tema rännuteedel. Kuid hall eesel ei sattunud sugugi segadusse sellisest hiilgavast naabrusest, vaid näsis rahumeeli haljast mahlakat ristikheina ja isegi müksas oma koonuga valge eesli koonu, sellega otsekui mõista andes, et vaatamata vaieldamatule üleolekule karvatoonis pole valgel Hodža Nasreddini ees veel kaugeltki sihukesi teeneid kui temal, hallil eeslil.

Sepad tassisid kohale ääsi ja rautasid siinsamas mõlemad eeslid, sadulsepad kinkisid kaks toredat sadulat: sametiga ääristatud - Hodža Nasreddinile, ja hõbedaga kaunistatud - Guldžanile. Tšaihanaapidajad tõid kaks teekannu ja kaks ilusaimat hiina piaali, relvasepp parimast terasest saabli, et Hodža Nasreddinil oleks, millega end teel röövlite eest kaitsta; vaibakudujad tõid sadulatekid, lingumeistrid jõhvist viskelingu, mis magaja ümber sõõri tõmmatuna kaitseb teda mürkmao hammustuse eest, sest madu, sattudes vastu karedaid jõhve, ei saa nöörist üle ronida.

Tõid oma kingitused ka kangrud, vasksepad, rätsepad, kingsepad; kogu Buhhaara, välja arvatud mullad, kõrgemad ametnikud ja rikkad, varustas oma Hodža Nasreddini teeleminekuks.

Pottsepad aga seisid nukralt kõrval: neil polnud midagi kinkida. Ei lähe ju inimesele tarvis teel savikannu, kui on olemas vaskne kann, mille kinkisid vermijad? .

Kuid äkisti kõrgendas häält kõige põlisem pottsepp, kellel arvati juba olevat turjal sada aastat:

«Kes see ütleb, et meie, potissepad, ei ole Hodža Nasreddinile midagi kinkinud? Aga kas tema pruut, see ütlemata ilus piiga, ei ole mitte pärit Buhhaara potisseppade tublist ja kuulsast seisusest?»

Pottsepad pistsid kisama ja kärama, sest vanamehe sõnad olid neid suurde vaimustusse viinud. Seejärel jagasid nad endi poolt Guldžanile karme manitsusi - tuleb olla Hodža Nasreddinile truu ja ustav sõbratar, et mitte madaldada seisuse au ja kuulsust.

«Hakkab koitma,» pöördus Hodža Nasreddin rahva poole. «Varsti avatakse linnaväravad. Meie mõrsjaga

peame välja sõitma märkamatult. Kui aga teie meid saatma tulete, siis kujutlevad vahisõdurid, et kõik Buhhaara kodanikud on otsustanud linnast lahkuda ja teise kohta ümber asuda, ning panevad linnaväravad kinni ega lase kedagi välja. Seepärast minge laiali, oo ülla Buhhaara kodanikud, minge koju ja olgu teie uni rahulik, ja ärgu 'iialgi rippugu teie pea kohal mustad õnnetusepilved, ja olgu teie ettevõtmistel edu! Hodža Nasreddin jätab teiega jumalaga! Et kas kauaks? Ma ei tea isegi. . .»

Juba lõi idas hõõguma kitsas, vaevumärgatav viir. Tiigi kohale kerkis kerge vine. Rahvas hakkas laiali minema,. kustutati tõrvikuid, hõigati jumalagajätuks:

«Head teed, Hodža Nasreddin! Ära unusta kodulinna. Buhhaarat!»

Iseäranis liigutav oli jumalagajätt sepp Jussupi ja tšaihanaapidaja Aliga. Paks teemajapidaja ei suutnud tagasi hoida pisaraid, mis tema punaseid priskeid põski rohkesti niisutasid.

Kuni väravate avanemiseni jäi Hodža Nasreddin Nijazi majja, aga niipea kui esimene muezzin hakkas üle linna venitama oma nukralt helisevat hääleniiti, asusid Hodža Nasreddin ja Guldžan teele. Vana Nijaz šaatis neid tänavanurgani: kaugemale Hodža Nasreddin ei lubanud tal tulla, ja vanamees jäi seisma, vahtides neile niiskeil silmil järele, kuni nad teekäänaku taha kadusid. Lendas kohale hommikune tuuleiil ja hakkas tuuseldama tolmusel teel, pühkides hoolikalt jäljed.

Nijaz läks jooksujalu koju ja ronis kärmesti katusele, kust oli näha kaugele linnamüüri taha, ja vahtis oma vanu silmi pingutades ning kutsumatuid pisaraid äiates kaua aega pruunikaspunast, päikesest kõrbenud kõrgendikku, mida mööda lookles, viies kaugetele maadele, hall teelint. Vanake ootas kaua, tema südamesse kippus hiilima ärevus: kas tõesti on Hodža Nasreddin ja Guldžan vahisõduritele pihku kukkunud? Kuid ennäe, teraselt vaadates seletas Nijazi silm kauguses kahte täppi – halli ja valget: need aina kaugenesid, aina kahanesid, siis hall täpp kadus, sulades kokku künka seljandikuga, valget aga oli veel tükk aega näha, see kadus kord lohkudesse ja nõgudesse,

kord ilmus jälle nähtavale. Lõpuks kadus seegi silmist, sulas kerkivasse terendusse... Algas päev ja algas palavus. Vanataat aga istus palavust tähele panemata katusel ja oli mõrudesse mõtteisse vajunud,

tema hall pea tudises ja kurgus oli lämmatav kämp. Ta ei nurisenud Hodža Nasreddini ja oma tütre üle, ta soovis neile pikka õnnepõlve, kuid taloli kibestav ja valus mõtelda endale – nüüd on tema maja täiesti tühjaks jäänud ja mitte keegi ei kaunista heliseva laulu ja lõbusa naeruga tema üksildast :vanadust. Puhus kuum tuul, õõtsutas viinamarjalehestikku, keerutas üles tolmu, riivas tiibapidi savipotte, mis katusel, kuivasid, ja need lõid helisema - kaeblikult, teravakõlaliselt, venivalt, otsekui nukrutseksid nemadki mahajäetud kodu üle . .

Nijaz ärkas mõtteist, kui kuulis mingit müdinat selja taga, ta vaatas ringi: üksteise järel ronisid mööda redelit tema juurde katusele kolm venda, kõik tublid poisid ja kõik pottsepad. Nad astusid ligemale ja tegid vanataadile kummarduse, mis väljendas sügavaimat aupaklikkust.

«Oo auväärt Nijaz!» ütles vanim neist. «Sinu tütar lahkus sinu juurest koos Hodža Nasreddiniga, kuid sa ei pea muretsema ega nurisema, sest maailma igavene seadus on niisugune, et emajänes ei ela ilma isajäneseta, emahirv ei ela ilma isahirveta, lehm ei ela ilma pullita ja emapart ei ela ilma isapardita. Aga kas neiu võib oma elu ära elada ilma truu ja ustava sõbrata, ja kas Allah ei seadnud paaridesse kõiki elusaid olevusi maa peal, jagades isegi puuvillavõrsed isasteks ja emasteks? Aga et sinu vanadus süngeks ei jääks, oo auväärt Nijaz, otsustasime me kõik kolmekesi öelda sulle järgmist: see, kes on saanud sugulaseks Hodža Nasreddiniga, on saanud sugulaseks kõigi Buhhaara elanikega, ja sina, oo Nijaz oled nüüdsest peale meie sugulane. Sulle on teada, et mullu sügisel matsime me kurvastuse ja halamisega maha oma isa ja sinu sõbta, üliauväärse Usman Ali, ja nüüd on meie kolde ääres jäänud tühjaks koht, mis on ette nähtud perekonnapeale, ja oleme ilma jäänud õnnest iga päevaupaklikult silmitseda tema valget habet, ilma milleta, samuti kui ilma rinnalapse kisata, loetakse maja pooltühjaks, sest hea ja rahulik on inimese hinges ainult siis, kui ta elab nende kahe vahemail: habemik pereisa, kes on andnud talle elu, ja hällis lamav rinnalaps, kellele ta ise on andnud elu. Ja seepärast, oo auväärt Nijaz, palume sul meie sõnu kuulda võtta ja mitte tagasi lükata meie palvet tulla meie majja ja asuda meie kolde äärde kohale, mis on ette nähtud perekonnapeale, ja olla

meile kõigile kolmele isa eest, meie lastele aga vanaisa eest.»

Vennaksed palusid nii visalt, et Nijaz ei saanud keelduda: ta läks nende majja, kus teda suure aupaklikkusega vastu võeti. Nõnda langes talle vanuigi osaks oma ausa ja puhta elu eest kõige suurem tasu, mis musulmani jaoks maa peal iganes leidub: temast sai Nijaz-bobo, see tähendab vanaisa, suure perekonna pea, kusjuures tal oli neliteistkümmend lapselast, ja tema pilk võis ühtesoodu mõnuleda, libisedes ühtedelt, mooruspuu või viinamarjadega määrdunud roosadelt põskedelt teistele, mitte vähem kriimudele põskedele. Ja tema kõrvakuulmist ei rõhunud sellest ajast peale iialgi vaikus, nii et tal teinekord harjumatusest üsna raskeks muutus ja ta oma vanasse majja läks puhkama ning igatsema südamele nii lähedaste ja nii kaugete inimeste järele, kes olid kadunud teadmata kuhu... Turupäevadel seadis ta sammud turuplatsile, kus ta küsitles killavoorilisi, kes olid igast maailma otsast Buhhaarasse saabunud: kas nad pole teel kokku juhtunud kahe ränduriga - mehega, kes istub hallil eeslil, ja naisega, kes ratsutab valge, ilma ainsagi tumeda täpita eesli seljas? Killavoorilised kirtsutasid oma pruunikspõlenud laupu ja raputasid eitavalt pead: ei, niisuguseid inimesi pole neile teel ette juhtunud.

Nagu alati, oli Hodža Nasreddin kadunud jälgi jätmata, et äkitselt välja ilmuda seal, kus teda

hoopiski ei teata oodata.

Kolmekümne kaheksas peatükk, mis võiks ka järgmise raamatu alguseks saada

Ma olen teinud seitse reisi ja iga reisi kohta on olemas imepärane jutustus, mis mõistuse kimpu ajab.
«Tuhat üks ööd»

Ja ta ilmus välja seal, kus teda hoopiski ei teatud oodata. Ta ilmus välja Stambulis.
See sündis kolmandal päeval pärast seda, kui sultan oli saanud kirja Buhhaara emiirilt. Sajad avalikud kuulutajad sõitsid ringi Hiilgava Porta linnades ja asulates

ning andsid rahvale teada, et Hodža Nasreddin on surnud. Kaks korda päevas, hommikul ja õhtul, lugesid rõõmustavad mullad emiiri kirja mošeedes ette ja läkitasid tänupalveid Allahi poole.
Sultan pidas pidu lossiaias, jahedas yarjus paplite all, mida niisutas purskkaevude veepihu. Ümberringi tunglesid vesiirid, mõttetargad, luuletajad ja lossi muu teenijaspere, kes ahnelt ootasid almuseid. Mustad orjad voorisid rodus edasi-tagasi, käes auravad kandikud, vesipiibud ja kannud. Sultan oli väga heas tujus ja heitis vahetpidamata nalja.
«Mispärast täna, vaatamata säärasele palavusele, on õhus tunda õndsalikku kergust ja hurmavat hõngu?» küsis ta kavalalt nägu krimpsutades tarkadelt ja luuletajatelt.
«Kes teist vastab vääriliselt sellele küsimusele?»
Ja küsitletavad, heites heldinud pilke rahakukrule tema käes, kostsid:
«Õhku on õndsaliku kergusega küllastanud meie hiilgava valitseja hingus ja hurmav hõng on levinenud sellepärast, et jumalavallatu Hodža Nasreddini hing on viimaks lakanud uhkamast oma - jälki lehka, mis varem mürgitas kogu maailma.»
Veidi eemal, vaadates korra järele, seisis Stambuli rahu- ja vagadusevalvur - valveväeosa ülem, kes erines oma väärikast Buhhaara ametivennast Arslanbekist vahest ehk ainult suurema julmuse ja erakordse keha kõhnuse poolest, millised omadused tema juures käisid käsikäes, nagu Stambuli kodanikud juba ammu olid märganud, ja iga nädal pärisid inimesed ärevil silmi lossi saunameestelt ülema auväärse ihu seisukorra järele; kui teated olid kurjakuulutavad, siis pugesid kõik elanikud, kes lossi lähedal elasid, majadesse peitu ega ilmunud sealt ilma äärmise vajaduseta kuni järgmise saunapäevani välja. Niisiis: seesama värisema ajav ülem seisis veidi eemal; tema pea, mida pärgas turban, kõlkus pika ja peene kaela otsas nagu teibas (paljud Stambuli elanikud oleksid seda võrdlust kuuldes vargsi ohanud!).
Kõik läks väga kenasti, miski ei tumestanud pidutsemist ega tõotanud halbu uudiseid. Keegi ei pannud tähele lossiülevaatajat, kes õukondlaste vahelt vilunult ja osa valt läbi pugedes valveülema juurde läks ning sellele midagi sosistas. Ülem võpatas, muutus näost teist karva ja väljus ülevaataja kannul tõtlikul sammul. Hetke pärast

tuli ta tagasi - kahvatu ja võbisevate huultega. Õukondlasi kahele poole laiali lükates astus ülem sultani juurde ja murdus talle kummardudes keskelt pooleks:
«Oo suur valitseja! . . .»
«Mis siis veelon?» küsis sultan rahulolematult. «Kas sa tõesti isegi niisugusel päeval ei või oma kepi- ja türmiuudiseid enese teada pidada? Noh, räägi kähku!»

«Oo hiilgav ja suur sultan, mu keel keeldub. . .» Sultan sattus ärevusse ja kortsutas kulmu. Valveülem lõpetas poolsosinal.
«Ta on Stambulis!»
«Kes?» küsis sultan kõlatult, ehkki ta oli kohe taibanud, kellest jutt.
«Hodža Nasreddin!»
Valveülem ütles nime tasakesi, kuid õukondlastel on terav kuulmine; läbi kogu aia käis kahin: «Hodža Nasreddin! Ta on Stambulis... Hodža Nasreddin on Stambulis!»

«Kust sa tead?» küsis sultan. Tema hääl kähises. «Kes sulle ütles? Kas see on võimalik, kui meil on Buhhaara emiiri kiri, milles ta oma majesteetliku sõnaga meile kinnitab, et Hodža Nasreddini pole enam elavate hulgas!»
Valveülem andis lossiülevaatajale märku ja too tõi sultani ette ühe mehe, kel oli lame nina rõugearmilises näos ja kollakad vilavad silmad.

«Oo käskija!» selgitas valveülem. «See mees teenis kaua Buhhaara emiiri õukonnas nuuskurina ja tunneb hästi Hodža Nasreddini. Hiljem tuli see mees Stambuli elama ja ma võtsin ta nuuskuri ametikohale, millisel - kohal ta on praegugi.» .
«Kas sa nägid teda?» küsis sultan nuuskuri poole pöördudes. «Nägid sa teda oma silmaga?»
Nuuskur vastas jaatavalt.
«Kuid võib-olla sa eksisid?»
Nuuskur vastas eitavalt. Ei, ta ei saanud eksida. Ja Hodža Nasreddini kõrval ratsutas keegi naisterahvas valge eesli seljas.
«Miks sa teda siis otsemaid kinni ei võtnud?» hüüatas sultan. «Miks sa teda vahisõdurite kätte ei andnud?»

«Oo hiilgav käskija!» kostis nuuskur ja vajus värisedes põlvili. «Buhhaaras langesin ma ükskord Hodža Nasreddini pihku, ja kui mitte Allahi arm poleks mind hoid-

nud, poleks ma tema käest pääsenud. Ja kui ma teda täna nägin Stambuli tänavail, siis kiskusid mu silmad hirmust ähmaseks, ja kui ma toibusin, oli ta juba kadunud.»

«Säärased on need sinu nuuskurid!» karjus sultan. küürutava valveülema peale silmade välkudes. «Ainuüksi kurjategija nägemine juba ajab neile hirmu nahka! »

Ta tõukas rõugearmilise nuuskuri jalaga eemale ja läks mustade orjade pika aheliku saatel oma lossi.

Vesiirid, kõrgemad ametnikud, luuletajad ja mõttetärgad rüsisid ärevalt sumiseva parvena väljapääsu poole. Viie minuti pärast polnud aeda jäänud ühtegi inimest peale valveülema, kes tardunud, häguste silmadega vahtides vajus oimetuna basseini marmoräärele istuma ja jäi sinna hulgaks ajaks üksinda purskkaevude tasast sulinat ja naeru kuulama. Ja näis, et ta ühe silmapilgu jooksul muutus nii kõhnaks, kuivas kokku, et kui Stambuli kodanikud teda näinuksid, oleksid nad sellise kiiruga laiali plaganud, et neil enam aega poleks olnud kaotatud kingi üles korjata.

Rõugearmiline nuuskur aga tormas sel ajal lõõtsutades mööda tulikuumi tänavaid mere poole. Seal leidis ta ühe araabia purjelaeva, mis oli reisivalmis. Laeva peremees, kes põrmugi ei kahelnud, et tema ees seisab türmist plehku pannud röövel, soolas talle ülisuure sõiduhinna; nuuskur ei hakanud tingima, vaid läks jooksujalu üles tekile ja puges seal ühte pimedasse räpasesse nurka. Hiljem, kui Stambuli peenikesed minaretid olid sinakasse vinesse uppunud ja värske tuul purjesid paisutas, ronis ta oma pelgupaigast välja, käis kogu laeva läbi, vaatas igale inimesele näkku, ja kui ta oli kindlaks teinud, et Hodža Nas:teddini laeval. pole, rahunes viimaks.

Sellest ajast peale saatis rõugearmiline nuuskur terve oma ülejäänud elu mööda pidevas, ilmlõpmatus hirmus: kuhu ta iganes sõitis - Bagdadi, Kairosse, Teherani või Damaskusse, - ei õnnestunud tal seal elada üle kolme kuu, sest tingimata ilmus sellesse linna ka Hodža Nasreddin. Ja

värisedes mõtte juures temaga kokku sattuda, põgenes ta aina kaugemale ja kaugemale; siinkohal on täiesti sobilik võrrelda Hodža Nasreddini võimsa rajuga, mis oma hingusega järelejätmatult ajab enda ees kuiva koltunud lehte, kisub selle välja rohu seest ja lõõtsub minema kaljulõhedest. Nõnda sai rõugearmiline nuuskur

206

karistada kõige kurja pärast, mis ta inimestele oli teinud.

Järgmisel päeval aga leidsid Stambulis aset imelikud ja ebatavalised sündmused... Ent ei maksa inimestele jutustada asjust, mille tunnistajaiks nad ise pole olnud, ega kirjeldada maid, mida nad pole näinud; nende sõnadega me lõpetamegi oma pajatuse viimase peatüki, mis võiks ka alguseks saada järgmisele raamatule võrratu ja võrreldamatu Hodža Nasreddini edasistest juhtumustest Stambulis, Teheranis, Damaskuses ja paljudes teistes kuulsates linnades. . .

1940